

శ్రీ
మ హా భా ర త ము

వ చ న ము

శి ల్ప ప ర్వ ము

ఇ ది

శ్రీ మంత్రీ లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి గారిచే

ప్రాయశ్చిది

శ్రీ జయంతి జగన్నాథశాస్త్రి గారిచే

సంస్కరింపఁబడినది.

పల్లివర్పు :

కొండపల్లి వీరవేంకయ్య అండ్ సన్సు

శ్రీ గణ్యనారాయణబుక్ షాప్,

రాజమండ్రి.

కాశీరైలు స్టేషన్]

1976

[రూ 5.00

ము ద్ర ణ :

శ్రీ కొం డ ప ల్లి ము ద్రా క్ష ర కాల,
రా జమం ద్రే.

విషయ సూచిక

ప్రథమాశ్వాసము

- 1 శల్యపర్వ ప్రారంభము
- 2 దుర్యోధనునకు కృపాచార్యుడు హితోపదేశము చేయుట
- 3 దుర్యోధనుడు శిబిరము విడిచి సరస్వతీ తీరము జేరుట
- 4 శల్యుడు సేనానాయకుడు డగట
- 5 కౌరవపై న్యము యుద్ధమునకు వెడలుట
- 6 పదునెనిమిదివనాటి యుద్ధప్రారంభము
- 7 చిత్రసేన సత్యసేన సుశర్మలను నకులుడు చంపుట
- 8 శల్య భీముల గదాయుద్ధము
- 9 ధర్మరాజుచే మూర్ఛితుడైన శల్యుని కృపుడు తొలగించి గొని పోవుట
- 10 ధర్మరాజు మూర్ఛితుడగుట
- 11 అశ్వత్థామ సురథుని జంపుట
- 12 శల్య ధర్మరాజు యుద్ధము
- 13 అశ్వత్థామ విరథుడైన శల్యుని రథముమీద నిడుకొనిపోవుట
- 14 ధర్మరాజు శల్యుని జంపుట
- 15 శల్యుని బంధువులు ధర్మరాజుతో యుద్ధము జేయుట
- 16 సాల్యుడు మరణమును జెందుట
- 17 శకుని సహదేవులు పోరుట
- 18 కృష్ణార్జునులు దుర్యోధనుని మూర్ఖమునుగురించి సంభాషించుట
- 19 దుర్విషనుడు భీమునిచే జచ్చుట
- 20 ఉలూకుడు సహదేవునిచే జచ్చుట

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

- 21 దుర్యోధనుడు ద్వైపాయన మహిమతో దాగివుండుట
- 22 కృప కృతవర్మాశ్వుతామలు దుర్యోధనునితో మాటలాడుట
- 23 ధర్మరాజు మహిమతో దాగివున్న దుర్యోధనుని దూరుట
- 24 దుర్యోధనుడు నీతిలోనుండియే ధర్మరాజుతో మాటలాడుట
- 25 దుర్యోధనుడు గదతో మడుగు వెడలి వచ్చుట
- 26 శ్రీకృష్ణుడు భీముని దుర్యోధనునితో గదాయుధము చేయమనుట
- 27 భీమదుర్యోధనుల యుద్ధమునాడుటకు బలరాముడు వచ్చుట
- 28 ప్రభాసతీర్థ మహాత్మ్యము
- 29 మంకణ మహాముని ప్రభావము
- 30 కుమారస్వామి ప్రభావము
- 31 కుమారస్వామి తారకాసురుని చంపుట
- 32 ప్రభావతీ మహాత్మ్యము
- 33 కురుక్షేత్ర మహాత్మ్యము
- 34 పాండవ దుర్యోధనులు యుద్ధభూమికి పోవుట
- 35 భీమ దుర్యోధనుల గదాయుధము
- 36 శ్రీకృష్ణుడు భీమ దుర్యోధనుల తారతమ్యమును అర్జునునితో చెప్పుట
- 37 భీముడు గదచే దుర్యోధనుని తోడలు విరుగగొట్టుట
- 38 శ్రీకృష్ణుడు బలరాముని కోపమును పోగొట్టుట
- 39 దుర్యోధనుడు శ్రీకృష్ణుని ఆక్షేపించుట
- 40 పాండవులు కౌరవ శిబిరమునకు పోవుట
- 41 అగ్నిదత్తమైన అర్జునుని రథము కాలిపోవుట
- 42 శ్రీకృష్ణుడు హస్తినాపురమునకు పోవుట
- 43 శ్రీకృష్ణుడు మరల పాండవులయొద్దకు వచ్చుట
- 44 కృప కృతవర్మాశ్వుతామలు దుర్యోధనునివద్దకుపోయిడుఃఖించుట

మ హా భూ ర త ము

వ చ న ము

శ ల్య ప ర్వ ము

దేవా! హరిహరనాథా! జనమేజయమహారాజా! వైశంపాయన మునీంద్రుని జూచి యిట్లనెను. శర్లుడు యూవిధముగా చచ్చిపోయిన పిమ్మట దుగ్గోధనుడు మిగిలిన స్వల్పస్థైర్యముతో పాండవులను ఏమి చేసెనో చెప్పుము. వైశంపాయనమునీంద్రా! కౌరవపాండవ చరిత్రను నీవు చెప్పగా యిప్పోవరకు వింటిని. నామనస్సుపరిమన, లోషమును పొందియున్నది. ఆ కౌరవ పాండవులు శర్లుడు చచ్చినపిమ్మట ఎట్లు ప్రవర్తించిరో చెప్పుము. అని జనమేజయ మహారాజుడుగగా వైశంపాయన మునీంద్రుని డిట్లనెను.

జనమేజయమహారాజా! శర్లుడుచచ్చినపిమ్మట దుగ్గోధనుడు చాపగా మిగిలినరాజులను నడపించుకొని కొలచెమునై స్యముతో తన శిబిరమునకు వెళ్ళెను. అంతటమిత్రులుఊరారృగాదుగ్గోధనుడు దుఃఖమునువిడిచి అధిరోత్సాహముగలవాడై శల్యునకు సేనాధిపత్యము నిచ్చెను. ఆరాత్రి యచ్చటగడిపి తెల్లవానిపిమ్మట గజ బలములను నడిపించుకొని యుద్ధభూమికి వెళ్ళెను. పాండవులను తమ పై స్యములను తీసుకొని యుద్ధమునకు వచ్చిరి. రేడుపక్షములవారికిని దేవరాక్షసులకుజరిగిన యుద్ధమువంటి గొప్పయుద్ధముజరిగెను. ఆ మధ్యాహ్న కాలమందు కౌరవసేనాపతియగు శల్యుడు ధర్మరాజుచేత చచ్చెను

పిమ్మటదుర్యోధనుని నై నికలును, స్నేహితులును, చుట్టములును అందరును చచ్చిరి. అంతటదుర్యోధనుడుదీనుడై యుద్ధము చాలించి దుఃఖించుచు, ఒక్కడేతొలగిపారిపోయి ఒకసరస్సునందుదాగియుండెను. విజయమునుబొందిన పాండవులు దుర్యోధనుడు దాగియున్న స్థలము నెరిగి అక్కడికివెళ్ళి చుట్టుకొని దుర్యోధనుని యుద్ధమునకు బిలిచిరి. దుర్యోధనుడు భీమునితోగదాయుద్ధముచేసి చాలసేపుపోరాడి ప్రాద్దుపడమటిదిశనుచాలినపుడు భీమునిగదదెబ్బచేత తొడలునిరిగి పడెను. ఆరాత్రి అశ్వత్థామ, కృపాచార్య, కృతవర్మలను సహాయముగా చేసికొని ధర్మరాజయొక్క శిబిరములోప్రవేశించి శేషించినపాండవపై న్యములను చంపివేసెను. మరునాడుమధ్యాహ్నమునకు సంజయుడు కురుక్షేత్రమునుండి హస్తినాపురమునకువచ్చెను. ఆ వచ్చునపుడు సంజయుడు రెండుచేతులను పైకెత్తి వెక్కి వెక్కి ఏడ్చుచు కాళ్ళుతడబడుచుండగానడచుచు హస్తినాపురముగోరాజమార్గమునవచ్చుచుతనకు గనబడిన జనులనుచూచి హా! దుర్యోధనా! హా! దుర్యోధనా! యని తలచుచు గద్గదకంఠధ్వనితో యేడ్చుచు నిల్లనిచెప్పసాగెను. ఆహా! దుర్యోధనమహారాజా జనుల సేత్రములకు ఆనందమునుకలిగించు రాజచంద్రుడు. అట్టిదుర్యోధనమహారాజా సీదమైనమరణమునుపొందెను. అని సంజయుడు రాజమార్గమందు చెప్పుచు తనతోతాను దైత్యమును పొందుచు వచ్చుచుండెను.

జనమేజయమహారాజా! సంజయుడు యిట్లువచ్చిధృతరాష్ట్రుని గృహములోప్రవేశించెను. ఆగృహమునకు లోపలకొలుపునందుధృతరాష్ట్రుడుండెను. అతని దగ్గర గాంధారియు, అతని కోడంద్రును విదురుడును, తగినబంధువులును చుట్టుకొనియుండిరి. ధృతరాష్ట్రుడు కర్ణుడు తేజుండుకువిచారించుచుతల్లిడిల్లుచుండెను. అధృతరాష్ట్రుని సంజయుడు చూచిగద్గదస్వరంతోతననుధృతరాష్ట్రునకు తెల్పుకొనిదగ్గరకుపోయెను.

సంజయుడు ధృతరాష్ట్రుని పాదములకు సమస్కరించి, పెద్దగా నేడ్చుచు యిట్లనిచెప్పెను. ధృతరాష్ట్రమహారాజా! ఆరాత్రికాలమున నేనిక్కడకువచ్చి కర్ణునియుద్ధమంతయు చిప్పితిని. ఆ మఱునా! ఉదయకాలమందు నేను యుద్ధభూమికి వెళ్ళి యుద్ధపరిసరమూ ప్తిని చూచివచ్చినాను. ముఖ్యములైన మాటలను చెప్పెదను విచుము. మహారాజా! యుద్ధమందు శల్యుడు చచ్చెను. శకుని చచ్చెను, ఊలూగుడు ప్రాణములు విడిచెను. సంశప్తకులందరును పరలోక గతులైరి. మన కౌరవ పక్షమందుగల కాంభోజదేశపు సైన్యములన్నియు నశించెను. కురుకుమారులందరును యుద్ధమందు చచ్చిరి. కర్ణుని కుమారులందరును చచ్చిరి. భీముని ప్రతిజ్ఞ తప్పకుండ భీమునిగదచేత దుర్యోధనమహారాజ తొడలువిరిగి పడిచచ్చెను. ఇట్లు మహావీరులందరును చచ్చిరి. పాండవపక్షమందు ధృష్టద్యుమ్న, శిఖండి ఉత్తమోజ, యుధామన్యులు మొదలగు పాంచాలు లందరును చచ్చిరి. పాండవపక్షమందుగల మిగిలియున్న చేది, మత్స్య, ప్రభద్రక దేశముల బలము లన్నియు చచ్చిపోయెను.

క్రాపడివుత్తులై దుగురును పాండవపక్షమందుగలసకల రథములును, ఏనుగులును, గుర్రములును, భటులును లన్నియు దైవాధీనమువలన చచ్చిపోయెను. ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యిట్లు కౌరవ కిరమందును, పాండవకిరమందును దైవవశమవలన సకలసైన్యములును నశించెను. మనపక్షమందుండు వారిలో శృపాచాగ్ని శృతవర్మ అశ్వత్థామలు ముగ్గురును బ్రతికియున్నారు. పాండవపక్షమందుండువారిలో పాండవులై దుగురును శృష్ట, సాత్యకిలిద్దరును నీకొడుకగు యుయుత్సుకును యీ ఎనమందరును బ్రతికియున్నారు. ఇట్లు మనకౌరవులయొక్క పదునొకండు అక్షౌహినులసైన్యములును, పాండవుల ఏడుఅక్షౌహినులసైన్యములును దుర్యోధనుని సకలభూమికి ప్రభువునిగా చేయుటకును దుర్యోధనుని చంపుటకు పూని యుద్ధముచేసెను. కాలపరివర్తమైనందున ఆపడునెనిమిది అక్షౌహినుల సైన్యములును నిశ్శేషముగా

చచ్చెను. అని సంజయుడు చెప్పగా ధృతరాష్ట్రామాటలువిని మూర్ఛిలెను. వినుకును దుఃఖముచేత బుద్ధి తపింపెను ను లేనివాడై క్రిందపాలెను. గాంధారిదేయి, ద్రుపదాష్ట్రుని కోడలైనను స్వృతి దప్పి భూమిమీదఁగిరి. తక్కిన బంధు జనులందఱును నిశ్చేష్టితులై చిత్రపుబాహులవలె నిలిచియుండిరి. సంజయుని ప్రయత్నమువలన వారందఱును లేలిని చెచ్చుకొనిరి.

ధృతరాష్ట్రుడు పలుదిక్కులకు ముఖమును తిప్పి దేహము వడకుచుండగా విదురును దేశించి యిట్లనెను. విదురుడా! నేనుపుత్రులు లేనివాడను. దిక్కు లేనివాడను అయితిని. నేనిట్లనెనని ఇప్పుడు తెలుసుకొంటిని నీవు నాకు తమ్ముడవు నీ వీనాగగళి అని ధృతరాష్ట్రుడు విదురుని ఉద్దేశించి చెప్పుచు వారి మూర్ఛనుపొందెను. అందుడు శ్రీ జనులును చల్లని నీటిని తేచ్చి ధృతరాష్ట్రుని దేహముమీద చల్లిరి. మృదువులైన విసవర్రెలచేత విసరిరి. అంతట కొంతసేపటికి ధృతరాష్ట్రుడు మూర్ఛనుపడి యెను. ధృతరాష్ట్రుడు లేచి కూర్చుండి కుండలోనుండు పామునలె ట్టూర్పును వినుచు ఊరకఁగెను. అక్కడనుండు శ్రీనిందరును స జనుడును ధృతరాష్ట్రుని చూచి ఏడ్చిరి. అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుడు విదురుతో యిట్లనెను.

విదురుడా! శ్రీనిందరును విచారింపుచుండగా వారి దుఃఖమును విచారింపజేయుట మనకు సాధ్యముగదు. మన కోడలైనను నీ వదినయగు గాంధారిని, బంధుజనులను వారి వారి గృహములకు పంపుము. ఈ ప్రకారము గద్గదగింతస్వరచాతో ధృతరాష్ట్రుడుచెప్పెను. విదురుడు తగురీతిని గృహములకు వెళ్ళుకని శ్రీలతో చెప్పెను అంతట ఆ శ్రీనిందరును దుఃఖ ముచు తిన్నతన్నగా తమగృహములకు వెళ్ళిరి. పిమ్మట సంజయుడు మిక్కిలి విచారముతో బిగ్గరగా నేడ్చుచు కన్నీరు కార్చుచుండెను. ధృతరాష్ట్రుడు తనకు ఏమిగతియోయని తలచి, మిక్కిలి దుఃఖము చేత చేతులువిడుచు సంజయునితట్టు ముఖముంచి యిట్లనెను.

సంజయా ! పాండవులకు దుశుగును చావ లేదనియు, కాథనంద లేదనియు, నీవు చెప్పితిని. ఈమాట నీవు చెప్పటవల నేను వినినందుచ విచారముచేతి నామనస్సు దిహింపబడుచున్నది. నాకొడుగులందగును, యుద్ధమును చేచ్చిరిని చెప్పితిని. ఈమాటను వినియు నామనస్సు వేయి వ్రక్కలు గాగున్నది. అందువలన నామనస్సు ప్రజశుల్యమని తలచెదను. మరియు సంజయా ! నాకు కండ్లు లేకున్నను నాకేమారు లందగును బాలక్రీడలచేత విహరింపుచుండగా పొడికున్నను విని యుంటిని, నాబంధుజను లందరును ఆ సమయములందు తిగులాలని మాటలను వాడుకు ముండగా నా శివులారి వీని గోచరించుచుంటిని. అట్టి నా చెవులు యిప్పుడు కొరవీగాల్చి ప్లవకమున్నవి. అని సంజయునితో ధృతరాష్ట్రుడు చెప్పెను. దుర్యోధను నుద్దేశించి ధృతరాష్ట్రుడు యిట్లునీ గుఱు చెను.

కొడుకా! దుర్యోధనా ! యిక్కడగలము. నన్ను కాగలించు కొనుము. మీయమ్మయగు గాంధారిని ఓనాన్పుటకు రమ్ము. నేనును గాంధారియు ముసలివారము. నీవు మమ్మరి విడువరాదు. మేమిద్దరము గుడ్డివాండ్రమగుదుము. ఏగిరి పోగలమో చెప్పుము. మాయుద్ధరిని నీవు విచారింపక ఉపేక్షింపివి. నామీ నీకు గల ప్రేమ, దయ ఎక్కడకు పోయెనో తెలియకున్నది. అయ్యో ! కుమారా ! దుర్యోధనా ! సకలరాజులును సేవింపుచుండగా నీవుమిక్కిలి ప్రకాశించితివి. ఇప్పుడొంటరిగానుంటివిగా ! అయ్యో దుర్యోధనా ! నీవు మహాబలవంతుడవు. అట్టి నీకు పాండవులచేత అవిధముగా చావుసంధిని చెను. నిత్యమువచ్చి భక్తిచేతి నన్ను గౌరవించువారు యిక నెవ్వగును లేకుగదా ! యుద్ధ విషయములగు మాటలువచ్చినపుడు నీవునాతో యిట్లని చెప్పితిని.

తండీ ! ధృతరాష్ట్రమహారాజా ! భీష్మ, ద్రోణ, కృపాచార్య, అశ్వత్థామ లుండిగా పాండవులకున్నదనిపజాలరు. కర్ణుడొక్కడే పారిడవుల నందరిని చంపగలడు. సహోక్కడనే నాబాంధులు చేతపాం

డవుల నైదుగురుని చంపెవను. ధృతిగోష్ఠి ముహూర్తాచా! యీచెప్పిన
 భీష్మ ద్రోణాదులు కాక బాహ్లిక, భగదత్త, సోమదత్త శూని భూరి
 శ్రవ, శల, శల్య, సైంధవ, వింగానని ములు మొదలగు అనేకమంది
 రధిక శేషులు మన పక్షముందు గలరు. నీమన సాకములును దుశ్శా
 సనాదులును, కర్క, భీష్మ ద్రోణ, కృపాచార్యులు శిష్యులైనను యుద్ధ
 మునకు బలములేకపోయెదరు. పాండవులు సైన్యమున మానుచుం
 దుము. నాబలమును నీవు నమ్ముగా అని నీవు నాతో చెప్పితివి.
 అయ్యో! కుమారా! దుర్యోధనా! నీవెల్లు నాతో చెప్పటచేత నీ
 పరాక్రమమువలన పాండవులు యుద్ధముందు చేతురిది కచ్చితివి. కాని
 ఆపాండవులచేరి నీవే యుద్ధముందు చేచ్చితివి. కుమారా! దుర్యోధనా
 భీష్మును నీ హుళువంటివాడు గాని మనుష్యుడుకాడు. శిఖండి నక్క
 వంటివాడు. అర్జునుడు శిఖండిచేత అట్టిభీష్ముని చంపించెను. దైవమునకు
 సాధ్యముగాని కార్యముక్కంటియను లేదు. అయ్యో! కుమారా!
 దుర్యోధనా! ద్రోణాచార్యును భీష్మునివలెవాడే! అట్టిద్రోణుడు
 యుద్ధముందు బలహీనుడై ధృష్టద్యుమ్ననిచేరి చచ్చెను అయ్యో
 సైంధవుడు మహాబలవంతుడు అని బలపరాక్రమములు జనులందరును
 మిక్కిలి మెచ్చుకొనుచుందురు ఆసైంధవుడును, పాండవులలోనొకని
 నైనను చంపనేరక వ్యర్థముగా చచ్చిపోయెను. మహాబలపరాక్రమ
 ములుగల బాహ్లిక సోమదత్తులను పాండవులు అతి సులభముగా
 చంపిరి. దైవశక్తి నేమని చెప్పుదుము. అయ్యో! కుమారా! దుర్యోధనా!
 నీవు నమ్మిన భూరిశ్రవుడు మహాబలపరాక్రమ శౌంధ్యవంతుడు. ఆభూరి
 శ్రవుడును యుద్ధముందు చేచ్చెను. భగదత్తుడవగిమిగిమైన బలపరా
 క్రమ దివ్యాస్త్ర మహిమగలవాడును. అతడు శత్రువులచేత చచ్చెను.

దుర్యోధనా! నీవు కర్ణుని ముఖ్యముగా నమ్మియుంటివి. అకర్ణుని
 పరాక్రమమువలన ఐదుగురు పాండవులలో ఒకడైనను చావలేదు.
 శల్యుని బలపరాక్రమములులోకమెరియు మెచ్చుకొనెను. అతనిపరా
 క్రమమువలన పాండవులలో ఒకడైనను చచ్చెనని ఒకశుభవార్తయై

నను విసలేడు. మహాత్ములగు గర్జితల్కులను దొంగలను చంపినట్లు పాండవులుచంపిరి. ఆ పాండవులకు దైవగుణమున్నందున నయించిరని తలచెదను. అయ్యో! దుర్యోధనా! ఇతఁడుగను నుశ్వాసనాదులను సహాయము చేసికొని పాండవులను చంపి గెల్పెనను. చెప్పితిని. మీలో ఒక్కనినైనను బ్రతు నివ్వక దైవమును బట్టి నందగునుమింగివేసెను. ఇక నేనేగతికిపోనును? అయ్యో, కుమారా! దుర్యోధనా! భీముడు నీమీదకువచ్చి గదచేత నీ తొడల నిమగ్నముగా తొడలుపరిగిరిగిద పడితిని. అప్పుడు నీవేమి? తలగిరితో వెలియుచును, ఓ జన మేజయ మహాగాజా! యిట్లు ధృతరాష్ట్రుడు అపరాధములుగా దుర్యోధనుని తలచుకొని దుఃఖించి సంతయు నిట్లనెను.

సంజయా! భాగ్యవంతులగు వారికి శుభములు కలుగునేగాని పుణ్యము లేని వారికిశుభము లుకలుగజాలవుగాదా! పాండవులు పుణ్యాత్ములైనందున పాండవులకు సకలశుభములు కలుగ గలవు నాకుమారులు మార్గురును యుద్ధమందా చచ్చిరి. ఇక నేను పాండవులకువెళ్ళించ రించెదను. యిదితగును అట్లుగాక కృపరుడైన ద్రిపానుడు నిలిచి యుంటినని ప్రతిసత్యము మాటల చేతనే భీముడు నన్ను గాధించుచుండును. సంజయా! భీమాడు ప్రతిసత్యము దుర్యోధన, దుశ్శాసనులను గురించి చెనుమాట ను పలికి నిర్విముచుచున్నట్లు నాకు దుఃఖము కలిగింపుచుండును గనుక యింక నేను అడవికి వెళ్ళుటయే తగిన కార్యమైయున్నది. అని ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో చెప్పుచు ఆత్యంతమైన దుఃఖముగలవాడై నిట్లుదానము పెద్దగా విడుచుచు మరల యిట్లనెను. సంజయా! మన దుర్యోధనాదులు, భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణులు చచ్చుటకు భయపడక ఎవరియొక్క భుజబలమును నిమ్ని యుద్ధమునకు పోయిరో చెప్పుచు అని యడిగి దుర్యోధనుని మాతృవర్ణమును గ్రహించి యిట్లనెను.

సంజయా! దుర్యోధనుడు అతిమార్జుదనయు. యితని చరిత్రము వలన భూజనుల కందరికిని కీడుకలుగుననియు పూర్వము విడు

రుడు చెప్పియున్నాడు. ఆ విడుదలని మాటలను కొందరు మనస్సు
నందు నుంచుకొనబోయినట్లు దైవవశమువలన నేనును శుశ్రివముద్ధిగల
వాడనై ఆమాటలను మనస్సు గనుగచి పోతిని. అప్పుడొకడుగుడు
చెప్పిన మాటలను నేను యోచించి సాగురీతిని చేసి యెడియిప్పుడీ
కీడు కలుగదు. అప్పుడొకచోని యున్నప్పుడు కారయోగ విధముగా
జరిగదుకదా! అది యుటగడచిమ్ము. ఇప్పుడు చెప్పిన విన్నూట మన
పై న్యములకవనక నేనాపహయో దప్పు అగునుని భవజాలమును
ఎవరోనులొకరి ననుగ్రహించి పోవలెను. పోవలెను అని చెప్పినప్పుడు
ఏవరిచేత చెప్పిపోయెనో చెప్పుము కారవులవరును ఎట్లుచెప్పిరో,
చెప్పిము. భీమునిగదా చెప్పిచేసి దుశ్యోధనును యెల్లవడనో చెప్పిము.
కృపాచార్యు, కృపావర్మ, అశ్వత్థామలు యీముగ్గురును ఎట్లుచెప్పిరో,
చెప్పుము. పాండవపక్షముందుగల ధృష్టద్యుమ్ను, శిఖండి మొదలగు
పాంచాలును, ఎట్లుచెప్పిరో చెప్పుము. పాండవపక్షముందు గల చేది
దేశపు బలములును, మత్స్యదేశ బలములును, ప్రభద్రత బలము
లును, ఎట్లు చెప్పిరో చెప్పుము. నామనుషులగు బ్రాహ్మదీపుత్రులెట్లు
చెప్పిరో చెప్పిము. పాండవపక్షపు తిక్కన యోధులందరును
ఎట్లు చెప్పిరో చెప్పుము. పాండవు లైదుగురును, కృష్ణ సాత్యకులిద్ద
రును, యుయుత్సుడును, ఏ ప్రకారముగా చావక ప్రసక్తియుండిరో
చెప్పిము. ఈ విషయములన్నియు స్పష్టముగా తెలియజెప్పుము. అని
ధృతరాష్ట్రుడడుగగా సంజయుం డిట్లు చెప్పటకు ప్రారంభించెను.

ధృతరాష్ట్రమహారాజా! కర్ణుడును, కౌరవపక్షపు యుద్ధశూరు
లును, కౌర్యవంతులగు రాజులును, ఏనుగుల గుంపులును రథసమూ
హములును, గుర్రపుదండులును, భటసమూహములును యీమొద
లైనవన్నియు ఆరేకములు కర్ణుడు చావకముందే చెప్పినవి యిదివరకే
కర్ణ యుద్ధమాను చెప్పినప్పుడు చెప్పితిని. కర్ణుడు పాండవులచేత చచ్చి
నప్పుడు దుశ్యోధనుడు ఓడి స్వల్పపై న్యములతో శివరములకు వెళ్ళెను.

అట్లు పారిపోయిన దుర్యోధనుడు తన శిబిమును చేరక ఒక బయలున నిలిచియుండెను. అశ్వశుభ్రుని బంధువులను, స్నేహితులును, పరిచారకులును నిలిచియుండిరి. (ఈ విషయము కర్ణుడు చెప్పిన నాటి సాయంకాలమున జరిగెను.)

కృపాచార్యుడు దుర్యోధనునకు హిరోపదేశము చేయుట

ధృతరాష్ట్ర! యహోరాత్ర! ఆ సమయమున కృపాచార్యుడు దుర్యోధనుగ కిట్లనెను. దుర్యోధనా! రాజులగుటకు తగునగు పుణ్య గతులును కీర్తియు కలుగునని యుద్ధముచేయుదును. గనుక మీవంటి రాజులు యుద్ధముచేయుటకు తగుదురు. పూర్వము రాజులును యీ ప్రకారమే యుద్ధములను చేసియున్నారు. అయినను నీకోప మాట చెప్పెదను. అది నీకు మేలని తోచితి. ముందు నీను చెప్పినట్లు చేయుము. మేలుకాదని తోచినయెడల గామాటప్రకారము నీవాచరింపకుము. కనుక నీను చెప్ప మాటలను చక్కగావినుము. దుర్యోధనా! భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణుల ముగ్గురును మహా పరాకాశనువారులు. యుద్ధమందు గొప్పసమర్థులు. ధన్వద్యయంగు గొప్పపండితులు. భీష్ముడులతో సమానులైన అనేమంది రాజులును యుద్ధమందు చచ్చిరి. ఆ భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణులును యుద్ధమందు చచ్చిరి. మహా పక్షమందు గొప్ప యుద్ధవీరులందరి. పాండవులు యుద్ధమందొకరి. ఆ పాండవులకు భుజబల దైవబలము లధికముగానున్నవి. అందు చేతనే పాండవులు భీష్మ ద్రోణాదులందరిని గెలిచిరి. మనపక్షమందు గల వీరులందరును యుద్ధమందు చచ్చిందున మనముశిగ్గుడకట్ట వచ్చితిమి శస్త్రాస్త్రముల దెబ్బచేరి మనమందరము నొచ్చితిమి. మనవైపునగల యుద్ధవీరులందరను చచ్చిరి. కంటికి రెప్ప కాపాడినట్లు కృష్ణుడు పాండవులను కాపాడుచున్నాడు. పాండవులై దుగురును బాధలేక ప్రకాశింపుచున్నాడు. నాలుగుకొమ్మలుగల యేనుగు నీరస్మిలో విహరించునట్లుగా, నాలుగు తెల్లనిగుర్రములుగల రథముచేత అర్జునుడు కొరవనై న్యమ లో విహరింపుచుండెను. అర్జునుడునింకాము

వంటివాడు. అర్జునుని హారకాణములు గోరులవంటివి. అర్జునుని గాండీవధ్వని సింహముయొక్క కే వంటిది. అర్జునుడు సింహము కారవులను యేగుగుగు పులను చెబాడును. దుర్యోధనా! అర్జునుడు తార్చిగుప్పవంటివాడు. కృష్ణుని గాలివంటివాడు. శృష్ణుని ప్రేమపరాము చేత అర్జునుడు శత్రుసైన్యమును అడవికి పంపి మవేయును. అట్టిఅర్జునుని తలయెత్తిచూచుట యెవరికిని శిశ్యముగాదు. ఈఅభిప్రాయము అందరికిని తెలిసియేయున్నది. దుర్యోధ. శక్తి, అశ్వత్థామలు నేనును. శల్యుడు, నీవును ఓకొంబులగు దుశ్శాసనాంగులును. సైంధవుని ప్రాణములను కాపాడదలచి అర్జునునిపూర్వ హారకాణములను గుప్పితిమి. మన యావచ్చుక్కిరిగిరి, సైంధవుని కాపాడదలచితిమి అర్జునుడు మనలందరిని అతి కమిచి తుదకు సైంధవుని ప్రాణములను తీసుకొనెను. ఈ విషయమును యోచించగా. శృష్ణార్జునులు మన యుద్ధములు కారని తోచుచున్నది. సామ్రాజ్య మానవులు సైంధవుని శిరస్సును నరుకజాలరు.

దుర్యోధనా! ఇ రమాక పాండవులకును, మహకును పదియేడు దినములనుండి ఘోరయుద్ధముజరిగెను మనపక్షము. గల సైనికులందరును అర్జునుని బలమువలన అధికోత్సాహము గలిగి నిశ్చింతతో ప్రకాశించుచు చెక్కు చెమర్చకయున్నారు. పాండవులకు కోపము గలిగినయెడల మనబలములు కండ్లునూసిన చందమై యుండగలవు. అట్లుండు మనసైక్య శేషములను అర్జునుడు సులభముగా జంపి వేయును. అని కృపాచార్యుడు దుర్యోధనునితో చెప్పి తనను, కృతవర్మ, శల్య, అశ్వత్థామలను తెక్కించి యిట్లనెను. దుర్యోధనా! అర్జునుడు భీమ సాత్వికులను తన రెండు ప్రక్కలందుంచుకొని వచ్చినయెడల మేము నలుగురును ఒక్కసారే అర్జునుని కాణములకు ఆహారముగునుము. భీముడు తన ప్రతిజ్ఞలో దుశ్శాసనుని రక్తమునుత్రాగి ఒక ప్రతిజ్ఞను తీర్చెను. రెండవ ప్రతిజ్ఞనుతీర్చుటకు ప్రయత్నింపక మానడు. గనుక మనమిప్పుడు భగ్నరాజుతో మెత్తని

మాటలను చెప్పవలయును. సంధిచేయుట శిగిగూర్చుది. ఇది సంధి
 చేయుటకు తగుకాలము నీ చిత్తమందు అగ్రహమును పొందకుము.
 మనకును పాండవులకును నిష్కారణమైన విరోధము చేతి యుద్ధమనంభ
 వింపినది. ఆయుద్ధమందు సకల రాజులును, సేనలును వచ్చిరి.
 కోపమును విడవుము. కీర్ణకోధముగల రాజు కీడుపొందును. తమకు
 బానిసయ్య వగా నున్నప్పుడు యుద్ధము చేయుట శిగురు. శత్రువులకు
 ఉత్సాహముధిగమింపనైనప్పుడు సంధిచేయవలయును. అని సెగలు చెప్పట
 వినుచున్నాను మీ పక్షమునగల యుద్ధవీరులందఱును వచ్చినందున
 యుద్ధభారము నీయంగు నెఱచియున్నది కనుక సంధిచేయుటకు
 సమ్మతించుము. వ్యర్థముగా అగ్రహస్యచేయుట మహావిషమమని పండి
 తులు చెప్పెదరు. సకలభోగములను కోరూరినవారికి శిగురు. తానే
 చచ్చినయెడల ఎక్కడగా భోగపంతున్నాను చేయుటయు సయోజ
 నములేదు. కనుక నిన్ననే గడించుకొనుము. నీవు బ్రతికియున్న
 యెడల సకల శుభములును గలుగలవు ఇప్పుడు తగుకీడినెల్ల ధర్మ
 రాజునుచూడము. రాజును గర్వింపదము గో చక్షుసను ఆ ధర్మరాజు
 నకులేదు. నీవు యిప్పుడు సంధిచేసికొనేని ట - రాజ్యభాగమును ధృత
 రాష్ట్రునకును, సీకును, యిప్పుడు బ్రతికియుండు సీతమ్మలకును ఆధర్మ
 రాజుపంచియిచ్చును. ధర్మరాజు గురుజనులకు శుశ్రూషలను చేయవల
 యునని తలచుచుండును. కనుక ఆ ధర్మరాజుతో స్నేహము గలిగి
 యుండుట శిగురు. దుర్యోధనా! నీవు సంధికి పోయినయెడల
 కృష్ణుడును కాదనక సంధికి సమ్మతించును. ఆమహాత్ములైన వశిష్టధర్మ
 రాజులిద్దఱును సంధికి సమ్మతించినపుడు భీమాద్జన వకుల సహనేత్రులు
 సలుగునును అడ్డుమాట చెప్పరు గదా నీవు అసూయ లేనివాడవై
 యిప్పుడు సంధిచేయువని నేనిట్లు చెప్పెదము యుద్ధమునకు భయపడి
 ప్రాణములను కాపాడుకొనుటకు కాదు. నీకు మేలునుగోరి చెప్పుచు

న్నాను. నామాట వినుము. ఇప్పుడు వినియెడల పిమ్మట సొచ్చు కొనియెడవు, నామాట తలచుకొని గలవు. ఇట్లు శృపాచార్యుడు విచారమునను స్ఫురింపజేసిన దుర్వోధనుని హితోపదేశముచేసెను. ఆమాటలను దుర్వోధనునివిని వేడిట్లు బునిడిచి కొంత సేపుచింతా త్రాతుండై సొంతకుండి అదివరకు మూసికొనియుంచు కండ్లు దెరచి శృపాచార్యుని ముఖము చూచి యిట్లనెను.

శృపాచార్యుడా! నీవు యుద్ధమంగు చెడుటకు నమ్మనిపక యిట్లు చెప్పుచున్నావు. మిక్కిలి స్నేహముగల బంధువు నీవని తెల్పి హితోపదేశముచేయుట మంచిది. శత్రును హరియైనను నీవు యుద్ధ మంగు తెల్పువును. నీ నాకు హితమును కూర్చి యెవలె నన్ను నీవు రక్షించినవాడవు. నీవు నాయుండుగల స్నేహముచేత నాశ్రమము తప్పించదలంచిన ధర్మమును చెప్పితివిగాని నీమాటలునాకు దురభిప్రాయము. అది ఎట్లనగా చెప్పెదను వినుము. శృపాచార్య! పూర్వము నేను కపటవాదము నాడించి గాఢమును తీసికొని ధర్మరాజు మనస్సును బాధించితిని. ద్రాపది ఏకవస్త్రము కట్టికొని రజస్వల యైనప్పుడు ద్రాపదయొక్క కొవ్వొట్టకొని యాడించు కొనివచ్చి నభిలాష అవమానించితిని. పిమ్మట శృష్టుడు సంగతియుటకు వచ్చినప్పుడు వివాక అనికి అపియము కలిగించితిని. అనేక గతికులనుచేర్చి ఒకబాలుడైన అభిమన్యుని అశ్రహముగా చంపించితిని. ఈదివమున దుశ్శాసనుని రొమ్మన చీల్చి భీముడు రక్తమును త్రాగాను. అభీముడు నన్ను చంపి రెండవ ప్రతిజ్ఞ తీర్చునని భయపడి స్నేహము గావించి అదికుడర నేరడు అదిగాక యితరవరకు నేను నగలరాజులచేత నేమిద బడుచు నకలభూమి కలములకు పరిపాలించితిని.

స్నేహితులను రక్షించుచు, శత్రువులను చంపుచు, భూమినిపరిపాలించుచు మిక్కిలి పరాక్రమమును గలిగి ప్రభావించుచుంటిని అట్టి నాకు యుద్ధమే తగియున్నది. ఒకని దయకు పాత్రుడనైన రాజ్యము

ములను అనుభవింపను. నా నిశ్చయము యిటువంటిది. అందువలన పాండవులతో ఎటులైనను యుద్ధమే చేయుదును. నేను పాండవులను వందరిని చంపి జేయుదును, ఇందుకు నీవు సమ్మతించుము. నేను విసకుండుమాటలను మాటలాడకుము. తగిన కార్యపద్ధతి ధైర్యవంతులకు తెలియగలదు. కృపాచార్య! సంధి చేసినయెడల ధర్మరాజయొక్క భటులతో సమముగా నేనును ధర్మరాజయొక్క దియకు పాత్రుడనై యుండవలసి వచ్చును. అట్టిదైన్యమును పొందుటకు నా మనస్సు సహింపదు. గనుక నిర్భయముగా యుద్ధముచేసి ఆ యుద్ధమందు చచ్చి భీష్మ ద్రోణ సైనిధవాగలు పోడిన పుణ్యస్థానమును పొందెదను. మగతనమునుబట్టి యిట్లు చెప్పితి నేగాని నేను తెగించి యుద్ధముచేసి పాండవులను. వారి రథికులను చంపి నిన్ను మెప్పించెదను చూడు చుండుము. అని దుర్యోధనుడు కృపాచార్యునితో చెప్పెను. ఆ దుర్యోధనుని మాటలను అతని దగ్గరనుండు రాజులందఱును విని సంతోషించి దుర్యోధనుని పొగడిరి. ఆ రాజులందఱు అదివరకు తాము పాండవులచే దుర్యోధనుడు ఓడుటకు దుఃఖించుచుండిరి. ఆ దుఃఖమును దుర్యోధనుని మాటవలన విడిచి అతడు తృప్తముగలవాడై తమ సేవలకు తగిన వాక్యములచేత గర్వోత్సాహములు కలిగించుచుండెను.

దుర్యోధనుడు శివరష విడిచి సరస్వతీ తీరము చేరుట

ధృతరాష్ట్ర సుహా రాజా! కృపాచార్య, కృతవర్మ, అశ్వత్థామ శకుని, కల్యాణు చేయదగిన కార్యమును గాంచి యోచించి దుర్యోధనుని ముఖముచూచి యిట్లనిరి. దుర్యోధనా! మనము ఈ రాత్రి యందు మన శిబిరములోనిద్రించరాదు. అది ఎట్లనగా చెప్పెదమినుము ఈ దినమందే కర్ణుడు చచ్చినందున పాండవు లీరాత్రియందు పరాక్రమించి మనమీడికి వత్తురు. గనుక శిబిరమును విడిచి మరియొక చోటికి వెళ్ళవలెనని తలచుచున్నాము, వలచనచేత మనము మరియొక చోటికి

తొలగిపోయి మునుగులగుండ్ల పై చతురంగబలమును తిగుగు చేసుకొని పాండవులకు తెలియకుండునట్లు చేపు ఉదయమున యుద్ధమునకు వత్తెను. పాండవులకు భయముకలిగించి భంగుకరముగా ఎదిరించి పాండవులతో యుద్ధము చేయుదము. అంతట మనము విజయమును బొందనచ్చును. కాని రథిక శ్రేష్ఠుడుగుడు చెప్పగా ఆమాటలను దుర్యోధనుడు విని సంతోషించి ఉపాయము లెప్పుగాన న్నది మీరు చెప్పి ట్లే చేయుదము అని దుర్యోధనుడు ప్రవాచారాని రథికులతో ఎవరికి తగురీతి పాఠిక తెలియ చెప్పి బయలుదేరెను.

దుర్యోధనుడతని బలములను విడిచిచెప్పి అక్కడకు రేడా మన దూరమునోనగుడు సరస్వతీనదీతీరముందు ఒకబయలులోదిగెను. ఆ సరస్వతీనదియందు బాహు సహాయముగా అదరును తమ యిష్ట ప్రకారము వ్వానము చేసి నీళ్ళు తాగి, అంతట తిగిన విధముగా నానా విధములైన ఆహారములను జను తెచ్చిరి. దుర్యోధనాదులంతయు ఆ ఆహారములను భక్షించి తిప్పి నెది సుఖముగా మాటలాడుతుండిరి. ఆసమయమున ప్రవాచార్యు, కృతవర్మ, శిల్య, శకుని, అశ్వత్థామలు దుర్యోధనుని తమ్ములగు చిత్రసేనాదులు కర్ణుని సుమార్థు సత్య సేనుడు మొదలగు అత్తవనులు దుర్యోధనుని జూచి యిట్లునినె. దుర్యోధనమహారాజా! మన బలములు ఎందు పరాక్రమము చేతి యుద్ధము చేయుటకు ఒక సేనాపతిని వర్పకాపుము. అట్లు చేసితివేని నొక పూహముగా నేర్పించి మన సేనాపతి ముందుండి సైన్యములను నడిపించును. అట్టి ధైర్యవంతు నొకనిని సేనాపతిగా జేయుము. అని వారందరు చెప్పగా దుర్యోధనుడు రుద్రుని వరమువలన బుట్టిన అశ్వత్థామను జూచి యిట్లు అనెను.

మహాత్మా! అశ్వత్థామా! దోణుని వలెనే నీవును నాకుదిక్కు తాగలవు. గనుక నీవు నాకుహితమును చెప్పదగుదువు. ఇప్పుడు మనకు మనసేనలకు ఒక సేనాపతిని నియమించి అందరుమిగుట్లాగా చెప్పుము,

అని దుర్యోధను డడుగగా అశ్వత్థామ యిట్లనెను. దుర్యోధనా ! శత్రుడు యుద్ధముగను నేర్పరి. శత్రుడు నాహా శౌర్య బలపరాక్రమ, హైర్యవంతుడు. సమగ్రములైన నివాస్త్రము, నెరింగినివాడు. ఆ శత్రుని సేనాపతినిగా జేయుము. అలడు పాండవులకు మేనమామ యగును అయినను నీ మిత్రమై వారిని విడిచి నీపక్షమందు జేరెను. ఇతనికంటె మిక్కిలి విహతుడు నునకులేడు. శత్రుడు నీ ముచ్చేత స్తుతింప దగినవాడు పూర్వము, దేవశబ్దముగా నామోహిని సేనా పతినిగా జేసుకొని బోయి రాక్షసులను గలిచినట్లు నావని. శత్రుని సేనాపతినిగా జేసుకొని బోయి పాండవులను జయింగిమా. అని అశ్వత్థామ అందరు వినువల్లుగా దుర్యోధను నితో జెప్పెను. ఆనూటలకు అశ్వత్థామ రాజులందరును జయజయఅని అరచుచు శత్రువుచుట్టును జేరి యుద్ధమునకు ఉత్సాహము కలిగి సులశసిండునుండి, అంత దుర్యోధనుడు సింహాసనము మీదనుండి క్రిందికిదిగి శత్రుని యెడట నిలిచి యిట్లనెను.

స్నేహితుడైనవాడు కపటము లేని స్నేహితుడు రక్షింప దలచును. అట్టి స్నేహితుడు ఆపదలను బొందినవ్వడు. నీవు గాని స్నేహి దవు ఇప్పుడు నేను ఆపదను బొంది యున్నాను. ఈ సమయమున నీ భుజబలము వలన నన్ను గలిపించి కృతార్థునిజేయుము నీ సహాయ మును బొందిన నను చెప్పాను, నీవు నాకై స్వయంబు సేనాపతిని కావలయును నేనును, నా బలములును, నా రాజులును, నీకు పరిచారి కలుగానుండి నీ వెంటడి వచ్చెదము. దీవు శత్రువులను జయింపుము. అని దుర్యోధనుడు చెప్పగా శత్రుడిట్లనెను. దుర్యోధనా ! నీవు నన్ను యంతగా ప్రార్థించిరినీ పని లేదు. నేను నీ పక్షమందు చేరినప్పుడే నాధనమును, నా ప్రాణములను, నా బలములును నీకు సమర్పించితిని. ఏమై చెప్పినట్లు నీకు సేనాపతిని నీ నేనను కాపాడెదను. భుజబలమందు కృతార్థులు నాతో సమానులు కాజాలరు నేను కోపించుకొని

యుద్ధము చేయుటకు ప్రాణాభింగితము చేసెదనను నాయెదుట నిలువజాలరు. నా భుజుల గర్వములు జూపితి నేని పాండవులు నిలువ జాలరు. నా అటోపమునుచూచి పాండవ సైన్యమును చెదరగొట్టి కౌరవ సేన కుత్సాహుని కలిగించి, బాహుమూహముచేరి పాండవ సైన్యములను తరిమి నన్నెడరించి యుద్ధముచేయు గర్భిణును నరికి వేసి ఆకాశము నందుండి చూచు చేనలకు ఆశ్చర్యము గలిగించి, పాండవులను పారిపోవునట్లు చేసెదను అట్లు వారు పారిపోక: లిదిరేని వారిని చంపివేసెదను దుర్యోధనా! ధన్వద్యా పాండిత్యముచేత నేను విహరించి జనులందఱును భీష్ముని యుద్ధమును గాని ద్రోణుని పరాక్రమమునుగాని, కర్ణుని యుద్ధమునుగాని పొగడుకుడునట్లుగా చేసెదను. ఇతి ధేనువో దేవుడుగాని సామూన్యకుగాడని తలచునట్లుగా చేసెదను. శల్యునివంటి పరాక్రమ శౌగంధ్యశాలిని యిదివరకెన్నడును చూడలేదని జనులు నేయు విధములుగా బొగడునట్లు యుద్ధముచేసెదను. సకల జనులచేతను స్తుతింపబడెను. అని శల్యుడు దుర్యోధనునితో చెప్పెను. శల్యుడు చెప్పిన మాటలకు దుర్యోధనుడు సంతసించెను.

దుర్యోధనుడు శల్యుని సేనానాయకునిగా జేయుట

ధృతిరాష్ట్రమహాబాహు! దుర్యోధను బంగారు కండలతో, సరస్వతీ నదీజలమును తెప్పించి కాస్త్రప్రకారముగా తగినరాజులను, తానును సేనానుధ్యమందు శల్యుని కభిషేకము చేసిరి. ఇట్లు భద్ర విధాన సహితముగ శల్యునకు సేనాధిపత్య పట్టబంధము జరిగిరి. అరమయమున శంఖములు భేరిలు మొదలగుమంగళ వాద్యములు మ్రోగెను. కౌరవ సైనికులు సింహనాదములను చేయుచుండిరి. సకలజనులను శల్యుని దీవించుచు పొగడుచు సంతోషించిరి. ఇట్లు దుర్యోధను డా రాత్రికాలమందు సరస్వతీ నదీతీరమునశల్యునకు సేనాధిపత్యము నిచ్చి పరిజన సహితముగా విశ్రమించెను. ఇక పాండవుల సమూహారమును చెప్పెదను వినుము. అనాటి రాత్రియందు ధర్మరాజు తనకు విజయము

క ల్య ప ర్వ ము

కలిగెనని సంతోషించుచు కర్ణుని కళేబరమును జూచి కలెరమును
వెళ్ళెను. ధర్మరాజు తన బంధుమిత్ర పరిజనులతోఁ జూచి తన
ములకు పంపక తగిన ప్రదేశమందు సభ జేసి యుండెను. ధర్మరాజు
అంతకుముందే కౌరవుల వృత్తాంతము నెఱుంగుటకై చారులను పం
పించెను. ఆ చారులు మరలఁజచ్చు ప్యంతయు అక్కడనే నానావిధ
ములైన వినోదములచేత ప్రొద్దువుచ్చు చుండెను. చారులువచ్చి కౌర
వుల ఉత్సాహపద్ధతి నంతయు ధర్మరాజునకు తెలిపిరి ధర్మరాజు
కృష్ణునిజూచి యిట్లనెను మహాత్మా! కృష్ణా! దుర్యోధనుడు కల్యు
నకు సేనాధిపత్యముకట్టి మనలో యుద్ధముచేయుటకు ఉత్సాహము
గలిగియున్నాడు. దుర్యోధనునిపై న్యము మిక్కిలి స్థిరముగా సంతో
షముతో నిలిచియున్నది. అని మన చారులవలన సమాచారము
తెలిసెను. ఇందుకు ఏమిచేయవలయునో కాగ్యాలోచనము ను నీవు
సేమనస్సునందు చేయుము. నీవు మమ్ము రక్షించుటకు సర్వదా
ఉత్సాహముకలిగి యుందువు నీవే ప్రకారముగా కృష్ణుని చెప్పె
దవో ఆప్రకారమే చేయుదాను. అని ధర్మరాజుడుగ గా కృష్ణు
డిట్లనెను.

ధర్మరాజా! నేను కల్యుని ఎఱుగుదును. కల్యుడు అధిక పరా
క్రమ కౌర్య ధైర్యవంతుడు. భుజబలముతో కల్యుడు, భీష్ము,
ద్రోణ, కర్ణులకంటె అధికుడు అధికుడుగాకున్నను సమాను డగును
గాని భీష్ములకన్న తక్కువకాదు! దుర్యోధనుడు కల్యుని సేనా
పతినిగా జేసినందున అతడు తన బహురాక్రమముల నత్యధికముగా
జూపును. ఆ కల్యుని ఎదిరించుటకు భీమార్జునులు సమర్థులుకారు.
సాత్యకి కల్యుని ఎదుట నిలువజాలడు. ధృవ్యదుష్టుడు, శిఖండి
మొదలగు సాంచాలురు కల్యుని ఎదిరించి బ్రతుకజాలరు. ఆ కల్యు
నితో సమానమైన రథికుడు మన పక్షమున ఎవ్వరును కనబడుట
లేదు. నీవు సింహమువంటి పరాక్రమవంతుడవు. నానావిధములైన
దివ్యబాణములను ఎరిగియున్నావు. నీ వొక్కతెల్లమాత్రమే ఆకల్యు
నితో సమాన రథికుడ వగుదువు. అతనితో యుద్ధముచేసి చంపుటకు

మోక్షసక్షమాన నీవు దప్ప మోక్షానందమును పొందుదు. ధర్మరాజా! మరియొక యాశక్తితో మోక్షమును పొందుచున్నయెడల ఆతడు నీవైన న్యాయము శత్రువును చంపివేయును. శక్తితో యుద్ధముచేసినయెడల రేపటి దినమున నీవాశక్తిని చంపివేయును. శక్తిని నీవే నమోమయని అతడమీద కృప నుంచును. రాజధర్మము ననుసరించి అధిరోత్సాహ పరాక్రమముచేత శక్తిని చంపుము. అతడు నీ మేనమామ, యైనను శత్రువులతోకూడి యున్నందున శత్రువుడేనుగును. ధర్మరాజా! భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణులను చంపివేసితిమి. ఇక శక్తిని చంపివేయుము. శక్తిని చంపినవెంటనే దుర్యోధనుడు చచ్చును. శత్రుకనివు శక్తిని చంపి విజయమును బొందుదు. అది కృష్ణుడు చెప్పగా ధర్మరాజు జిట్ట నెను.

కృష్ణా! నీవు చెప్పిన ప్రకారము నేను శక్తినితో యుద్ధముచేసి వానిని చంపెదను. పూర్వము ఉద్యోగముయందును అందఱూ వినుచుండగా నేను శక్తిని చంపెదనని చెప్పితిని. అతడు నా భాగము నకు వచ్చెను. గతకాలవశ్యముగా శక్తిని చంపెదనని ధర్మరాజు కృష్ణునితో చెప్పి గృహమునకు వెళ్ళి సుఖముగా నిద్రించునని కృష్ణుని పంపించెను. ధర్మరాజు తన తమ్ములను ధృష్టద్యుమ్ను, శిఖండి, సాత్యకలను, తిక్కిన బంధు జనులను పరిచారకులను వారివారి నివాసములకు పంపించెను. ధర్మరాజు గుఱ్ఱులొనిన చీలను ఉడచిసేవ వీనుగువలె తన పాశుమీదకుపోయి పండుకొనెను. పాండవ బలమంతయు మిక్కిలి సంతోషమును బొంది నిద్రించి శ్రమతీర్చుకొనెను.

ధృతరాష్ట్రమహారాజా! ఆ రాత్రికాలమున నేను నీదగ్గరకు వచ్చి కర్ణుఃపృతా తమును చెప్పి నీవు పంపగా నురల తెల్లవారుసమయమునకు కౌరవసేనయుండు స్థలమునకుపోతిని. ఆ సమయమున దుర్యోధనుడు దూతలను ఆశ్వత్థామాది ంధికుల దగ్గరకు పంపించి జలములను యుద్ధమునకు నీయించేయించెను. కౌరవసేనకులందఱును

మిక్కిలి సంతోషోత్సాహములతోత తమతమ చతురంగబలములను యుద్ధమునకు సవరణ చేయుచుండిరి. కొగవనై న్యమాలలో వాద్యములు మ్రోగుచుండెను వాద్యధ్వనులు మిక్కిలముగా నుండెను. సైనికులు అరచుచు ఒకరి నొకరు పిలుచుచుండిరి. ఆ ధ్వనులు అధికముగా నుండెను. రథముల కదలిక ధ్వనులు ఏనుగులపాదములబిత్తుడుగుట్టముల గొరిసెల తాళుడు, భటుల పాదములపైపై అశ్వధికమై యుండెను ఇట్లుచతురంగ బలములచేత భూమి మృగయు అగరిపోవుచుండెను. ఈకొరవనై న్యమంను కలిగిన ధ్వనులు చంద్రోదయకాలమందు సముద్రమంగుళల ధ్వనివలె నుండెను. రథములు కనుగనుచతురంగ బలములను తయారుచేసికొని శల్యు, శకుని, కృతవర్మ, అశ్వత్థామాది తక్కినయోధులను, తమ్మునితో కూడికొనియున్న దుర్యోధననునివద్దకు వచ్చిరి. వారందరును దుర్యోధనుడును నినుచుండగా తమలో నిట్లనివర్పాటుచేసికొనిరి. శల్యాని గణికలారా! మన కొరవ రథకులలో ఒక్కడొక్కడు ప్రత్యేకముగా పాండవులతో యుద్ధము చేయరాదు. మనమందరము మన బలములను చేర్చుకొని ఒకవైపున పాండవులను ఎదిరించవలెను, అట్లు ఎదిరింది యుద్ధము చేసెతిమీని మనము పాండవులను సులభముగా గెలువవచ్చును, మనకు ఒకరొకరికి సహామతుగుచు యుద్ధముచేసినవారిని సులభముగా గెలిచిదిబయలుమును బొందవచ్చును. ఇట్లు మనమందరియు ఏర్పాటుకొని యుద్ధముమీను! ఇట్లుకాక శక్తియుండియు యుద్ధముచేయకు నాడును. యుద్ధముచేయుచున్నవారికి సహాయముచేయనివాడును పంచమహా పాణికములను బొందును. అని యిట్లు శల్యాది కొంవరథకులందఱును ఒకరినొకరు చెప్పుకొనిరి. అతల వారు తమతమ చతురంగబలములను నడిపించుకొని బయలు వెదలిరి. శల్యుడు మిక్కిలి సామర్థ్యము చేత ప్రకాశించుచు నుండు నడచుచుండెను. అతని వెనుక కొరవరథకులందఱును నడుచుచుండిరి.

కౌరవసైన్యము యుద్ధసన్నద్ధులై వెడలుట

వనుగులు నడచుచు చెవులనె. విడలిచుచుగడగా ఆ భవనులు
 తుమ్మెదల యుగారధ్వనులవలె యుళయుళ ననుచుండెను. వరుగుల
 తొండములగుండా కారు తుమ్మెర నీటిధారలు భూమినుండి లేచు
 దుమ్మును మ్రుగించుచుండెను. వనుగులు ఘోరారధ్వనులు విడిగంటల
 భవనులవలె నుండెను. వరుగులగొప్ప దేహములు ఆ కాశమునవ్యాపించు
 టచే ఆకాశము శ్వల్పమయ్యెను. వనుగులభయంకరముగ సాగసైన్య
 గురుతులుగలిగి గొప్పనై సమదధారలచేత మనోహరములైన ముఖ
 ములచేత ప్రకాశింపుచుండెను. వరుగులకు యుద్ధరిషణు! మైసకల్పన
 లనుగ్నబడియుండెను. ఇట్లా వనుగులు కదలి నడుచునప్పుడు భూభా
 గము కదలుచుండెను. కౌరవసైన్యములోని గుర్రములు విదిత్రగతుల
 చేత నడచుచు గొరిసెలచేత కొట్టుచు కాంతిచేత ప్రకాశింపుట నశ
 లించుచు యుద్ధమునకు నడచెను.

ధృతరాష్ట్రసమహారాజా! కౌరవసైన్యములలోని రథములు
 కదలి వచ్చినపు డాధములకు పూన్చిన గుట్టములు విరిగిలి డిత్సా
 హముచేత తమకాళ్ళను ఆకాశమునకు ఎత్తుచుండెను. రథముల
 నొగలమీదనుండు మారథులు విలాసముగా లెండినాకువలె ప్రకాశిం
 పుచు రథములను యుద్ధభూమికి తోలుచుండిరి. రథములమీదనుండు
 రథికులు మంగి యుద్ధప్రయత్నములచేతను మనోహరమును, భయం
 కరమును అగుఅవయవ కాంతిచేతను ఆనేక రథములగులిరుగుల చేతు
 ప్రకాశించుచుండెను. ధికులు అమ్ముల పాదులనుగలిగి చిరుఃశ్వులతో
 హారములకాంతిలతో కూడియుండి ఇట్లధిగ మంగరముగారథములు
 బయలు వెడలెను. కాల్బలము అతిభయంకరముగా నడచి పెద్దచూ
 డెను జనుల యొక్క దేహములకు డిత్సాహ బలశక్తులు చేర్చిగట్టిగా

నిర్మించి నట్లుండెను. వారి మనస్సులయందు పరాక్రమ శాంతిగూఢములు కలిగియుండెను. ఈ విధముననున్న కొరవుల కాల్పులము యుద్ధ భూమికి నడిచి వెళ్ళుచుండెను.

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! కొరవబలములు యుద్ధభూమికి చేరెను. పాండవబలముల తమముగే యుద్ధమునకు వచ్చెను. అని సంజయుడు చెప్పగా ధృతరాష్ట్ర శిట్టవెను. సుజయ! భీష్మని చావు, ద్రోణని చావు, కర్ణు చావు నా చెవు కు వినిపించితివి ఇక శత్రు, దుర్యోధను చావులనుగూడ చెప్పి నా మనశ్శాంతిని కలిగింపుము. ఆ శత్రుని ధగ్మరాజు ఏ విధముగా చంపెను? దుర్యోధనుని ఏ ప్రకారముగా భీముడు చంపెను? యుద్ధమే ప్రకారముగా జరిగెనో చెప్పుము. అని ధృతరాష్ట్ర డనుగగా సంజయు డిట్లవెను. ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ముఖమునకు : రిగాణములరిక్రమించిపోయెను. కనుక నీవిక ముఖ పగ నేను చెప్పుమాటలను వినుచుండుము. పాండవులు భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణులను యుద్ధముందు చంపుట నీ పుత్రులగు దుర్యోధనాదులు నిష్కారముచేరి. అట్లు చూచియు పాండవులను యుద్ధముందు శత్రుకు చంపునని ఆశపడిరి. దుర్యోధనుడు దిక్కులేని వాడై ముండియు దురాశచేత తానధికునిగా తలంచుచుండెను. దుర్యోధను డతని తమ్ములతో గూడ వీరి పూర్వకముగా శత్రుని వద్దకుపోయెను. మాండు దినమువ అర్జునుని బాణములచేత కర్ణుడు చచ్చినందున భీముడు తానాముచేత సింహనాదము చేసెను. ఆ సింహనాదధ్వని విని దుర్యోధనాదులకు నీ పుత్రులందరును తల్లడిల్లిరి. అట్లు తల్లడిల్లిన దుర్యోధనాదులకు శత్రుకు మాటలచేత సౌఖ్యమును గలిగించెను. ఇట్లు శత్రుకు సమగ్రముగా యుద్ధోత్సాహము గలవాడై కొరవ సేసలకు సర్వతోభద్రుడు, వ్యూహమును, కల్పించి ఆ వ్యూహమునకు ముందు కర్ణుని పుత్రులు మొదలగు వారిని

చేర్చుకొని కల్యణుండెను. ఆవ్యాహునికు కుక్కుప్రక్క కేక, అనువన గాజలతో కూడికొని కృపాచారుడు డను ఎకమప్రక్క సకపకు లను చేర్చుకొని కృష్ణవర్ణ యుండెను. వ్యాహునికు వెనుకప్రక్క కాభోజదేవునై కుటును, రాజపుత్రియు ననుమ ముండకొని అశ్వత్థామ నిలిచియుండెను. వ్యాహునికు కడియ ప్రదేశ ముందు కురువీరుల నునుకొని నగోష్ఠియును డను. కుగోష్ఠియును ఎరుట కకుని యుండెను శకునిదగ్గర వీనులు గుంపులు చతురంగబలములు నిలిచియుండెను. ఇల్లు శిల్పదాజ్ఞాపించును, ఇల్లు కొం. బలములకు సర్వతోభద్ర వ్యాహమును ఏర్పరచును నే పాండవులు తమ బలములను మూడుమొగములుగా వ్యాహములు పన్నిరి. ధర్మరాజు నకు ముం. దైపు భీమాద్వునుండిరి భీమాద్వునులకు ను దగి నైపు ధృష్టనృష్ణుని, శిఖిడి, సాత్వికులు నిలిచియుండిరి. ఇల్లు పాండవులు తమ బలములను మూడుమొగములుగా నిలుపుకొని, నెల్లది, ఎర్రని కాంతిచేత ప్రకాశింపుచు కల్కుని ఒక్కగాను నూది పాండవులు సైన్యమును నడుపుకొని వెడలిగని సంజయును చెప్పగా ధృతరాష్ట్రుడిట్లనెను

సంజయా! అప్పటికి మఱ కొరవసైన్యముగా చతురంగ బలములయొక్క పరిమితిని చెప్పుము. పాండవుల బలములలో నీ బల ముంతయుండెనో చెప్పుము. అని ధృతరాష్ట్రు డడుగగా సంజయు డిట్లనెను. ధృతరాష్ట్రు మహారాజా! అయుద్ధరతుయమునక మనకొరత సైన్యములలో పరునొకడు వేల రథములుండెను పదివేల ఏను వందల ఏనుగులుండెను. రెండు లక్షల గుఱ్ఱము లుండెను మూడు కోట్ల పదాతి జనులుండిరి. ఇక పాండవుల సైన్యములోని చతురంగ బలముల పరిమితిని చెప్పెనను వినుము. పాండవసైన్యములో ఆరువేల రథము లుండెను మూడువేల ఏనుగులుండెను. లక్ష గుఱ్ఱము లుండెను. ఒకకోటి పదాతి జనులుండిరి. ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అట్లేర్పరచబడిన వ్యాహములు ఒకటి నొకటి గెలుపలెనను అక

చేత కదసెను. ఇట్లు పాండవ కేరవులు యుద్ధమునకు శిలపడు సమయమున వారి యుద్ధవాను చూచుటకు ఆశోకబాహుడై కొండమీదికి ఎక్కినట్లు సూర్యుడు ఉ య పర్యము మీదికి వచ్చెను. అనగా సూర్యోదయ మయ్యెనని తెలియవలెను. సూర్యోదయమునకు పద్మములు విరిసి చిట్లుగా వాండ్రు సంతోషించిరి గుర్యోధనాచి ఆ కేరవులు సనస్సులు శేల్లశిలువల వలె హి, స్థితి, బొంది దూఱమును కలిగియుండెను.

సూర్యోదయ శాలముంగు సూర్యుని ఎత్తుని కొణములు పై వ్యమాల ను దంగుల వీనుగుల కొంభస్థలముల యందుండు ఎత్తునిసిందూర కాంతితో చేరి సహవాసము నొందుచుండెను. సూర్యశాంతిలక్ష్మముల మిగిలు చిట్లు పడిన ఎత్తుని శాంతిని గాఢాంతిలో చేరి నిహరింపుచుండెను. పై నికుల వత్తిస్థలముల యందు పూసుకొనిన కస్తూరీ గంధము శాంతిగులతో సూర్యుని తి ఆలింగన మాచరించుచుండెను. వీరరసముగల సేనానాయకులయొక్క ఎత్తుని నేత్రములతో సూర్యశాంతి కలిసి సరసమాది వట్లుండెను. అట్లా శాలసూర్యుని శాంతి రెండుపై వ్యమాల యుగండు ఆయుధ శాంతులతో కలిసి పూర్పునకు ను లక్ష్మీదేవిని ప్రకాశింప జేయుచుండెను. అట్టి క్షణము క్షమన ఎత్తుని శాంతులచేత బాలసూర్యుడు ప్రకాశింపు ముండెను

కురుపాండవుల పడునెనిమిదవనాటి యుద్ధపారంభము

ధృతరాష్ట్రుడురాజా! సూర్యోదయ శాలమునకు రెండుపక్షముల పై వ్యమాలను యుద్ధమునకు గవిసెను. రెండు పై వ్యమాలయందును భేరి మొదలు నానావిధ వాద్యములు మ్రోగుచుండెను. అట్లు వారిరుపక్షముల వారును ఘోరయుద్ధముచేయునప్పుడు, ఆయుధముల రాడిచేరి మంటలుగలిగెను. ఆయుధవిలు చూర్లములై రాములుగా కిందరాలియుండెను. రథికులు రథికుల నెదిరించిపోరుచుండిరి ఏనుగులు ఏనుగులను తాకిపోరుచుండెను. గుట్టములు గుట్టములలో, డిగోనుచు

డెను. కాల్పులములొండొంగినితాకి పోరుచుండెను. ఆధయగకగమైన యుద్ధమును చూచి ఆకాశము నంగుండు దేవతలు మెచ్చుకొనిరి. ఏనుగుల మీదనుండు భటులమీద బాణ, క్షుములు కురిపించుచు సింహనాదములను జేయుచుండిరి. ఆ సింహనాదములు వినినవారలె, బాణములు వర్షమువలె యుండెను. బాణములు పై నపోకగా ఏనుగుల యుద్ధమువలన గిక్తప్రవాహములు కలిగెను. అంగు రథములు కదలక నిలిచి యుండెను. గుఱ్ఱపుదండులు మరలి పోవుచుండెను. చిరుదుగల మొనగాఱు, గుంపులను ఏనుగుల గుంపులు పెండినీ యగా చేయుచుండెను. ఆ యేరుగల గుఱ్ఱమును చూచి దేవత లాశ్చర్యము చెందిరి. అనేక గుర్రాదులు ఒక్కొక్క గుఱ్ఱముమీద నక్క అరివే గముగా ఒక్కొక్కంగురథసింహాసములను మెచ్చుకొని గుడ్డకరించిరి. ఇట్లు విహరించు గుఱ్ఱపు ర్రాదులను చూచి దేవత లాశ్చర్యము చెందిరి. కాల్పులములలోని జనులనేకులు గలసి ఒక్కని చంపుచుండిరి. కాల్పులముల పోరుచూడగా గుఱ్ఱములు తునక తునక లగుచుండెను. గుఱ్ఱములు తెల్లని యంగురథములచేత ప్రకాశించుచు విచిత్రగతుల చేత సంవరించుచుండుగా రెక్కలచేత ప్రకాశించు చూస పక్షులవలె నుండెను. అట్లా రెడు పక్షముల పైవ్యములును భోరముగా యుద్ధము చేయుచుండెను. ధనస్సుల ధ్వనులు, రథముల యుగుముల ధ్వనులు, గుఱ్ఱముల గొరిసెల ధ్వనులు ఏనుగుల మెడల యందలి గంటల ధ్వనులు నన్నియుచేరి భేరిలు మొదలుగువాద్య ధ్వనులకంటే మిక్కిలి ధ్వని కలిగియుండెను.

ధృతిరాష్ట్ర మహారాజా! ఆ సమయమున వీరులగు భటులు తమ దేహములు రక్తమునములైనను పోరుచుండిరి. వారి దేహములు చిగురించిన మోగుగవృక్షములువలె నుండెను. తెగిపడిన మంటన భటులచేతులు సుహాసర్పములవలె కదలుచుండెను. విరిగి పడి యున్న శిరస్సులు రక్తమయములై ఎఱ్ఱరామరవలె నుండెను. ఏను

గులు తెగిపడినందున వానిని శేటరములు విజాయధముచేత తెగి పడిన సర్వతములై నుండెను. యుద్ధమందు విరిగి పడిన భటుల తొడలు ఏనుగు తొండములవలె నుండెను. తెగిపడిన ఏనుగులతో ండములు భటుల తొడలవలె నుండెను. ఇట్లు వింతలు వింతలుగా కనబడుచుండెను. యుద్ధభూమి చూచువారలకు మనోహరముగాను భయంకరముగాను తోచుచుండెను.

ధృతిరాష్ట్రమహారాజా! నీకు నే నేనుని చెప్పదును? యుద్ధభూమియందు రక్తనదులు ప్రవహించి రాద్రవము, తాండవమాచుచుండెను రక్తనదులయందు మాంసపుకండలు బురదవలె నుండెను. పిండిపిండిగా నలిగిన ఎముకలరాసులు నదులయందుగల యిసుక తిన్నెలవలెనుండెను. రక్తనదులయందు రథములను ఓడలవలె నడిపించుచు తను దేహములచేత వీరయోధులు ఆశ్చర్యముగా విహరించిరి. ఇట్లు రెండుపక్షముల సైన్యములను ఘోరియుద్ధము జరుగుచుండెను. అప్పుడు భీమాద్వురులు తమ సరాక్రమ శౌర్యములచేత చలరేగి కొరవసైన్యముమీద ఆసావిధములైన క్రూరబాణములను గుప్పిరి. బాణభయానకములచేత కొరవసైన్యమును తునక తునకలుగా కరిగి కుప్పలు కుప్పలుగా పడుచుండెను. కొరవసేన భయపడి దిగిపోయెను. భీమాద్వురులు పొంగి తమ శంఖములగు పొండ్ర, దేవదత్తములను పూరించిరి. ధృష్టద్యుమ్న, శిఖిండులు ధర్మరాజును ముందుంచుకొని కొరవబలములను చంపుచు తరిమిరి. నకుల సహదేవులును, ధృష్టద్యుమ్న శిఖిండులు సహాయులై కొరవ బలములను చంపుచు పారద్రోలిరి. ఇట్లు గర్వముచేత పాండవులు ప్రకాశించుచు కొరవబలములను చంపుచుండిరి. అది కొరవబలములు పాండవుల ఎదుట నిలువజాలక ఓసి మామోకారములతో అరచుచు దూఱించుచు నలుదిక్కులకు పారిపోవుటకు ప్రారంభించెను.

అట్లు దైవస్థితిని విహించిన కారవబలములను శత్రువుచూచి తన సారథి కిట్లనెను.

సాధీ! అనిగో ధర్మరాజు గతమును జూచుము. ధర్మరాజు యొక్క రథ టునకు తెల్లని గుర్రములు అమర్చబడియున్నవి. ఆరథమునకు తెల్లని గొడుగు కట్టబడి మిక్కిలి ప్రకాశించుచుండెను. నునమా ధర్మరాజు గుర్రూరముగా ఎదిరించి అతని గర్వము నణచవలయును. కాని మనరథమును ధర్మరాజుమీదికి తోలుము. నా బలపరాక్రమములు అందరికి తెలియునట్లు యీ దినమందు చూపెదను. సారథిగా నేను యుద్ధము ను దీవతలనెనచు గలువగలను పాండవులు నాకు తృణపాయులు. ఈ దినమందు నా నేర్పును బలమును చూచి నన్ను గుప్పించెదను. నా భుజబలము చూచుమందుము. అని శత్రువు సారథికి చెప్పెను. సారథి పాండవ బలముల కెదురుగా శత్రువు రథముతోలెను అంతకుముందు పాండవ సైన్యము ఉప్పొంగి పచ్చు సముద్రమువలె మిక్కిలిగా చలరేగెను. శత్రువు చెలియలి కట్టవలె పాండవబలములు ఉద్గ్రేవము నెదిరి నిలికెను. ఇందుకు ఆందరు ఆశ్చర్యపడిరి. క్రౌర్య ధైర్యములచేత ప్రకాశించు శత్రువుజూచి కారవబలములు మగలవచ్చి పాండవబలముతో యుద్ధముచేసిరి. ఆ రెండు పక్షముల సైన్యములకు మిగిలిన ఘోర యుద్ధము జరిగెను. అప్పుడు కర్ణుని కుమారుడగు చిత్రసేనుడును నకులుడును యుద్ధముచేయుచు తమతమ ధనుర్విద్యా సహర్థుల నొకరొకరికి జూపుచు ఘోరయుద్ధము చేయుచుండిరి.

కర్ణుని కొడుకులగు చిత్రసేన, మశర్ముచ

నకులునిచేత పచ్చుట

ఆ సమయమున కర్ణుని కుమారుడగు చిత్రసేనుడు ఒక బాణము చేత ధనుస్సును విరిచి మూడుబాణములను కనులుని నొసటయందలి

గుచ్చెను. వెంటనే చిత్రసేనుడు నకులుని గుట్టచులను చంపి తెక్కి-
మును కూల్చి సారిధిని నరికి వేసెను. నకులుడు కత్తిని, డాలునుతీసి
కొని రథము దిగి వచ్చుచుండగా చిత్రసేనుడు నకులునిమీద కూర్మమన
భల్లాయుధములను గుప్పెను. ఆ భల్లాయుధములు తనమీదికిరాకుండు
నట్లు నకులుడు దాని చేత దెదగొట్టుచు శీఘ్రముగా చిత్రసేనుని రథము
మీదికిపోయెను. ఆ చిత్రసేనుని రథముమీదకెగిరి, నకులుడుచిత్ర
సేనుని శిరస్సును నరికివేసెను. వానిశిరస్సు క్రిందపడి నానావిధముల
చేత ప్రకాశింపుచున్న కిరీట సహితముగ ప్రకాశించుచుండెను. కర్ణుని
కొడుకగు చిత్రసేనుడు చచ్చినవెంటనే పాండవపై నిరులు సింహ
నాదముచేసిరి.

చిత్రసేనుని తమ్ముగను సత్యసేనుడును, సుశర్మయునిచారమును
రోషమును గలవారై నకులుని ఎదిరించి బాగాములను గుప్పిరి. నకు
లుడు మిరియొక్క రథముమీద యెక్కి గొప్పధనస్సును తీసికొని
సమర్థునిగావలె కర్ణుని కొడుకలమీదికి వచ్చెను. అంతటసత్యసేన
సుశర్మగిద్దరును కూర్మ భల్లాయుధము చేత నకులుని యొక్క రథ
మును నకుల గొట్టుటకు ప్రారంభించిరి. నకులుడు చిరునవ్వు నవ్వుచు
సత్యసేనుని గుట్టచులను చంపి ధనస్సును విగచెను. సత్యసేనుడు మిరి
యొక్క రథము మీదికిబోయి మిరియొక ధనస్సుచేత నకులునిమీద
బాణములు వేయుచుండెను. నకులుడు రెండు బాణములచేత సత్య
సేనుని బాధించి మరి రెండుబాణములచేత సుశర్మను బాధించెను. అం
తట సుశర్మడు నకులుని ధనస్సును విగచెను. నకులుడు మిరియొక
ధనస్సుచేత గొప్ప బాణములను సుశర్మ దేహమందు గ్రుచ్చివాని
తెక్కిమును నగివెను, నకులుడు సత్యసేనుని ధనస్సునువిగచెను. సత్య
సేనుడు కోపించుకొని మిరియొక్క ధనస్సుచేత నకులునిమీద అనేక
బాణసమూహములను గుప్పెను. ఆ బాణసమూహములన్నింటిని నకు
లుడు నరికివేసి మిక్కిలి కూర్మమైన బాణములను మూడిటిని సత్య

నేనుని రొమ్మనందుగ్రుచ్చెను. వెంటనే నకులును సుశర్మగేహమాడు
రెండు క్రూరబాణములను శత్రువుగా గ్రుచ్చెను. కర్ణుని కొడుకులగు
కర్మసేన సుశర్మ లిద్దరును అనేక క్రూరబాణములను గుప్పి నకులుని
దేహమును రక్తమయమగునట్లు గొట్టి రథమును విరుగగొట్టిరి. ఇట్లు
నకులుడు విరధుడై ధనస్సు లేనివాడై బాణములచేత బాధనొంది
త్రాచుపాము వంటి శక్తి ఆయుధమును శ్రీఘ్నముగా ప్రయోగించెను.
ఆ క్రూరమగు శక్త్యాయుధముచేత సర్మసేనుడు చచ్చెను.

అందఱును నకులు' బాగడి. తన అన్నయగు సర్మసేనుడుచని
పోయినపిమ్మట సుశర్ముడు విచారమును కోపమును గలవాడై
నకులునిమీద బాణవర్షమును కరిపించెను. శ్రుతసోమ చూచి
తన రథమును నకులుని దగ్గరకు తోలించెను. నకులుడు శ్రుతసోమని
రథము మీద నెక్కినాడు. నకుల శ్రుతసోము లిద్దరును సుశర్మమీద
అనేక బాణులంపగలను గుప్పిరి. అందులకు సుశర్మ భయపడక
మాడు శీఘ్రబాణములను నకులుని దేహమంగు గ్రుచ్చి యిరువది
బాణములచేత శ్రుతసోముని రొమ్మను నొప్పించెను. నకులు షోడశ
అర్థచంద్రాకార బాణముచేత సుశర్మ కిరస్సులు పరిశ్రమ. ధృత
రాష్ట్ర మహారాజా ! ఈ రీతిగా నకులుచేత కర్ణుని పుత్రులు
ముగ్గురును చచ్చిరి అందుకు కొరవనైవ్యము భయపడి పారిపోవు
చుండెను. కల్యుడు సింహనాదము చేయుచు ధనుస్సును ధ్వనింప
జేయుచు రాద్రరసమును చూపుచు మిక్కిలి స తోషముతో చేయి
యెత్తి నిలునిలుమని కొరవ నైవ్యములు పిలిచెను. అంతట కొరవ
బలములు పారిపోయి మరలివచ్చి పాండవబలము నెదిరించెను. పాం
డవ బలములు భయంకరముగా వచ్చి మన కొరవలతో యుద్ధము
చేసెను. ఆ సమయమున రెండు పక్షముల నైవ్యములకును గొప్ప
యుద్ధయు జరిగెను. ఆసమయమున పాండవరథికులగు అర్జునుడు మొద
లగు వారందఱును గమ పరాక్రమ శౌర్యముచేత యుద్ధము చేయుచు
మన కొరవబలములను చంపుచుండిరి. మనవారగు దుర్యోధన, కృప

చార్య శిష్యులుండరును పాండవబాహులును, రథికులును, చంపుచు
యుద్ధముచేసిరి. రెండు పక్షముల సైన్యములును అధికభయమును
బొందరి. అంతట గలిగిన శ్రోతృభావమును నేను చెప్పజాలను. ఈ
ప్రకారము రెండు సైన్యములును మధిపబడినను మిక్కిలి పౌరుష
ముతో ఉత్సాహ నేగియున్న విమవక, భయపడ 'ఘోరయుద్ధము
చేసిరి. ఏనుగులు, ఘోరకారధ్వనులును, గంటాశబ్దములును, రథముల
యిరును ధ్వనులును, అక్కెము కింకిణీస్వనులును, ధనస్సుల టంకార
ధ్వనులును, గుర్రముల సకిలి తలధ్వనులును, కూగుల భుజములును,
కోకులును అప్పురింను ధ్వనులును, సేనానాద స్వనులును మిక్కిలి
అధిష్టయుడను. ఆ ధ్వనులచేత దిక్కులు బద్ధలై నట్లు తోచు
చుండెను. ఇట్టిశబ్దములు మోగుచుండగా రెండుపక్షముల సైన్య
ములు యుద్ధక్రీడిలు జరుపుచుండెను. ఆ శబ్దమోన, ఆ ఉత్సాహ
మును దేవతలు కన్నుల పండువుగా చూచుచుండిరి.

కృష్ణునిచేత రక్షింపబడు పాండవులు మిక్కిలి బలశౌర్యములు
గలిగి ప్రకాశించుచుండిరి ఆ పాండవుల సహాయమువలన దృష్ట
ద్యమ్నశిఖండి, నాగ్యకులు మొదలగు పాండవరథికులు కూడుకొని
రిను బలపరాక్రమములను క్రూరముగా చూపిరి. కార్పిచ్చు దహిం
చుటచేత మృగములు పరుగెత్తునట్లు కౌరవబలములు దైన్యమును
పొంది పారిపోవుటకు ప్రారంభించెను. బురదలో చిక్కుపడిన గోవుల
రక్షించునట్లు శిష్యుడరిని భుజబల శౌర్య గర్వమువలన పాండవ
రథికులను కొట్టి కౌరవసైన్యముల భయమును పోగొట్టెను. ఇట్లు
శిష్యుడరిని బలపరాక్రమములను చూచి సింహనాదముచేసెను. ఆ
సమయమున మన కౌరవ సైన్యమందు నిప్పులు బొగ్గులు పడుట
మొదలగు అనేక దుర్నిత్యములు కలిగెను. వాటిని లక్ష్మ్యపెట్టక
దుర్యోధనాదులను కూడుకొని యుద్ధము చేయగల సైనికులను చేర్చి
కొని స్థిరముగా నిలిచి పాండవ సైనికులతో యుద్ధముచేసిరి.

శత్రువును దుర్బోధిగా నులకు ముందరికి కాణవర్షమును గొప్పించుచు ధర్మరాజు ముందరనున్న రథికులందఱ పోయెను. ధర్మరాజు ముందర భీము, సాశ్వతీ, నృష్ఠద్యుమ్న, శిఖండి, ద్రాపదీపుత్రులు, నకుల సహదేవులు డిరి. ఆరముయముడు శత్రువును పడేసి కాణములను వేసి భీమాది రథిలను నొప్పించెను. ధర్మరాజుమీదికుపోయి పది బాణములచేత ధర్మరాజును నొప్పించి వివారింపెను. పాంచాల ప్రభుద్రక్ష, పాండవబలమును శత్రుని చుట్టుముట్టుకొనెను. అంగిట శత్రుడు తన భుజబలశౌర్య పరాక్రమముచేత అనేక క్రూర బాణములను పాండవ బాముమీద పయోగించెను. ఆ బాణములదెబ్బచేత పాండవ శైశ్వము గొని ఏనుగులు కూలుచు డెను. గురవు గురవులు చచ్చిపడు గండెను. ధనులు కిరిగి పడుచు డెను. అక్కముల గుంపుల కీర్మణిగిడిపెట్టుగా కిందవ్రాలుచు డెను. కాల్పలముల గుంపులు నుగ్గునూచగా కలిగి పడుచు డెను. శత్రుని బాణములచేత పాండవబలములో రక్తసములు పవహించుచు డెను. అరిక్తపదుల యందు ప్రేగులకుప్పుల ఏర్పడియు డెను. ధర్మరాజ్ఞానబాణాళి శత్రుని క్రూర బాణ సమాహములు ఘోరములై న పడుగుల సమాహములవలె పాండవులమీద పడుచు పాండవుల చతురంగ బలములను దూపుమాపుచు డెను.

ఆరముయమున కొంపులు సుగోషముతో నుండిరి. అట్లు పడుగులవలె పై నదూకెను శత్రుని శ్రోగ బాణముల యెదుట పాండవ బలములు నిలువజాలక భయపడి ధర్మరాజుయొక్క వెనుక పోయి పిడిగియుండెను. ధర్మరాజు అబలముగా ఘోరొల్పి శత్రుని ఎదిరించి తీక్షణ బాణమును నాటెను. శత్రుడు ధర్మరాజుయొక్క దేహమందు దూరిపోవునట్లు ఒక శ్రోగ బాణమును వేసెను. భీముడు ధర్మరాజునకు ముందుండి శత్రునిమీద ఏడు బాణములను వేసెను. సహదేవుడయిదు బాణములను వేసెను. నలుడు తొమ్మిది బాణములను వేసెను. ద్రాపదీపుత్రులు అనేక బాణములను గుప్పిరి ఇట్లు పాండవ రథికులందఱును

శల్యుని చుట్టకొని ఆ శల్యునిమీద బాణములను గుప్పిరి. ఆ సమయమున శృపాచార్య, కృష్ణవర్మ, శకనులు శకనికుమారుడగు డిలూకుడును భీమాది రథికుల మీదికి పోయిరి. అప్పు డశ్వత్థామ చిరునవ్వు నవ్వుచు శీఘ్రముగావచ్చు కృపాచార్యుని రథికులతో కలిసికొనెను. అప్పుడు పాండవ పక్షపు రథికులను, వేగముగావచ్చి కృపాచార్యులను ఎదిరిందిరి.

కృపాచార్య! ధృష్టద్యుమ్నములును పోల్చుటకువీలు లేని ఘోరమైన యుద్ధమాను జనిరి. తమభుజబలముల శ కివగతయు చూపెను, పిమ్మట ఆశ్వత్థామ విరువులు విరువులు ఒక్కొక్కరిమీద పడేసి బాణములనువేసి పాండవులెగురుని గాధి చెను. అప్పుడు శల్యుడు చిత్రవర్ణములుగల భీముని కురములను చంపివేసెను. భీముడు తన గదాయుధమును తీసికొని కారవలలమున చువుచు తనగదయొక్క క్రూరభావమును చూపుచు రథమునకి గుచ్చకీడకు జరుపుచుండెను. ఆసమయమందు నకులుగు శల్యుని ఎదిరించి వా మీద బాణవర్షమును కురిపించెను. అందుకు కొ నవైశ్యము భయపడెను. శల్యుడు నకోలునియొక్క గుర్రమునా చంపెను, పాండవబలము సకులునకు ముందుండి శల్యుని ఎదిరించెను. శల్యునికొడుకు తన రథమును సహజేవునిపైకి తోలిగచెను, సహజేవుడు కొపించుకొని ఎర్రనికండ్లు గల బాదై కత్తితీసికొని రథము దిగిపోయి బాణ బాణములను నడుకుచు వారి రథమెక్కి శల్యుని సుమారునియొక్క శిరస్సును నోకెను. అంతట సహజేవు డతివేగముగా ముందుక రథముమీదికి పోయెను. ఇట్లు శల్యుని కొడుకు సహజేవునిచేత చచ్చిన శల్యుడందులకు కొపించుకొని అనేకమైన వాడిబాణ పరింపరలను ప్రయోగించి పాండవ సైనికుల పొగరణచెన. శల్యుడు పాండవ రథికుల నందరిని చెదరగొట్టి తనరథముమీద ప్రకాశింప జేయుచు తీక్ష్ణ బాణములను విడుచుచు భయంకరముగా ధర్మరాజు మీదికిపోయెను.

శల్య భీముల గదాయుధము

అట్లు ధర్మరాజు మీదకుపోవు శల్యుఁజూచి భీముడు కోపించి కొని చింతింపులవంటి ఎర్రనికండ్లు గలవాడై తన గదాయుధమును తీసుకొనెను. ఆగద వీనుగులను చంపి వనుగుల ంక్తముచేత ప్రకాశించుచుండెను. ఆ గద శక్రకృపైః క్రములకు ధయ నను కలిగించెను. తమ పై న్యాయులకు సుఖోపమును కలిగింపు చుండెను. ఆగద వజ్రాయుధములె మహాశూరి సౌమువలె పర్వతశృంగమువలె ప్రకాశించుచు క్రూరస్వర్గ నముగలిగి గొప్పదెయ్యుండెను. ఆ గద ఎనిమిది అంచులు గలిగి క్రూరకాములు గలిగి ప్రకాశించుచుండెను. ఆగదను భీముడు భయకిరణముగాత్రిప్పి రాదాకాలుడై శల్యుని ంభము ఎదుటకు పోయెను. అట్లు వెళ్ళిన భీముడు తన గదాయుధముచేత శల్యుని యొక్క గుర్రములను చంపివేసెను. అప్పుడు శల్యుడు తోమరాయుధముచేత భీమునియొక్క రొమ్మును భేదించెను. అతని రొమ్మును గ్రుచ్చుకొనియున్న తోమరాయుధమును భీము దామచేతితో పెరికి దాచిచేతనే శల్యుని సారధిని చంపెను.

శల్యుడు విరభుషయ్యు వెనకతీయక ఘోరమై గదను తీసుకొని రథము దిగెను. శల్యుడు వజ్రాయుధమును ధరించిన దేవేంద్రునివలె, దండాయుధమును ధరించిన గుమధ్మగాజువలె, తూలాయుధమును ధరించిన కుద్రునివలె ప్రకాశించుచుండెను. భీముడవ వ్యంభముచేత విజృంభించి అనినేగముగా శల్యునికెదురుగా నిల్చెను. అనేక విధములైన వాద్యములు మ్రోగుచుండెను. అప్పుడురెండు పక్షముల పైనికులును గదాయుధమును చూడవలెనను వేడుకచేత చూచుచు తమలోతాము యిట్లని చెప్పుకొన సాగిరి

పైనికులారా! గదాయుధమందు శల్యుఁడు తప్ప మరెయొకడు భీముని ఎదిరింపజాలడు. అట్లనే భీముడు తప్ప మరెయొక మునగాడు శల్యుని ఎదిరింపజాలడు అని పైనికులందరును చెప్పుకొనుచు చూచు

చుండిరి. అంత శక్తి భీము లిద్దఱును గుండముగా తిరుగుటచేత గొప్ప ఆకార విశేషములచేతను, గడ్డనలచేతను ఎదిరించి రంకలు వేయును రెండు గొప్ప యెద్దులవలె యుద్ధము చేయుటకు ప్రారంభించిరి. ఇట్లు శక్తి భీములు మదముచేత గదలు త్రిప్పుచున్నప్పుడు గదల మెరుగులు ఆకాశమందు బ్యాపించుచుండెను. ఆగదను త్రిప్పి భయంకరముగా వేయునపు డాగద లొకటొకటి తగిలి నిప్పు మంటలు కలుగుచుండెను ఆ గదలు రెండును తగులునప్పు డధికమైన ఆశ్చర్యము కలుగుచుండెను. శక్తి భీమ లొకరినొకరు ధిక్కారములచేతను, సాదములు భూమిమీద వేయుటచేత కలిగిన ధిక్కారములచేతను, ప్రకాశించుచు గిరి బల పరాక్రమ ఉత్సాహములచేత యుద్ధపు చేర్చిరిగినను చేతను. ఘోరియుద్ధముచేసి పారవముచేత యుద్ధము చేయునపుడు తమ నేర్పుచేత గదవేటును తప్పించుకొనుచుండెను. వారిద్దఱును భయంకర దూషణలచేత పర్వతములవలె కనపడుచు యుద్ధము చేయుచుండిరి. వారి శౌర్య బల పరాక్రమ సమర్థత్యములను చూడగా త్రాసునబెట్టి తూచినట్లు సమానముగా నుండెను. ఒకొక్కసారి వారిద్దఱును ఎనిమిది అడుగుల పర్యంతము మెరుకకుపోయి తిగి నిక్కి చలంపక నేగఁగతో ఒకరిమీదకు ఒకరు, వచ్చునపుడు గొట్టెపోతులవలెను కొండలవలెను, తోచుచుండెను.

ఇట్లు శక్తి భీములు యుద్ధము చేయుచుండగా గద దెబ్బలచేత వారిద్దరి దేహములను రక్తముయై పుష్పించి మోదుగ వృక్షమువలె యెరగానుండెను. వారిద్దఱును బాధచే పొరుష గర్వములచేత వెనుక తియక మిక్కిలి శోపముచేరి ఒకరిమీద ఒకరు భయంకరముగా గదలు విసిరి ఆ గదలు వారిద్దరి మెడలమీద తగిలి పెద్ద నరమును తాళెను. గదదెబ్బలు మెడలమీద తగులుటచే శక్తి భీము లిద్దఱును మూర్ఛను పొంది క్రిందపడిరి.

గదాయుద్ధమున మూర్ఛితుడైన శల్యుని కృపకు తొంగించి
గొనిపోవుట

ధృతరాష్ట్రచుహారా! ఇట్లు వచుచున్నచో శల్య భీములిద్ద
రను మూర్ఛిల్లి పడినప్పుడు రెండుపక్షముల సైన్యములను హాహా
కారములచేత అచుచుండిరి. ఆ రెండు శృపాచార్యుడరిని రథమును
వేగముగా శల్యుని దగ్గరకు నడిచి శల్యుని పట్టిపెట్టి తన రథము
మీద నుంచుకొని రథమును తోలించుకొని అటనుండి తొగి
పోయెను. భీమాద్రుపదు చూర్చు తెలిసి లేచెను. కంటికి భీముడు
గదను ధరించి ప్రకాశించుచు మూర్ఛ తెలిగిని శల్యుని నిలిచెను.
భీముని అధికృతను సహింసచాలక సింహవాగము చేయుచు దుర్యో
ధనుని ముందు సైనికులు దుర్యోధనునితో కూడుకొని భీముని ఎది
రించిరి. ధర్మరాజు ముందరనుండు రథికులు చేకితానుని ముందుచు
కొని సింహవాదములు చేయుచు భీమును ముందు మీదికి కొరవ
సైనికులతో యుద్ధముచేయుచుండిరి.

అంతట దుర్యోధనుడు వ్రాతాధిమువంటి ఈటెయను
అయుధమును చేకితానునిమీద వేసెను. ఆ అయుధము ఆకాశమును
తన కాంతులను విడుచుచు వచ్చి ఆ చేకితానుని చంపివేసెను. ఇట్లు
చేకితానుడు చచ్చినతోడనే పాండవులు శల్యముచేత తమ బలము
లను తీసికొని కొరవసైన్యముమీద గొప్ప బాగావర్షము కరిపిం
చెను. అంతట శల్యుడు ధర్మరాజు నదిగించి యుద్ధముచేయుచుం
డెను. దుర్యోధనుడు ధృష్టద్యుమ్నుని ఎదిరించి యుద్ధము చేయుచుం
డెను. దుర్యోధనుని అజ్ఞప్రకారము అశ్వశ్రావణ తెల్పి మూడువేల
సంకల్పక రథికులు తో చేరుకొని అర్జునుని ఎదిరించి యుద్ధము చేయు
చుండెను. తక్కిన కొరవరథి శ్రేష్ఠులందరును, కొరవసేనయు యీ
పాండవసైన్యముపంథయుచుట్టుకొన గాఢదూరమైయుండెను. ఆ రెండు
యుద్ధధూరియొకరిధూరిచేరికండ్లు తెరచుటకంటె లేకుండెను అట్లున్న ను

రెండుపక్షముల నై నిశ్చయము సింహనాదములను చేయుచు తమ తమ బిరుదులను తెలుపుచు శతృవులను తెలిసికొని యుద్ధము చేయుచుండిరి ఆ యుద్ధము దుర క ప్రవాహములు లిగెను ఆ ర క్తముచేత ఎగసిన పెద్దదుమ్మి అగగెను. అ దుకు సంకోషించి రెండుపక్ష ములనై నికులు ప్రేయదనుచు, పొడవుదనుచు పెద్దగా అరచుచు యుద్ధము చేయుచుండిరి. యుద్ధముదగుగు సమయమునకు శల్యుడు ధర్మరాజుమీద తీక్షణ బాణసమూహములను గుప్పెను. ధర్మరాజు శల్యుని దేహమగుదుపదు నాలుగు బాణములను గుచ్చి చిరునవ్వుగల్గియుండెను. శల్యుడుగొప్ప కాంతిగల బాణమును ధర్మరాజుయొక్క రొమ్మునకు గుచ్చెను.

ధర్మరాజులకు కోపించి శల్యునియొక్క రథ చక్రకక్షకు డగు చందసేనుని చంపి తొమ్మిది కూరబాణములను శల్యునిసారథి దేహమందు నాటెను. సాత్యకియు, భీమ చేది దేశపు సేనయు భయంకరముగా శల్యుని చుట్టుకొని శల్యునిమీద బాణములను గుప్పిరి. ఆ సమయమున శల్యుడమీద గొప్పబాణములచేత భీమునినొప్పించెను. మరి యిరువదివేడు బాణములచేత సాత్యకి గర్భమును మాన్పెను. శల్యుడు చేసి దేశపు రథికులను యిరువదివదు మందిని చంపివేసెను. అంతట నకుల సహదేవులు వచ్చి శల్యుని ఎదిరి చికి శల్యుడు తన ధనమును ధ్వనింప జేయుచు అనేక బాణములను నకులసహదేవుల దేహమందు గుచ్చెను. గొప్పయుద్ధము చేసెడి శల్యుని జూచి ధర్మరాజు శల్యుని మీద భయంకరముగా అనేక కూరబాణములను వేసి పుట్టెను అను నరికెను. శల్యు డతని బాణముల వేడిమిని ధర్మరాజునకు చూపి పదేసి బాణములచేత భీమ, నకుల, సహదేవ, సాత్యకులను కాధించెను. ఇట్లు బాణిని శల్యుడు నొప్పించి దేవతలచేత స్తుతింపబడుచు వేగముగా ధర్మరాజును సుక్కించి గొప్ప కూరబాణములను ధర్మరాజు దేహమందు నాటెను. అందుకు కోపించి భీమ, నకుల, సహదేవ, సాత్యకులు నలుగురును శల్యుని దేహమందు అనేక బాణి బాణములను గుప్పిరి. ఆ బాణ

ములను నన్నిటిని శత్రుడు నరికివేసి నాగందరి దేహములను బాణ మయమగునట్లు కొట్టెను. శత్రుడు మరియొక్క ఒక్కమును కల్పించుకొని ప్రకాశింపుచుండెను.

భీముడు ఒక గొప్ప పింగునంటి బాణమును శత్రుని దేహ మందు గ్రుచ్చి మరియటువంటి ఏడు బాణములను మరిలవేసెను. ఆ సమయమందు సాత్యకి నూరు బాణములను శత్రుని మీద క్రూరముగా గుప్పెను. నకులుడు ఐదు క్రూర బాణములను వేసెను సహదేవుడు పదునాల్గు బాణములను వేసెను. ఇట్లా భీమానుని నలుగురును శత్రునిమీద బాణములను గుప్పిరి. శత్రుడు భీమునిమీద దెబ్బది మూడు బాణములను వేసెను. సాత్యకిమీద యిరువదియిరు బాణ బాణములను వేసెను. నకునిమీద ఐదుగు బాణములను వేసెను. సహదేవునిమీద మూడు బాణములను వేసెను. శత్రుని బాణముల దెబ్బలకు ఆ భీమానులు నలుగురు నొద్దిరి. వెంటనే శత్రుడు ఒక భల్లముచేత సహదేవుని ధనుస్సును నరికివేసెను. సహదేవుడు మరి యొక్క ధనుస్సుతీసికొని మామా! యొక్కడికి పోయెదవని చెప్పుచు ఘోరముగా అనేక బాణములను శత్రునిమీద గుప్పెను. వెంటనే భీమ సాత్యకులు అనేకమగు బాణ బాణములను గుప్పిరి. అప్పుడు ధర్మరాజు అనేక బాణములను శత్రునిమీద వేసెను. ఇట్లు సహదేవా భీమ, సాత్యకి, ధర్మరాజులు వేసిన బాణముల దెబ్బలకు శత్రుని దేహము రక్తమయమై గైరికాది ఛాతువులచే ఎర్రగానుండు పర్వత ములవలె ప్రకాశింపుచుండెను. శత్రుడు ప్రళయకాల రుద్రుడువలె ప్రకాశింపుచు విడచి బాణములచేత భీమ, సాత్యకి సహదేవ, ధర్మ రాజులను నొప్పించి వెంటనే ధర్మరాజుయొక్క ధనుస్సును విరిచెను. అప్పుడా శత్రుని బలశౌర్యముగను చూచి దేవతలు మెచ్చుకొనిరి.

ధర్మరాజు మరియొక్క ధనుస్సును తీసికొని యిరువదితో పగతిరు నట్లు చేసెనని అనేక తీక్ష్ణ బాణములను గుప్పెను. ఆ బాణము

మూలలో కొన్ని శల్యుని సాగధి దేహముందు గ్రుచ్చు ని దూరిపోయెను. మరికొన్ని శల్యుని గుర్రముల దేహములకు దూట్లు కలిగించెను. మరి కొన్ని బాణములు శల్యుని ఎఱుకలయందు గ్రుచ్చికొనెను. మరి కొన్ని బాణములు శల్యుని పెక్కి మూడు కదలించెను. ఇట్లు ధర్మరాజు విజృంభించి తన సరాక్రగుమును చూపెను. అందుకు శల్యుడు కోపించుకొని అధిక మైన దగ్ధాబోపముచేసి పది గొప్ప యెర్ర బాణములను ధర్మరాజు దేహమున గ్రుచ్చెను. ఆ దెబ్బలకు ధర్మరాజు మూర్ఛిలైన

ధర్మరాజు శల్యుని బాణములచేత మూర్ఛితుడగుట

సాత్యకి నానావిధమైన వాడిబాణములను శల్యుని మీద గుప్పెను. అందుకు శల్యుడు కోపించుకొని మిక్కిలి గర్వముతో ఒక భల్లమును ప్రయోగించి సాత్యకియొక్క ధనుస్సును విరిచెను. పొటనే శల్యుడు సాత్యకి, సకల, సహదేవ, భీములను, మూడేసి బాణముల చేత నొప్పించెను. ధర్మరాజు మూర్ఛ తెలుసుకొని ముద్గరమును శల్యుని మీద వేసెను. సాత్యకి ఒక తోమరమును వేసెను. భీముడు ఒక భల్లమును వేసెను. సకలుడొక శక్త్యాయుధమును వేసెను. సహదేవుడొక గదాయుధమును వేసెను. ఇట్లు ధర్మరాజును లైదు గురును శల్యునిమీద నానావిధ ఆయుధములను ప్రయోగించిరి. శల్యుడు మిక్కిలి శేషోపాపములైన గొప్ప నోగుగుల బాణములను ప్రయోగించి ధర్మరాజుదాలు వేసిన ఆయుధముల నన్నిటిని నడికి వేసెను. శల్యుడు సింహనాదము చేసెను అందుకు సాత్యకి మిక్కిలి రోషముగలవాడై రెండు బాణములచేత శల్యుని కొట్టి, పదమూడు బాణములచేత శల్యుని సారథిని కొట్టెను. శల్యుడు మిక్కిలి రోషము గలవాడై మిక్కిలి వాడిబాణములచేత ధర్మరాజును లైదుగురిని గ్రుక్కించెను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు శల్యునిచేత పాండవులు చచ్చురని తలచెను. ఇట్లు కొరవ సేనాపతియగు శల్యుడు మిక్కిలి పరాక్రమ శౌర్యములచేత ప్రకాశింపుచుండెను. ఆ శల్యుని భీముడుచూచి

సహింపక తెంపుచేసి శల్యుని మీదకు పోయెను. భీముని పెంటనే సాత్యకి నకుల సహదేవులును శల్యుని మీదకుపోయి బాణములను గుప్పిరి. శల్యుడా నలుగురి బలపరాక్రమములను లెక్కపెట్టక భీమాదులతో గొప్ప యుద్ధముచేసెను. ఇట్లు శల్యుడు యుద్ధము చేయుచుండగా ధర్మరాజు శల్యుని చక్రరక్షకుడగు ద్యుమత్యునినుడిచి వారిని చంపెను. ఇట్లు శల్యుడు చక్రరక్షకులు లేనివాడై అస్త్రశిలినని వెనుక తీయక కోపముచేత కోరిలుపెరికిన సింహమువలె రాదాకాదుడై యుండెను. శల్యుడది కోపించుకొని ధర్మరాజు, సాత్యకి, నకుల, సహదేవుల రథములమీద అనేక క్రూర బాణ పరంపరిలను గుప్పెను. ఆ బాణములచేత ధర్మరాజుదుల దేహములు, వారి సారథుల దేహములు వారి గుర్రముల దేహములు రక్త మునుములై యుండెను. అట్లు నొవ్వగా ధర్మరాజు మనస్సుగో యిట్లని తలంచెను

దైవమా! నాచేత శల్యుడు చచ్చునని శల్యుని గెలుపుమని నన్ను కృష్ణుడు పంపించెను. కృష్ణుని వాక్యములు అన్యాయగునేమో తెలియదు. శల్యుని భుజబలమునకు భీమాది రథికులు నిలువజాలక నొచ్చియున్నారు. ఎట్లునో నేలమిదు. అని ధర్మరాజు తన మనస్సులో తలచెను. తన బలమునకు చేయినిగరెను. అలలచేత చలరేగు సముద్రమువలె పాండవుల చంతరంగబలములువచ్చి, శల్యుని చుట్టు ముట్టుకొనెను. శల్యుడు మందరపర్వతమువలె సముద్రమువంటి పాండవ బలమును చెదరగొట్టి అనేక బాణసమూహ పరంపరిలను దట్టముగా ప్రయోగించి సింహనాదము చేసెను. ఆ బాణసమూహముల చేత పాంచాలురు, మొదలగు పాండవ రథికులు ధర్మరాజుతో సహా కప్పబడి, గాఢాంధకారమునందు మునిగిట్లుండెరి. శల్యుని బలకౌర్య యుద్ధ క్రీడిలనుచూచి. ఆకాశమందు దేవ గరుడ గంధర్వాదులు నానావిధ వాక్యములను శల్యుని స్తుతించిరి.

ధృతరాష్ట్రమహారాజా! యిట్లు శల్యుడు ధర్మరాజుదులతో యుద్ధము చేయునప్పుడు సంకల్పకులు అశ్వత్థామను పెద్దఅండగాచేసి

కొని, అర్జునునిమీద నానావిధ బాణసమూహములను గుప్పిరి. అంతట అర్జునుడు తన భుజబలమువలన స శస్త్రకుల దేహములనన్నిటిని అనేకమైన శీర్ష్య బాణసమూహములచేత చీల్చెను. సగళస్త్రకులందఱును చెదరిపోక ఒక్కపెట్టున అందఱును అర్జునునిమీద అనేక విధములైన బాణవర్షమును కరిపిరి. సంతప్తకుల బాణములచేత అర్జునుడును, అతని గుర్రములును, శృష్ణుడును, అతని కఃఠ్యజమును నొచ్చియుండెను. అంగుళు కొరవగులములు పరమసంతోషమును పొందెను. సంతప్తకులు అర్జునుని : షణ్ముత చూపిన కృత కఠిన స్వభావము యిదివర కెక్కడను చూడలేదు. ఇట్లు సంతప్తకులు పరాక్రమింపగా అర్జునుడు మిక్కిలి అధిక్ష్ణువ కోపావేశముగలవాడై విద్యుభిచి అనేకమైన భల్లములను అడ్డుచూడకార బాణములను, మంగళికత్తులవంటి వోళ్ళుగల బాణసమూహములను, నారాచములు మొదలయిన బాణసమూహములను పరంపరా కారముగా గుప్పెను. అవి తగులుటచే సంతప్తకుల గుర్రములు చచ్చెను. అక్కములు విరిగిపడెను. బాణములు నరుగబడెను. ధనుస్సులు విరుగబడెను. పారథులు చంపబడిరి. రథములు పగుల గొట్టబడెను. కవచములు సాడిపోడిగా చీల్చివేయబడెను చామరములు చీల్చబడెను గొడుగులు నూపుమాపబడెను అర్జునుని బాణములచేత సంతప్తకుల దేహములు నరుగబడుటచేత రక్తములు ప్రవహించుచుండెను. కండలు కప్పలుకుప్పలుగా పడుచుండెను. ఎముకలను పొడిచేయించుండెను. కాళ్ళను త్రొంగుచుండెను. చేతులను నరుకుచుండెను. రొమ్మలను బద్ధలగునట్లు చీల్చుచుండెను గొంతు కలను విరుచుచుండెను. కిరీటములను నరుగచుండెను శిరస్సులను రాల్చుచుండెను. ప్రాణములను పీల్చుచుండెను. ఇట్లర్జునుని కృత బాణములచేత సంతప్తకులు కళిగిదిరి అర్జునుడు ప్రళయకాల రుద్రునివలె యాద్ధక్రీడను జరిపి, సంతప్తకులను చంపి. రాద్రరసమును ప్రదీపింపజేసెను. అపూర్వార్జునుని బాణములచేత రెండువేల సంతప్తక రథికులు చచ్చిరి. అర్జునుడు పెద్ద అడవిని దహించిన కార్పిచ్చువలె

ప్రకాశించెను. అర్జునుని శేషోనుహితుని సహింస లేక అశ్వత్థామ అతి భయంకరాకారము దాల్చివచ్చి అర్జునుని ఎదిరించి యుద్ధము చేసెను.

ధృతిరాష్ట్రమహారాజా! ఆ యుద్ధమంగ అశ్వత్థామను పన్నెండు బాణములను అర్జునుని దేహమంగ గ్రహించి, కృష్ణుని దేహమందు పది వాడి బాణములను గ్రహించెను. అర్జునుడు తన మనస్సుతో అశ్వత్థామను పొగడి గొప్పగా నవ్వడు అశ్వత్థామను పొగడి, గుర్రములను చంపి, సాధింపకూల్చి అతని దేహమంగ మూడు బాణములను గ్రహించెను. అంతట అశ్వత్థామ ఒక ముసలాముసమును, ఒక పరిఘాయుధమును అర్జునునిదిగద వేసెను. ఆ గదిని వెంటనే అయి దారు వాడి బాణములచేత అర్జునుడు పోకి వేసెను. నూటనే అర్జునుడు అశ్వత్థామ దేహమందు మూడు బాణములను నాటెను. చావగా మిగిలిన సంక ప్రకుల గుంపులువచ్చి, అర్జునుని చుట్టుకొనిరి. సంక ప్రకులతో అర్జునుడు పోరుచుండెను

సురభుడను పాంచాల కుమారుడు అశ్వత్థామచే జచ్చుట

ధృతిరాష్ట్రమహారాజా! సురభుడిను పాంచాలకుమారుడు తన రథమును అశ్వత్థామమీదికి తోలించి అతనిమీద బాణములను గుప్పెన. అశ్వత్థామ కోపించుకొని ఒక కృపా బాణముచేత ఆ సురభుని చంపివేసెను. ఇట్లు అశ్వత్థామ సుగ్రుల చంపి, అర్జునుని మీద క్రూర బాణములను గుప్పెను. అంగుళ సంక ప్రకులు పొంగిరి. ధృతిరాష్ట్రమహారాజా! ఆ సమయమంగ దుర్యోధనుడు ధృష్టద్యుమ్నునితో యుద్ధముచేయుచు ధృష్టద్యుమ్నుని బాణవేగమును దిన గదాయుధముచేత నిలిపెను. దుర్యోధనుడు పను బాణములచేత ధృష్టద్యుమ్నుని నొప్పించి, తొంబది బాణములను ధృష్టద్యుమ్నుని దేహమందు నాటెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు డబ్బది బాణములచేత దుర్యోధనుని బాధించెను. ఆ డెబ్బుండు దుర్యోధనుడు మిక్కిలి నొచ్చి యుద్ధము చేయజాలకుండెను దుర్యోధనుని తమ్ములందఱును తమ చతురంగ బలసమేతముగావచ్చి నానావిధములై కళస్త్రా

ప్రముఖులను ధృష్ట్యనుభవించి మిఠి గుప్పి ధృష్ట్యనుభవించుకొనించి, క్రూర బాణములచేత గుర్జోధనుని తగ్గించు, వారి బలములను చెదరగొట్టెను. శిఖండియు, పభాదక సైనికులను కృపాచార్య కృతవక్త్రులను భయపరచుటగా ఎదిరించి కను భుజబలమును చూపిరి. అందుకు కృపాచార్య, కృతవక్త్రుల కోపించి, శిఖండి ప్రతిద్రక సైనికులతో గొప్ప యుద్ధముచేసిరి. రెండుపక్షముల వారికిని పరాక్రమ బలశౌర్య యుద్ధ పాండిత్య సాధారణ్య ఉపాధుములు సమానములై యుండి చూచెడివారికి ఆశ్చర్యము కలిగెను.

ధృతరాష్ట్రమహారాజా! అంతట శిల్పుడు ధర్మరాజు, భీమ, సాత్యకి, నకుల సహదేవులమీద గొప్ప బాణములనుగుప్పి గొప్పించెను. నకులు డిలినేగిమాచేత పది బాణములను శిల్పుని రొమ్మునందు గ్రుచ్చెను శిల్పుడు కోపించుకొని కనునొసూరముడిచి మూడు వాడి బాణములచేత నశిలుని బాధించెను. అంతట ధర్మరాజు, భీమ సహదేవ సాత్యకులు నలుగురును శిల్పుని ఎదిరించి బాణములనువేసిరి. శిల్పుడొక్కొక్కని మీద అనేక క్రూర బాణములను వడిగావేసి బాణసహితమైన నశిలుని ధనుస్సును విరచెను. ఇట్లు శిల్పుడు విజృంభించెను. అందుకు ధర్మరాజుగారు కోపాద్భివీతులైరి. నకులుడు మరె యొక ధనుస్సును తీసుకొని గొప్ప బాణములనువేసెను. శిల్పుని దేహమందు గుప్పెను. భీమ డగువగ బాణములను వేసెను. సాత్యకి తొమ్మిది బాణములను వేసెను. ధర్మరాజు యిరువదివిధు బాణములను నాటెను. సహదేవు డిరువదిలగుడు బాణములను గుప్పెను. ఇట్లు ధర్మరాజు భీమ నకుల, సహదేవ, సాత్యకు లయిదుగురును శిల్పుని దేహమందు నాటిరి. అంతట శిల్పుడును దెబ్బదితొమ్మిది వేడి బాణములచేత సాత్యకిని బాధించెను. వెంటనే శిల్పుడొక బాణముచేత సాత్యకియొక్క ధనుస్సునువరిచి గుర్రములను చంపి, మూడు బాణములను ఆ సాత్యకి దేహమందు నాటెను. ఇట్లా శిల్పుడు సాత్యకియొక్క మదమణచి ధర్మరాజు భీమ, నకుల సహదేవుల బాణ

ములను సరకుచు నలుగురుని అద్భుతముగా గాధించెను. శల్యుని బాణములకు ధర్మరాజునులొచ్చి చెడుగుటచూచి సాత్యకి మరి యొక రథముమీదవెక్కి అనేక క్రూరకాణ పగవరలను శల్యుని మీద ప్రయోగించెను ధర్మరాజ భీమ, నకుల సహదేవులు సాత్యకితో కలిసి అద్భుతమునలైచి నమ భుజాబాగర్వములను చూపి, యుద్ధముచేసిరి. శల్యు షధిక్యున పరాక్రమ శౌర్యములచేత ఎదుగుదుతో యుద్ధముచేసెను.

ఆనేకులతో శల్యుహాక్కి డే పోగుటచూచి కౌరవధికులతో అనేకులువచ్చి తమ బాహువర్షముచేత గాధమైన నీకొని కలిగించి, ఇట్లు కౌరవ సైనికులు పరాక్రమింపగా ధర్మరాజును లైదుగురును ధైర్య శౌర్య బలపరాక్రమములను విడిచి వెనుకకు తగ్గిరి. అంతట ఆ కౌరవ రథికులు తమ సేనను ఒక్క పెట్టిన పాండవ సైన్యముమీదికి తరిమిరి కృష్ణాగునులది చూచి తమ సైన్యమును ఒక్కముఖముగా చేసిరి. అట్లు చేయుటవలన కౌరవసైన్యముతో పాండవ సైన్యము యెదిరించి యుద్ధము చేయుటకు సమర్థత్యము గలదాయెను. ఆ సంతలయుద్ధమందు కృపాచార్య శృతవర్గలతో అర్జునుడు యుద్ధముచేయుచుండెను. సహదేవుడు శకునితో యుద్ధముచేయుచుండెను. ద్రాపదీ పుత్రులు కౌరవ పక్షమందుగల కొలదిరాజుతో యుద్ధము చేయుచుండిరి. శిఖండి అశ్వత్థామతో యుద్ధము చేయుచుండెను. ధర్మరాజు నకులుని సహాయముగా తీసికొని శల్యుని నిలిపి యుద్ధము చేయుచుండెను. తక్కిన పాండవ యోధులు తక్కిన కౌరవ యోధులతో యుద్ధము చేయుచుండిరి. రెండుపక్షముల యందుండు బలములన్నియు కలిసి గొప్పయుద్ధము చేయుచుండిరి. ఇట్లు కలిసి యుద్ధముచేయుగా సమర్థమువలన అంత కంతకు మిక్కిలి ఘోరిమైన యుద్ధముబరిగెను.

ధృతరాష్ట్రమహారాజుశల్యునిరాద్రరసముతో ప్రకాశించుచు పొంగి యేలవక్క చూచినను తానేయున్నట్లు బాణసహాయములను గుప్పెను. పాంచాల యాదవ రథికులు శల్యుని అపుటకు సమర్థత లేక

యుండిరి. శల్యుడు రథచిత్రగతులచేత యెక్కడ చూచినను తానే
యగుచు, నానావిధ బాణసమూహ పరంపరలచేత ఆకాశమును
కప్పెను. సూర్యుడు మధ్యాహ్న గతుడైనను, శల్యుని బాణ
సమూహమాలచేత కనబడలేదు. శల్యుడు పాండవ బలములోని
యేనుగులను చంపుచు పర్వతములను నరుకుచు దేవేంద్రుడో యన్న
ట్లుండెను. శల్యుడు పాండవ బలములోని రథములను పడ
గొట్టుచు, మేఘములను నశింపజేసెడి పెద్దగాలియో యున్నట్లుండెను.
శల్యుడు పాండవబలములోని గుర్రములను చంపుచు లేళ్ళ గుంపులను
చంపు పెద్దపులివలె తోచుచుండెను. శల్యుడు భటులను చంపునపుడు
యోధాకామందు అడవిని దహించు కార్చిచ్చువలె తోచుచుండెను.
శల్యుడు శత్రువులను చంపునపుడు యమధర్మరాజువలె తోచుచుం
డెను. దర్పమును జూపునపుడు ప్రళయకాల రుద్రునివలె తోచుచుం
డెను. శల్యుని బాణములు మృత్యువుయొక్క నోరువలెనోచెను.
శల్యుడు శత్రుబలములను వీరరథికులను చంపునపుడు ఉగ్రస్వభావము
చేత భయంకరముగా ప్రకాశించుచుండెను. ఇట్లు శల్యుడు విజృం
భించి అదృశ్యమైన పరాక్రమముచేత ప్రకాశించుచుండెను. రెండు
పక్షములవారకు, శల్యుని స్తుతించిరి. మరియు శల్యుడు యీ ప్రకా
రము పాండవబలములను చంపుచు అంతఃకంఠకు అధికమైన శౌర్యము
చేత చెలరేగి భల్లములు మొదలగు క్రూరబాణసమూహ పరంపర
లను అతివేగముగా గుప్పించుచుండెను. శల్యుని బాణవేగమునకు యెదుట
నిలువజాలక పాండవబలములు చెదరిపోవుచుండెను. ధర్మరాజు, అద
లించి చేయెత్తి నిలు నిలుమని చెప్పినను పాండవపై న్యము నిలువ
జాలక పారిపోవుచుండెను. ధర్మరాజు మిక్కిలి పౌరుషముచేత తింపు
చేసి మామూయవి పోవచేత శల్యుని విలుచుచు యెదిరించెను. ధర్మ
రాజు శల్యుని యెదిరించి యుద్ధముచేయుచు తన దర్పమును చూపెను.
అట్లు పోరుటచూచి పాండవబలములు మరలవచ్చి యుద్ధము చేయుటకు
సిద్ధపడెను. ఆ సమయమున ధర్మరాజు తన తమ్ములగు భీమార్జున

నకులసహగేవులను సాత్త్విక ధృష్టద్యుమ్నుని మొదలగు రథికులను తన దగ్గిఁ గు విలిపించి వారిలతో కట్టినాడు.

భీమార్జునాగలాహ! మీరందఱును శౌరిఃపక్షము రథికులగు భీష్మ ద్రోణ కర్ణాదు రథి క్షేత్రమును చు విడిచి, అంగునలలని మీఠుజ బలములు ప్రసిద్ధములాయెను. నేను శత్రుని చంపెదను. ఈ పనిని నేను అవశ్యముగా చేయవలయును, నానలమున్నెము ఖలిఁచు విధమును శిష్యుడను వినుచు. నకుల సాత్త్వికక్షేత్రము నా రథిముసక కుడిప్రక్కనుండఁజేయును. సహదేవ ధృష్టద్యుమ్నునిద్వంద్వమును రథము నకు ఎడమప్రక్క కావలిగా నుంచవలయును నా రథమునకు వెనుక ప్రక్క ఆర్జునుడుండి నా రథమునకు వెనుక నే పచ్చుచు ఉపవలయును. ఇట్లు చేయవలసిక పనియేమని చెప్పవద్దు. శత్రుడు పన్నియినను చంపవలయును శత్రుని నేనైనను చంపవలయును. ఇట్లు నేనునిశ్చయించితిని. గనుక నేనుతెగించి శత్రుని యెదిరించి యుద్ధము చేయునపుడు గొప్ప ప్రయత్నము చేయవలయును. కృపాచార్య కృగవర్మ అశ్వత్థామ శకుని దుర్యోధనులు శత్రుని రక్షించుటకు వత్తురు. వారి పరాక్రమములనే మీరు సహించి వారితో యుద్ధముచేయుచున్న యెడల నా భుజబలమువలన ఆ శత్రుని చంపివేసెదను. అని ధర్మరాజు చెప్పగా పాండవ రథికులందఱును ధర్మరాజుయొక్క పూనికను పొగడిరి అంతట పాండవ రథికులు ధర్మరాజుయొక్క రథమునకు సమగ్రములైన యుద్ధాలములను యేగ్గరిచి లాను చెప్పిన ప్రకారము అతని రథముమట్లును నిలిచి ప్రకాశించుచుండగా ధర్మరాజు యొక్క పై న్యమండతాహము గల్గిన యుద్ధమునకు పడఁచుచుండెను. పాండవ సేనయందు యేనుగుల మిగిలెను గట్టిని గట్టలధ్వనులు మ్రోగుచుండెను. గుట్టపగుంపులు నడిలించుచేరి మిక్కిలిగా ధ్వనులు కలిగియుండెను. విఁధిటల సహనాదములు చేయుచుండిరి. అనకములగు వాదములు మ్రోగుచుండెను. ఈ ధ్వనులయొక్క చేరి ఆకాశము పిక్కిల్లుచుండెను. ఇట్లు ధర్మరాజు శత్రుని మీదకు వచ్చెను.

శ్రీ లక్ష్మీ ధర్మరాజుల ద్వంద్వ యుద్ధము

ధృతరాష్ట్ర మహానాథా ! అప్పుడు దుర్యోధనుడు తనపై ను
ములకు ఉత్సాహము కలుగునట్లుగా శిల్పములు చేసి మిగిలిమిక్కిలి
శౌర్యముచేత పొండవబలమును యెరిగించెను. ఆ సమయమున రెండు
పులులు యుద్ధమునకు పూనినట్లు శిల్ప ధర్మరాజు లిద్దరును ఒకరినొకరి
మీద గొప్ప క్రూర నిరంజనములను వేయుచుండిరి. వారిద్దఱ యుద్ధమును
చూచి రెండుసక్షముల పై న్యాయమును మిక్కిలి ఉత్సాహవేగములచేత
విజృంభించి కలిసి యుద్ధముచేయుగా గొప్పయుద్ధము జరిగెను.

అప్పుడు దుర్యోధనుడు అర్థచంద్రాకార కాండముచేత భీముని
సింహద్వజమును పరికిపేసెను. ముఘలు కి. కిశీర్షములు ధ్వనించు
చుండగా భీముని సింహద్వజము క్రొందపడెను. దుర్యోధనుడు భీముని
సింహద్వజము : కి. ఎంటనే అతని ధనస్సును విడిచెను. భీముడుమిక్కిలి
కోపముగలవాడై గొప్పక్రూరశక్త్యాదుధమును దుర్యోధనునిరొమ్ము
మీద వేసెను. ఆ దెబ్బలకు దుర్యోధనుడు మూర్ఛిల్లిరథమామీదపడెను
వెంటనే ముఘుల ధనస్సును తిసికొని దుర్యోధనునియొక్క సారథిని
చంపెను. గుఱ్ఱములు దుర్యోధనునిరథమును తొలగించి యీడ్చుకొని
పోయెను. కొరవపై న్యము భయపడెను. దుర్యోధనుడు మూర్ఛిల్లుట
చూచి కృపాచార్య కృతవర్మ అశ్వత్థామలు ముగ్గురును కొరవపై న్య
ముల యందుండి భీమునిమీదికి వచ్చుచుండిరి. అర్జునుడు భీమునకు
ముందుండి కృపాచార్యుడులను ముగ్గురిని ఎదిరించెను. అర్జునునకు
కృపాచార్య కృతవర్మ అశ్వత్థామలతో రంధ్రరసమును తెలుపు
ఘోరయుద్ధము జరిగెను.

కొరవబలములు శ్రీలక్ష్మీనకుముందుండి ధర్మరాజుమీదనానావిధ
శస్త్రాస్త్రములను గుప్పెను. ఆ సమయమున ధర్మరాజు తనరథమును
విచిత్రగతులచేత సంచరింప చేయుచు అనేక విధములైన బాణములను
ప్రయోగించి అనేకవిధములుగా కొరవబలములతో యుద్ధముచేసెను.

ధర్మరాజుయొక్క క్రూరశాసనమూహములచేత కొరవబలములలోని రథములు కూలుచుండెను యేనుగులు చచ్చి సడుచుండిరి గుఱ్ఱపు గుంపులు పీనుగు పెంటలాయెను. కాల్పము గుప్పలు కుప్పలుగా చచ్చిపడెను. ఇట్లు ధర్మరాజు శాసనములచేతకొరవుల చతురంగబలములు చచ్చి, యుద్ధభూమియందు గుప్పలుగా పడియుండెను. ఆచతురంగబలములయొక్క కళేబరముల గానులు రక్తప్రవాహములయందు తేలుచుండెను.

ధృతరాష్ట్రమహానాబా! పనులందఱును ధర్మరాజును అశిశాంత చిత్తుడని చెప్పుచుందురు. అట్టిధర్మరాజు శత్రువుల యనుభంగిరాజవలె భయంకగుడై యుండెను. ద్రోణుని శిక్షణపలన ధర్మరాజు యంతయుద్ధ సమర్థుడాయె. నిదేవతలందఱును ధర్మరాజుయొక్క ప్రశాక్రమమున కాశ్చర్యపడిరి. అంతట నెదుట బయలై యుండగా ధర్మరాజు చెలరేగి కొరవరథికులమీదికి పోవుచుండెను శత్రుడునాతనిమీద వాడిశాసనములను గుప్పుచు భయంకరముగా ఎదిరించి యాతని గర్వమునాచెను ధర్మరాజును నవ్వుచు వాడి శాసనములచేతను శత్రుని పొగరణచి క్రూరముగా ఎదిరించెను. ఈ ప్రశాక్రమ ధర్మరాజు శత్రు లిద్దరును ఘోర యుద్ధముచేయుచు తమతమ శంఖములను పూరించిరి. అప్పుడు రెండు పక్షముల యందును, భేరి మొదలగు నానావిధ వాద్యములును మ్రోగుచుండెను. ఆ సమయమున శత్రు ధర్మరాజు లిద్దరును ఒకరొకరిమీద క్రూరశాసనములను ప్రయోగించుచుండిరి. ఆ శాసనముల దెబ్బలచేత వారిదేహములు రెండును రక్తసముములై పూచిన బూరుగు వృక్షమువలె నుండెను. అప్పుడు శత్రుధర్మరాజుల యుద్ధమును చూచు జనులందఱును దమలో తామిట్లని చెప్పుకొనుచుండిరి. ఇహలోకా! బలప్రశాక్రమ శౌర్యయుద్ధ సమర్థత్వముల యందు ధర్మరాజు శత్రులిద్దరును సమానులగును. ఈదిగమున ధర్మరాజు తన భుజబలాతిశయమున శత్రునిచంగి సకలరాజ్యమును తీసుకొనునో లేకున్న శత్రుడే ధర్మరాజునుచంపి సకలరాజ్యమునకుదుర్యోధ

ధనుని ప్రభువుగా జేయునేమో తెలియరాదు. అని యీ విధముగా అక్కడుండు రెండుపక్షముల జనులును తమలో తా మనుకొనుచు సందేహముచేత డోలాయమాన మానసులై చూచుచుండిరి.

విరధుడైన శల్యుని అశ్వత్థామ తన రథముపై నిడుకొని పోవుట

ఓ ధృతరాష్ట్రమహారాజా! శల్యుడు ధర్మరాజుయొక్క ధనస్సును విరిచి, రాద్రాకారుడై నూరు బాణములను ధర్మరాజుపై గుప్పెను. ధర్మరాజు మరియొక ధనుస్సును తీసికొని శల్యునియొక్క ధనస్సును విరిచి ఆ శల్యునిమీద మన్నూరు బాణములను గుప్పెను. వెంటనే ధర్మరాజు శల్యునియొక్క గుర్రములనుకూల్చి సారథిని చంపి బుక్కెములను సరికెను. అప్పుడు శల్యుని దగ్గరనుండు కొరవ బలము చెదరిపోయెను.

ధర్మరాజుయొక్క బాణవేగమానకు శల్యుడు చేతని కదల్చు జాలక ఊరకుండెను. శల్యుడు మరియొక అపాయమును బొందకుండు నట్లుగా అశ్వత్థామవచ్చి శల్యుని రథముమీద కూర్చుండబెట్టుకొని రథమును తొలగించి తోలకొనిపోయెను. ఇట్లు శల్యుడుయుద్ధమందు సాధనహీనుడై తొలగిపోయిన పిమ్మట ధర్మరాజు గొప్ప సింహనాదముచేసి, శల్యుని బలములను తరిమెను. శల్యుడు మరియొక రథమును తయారుచేయించుకొనివచ్చి, ధర్మరాజుమీద బాణములు వేయుచుండెను. అప్పుడు సాండవ రథికులువచ్చి శల్యుని ఎదిరించి బాణములుగుప్పిరి. శల్యుడు పదిబాణములచేత సాత్యకిని సుక్రిష్టింప జేసెను భీమ నకుల సహదేవులను మూడేసి బాణములచేత సుక్రిష్టించెను. ఇట్లు శల్యుడు సాండవ రథికులను నొప్పించి మిక్కిలి మదముచేత చెలరేగి బలపరాక్రమములను

ధృతరాష్ట్రమహారాజా! ఆ సమయమున శల్యుడు తన రథమును నశింపజేయు మదపుటెనుగువనశ్చేదనాకముముచేత సైన్యమును శంకుచుండెను. మృగసమాహములను మిక్కిలి చంపెడి సింహమువంటి

శౌర్యము గలిగియుండెను. ఎండ అర్కము దహించు తార్కిచ్చు వంటి కృతస్వభావము గలిగియుండెను. త్రిపుగములను సంహరించు సమయమున గుర్రులమీద కోపమున కోపము గలిగియుండెను. ఇట్లు శిల్యుడు భుజము శౌర్య ప్రతాప కోపములు కలవాడై చని తేగి శత్రుసైన్యమును చంపుచు యాద్ధక్షిణు జగువుచుండెను. శిల్యుడు ధర్మరాజునకు ముందు నిలిచి అతని చతురంగబలములను చంపి ధర్మరాజుమీదికి బోయెను. ధర్మరాజు శిల్యుని నెదిరించి అతి శీఘ్రముగా అశుభమైన దీక్ష గాణములను గుప్పెను. ధర్మరాజు వెంబడి నకుల, సహదేవ, సాత్యకి, భీమార్జున వచ్చిరి. ఆ సమయమున దుర్యోధనుడు పంపగా ముగ్ధులైన నిగలు వెళ్ళి శిల్యునకు ముందుండి అతనికి సహాయముగా భీమాద్రుపది యుద్ధము చేయుచుండిరి. శిల్యుడు ధర్మరాజు దేహమందు ఏడు కృత గాణములను గ్రుచ్చెను. ధర్మరాజు తొమ్మిది పాడిబాణములను శిల్యుని దేహమందు నాటెను. అట్లు ధర్మరాజు శిల్యులు కృతములైన పద్మపులువలె, ఏనుగువలె, సింహమువలె ఘోరయుద్ధమును చేసి ఒకరినొకరు నొప్పించిరి. శిల్యుడు ఒక గొప్ప కృత గాణమును ధర్మరాజు యొక్క రొమ్మునందు నాటెను.

మిక్కిలి కృతమైన ప్రకాశమైన ఘోర గాణములను ధర్మరాజు శిల్యునిమీద వేసెను. ఆ దెబ్బలకు శిల్యుడు మూర్ఛిల్లెను. అందుకు ధర్మరాజు సంతోషించెను. శిల్యుడు మూర్ఛి తిలుసుకొని కోపముచేత ఎర్రని కండ్లుగలవాడై ఒక కృత గాణముచేత ధర్మరాజును బాధించెను. అప్పుడు ధర్మరాజు ఆరుబాణములచేత శిల్యుని యొక్క బంగారు మయమైన కవచమును కరికి చీల్చివేసెను. వెంటనే ధర్మరాజు తొమ్మిది పాడిబాణములను శిల్యునియొక్క రొమ్మునందు నాటెను. శిల్యుడు రెండు కృత గాణములచేత ధర్మరాజుయొక్క ధనస్సును పరిచెను. ధర్మరాజు మరియొక ధనస్సును తీసుకొని శిల్యుని దేహమును చీల్చి గర్తమయమగు నట్లు చేసెను. ఆ సమయమందు భీముడు ధర్మరాజునకు సహాయుడై

శిల్పనిమిది అధికముగా బాణములను గుప్పెను. కృపాచార్యుని సహాయముగా చేసికొని శిల్పము ధర్మరాజు భీములతో యుద్ధము చేయుచుండెను. శిల్పము మరయుగ కవచమును తొడుగుకొని ధర్మరాజు భీముల కవచముల ౦.గిని : రికి తొమ్మిది బాణములచేత ధర్మరాజు దేహమును తూట్లుపడునట్లు గొట్టెను. మఱినే శిల్పము మరలెండు బాణములచేత భీముని దేహము తూట్లుపడునట్లుగా గొట్టెను. ఇంతలో కృపాచార్యుడు ధర్మరాజుయొక్క సారథిని చంపెను. మఱినే ధర్మరాజుయొక్క నాలుగు గుల్లములను శిల్పము చంపివేసెను, ఇట్లు ధర్మరాజు శిల్పనిచేరి విరభుడై తనలో తానిట్లని తలచెను.

అయ్యో! దైవమా! కృష్ణుడు శిల్పని గెల్పుచుని నన్ను సంపించెను. దైవమటనా బలమువలన : ప్థునిమాటలను అసత్యము కలుగునట్లు తోచుచున్నది. అని ధర్మరాజు తనమనస్సుతో తలచుకొని సందేహించియు భయపడక కృష్ణునివాక్యముల కసత్యము కలుగదని కృష్ణదేవుని తలంచి ఆతనిమాట వ్యర్థముగాకుండవలయునని ధర్మరాజు యారీతిగా ప్రార్థించెను. మఱుడనే భీములు కల్గినట్టియు, త్రిశూలాయుధముచేత ప్రకాశించునట్టియు, నిర్గుణుడైనట్టియు, గుణములను బొందినట్టియు, మూడులోకములను సృష్టించి, రక్షించి, సంహరించునట్టి శివునాశ్రయించెదను. రాక్షసులను సంహరించునట్టి పరమపురుషుడైనట్టి నాలుగుచేతులు గలిగినట్టి విష్ణుదేవుడైన కృష్ణునాశ్రయించెదను. అర్జునుడు యుద్ధముచేయునప్పుడు ఆతనిముందు రుద్రుడు శూలాయుధము చేతిబూని శిశువులను చంపుచుండును. అట్లు జరుగుటనే ననేక వర్యాయములు చూచితిని. నాకు జయము కలుగుటకై ఆరుద్రదేవుని భక్తిచేరి స్తుతించెదను. అని ధర్మరాజు శివ, విష్ణుదేవులను గురించి పలికి ప్రార్థించుచు తన చిత్తమందు కృష్ణుని నిలుపుకొనెను.

ధర్మరాజు తన గొప్పదేహముచేరి తిన్నిగా బాణములను శిల్పనికట్టు వేసెను. అట్లువేయుటచూచి ధర్మరాజు బలహీనుడాయె

నని తలచి శత్రుడు ధర్మరాజుమీద : శేషముగా బాణములను
లను గుప్పించు తరిమెను అప్పుడు భీముడు రాజు బాణములచేత
శత్రుని నొప్పించి ఆ శత్రునియొక్క ధనస్సునువిరచి, గుట్టములను
చంపి, సారథిని గూల్చి, కవచమును చీల్చివేసెను. ఇట్లుభీముడనేక
భల్లాయుధములచేత శత్రుని విరథుని చేసెను. శత్రుడు రథము లేక
ధనస్సులేక, కవచములేక కత్తిని చాలులను తీసికొని గధముదిగి
కోపముచేత ఎగనినేగెను. గలవాడై వచ్చుచుండెను. గుహధర్మ
రాజువలె శత్రుడు ధర్మరాజుమీదికి వచ్చుచుండగా ఆక నివలకులు
భీముడు పరికివేసెను. అప్పుడు పాండవబలములయందు సింహనాద
ములును వాద్యధ్వనులును మ్రోగుచుండెను. శత్రునియొక్క పరి
చారకులు కవచమును గదాయుధములు శీఘ్రముగా నేచ్చియుచ్చిరి.

శత్రుడు ఆకవచమును తొడుగుకొని గదనుధరించి ధర్మరాజు
రథమువైపు వచ్చుచుండెను. అప్పుడు సాశ్వతి, ధృష్టద్యుమ్న, శిఖండి
ద్రౌపదీపుత్ర నకులసహదేవులు ధర్మరాజునకు సహాయులై శత్రుని
మీద బాణసమూహములను గుప్పించిరి. ఆ బాణములను గదచేత
విచిత్రముగా చెదరగొట్టుచు వారిని లక్ష్మ్యపెట్టక భీముని పరాక్రమము
నకు చిక్కపడక ధర్మరాజుమీదకు శత్రుడు వచ్చుచుండెను. ధర్మ
రాజు గుట్టములు సారథియులేని తన రథముమీదనే యుండును. తన
మీదకు సింహమువలె వచ్చు శత్రునిజూచి. ధర్మరాజు కోపముచేత
అవస్థంభ విజృంభితుడై ప్రకాశించుచుండెను. ధర్మరాజు నా వైపు
నకు శత్రుడు వచ్చెననియు ఈ శత్రుని చంపుమనియు చెప్పి కృష్ణుడు
నన్ను పంపించెను. అని ధర్మరాజు తలచుచు భయంకరమైన ముఖము
కలవాడై తన శత్రుయధమును చక్కగాచూచెను. అట్లు చూచిన
ధర్మరాజు కృష్ణుని ఉద్దేశించి తన మనస్సులో యిట్లు తలంచెను.

కృష్ణా! నాచిత్తము నీయందు భక్తియుక్తముగా నుండును
నీభక్తులను నీవు కాపాడుట ఆశ్చర్యముకాదు నీభక్తులను యిష్టమగు

నవి నీవు యిచ్చుచుండువు. నాకు విజయమును శలింపుము. నిన్నాశ్రయించినవారి శత్రువులను నీవువ్రతముపట్టి చంపుచుండువు. ఇప్పుడు నీచిత్రమును నాకుండు నిలుపుము. అని ధర్మరాజు తనమనస్సులో కృష్ణుని ప్రార్థించి తనశక్త్యాయుధమునకు నమస్కరించును. ధృతరాష్ట్రమహారాజా! ధర్మరాజునకు శివునియందుగల భక్తికిశివుడు మెచ్చుకొని పూర్వము ధర్మరాజునకాశక్త్యాయుధమునిచ్చెను. ఆశక్త్యాయుధమును ధర్మరాజుప్రతినిత్యము మిక్కిలి భక్తిపూర్వకముగా గంధపుష్పములచేత పూజింపుచుండెను. అట్టి దివ్యశక్త్యాయుధమునకు ధర్మరాజు నమస్కరించి దానినితీసెను. ఆశక్త్యాయుధము మణులదండలచేత అలంకరింపబడి మిక్కిలిగా ప్రకాశింపుచుండెను. దానిని ధర్మరాజు తీసికొని కోపముతో శల్యుని చూచుచు మనోహరముగా భయంకరముగా ప్రకాశించుచుండెను. ధృతరాష్ట్రమహారాజా! ధర్మరాజుచింతనిప్పులనంటి నేత్రములచేత శల్యునిచూడగా అతని చూపులకు శల్యుడు భస్మముగానుండనిలిచి యుండుట మేమందరముచూచి ఆశ్చర్యపడితిమి. ఇట్లు ధర్మరాజు రాద్రాకారుడై త్రిపుర సంహారకుడగు రుద్రునివలె కోపముచేత మండిపడుచు తేరిచూచుటకై నను సాధ్యుడు కాకయుండెను.

ధర్మరాజు శక్తిని ప్రయోగించి శల్యుని చంపుట

ధృతరాష్ట్రమహారాజా! ఆశక్త్యాయుధమును భయంకరముగా ధర్మరాజు చేతియందుధరించి శల్యుని రొమ్మునుచూచెను. అట్లుచూచి వజ్రాయుధపు కాంతులవంటి కాంతులచేత ప్రకాశించెడి శక్త్యాయుధమును శల్యునిమీద వేసెను. ఆశక్త్యాయుధము శల్యునియొక్కకవచమందుదూరి, రొమ్మను భేదించి పీచుగుండాదూరి భూమిమీదపడెను. ఈప్రకారము శక్త్యాయుధము శల్యుని రొమ్మనందుదూరగా శల్యుడు రక్తమును గ్రుక్కచు బోరిగిలపడెను. శక్త్యాయుధపు దెబ్బకుశల్యుని

ముక్కునుండియు, నోటినుండియు చెవులలోనుండియు, కన్నులలోనుండియు రక్తము కారుచుండి నాతని దేహము పగిలుచు రక్తమయమయ్యెను. శల్యుడు రక్తమునకును గుఱివడినట్లుగా చేతులు చాచియుండెను. ధర్మరాజు డగ్గరినకును శిరిస్తున్నందున క్రిందపడెను. శల్యుని దేహము క్రిందపడి వ్యాయాసమువేసి బుద్ధునిని ముప్పగిపడి నట్లు ప్రకాశించుచుండెను. భూమిమీది బోలెడు శివుని తనపేరు శ్రీయొక్క రొమ్మపండు! వాలిసెపురుగుచు తలకాశింపుచుండెను.

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యీ ప్రకారము ధర్మయుద్ధముచు ధర్మరాజుచేత క్రిందపడియున్న శిల్యుని విధియైతముగా నేడిమినిడిచి చల్లారిన అగ్నిహోత్రమువలె ప్రకాశించుచుండెను అగుచు వెంటనే ప్రాణములను విడిచెను. చచ్చిపడియున్న శిల్యునిగాని అగ్నితలమ్మాడు కోపించుకొనవచ్చి యతీభయంకరముగా ధర్మరాజు నెదిరి చెను. ధర్మరాజు ధనస్సునుతీసికొని శిల్యుని తమ్మునియొక్క ధనస్సును పిచిటి పెక్కమును సరికెను. వెంటనే ధర్మరాజు బుద్ధిల్లయైతముచేత శల్యుని తమ్మునియొక్క శిరస్సును సరికివేసెను. అట్లుగా గాగిండ లాభరణములతో ప్రకాశించడివాని శిరిస్సు క్రిందపడెను ఈ ప్రకారముగా శల్యుడు సహోదర సహితముగి ధర్మరాజుచేత చచ్చెను.

అంతట వృత్రాసుగునిజంపిన దేవేంద్రుని దేవతలు స్తుతించినట్లు పాండవ బలములు ధర్మరాజును బొగడుచుండెను. పాండవబలముల యందు నానావిధములైన వాద్యధనులును, సింహనాదములు సభిక్తముగా మ్రోగుచుండెను. ఆ ధ్వనులు విని కౌరవబలములు దడరిపారి పోవుచుండెను. సాత్యకి వారిసహోదయక పృథ్వీనుడని ధర్మము కౌరవ బలముల వెనుక తరుముచుండెను అట్లు తరిమిడి సాత్యకినిజాచిక్రత వడ్డుడువచ్చి యెదిరించెను. సాత్యకి కృతవర్ములకు ఘోరయుద్ధముజరిగెను. ఆయుధముందుకృతవర్గుపడివాడి బాణములచేత సాత్యకినొప్పించి గుట్టముల గర్వమణిని ధనస్సును పిచిచెను. అంతట సాత్యకినియొక ధనస్సుచేత కృతవర్ముని దేహమందు కాంతిగల పది బాణములను

గ్రుచ్చి కృతవర్గమొక్క గుట్టునా ననుచు పి సాంధ్య సరికెను. పిమ్మట
రథమును చీల్చి విడిగొట్టెను. కృపాచార్యునివచ్చి కృతవర్గము తన
రథముమీద కూర్చుండబెట్టుకొని విడిపోయెను. అంతట నాత్యకి
భయపడి కొరవనైవ్యము తొలపొయెను. పాండవరథములు వెనుక
జేరి మన కొంఠలములను తరిమిగొట్టుచుండిరి. అంతట దుర్యోధనుడు
దొక్కడే పాండవరథములను ఎదిరించి కొంఠలములను నెలిపెను.
పిమ్మట కృతవర్గ మొక్క రథముమీద నెక్కినచ్చి పాండవ రథము
లను భయంకరముగా నెదిరించెను. కృతవర్గ పాండవ రథములమీద
విశేషముగా బాణములను గుచ్చెను. ఆ సమయమందు ధర్మరాజు
కృతవర్గముని యొక్క గుట్టులను చంపెను. అప్పుడశ్వత్థామ కృత
వర్గమును తన రథముమీద కూర్చుండబెట్టుకొని మరొక్క స్థలమునకు
తీసికొనిపోయెను. కృపాచార్యుడు ధర్మరాజు నెదిరించగా అతని దేహ
మందు ధర్మరాజు ఆరు బాణములను గుచ్చెను. కృపాచార్యుడు పది
యారు బాణములచేత ధర్మరాజును, అతని గుట్టుములను కొట్టెను.
ధర్మరాజు మహానాజు! అంతట దుర్యోధనుడు ఎట్లును గునుగు
మీద నెక్కి చొంగరముల సమాహమాలచేరిను, విజామరలచేతను,
తెల్లని గొడుగుల చేతను మిక్కిలి ప్రకాశింపుచుండెను. దుర్యోధనుని
చూచి కొరవనైవ్యము; పరమ సుతోషమును గలిగియుండెను.

కల్యాణి చుట్టములు ఒక్కపెట్టున ధర్మరాజును చుట్టుముట్టుట

అంతట శ్రీ లక్ష్మి బంధువు లంగును సింహనాదములను
జేయుచు దుర్యోధనుని ముందరకువచ్చి పాండవు మీదికి బోవు
చుండిరి. శ్రీ లక్ష్మి బంధువుల వెంటడి అనేక వీర యోధులును అనేక
రథములును, అనేక సింహములును వెళ్ళుచుండెను. అట్లు వెళ్ళు
చున్న శ్రీ లక్ష్మి బంధువులను చూచి పెద్ద కంఠముతో దుర్యోధను
డిట్లు అనెను.

శత్రుబంధు జనులారా! నిండు ముగ్ధులకి నా పాపములను విడిచిపెట్టెను. నాదగ్గర నే నిలిచియుండ నచి నా పాపములను విడిచిపెట్టెను, ఆ మాటలను పాఠు వివేక పాండవులగారికి నోపెను. అందు అంగుడు జనులందఱును ధర్మరాజును చుట్టుకొని నానావిధ కష్టములచేత ధర్మరాజును నొప్పించిరి. అందుకు ధర్మరాజు సహనముతో ప్రాణాధి పుత్ర సాత్యకి ధన్వన్యుమ్మ శిఖరులను నానావిధ కష్టములచేత బలములను నడపించుకొని అపవీత్యముగా నున్న ధర్మరాజులగు నెల్ల చిరి. భీమాల్లనాడు అచగను శత్రువుల చుట్టుకొని చుట్టుకొని. శత్రుని బంధువు లధికశౌర్యము కలవాడై, - మునదానిదల మొనర్చు నలె భయంకరముగా నెహించి యుద్ధము చేసిరి. పాపి కులమును, చూచి పాండవ బలములు కలగిలెను. అట్లు ధర్మరాజునుచేసెడి శత్రునిబంధువులను శత్రు జూచి దుర్యోధనునితో యుట్లు అనెను.

దుర్యోధనా! అదిగో చూడుము. శత్రుని బంధువుల నెదిరించి పాండవ రథికులు యుద్ధము చేయుచున్నాడు. మన మిప్పుడు పాండవుల నెదిరించకయుండుట శగదు. అది శత్రు చెప్పగా దుర్యోధనుడిట్లనెను. ఓమామా! శత్రు! నామాటను వివేక శత్రుని బంధువులు పాండవులగారికి వెళ్ళి. అంగుడు మన మీమి చేయవలయునో తగిన పద్ధతిని దెలుపుము. నన్ను నా పరిచారిమును దక్షిణముకును, నాకు తగిన ఉపాయమును దెలుపుటకు నీవే యోగ్యుఁడవు. అ! దుర్యోధనుడు శత్రునితో జెప్పెను. ఆ మాటలకి శత్రుని దుర్యోధని పించి కౌరవబలను బరిపాలించుటయు ఉపాయముగా చెప్పటయు తనపనిగా పూనుకొనెను నైవ్యరక్షణోపాయమును దుర్యోధనునిట్లు శత్రుని దుర్యోధనునితో చెప్పెను. దుర్యోధనుడు శత్రునితోపమును కలిగించెను. అట్లు శత్రుని దుర్యోధనునకు ప్రియమైనమాటలను కొన్ని చెప్పి మరల యిట్లనెను.

దుర్యోధనా! తనపై నికులు ప్రరాగ్రనుముచేత శత్రువులతో పోరునప్పుడు రాజగురాదు అపై నికులకు సహాయబడి కాపాడవలయును.

అట్లు కాపాడనియెడల రాజును ఆశ్రయించిన జనులు మెచ్చరని శకుని దుగ్యోధనునితో చెప్పెను. ఆ మాటలు విని దుగ్యోధనుడు విని, నా సైనికులను, శత్రువుని చూట్టినటులు రక్షించెదనని శకునితో చెప్పెను. దుగ్యోధనుడు తన సైన్యమును తీసికొని శీఘ్రముగా శత్రువుని బంధువుల దగ్గరకు వెళ్ళెను. దుగ్యోధనుడు వెళ్ళునప్పుడు కౌరవ సైన్యముందు అనేకనిధములగు వాక్యధ్వనులును సింహనాద ధ్వనులును మ్రోగుచు, భీమాగ్జులు మొదలగు పాండవ రథి కులయొక్క శాసములచేత శత్రువు బంధువు లందఱును చచ్చిరి.

ధృతరాష్ట్రమహారాజా! ఇట్లు పాండవ సైన్యము కౌరవ బలములను చూపి సగతోపింనుచు మన కౌరవ సేనావీరులకు వచ్చెను. రెండుపక్షముల సైన్యములకును యుద్ధము జరిగెను. ఆ యుద్ధమందు మనసేనలో కొంతమంది చచ్చి కిందపడిరి. మరికొంత సైన్యము నొచ్చెను. మరికొంత సైన్యము వెనుకకు మరిలి పోవుచుండెను. ఇట్లు కౌరవ బలములు నలు దిక్కులకు చెదరిపోవుచుండెను. అప్పుడు దుగ్యోధనుడు వెలవెల పోవుచు దిగ్బలపడి యుండెను. అప్పుడు మన కౌరవులకు భీష్మ, ద్రోణ కన్యకా చావులు క్రొత్తవై మిక్కిలిదుఃఖంపు చుండిరి. ఆ సమయమున పాండవ బలములోని సైనికులందఱు నిట్లనిరి. కౌరవ సైనికులారా! ఇక యీ దినమందు సకలభూమికిని ధర్మ రాజు ప్రభువగును, దుగ్యోధను డనశ్యముగా సీ దినమందు చచ్చును. సకలదుఃఖములును ధృతరాష్ట్రనియందు స్థిగముగా నుండగలవు. పాండవుల బలకౌర్యములునిసి, ధృతరాష్ట్రుడు అధికముగా దుఃఖంప గలడు. ధర్మపరులును, విష్ణుభక్తులునగు పాండవులకు విజయము గలుగుట వింతగాదు. పాండవులు విష్ణుభక్తులు గనుక పాండవులకు రాజ్యసంపదలు అవశ్యము కలుగును. అని యిట్లు పాండవ సైనికులందఱును చెప్పిరి. అప్పుడు దుగ్యోధనుడు తన సారథితో యిట్లనెను.

సారథీ! మనబాహు యుద్ధమందు భయపడి పారిపోవుచున్నది. ఇప్పుడు నేను హస్తా మింపవలయును లేనియెడల నాన సైన్యము నిలువక పారిపోవును. నేను హస్తామింపకుటకు దగిలెట్లు రథమును తయారు చేసికొని తెమ్ము, అది దుర్యోధనుడు తన సాగిభతో చెప్పెను. సారథీయు రథమును తయారు చేసి వెచ్చెను. దుర్యోధనుడు యేనుగు మీదనుండి కిక్కిరిసి రథముమీదకు ఎక్కెను, దుర్యోధనుడు అధికమైన ధైర్యోత్సాహములు కలవాడై తన సైన్యముల కడ్డుపడి వారితో యిట్లనెను. సైన్యములూ! మీరు యెక్కడికి వెళ్ళినకో తెలియలేదు, మీరందఱును పారిపోయి పగవ్రాముమీద కిక్కినను, అడవులలో ప్రావేశించినను, పాండవులు వెదకికొనుచునచ్చి మిమ్ములను చంపివేయుదురు. అట్లు పారిపోయి శత్రువులచేత చచ్చినయెడల నరకము సంభవించును. పారిపోక మిక్కిలి ధైర్యముచేత నిలిచి యుద్ధముచేసి గెలిచినను, చచ్చినను పుణ్యగతిని పొందవచ్చును. అదిగాక పాండవ బలము స్వల్పముగానున్నది కృష్ణార్జునులు బలహీనులై శ్రమజెందియున్నారు. ఇదియంతయుజూచి మనము యుద్ధము చేయక పారిపోరాదు మన మిప్పుడు పాండవులతో యుద్ధముచేసిన యెడల గెలుపు పొందవచ్చును. అది దుర్యోధనుడు కొరవ సైనికులతో చెప్పి, చేయెత్తినలు నిలుమని అదలించెను. ఆ కొరవ బలము దుర్యోధనుని పొగడుచు మరల యుద్ధము చేయుటకవచ్చుచుండెను. కొరవ సైన్యములకీ ముందర దుర్యోధనుడు నిలిచియుండెను. అప్పుడు పొంగివచ్చు పాండవసేనా సముద్రమునగు చెలియలి కట్టవలె, దుర్యోధనుడు ఆగియుండెను. అప్పుడు భీముడు పాండవ సైన్యమనకుముందు నిలిచి కొరవసేనను నడివడిగా తడుముచుండెను. అంతట మన కొరవ భటులు సింహవాదములు చేయుచు భీముని చుట్టుకొని నానావిధ శస్త్రాస్త్రములను భీమునిమీద గుప్పిరి.

భీముడు అధికశోపముగలవాడై తనగదనుతీసికొని యానుధర్మ రాజవలె రథముదిగెను, భీముడు తనగదచేత పెద్ద అడవిని పడగొట్టు

సుడిగాలివలె యిరువదియొక్క- నేల భటులను చంపివేసెను. కౌరవ భటులలో నుండు ఏనుగుల గుంపులను, గుర్రపుదండలును, రథ సమూహములను ఒక్కసారే పొగడవబలముల మీదికి పోయెను. అప్పడప్పుడు తన క్షౌరబాణములచేత కౌరవబాణములను చంపుచుండెను. అప్పుడు సైని సహదేవ సాత్యకులు అతి శీఘ్రముగా వాడిబాణములను గుప్పించి శిఖని యెదిరించిరి శకునియు. ధైర్యము చేతస్థిరముగా నిలిచి యుద్ధము చేసెను.

ధృష్టద్యుమ్న సాత్యకులచేత సాల్వ దేనుగుతోకూడ
పీనుగై పడుట

ధృతరాష్ట్రమహా-బా! అప్పుడు సాల్వకు మదపు లేనుగు మీదయొక్క పొడవసేనతో ప్రవేశించి గుర్రములను చంపుచు చెదరిగొట్టుచుండెను. యేనుగుల గుంపులను పారదోలుచుండెను. కాల్బలములను విచిత్రముగా చంపుచుండెను. రథముల గుంపులను పడగొట్టుచుండెను. ఇట్లు సాల్వకు అతి భయంకరముగా పొడవ బలములను చంపుచు చెదరిగొట్టుచుండెను సాల్వనిజూచి ధృష్టద్యుమ్నుడు యెదిరించెను. సాల్వకు తానుయొక్క-న యేనుగుచేత ధృష్టద్యుమ్నుని త్రొక్కింపదలచి. వాని రథముమీదకు డీ కొల్పెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు, గొప్ప క్రూర బాణములను యేనుగుయొక్క కంఠ స్థలమందు నాటెను. ఆ బాణము దెబ్బలకు సాల్వని యేనుగు చెదరిపోయెను.

సాల్వకు కోపముచేత యేనుగును మరల ధృష్టద్యుమ్నుని మీదకు మరలించెను. జనులందఱును సాల్వని మెచ్చుకొనిరి. ఏనుగు మిక్కిలి కోపముచేత భయంకరముగా ధృష్టద్యుమ్నుని రథమును పట్టుకొనెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు భయపడి గదను తీసుకొని క్రిందికి పూకెను. ఏనుగు గుర్రములను పూర్వ సహితముగా ఆరథమును పైకెత్తెను. అట్లు పైకెత్తి త్రిప్పి అడించి, క్రిందపడవేసి పాదములచేత త్రొక్కినది. అప్పుడు భీమ శిఖండి సాత్యకులు ముగ్ధులగు

[illegible]

కృతివగ్గుడు వచ్చి అందుకు కొరవనై వ్యయమును నిలిపి
మిక్కిలి పరాక్రమముచేసి సాత్త్వికమునుగొనెను. సాత్త్విక కృత
వగ్గులకు ఘోరమైన యుద్ధము జరిగెను. బానిసలపరాక్రమములను
చూచి రెండువరుల సేనలును గలిసి యుద్ధముచేసెను. యుద్ధమును
చేయుచు యెరిమిది వానిగూర్చుండి కృతివగ్గుడు సాత్త్వికముగ
ధనుస్సుచు విరిచెను. సాత్త్విక వారి ముక్క ధనుస్సును తీసికొని కృత
వగ్గునియొక్క గుఱములనుగూర్చి నారథిని చంపెను. కృతవ
గ్గుడు విరుధుడై సాగనైన శూలాయుధమును సాత్త్వికమీద వేసెను.
సాత్త్విక ధల్లా యుధముచేరి ఆ శూలాయుధమును ముక్కలు
ముక్కలుగా నరికివేసెను.

కృపాచాక్షుడు చూచివచ్చి విచారమైన మనస్సుగలవాడై
కృతవర్మకు చావుగొప్పించి అతనిని రథముమీద గూర్చుండజేసుకొని
వెళ్ళెను. అంతట కారవసేన చదరిపోయెను. అప్పుడు దుర్యోధను
దొడ్కిడుమాత్రము అధికమైన గాఢసమాహములచేత పొందవులను,
పారిపక్షపు రథికులను కప్పివేసెను. దుర్యోధనుని గాఢములదెబ్బలు
తగలని రథికులను చతురంగబలములతో ఒకటి కూడలేదు. దుర్యో
ధనుని పరాక్రమమునకు దేవగిరిందను స్థితిందిగి. ధృతరాష్ట్రముతో
రాజా! దుర్యోధనుని పరాక్రమమును చూడగా అతనితోసమానుడైన
రథికుడు రెండుపక్షముల సైన్యములయందును లేడని వాకుతోచెను.

పాండవులను, వారిరథికులను, అనేక బాణములను గుప్పించు దుర్యోధనుని చుట్టుముట్లుకొని అప్పుడు దుర్యోధనుడు అ దరికిని అన్ని యావులుగానూడియుద్ధము చేసెను.

ఆయుధము దుర్యోధనుడు నూగు బాణముల చేత ధర్మరాజును కాధించెను. ద్వైపాయనం బ్రహ్మభీము బాధించెను. విశుబాణముల చేత సహదేవుని బాధించెను. అరుణగిరాలగు బాణములచేత నకులుని కాధించెను. ఏనుబాణములచేత స్పృహద్యముని బాధించెను. ఏదేసి బాణముల చేత దౌపదీపు తులసి కాధించెను. నూడు బాణములచేత సాశ్వతిని కాధించెను ఇట్లుదుర్యోధనుడు పాండవరథికులను బాధించి సహదేవునియొక్క ధనుస్సును విరిచెను. అంతటసహదేవుడు పరిణయక ధనుస్సును తీసుకొని దుర్యోధనుని విడిచి బాణములను గుప్పించు నెఱించెను. ధర్మరాజు మొదలగు రథికులగును గూడుకొని ఒక్కొక్కరినీ బాణముల వంతున దుర్యోధనునివిడిచి గుప్పించు దుర్యోధను డాటలాడు విధముగ బాణముల నన్నింటిని డెడరగాట్టుచు వారిందరి కేహముల రక్తమయమగునట్లు కొట్టుచు భయంకరముగ యుద్ధముచేసెను. మనకొరవయోధు లందఱును తేటకొని ధర్మరాజును నెగిరించి యుద్ధముచేసిరి. మనకొరవబలములు దైవ్యములేక పాండవ బలము నెదిగించి యుద్ధముచేసెను. అసమయమందు భీముడు, అశ్వత్థామయు ననుభుజులశౌర్య పరాక్రమముచేత మహాయుద్ధముచేసిరి. అంతట శకుని మిక్కిలి పరాక్రమముచేత ధర్మరాజుతో యుద్ధముచేయుచు. ధర్మరాజయొక్క గొట్టములను నాలుగు బాణములచేత చంపెను. అంతట సహదేవుడు వెంటనేవచ్చి తన రథముమీద ధర్మరాజును కూర్చుండబెట్టుకొని తీసుకొనిపోయెను. ధర్మరాజు మరియొక్క రథముమీద నెక్కివచ్చి శకునితో పరతయుద్ధము చేయుచుండెను. అంతట ధర్మరాజు శకునులకు జరిగిన ఘోరయుద్ధమును జూచి ఆకాశమందుండు దేవ, గరుడ, గంధర్వాదు లందఱు నాశ్చర్యమును బొందిరి.

ధృతరాష్ట్ర సహరాజా! అతి పండితుల, సమమగ్ధగురుభూత
యుద్ధము చేయును, నొకరొకరిని గెలుపింపజేయును నీటి నీరు విరి,
సాత్యకి కృతవర్ణు లిద్దరును, మిక్కిలి శరణ్యులైన భూత గుర్ధము
చేసిరి. దుర్యోధనుడు ధృష్ట ద్యుమిత్రునితో, సమస్సుచేసి విజయ
మీద అధికముగా శాసనమును గుర్చెను. సైన్యమువారును అతనికి
ధనస్సును తీసికొని దుర్యోధనుని శాపమును గుర్చి, ధృష్ట
ద్యుమిత్రులకు అనుభవమును యుద్ధముచరిగెను. ద్రోణునితోను దుర్యోధ
ధను నెదిరించి యింద్రునియొక పేరేని చిక్కుపరిచి నల్లు దుర్యోధ
నుని చిక్కు పరిచిరి. దుర్యోధనుడు చంద్రబోక అనేక శాసనములను
గుప్పి ప్రాపదీపుత్రులను చంద్రగోపాదుని ద్రోణదీపుత్రులను దుర్యోధ
ధనునకును గొప్ప యుద్ధము జరిగెను.

ధృతరాష్ట్ర సహరాజా! రెండు పక్షములలోనుండు మువ
గాంధ్రు నొకొరులతో యుద్ధముచేయుచుండిరి. ఇట్లు రెండుపక్షముల
రథికులును అతడంతకు గొప్పయుద్ధముదగుచు ముగిసిన నగిసినిగమ్ము
సూర్యబింబమును కప్పెను. రెండుపక్షములలో నుండెడి ఏనుగులును,
గుఱ్ఱములును, భటులును చచ్చుటచేతర క్షతవాతామున కలిగెను. ఆ
రక్షతవాహమువలన ఎగిసినదమ్ము నశించెను. ఆ యుద్ధమున పాండ
వుల బలపరాక్రమములయెగుట నొకవచనముగా మన కొరవయోధులు,
రథికులు సేన మగిలిపోవుచు జెను. దుర్యోధనాదులు పాగిపోవునై నికు
లను పోసేయక పాండవ సేన తరిమిరి. ధర్మరాజు కోపించుకొని మూడు
క్రూర బాణములచేత పౌపాచార్యుని గర్వమునకు, హరినాగు క్రూర
బాణముల కృతవర్ణులతో నాలుగు గుఱ్ఱములను చంపివేసిను. అశ్వ
త్థామకృతవర్ణునతో రథముమీద నుంచుకొని తొలగిపోయెను. అందుకు
దుర్యోధనుడు కోపించుకొని ఏనుగులను రథమునకు ఒక్కపై నధర్మ
రాజుమీదికి వదిలెను. ఆ ఏనుగుల రథమునను, మేఘములు సూర్య
బింబమును కప్పిరి. ధర్మరాజు గుఱ్ఱమున నాధిపతిస్త్రీ ప్రములను
గుప్పిరి. అప్పుడు శిఖ దీమోవలగు పాండవరథికుల నేకులువచ్చిమిక్కిలి

వానిబాణములచేత ఆ పడనూర్ల రథమును, రథికులను చీల్చి పడ గొట్టిరి ఆ సైన్యమును రాక్షససహస్రములును డెయి. ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అసమగమున మన కొరవసైన్యములమీద ఆకాశ ములోనుండి నిప్పులను బాగ్గులను రాళ్ళవర్షములుగూని అనేకము లైన దుగ్ధిమిత్రములు కలిగెను. ఆ దుగ్ధిమిత్రములకు శంకింపక శకుని కొరవయోధులతో యుద్ధమెను.

యోధులారా! మీరు పాండవరథికులతో యుద్ధము చేయు చుండుడు. నేను వెళుకనుండివచ్చి వంచవచేత ధృతరాజులను చంపెదను అని చెప్పి, భయంకరముగా యుద్ధమునకు బయలుదేరెను. శల్యుని సైన్యము ముందునుకొని శకునిసైన్యము పాండవబలము లను తరిమివేసెను. పాండవబలములు మిక్కిలి ఉత్సాహముచేత చెలరేగి, కొరవ సైన్యమును కొట్టెను. పాండవబలముల యెదుట నిలువజాలక కొరవ బలములు చెడగొయెను. శకుని గొప్పబలవేగ ములుగల పదివేలగుర్రములను అతివేగముగా నడిపి చుకొనిపోయి, పాండవసైన్యమునకు నెనుక ప్రక్కజీరి కొరవసైన్యములతో యుద్ధమెను. కొరవసైన్యములారా! నేనుండగా మీరు భయపడవలసినది లేదు. అని యాకొంపసైన్యములను పేర్చి చేతపిలిచి అడలించి సింహనాదము చేసెను. శకునిపటాటోపమునకు పాండవసైన్యము భయపడి చెడ రెను. అప్పుడు ధర్మరాజు సహదేవుని చూచి సహదేవా! నీవు ఐదు వేలగుఱ్ఱములను తీసికొని, బ్రాహ్మణి పుత్రులను సహాయముగా చేసి కొనివెళ్ళి, శకుని గర్వమును మాన్పుము అని చెప్పెను.

శకుని సహదేవు లాశ్వికసహాయులై ఘోరముగా పోరుట

సహదేవుడు ఐదువేలగుర్రములను నడిపించుకొనిపోయి శకు నితో ఘోరయుద్ధముచేసెను. అప్పుడు రెండు పక్షముల గుఱ్ఱపు రాతులు నొలిచినందు కట్టెలతో కొట్టకొని చంపివేయుచుండిరి. మరికొందరు రాతులు దొంగనపాటులచేత చంపుచుండిరి. మరికొందరు

రాతులు శస్పివుఁ రాకులను క్షేదింపవలెనని పుష్కలమున కిచ్చుకొండ
 లుగా నడికుమిఁగిరి మఱి కొందఱు కటాకులచేరి పోకిరి చు ప్రయత్నిరి.
 కొందఱు గుఱ్ఱములను త్రొక్కించి వంపును కేరి కొందఱు పట్టుకొని
 మరల యుద్ధముచేసి క్షేదకవచి కరమునొక్కఁ గలపునుగిరి.
 కొందఱు మరికొందఱు బిడ్డల పెట్టె నొట్టికెరీరి వంపుమఱికి,
 కొందఱు దెప్పిలక టప్పుకొని పానునముదోని యుద్ధముచేసి చంపు
 చు పిరి, ఇట్లనేక ప్రకారములుగా యుద్ధముచేసి గొల్లులాటవలె
 ప్రకాశించుచు వచ్చుచుండిరి. అంతట సహస్రేంద్రుఁ డయుద్ధము
 చేయజాలక ఆరువేల గుఱ్ఱపుంగులతో శకుని నెఱిగిని మరిలి
 పోయెను. మానువేని గుఱ్ఱపుంగులతో సహదేవుడు భగ్నరాజు
 వద్దకు పోయెను. ఆయుద్ధమున శకునిసేనలో నాలుగువేల గుఱ్ఱపు
 రాతులను సహదేవుల సేనలో గొండువేల గుఱ్ఱపురాతులను వచ్చి
 రని తెలుసుకొనుమా, అంతట శకునివచ్చి భృష్టకృష్ణులను సేనమీద
 పడెను. భృష్టద్యుమ్నుడు తనసేనతో బిడ్డభ్రాచి యుగ్ధముచేసెను.
 అతని పరాక్రమముచేరి శకునిసే. లో ఐదు వేలమున్నూరు గుఱ్ఱములు
 చచ్చెను. ఆ సమయమున భృష్టకృష్ణుని గు రాద్రవిసము మోర్చి
 భవించినట్టు లొప్పుచుండెను ఆ యుద్ధమున ఆయుధములును ముగిసి
 శబ్దములు, ఎముకలను సరుకశబ్దములు మిక్కిలిగానుండెను. అవి
 వినుటచేత ర కమాంసమేదో మస్తిష్కముఁ డో గూడిన యుద్ధ
 భూమిని చూచుటచేతను, దెడువానన నాఘ్రాణిండుటచేతను
 పాండవయోధులు చిత్తభ్రమను లిగియుండిరి. ఇట్లు శకుని భృష్ట
 ద్యుమ్నునితో యుద్ధముచేసి తనసైన్యమును చంపియకొని చావగా
 మిగిలిన నూరుగుఱ్ఱములతో నొలిగిపోయి ప్రాణములను దక్కించు
 కొనెను. మరియు అక్కడనున్న కారవపక్షపు వారిని దుర్యోధను
 డక్కడున్నాడని యడిగెను. అట్లడుగగా కారవ పక్షపు జనులిట్లనిరి.

శకుని' అదిగో, దుర్యోధనుని రథమును చూడుము. పరిపూర్ణ
 చంద్రునివలె ప్రకాశింపుచున్నది. దుర్యోధనుడు విశేషముగా యుద్ధ

క్రీడనుజరుపుచున్నాడు. దుర్యోధనుడు తన భుజబల శౌర్యముచేత భయంకరముగా యుద్ధముచేయుచున్నాడు. అశ్వ, షికినీవు వేగముగా వెళ్ళుము. అని కౌరవజనులు చెప్పగా, శకుని తిలక శిష్యుడు దుర్యోధనుని రథమును చూచెను. అంతట శకుని దుర్యోధను దగ్గరకుబోయి అతనితో యిట్లనెను దుర్యోధనా! కేను పాండవ సైన్యములోని రథములను, గుఱ్ఱములను పడగొట్టితిని. ఇక నీవు వేగముగా పాండవ బలములను, పాండవులను చంపివేయవలయును. పరాగములను దాచిన యెడల పాండవులను గెలుచుట శక్యముకాదు. పాండవ బలములలోని రథములను ఏనుగులను చంపిన సిగ్గుట, కాల్బుగములను చంపవలయును అట్లే చేయవలయునగా? వేరొక విధముగాచేయుట పనికిరాదు. అని శకుని చెప్పిన మాటలకు కౌరవ సైనికులు సంతోషించి యుద్ధమునకు ఉత్సాహములై యుండిరి. దుర్యోధనుడు మిక్కిలి ఉత్సాహముకలవాడై తన సేనను మరల యుద్ధమునకు తరిమెను. కొంప బలము మిక్కిలి ఉత్సాహముకలదై, మదగర్వముచేత పాండవ బలముమీదికి వచ్చుచుండెను. అర్జునుడట్లు వచ్చుచున్న కౌరవ బలమునుచూచి శృష్టనితో యిట్లనెను శృష్టా! దుర్యోధనుని సైన్యము మిక్కిలి ఉత్సాహముకలదై యుద్ధము చేయుటకు వచ్చుచున్నది. ఆ కౌరవ సైన్యములు చెదగొట్టుటకు మనము యుద్ధము చేయవలయును, మన రథమును తోలుము. నా వాడికాగమాలచేత ఈ కౌరవ సైన్యమును చంపివేసెదను. అని అర్జునుడు శృష్టనితో చెప్పి కౌరవసేనను చూచి తన బుద్ధికి లోచిపట్లు నిశ్చయించి మరల శృష్టనితో యిట్లనెను

దుర్యోధనుని మౌర్యులను ఉద్దేశించి కృష్ణార్జునులు

పంభాషించుట

కృష్ణా నేను యుద్ధము చేయునప్పుడు శ్రమయని తలపక నీటికి పడుననిమిది దివములనుండి నీవును యుద్ధము చేసితివి. మొదట కౌరవ సైన్యము మహానముద్రమువలె నుండెను. నేను యుద్ధము

చేయుటచే, ఆ సైన్యముప్పుడు గోవుపాదముల నున్నిట్లు నోచు చున్నది. దైవము దుర్యోధనాదుల యిట్టి యితి మూఢత్వమును కలుగజేసెను. ధృతిరాష్ట్రమును, దుర్యోధనుడును తమ మూఢత్వముచే యిట్టి ఘోర యుద్ధము నలుగురీసిరి. దీనికి వాని గండ్వమదములే కారణము. కృష్ణా! భీష్ముడు పడినప్పుడే దుర్యోధనాదులకు సంధిచేయవలెను బుద్ధి లాగునని తెలచితిని, భీష్ముడును యుద్ధమందు పడి సంధి చేయవలెనని దుర్యోధనునకు తెగుకీని చెప్పెను. చిత్తమందలి దోషముహింసలను దుర్యోధనుడు వినిధముచేసెను. సంధికి సమ్మతింపలేదు. అని మనస్సు శాంతిమును బాదలేదు. కృష్ణా! భీష్ముడు శేనస్సాదు దుర్యోధనాదులు యుద్ధము చేయరాదు. అట్లు చేసినందున వీరు మూఢుల! తిండితిని. అద్భుత పరాక్రమకీగల భగదత్తుండు తన ఏకగుతోకూడ యుద్ధమును చేచెను. సైంధవుని చావు దుర్యోధనాడు స్పష్టముగా చూచెను. సైంధవుని కాపాడుటకు పూనుకొనెన అనేకమంది రాజులచావు ను దుర్యోధనుడు చూచెను. ద్రోణాచార్యుని చావుకుండ దుర్యోధనుడు గమని చెను. ఇట్లు మంచి మొగకాండ్రయొక్క చావు ను చూచియు దుర్యోధనునకు ఆవగించంత వివేకమైవను గలుగలేదు. ఇతడంత మూఢుడో కిల యనున్నది.

అయ్యో! కృష్ణా! దుర్యోధనుని యూహమునునిశ్చయించుటకు వలనుగాదు. తనకన్నులగు దుశ్శాసనాదులనునుననుచు చంపి విధమంతయు చూచెను. బంధువుత్రమిక్రమహితమాగ కన్లుకుచచ్చిన విధమంతయు గూడఁగాంచెను. అప్పుడైనను దుర్యోధనునకు కొంచెమైన వివేకము కలుగలేదు. కలుగు చావును దుర్యోధనుడు కనుగొనెను. అట్లుచూచియు ధన్యుల బలవంతుని తెలిసుకొనలేదు. గానదుర్యోధనుని మూఢత్వము నను విచారించ పనిలేదు. దుర్యోధనుడు తన ప్రాణములుగను పోతము ధర్మరాజునకు సగము రాజ్యము పంచి యివ్వడు. గనుక దుర్యోధనునిచంపి ఈకొరత తీర్చవలసి యున్నది.

అని అర్జునుడు శృష్టునితో చెప్పగా శృష్టు శర్వును నాది యిట్లనెను. అర్జునా! నేను పూర్వము సాధి నిమిత్తమే గానైనా పురమునకు వెళ్ళి నపుడు వినుదుడు నాతో నిట్లనెను. శృష్టా! నిపు యిక్కడికి ఎందుకు వచ్చితివి! దుర్యోధనుడు మూర్ఖుడు. కొంచెమునను వివేకములేని వాడు. దుఃశాసనాకార మదగర్వములు గలవాడు. యుద్ధముచేయుక మానడు. గనుక యుద్ధము చేయుటయే తగు కార్యము. ఊపిరి ఉన్నంతకాలము దుర్యోధనుడు ధర్మరాజునకు భూమిల పంచిపెట్టడు అని వినుచుడు నీకు చెప్పి బోధించెను. అది విక దుర్యోధనుడు ఈ పాపాత్ముడు సకలరాజ వంశములను నాశన కారముడగునని మునులు చెప్పిరి. అని శృష్టుడు చెప్పగా అర్జును డిట్లనెను.

శృష్టా! ఆ మహాత్ములగు మునులు చెప్పిన ప్రకారము ఈ దుర్యోధనునివలన సకల రాజవంశములకు నాశనము కలిగెను. ఇక ముందు బ్రతికియుండువాని కూడ చంపింది పిమ్మట తానును చచ్చి ఆ పిమ్మట గాని భూమిల విడువడు ఇది నిశ్చయము. దుర్బలమైన కొంపసేసెను నా భజబలము వలన యిప్పుడే చంపి వేసెదను దుర్యోధనుని మద గర్వ బలము ను యిప్పుడే అ చివేసెదను. వేగముగా రథమును తోలుము. అని అర్జునుడు శృష్టునితో చెప్పెను. శృష్టుడు అర్జునుని రథమును కొరవనై న్యములొనికి తోలెను. కొరవనై న్యము పెద్ద అడవివలె నుండెను. ఆ సైన్యములోనుండు ఏనుగులు అడవిలో నుండెడి వృక్షములవలె నుండెను. భటులు గుంపులు తీగలవలె నుండెను. దట్టముగానుండు రథసమూహములు పొదలవలె నుండెను. గుర్రముల గుంపులు ఎండిన వృక్షములవలె నుండెను. ఆ సైన్యమును అడివిని దహింప జేయుటకు శృష్టుడు పెద్దగాలివలె నుండెను అర్జును డగ్నిహోత్ర మువలె నుండెను. శృష్టుడు అర్జునుని రథమును తోలుకొనివచ్చి కొరవనై న్యము దగ్గ నులిపెను. అర్జునుడు నిప్పు మంటలవంటి అనేక బాణసమూహములను కొరవనై న్యముమీద ప్రయోగించెను. అతని బాణముల వేడికి సకల భూతములును

వ్యాకులమును బాంధవును, నేనకలగును అగునును ముచ్చుకొనిరి, అతని బాణమును కొల్లవై వ్యము, చచ్చిపడి పీనుగునె. అలాయెను. ఇట్లదనుడు భయముగా రుద్దమాచేసెను. అగునుని గానాగ్ని! చచ్చిపోగా మిగిలిన కౌరవై వ్యము భయపడి చేరి పోపోయిరి. అప్పుడు దుర్యోధను మౌను మానినా. నదరిపోని నిలిచి పలుమంది యరచుచు నేను నేతెయెను. అమిలపున దుర్యోధనుని చొరిపెనై వ్యము మరలి యుద్ధమానగా వచ్చెను.

కౌరవ బాణములతో రథములు ద్వీపమును, వాద్య ధ్వనులును మంటల ధ్వనులును, గుర్రుల సకిలీలలు అధిగముగా నుండెను. అప్పుడు కౌరవసేన పాడనిసే నెడిగించెను. ధృష్టద్యుమ్ను శిఖంబులును, నకులుని కొడుకుల శతాగడును, ముగ్గులును కౌరవయోధులమీద అనేక బాణ పరిపాలను గుప్పిరి. ఆనమిదును స ధృష్టద్యుమ్నుని రథము వెనుకకు గుర్తొప్పెనును వచ్చి పలిచి వాడి బాణములచే ధృష్టద్యుమ్నునియొక్క రొమ్మును గాఢిచెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు కోపపాశో గుర్తొప్పునయొక్క గుర్రములను చంపి సారథిని కూల్చెను. దుర్యోధనుడు రథము నగి గుర్రము మీద నెక్కెను. దుర్యోధను డల్లు కొంతదూ ముపోయి వనగుల గుంపులచే వచ్చి అగునును చూపుకొనెను.

అప్పు డగ్గునడు పింగులవంటి క్రూర బాణ సమాహములను ఆ యేనుగులమీద పయోగి పుచిండెను. భీముడది చూచి తక్కువదను తీసికొని రథము దిగి యేనుగులమీదకు పోయి చంపుచుండెను. భీముని గదదెబ్బలచేగ ఆ వనగులలో కొన్నిటికి పండ్లు విరుగుచుండెను. కొన్నిటికి కూభిష్టములు పగులుచుండెను. కొన్నిటికి ప్రక్కలు పగులుచుండెను. మరికొన్నిటికి వెన్నులు విరుగుచుండెను. కొన్ని యేనుగులు క్రిందపడి చచ్చుకొనుచుండెను. కొన్ని యేనుగులు రక్తము శ్రక్కుచుండెను. కొన్ని యేనుగులు భీముని గదదెబ్బలకు గిరిగిరి తిరుగుచుండెను.

ఇట్లు భీముడు తన గదచేత ఆయోధులు గుంపులను చంపుచుం
డగా కొన్ని ఏనుగుల గుంపులు భీమునిమీదకు పైచైవ వచ్చుచు
జేను, వానిని జూచి ధర్మరాజు సకులసహజేవ ధృష్టద్యుమ్నాడి రథి
కులందరును భీముచకు సహాయులై ఆయోధుల గుంపులను
చంపుచు నలుదిక్కులకు తరిమిరి. అప్పు శత్రుత్థామ కృపాచార్యకృత
వర్మలుముగ్గురును రథములగు పుల్లో గుర్వోధనుని సానకయుద్ధమందు
దుర్యోధనుడు చచ్చెనేమో గుని లను గూనింగు ముడిగి. అట్లులను
మాచించుచు దుర్యోధను డెక్కఁగున్నాడని అక్క గున్న రాజులందరిని
అడిగెను. అందులో కొందరు గుర్వోధనుడు శత్రువిదగ్గరకు తొలగి
పోయెనని చెప్పిరి. కొందరు రాజులు దుర్యోధనుని వెదకవలసిన పని
యేమి! అతడు బ్రహ్మయున్న యెడల చూడఁబడినాడు. ఇప్పుడు పాండవు
లను పొడిచిన దృఢము గదము. అని యిట్లు కొరవపక్షపురాజులకు
చెప్పిరి. ఆ మాటలువిని అశ్రుత్థామ కృపాచార్య కృతవర్మలు నిలువక
కొరవసేసినా ప్రవేశించి శత్రుని దగ్గరకు చక్కగా వెళ్ళిరి.

దుర్విషహదు మొదలగు కురుకుమారులు భీమునిచే దమ్ముట

అప్పు కౌరవసేనకు దిక్కులేకయుండెను. అంతట పాంఠాల
కమాగులుగు ధృష్టశ్యము శిఖిగడి మొదలగు తనుచతురంగబలములు
తీసికొనివెళ్ళి నానావిధ శస్త్రాస్త్రము. చేత కొరవసేనను కొట్టిరి. ధృత
రాష్ట్ర కుహరాజా! అంతట నీను ధృష్టద్యుమ్నాని యెగుట పడితిని.
కాని ఒకవిధముగా నోరిగి తప్పి ముగ్ధునిపోయి. అంతట నాలుగువందల
రథములను నడిపించుకొని సాగ్ధ్యకి వచ్చుచుండెను. సాత్యకినన్నుపట్టు
కొనెను నేనతనిచేత పట్టుబడి చిక్కుపడితిని. అంతట భీముడు కొరవుల
యేనుగులగు పురు చొగి సింహనానముచేసెను. అట్లు విజృంభించిన
భీమునిజూచి, దుర్యోధనునితమ్ములగు దుర్విషహదు, ద్రుపదగృహలు మొద
లగువారు వాడి బాణములను వేయుచు, భీమునిమీదకుపోయిరి భీముడు
మగల తన రథమెక్కి భల్లములు నారాధములు మొదలగు కృత

బాణములను ప్రయోగించెను. ఆ బాణములచేరి గుర్రోధనులగు దుర్యోధనుని తిమ్మలొంగును చచ్చిరి.

అట్లు చావగా మిగిలిన కౌరవసైన్యము కోపము, విచారము గలదై భీముని చుట్టుకొనెను. భీముడ నీకమాలగు స్వారి బాణముల చేత కౌరవ సేనలోని ఏదొకదలను నీ విధిసెలనుచు పోయెను. ఏమిదల ఏక గులను చంపెను. పదివేల భటులను చంపెను. ఎనిమిదివందల గుర్రములను చంపెను. కౌరవసైనికులు భీముని చూడజాలక అక్కడక్కడ దూరముగా నులిచియుండిరి. అట్ల భీముడు నెనూతా కట్లని తలచెను. గుర్యోధనుని తిమ్మల సందర్శని లక్షణముగా జూచిరి. ఇప్పుడు నా మనస్సు పెరిమానగిరిమును పొందెను. ఇది గుర్యోధనుడు చచ్చినట్లేమగును. నీను కృష్ణాగుడ నెరిసి, అని భీముడగని మనస్సుగో నెంచును తన భుజబాణమును తలచుకొనుచు తన్ను తను పొగడు కొనునుండ చావగా మిగిలిన కౌరవసైన్యము భయపడి పూరకుండెను. అట్ల గుర్యోధనుడు గుర్రపు గుర్రపులతో నుండి తన తమ్ముడగు సుదర్శనుని దగ్గరనుచుకొని యుండెను. గుర్యోధనుని కృష్ణుడు చూచి అర్జునునితో నిట్లనెను

అర్జునా! నీపరాక్రమమువలన శత్రువులందఱును చచ్చిరి. నీ సహోదరులగు ధర్మరాజుడు లందఱును ప్రణాళించుచున్నారు. సాత్యకి సంజయుని జాటుపట్టుకొనినచ్చి పొగడబడుచున్నాడు ధృష్టకృష్ణుడు కృత్రుపైన్యములను చంపి మిక్కిలిగా ప్రళయింపచున్నాడు కానినీత్రు యిప్పుడే ధృష్టకృష్ణునితో చేరుకొని కౌరవసేనను తరియి చంపి వేయము. గుర్రపువండును గట్టిగా నిలిదియున్నవి. ఆ గుర్రపువండులను చంపవలయును. నువగుర్రపుడ చుండు. పూర్వకాముగా నేర్పగడు కొర ఆగుర్రపువండు లో దుష్కోడు నున్నాడు చూచుచు దుర్యోధనుడు వలుదిక్కులుచూచుచున్నాడు చూచుచు దుర్యోధనునిగొడుగు తెల్లగా నున్నది చూచుచు దుర్యోధనుడు మసిపిప్పిక పువలె గగ్గములే

ప్రకాశింపుచున్నాడు. అద్భుతా! నీ క్రూర బాణములచేత యీ దుర్యోధనుని చంపివేయుము. ఈ దుర్యోధనుని చంపితివేని నీవు కృతార్థుడవు కాగలవు లోకములయు నెన్ను స్తుతింపగలదు. ధృతరాష్ట్రుని పుత్రులగు దుర్యోధనుడబందగును భీమునిచేత చచ్చిరి. దుర్యోధనుడును అతని తమ్ములగు సువిశ్మయిడను వాడును, యీ యిద్దరును నిలిచియున్నాను. వాగుచుకూడ యెటులయినను చచ్చెదరు. అని కృష్ణుడు అర్జునునితో చెప్పెను. ఆ సమయమున అర్జునుడు సంతోషించి వినదుపూర్వకముగా కృష్ణునితో యిట్లనెను.

కృష్ణా! నీ దివ్యమహిమయిన అనుగ్రహము భీష్మునిచూపెను. ద్రోణ కన్యకను చంపెను. శిల్పుని చంపెను మహాయుద్ధమును దు అనేక కౌరవబలములను చంపెను. బలవంతులైన అనేక రాజులను చంపెను. మాయలందు నీకుగల అనుగ్రహమును దివ్యమహిమ చేరి కౌరవ రథికులను సైన్యములను చచ్చిపోయెను. ఇకను స్వల్పమైన కౌరవ బలము బ్రతికియున్నది. నీ దివ్యమహిమను యీ సేన అడ్డుకడచాలదు. ఇక నిష్పాదు కౌరవసేనలో రెండువందలు రథములున్నవి. నూరు యేనుగులున్నవి. రెండువేల భటులున్నారు శిఖిరిదగ్గర యేనూరు గుర్రములున్నవి. ఇంతమాత్రమే కౌరవసేన యున్నదిగాని అధికము లేదు. కృపాచార్యు కృతన్య అశ్వత్థామలు ముగ్గురునుగలిసి నిలిపి నందున స్వల్పమైన కౌరవసేన నిలిచియున్నది నేనిప్పుడు తరిమి చంపితి నేని మిగిలిన కౌరవసేనయంగయు జన్మును. కౌరవసేన చచ్చి పోను పారిపోయిననీ, దుర్యోధనుడు యెట్లగునో చూచుచుండుము. దుర్యోధనుడు నన్నెదిరించినయెడల నా బాణాన్నికీ దుర్యోధనుని అహంకరమును నశ్చింపజేసెను. కపట జూదమందు దుర్యోధను డపహరించిన ధనములన్నిటిని వడ్డితోగూడ ధర్మరాజునకు లభించునట్లు చేసెదను. అందులోని గుర్తరాజుయొక్క మనోదుఃఖ మంతయు నివర్తింపగలదు. ముగ్ధుని కార్యములును చక్కవడగలవు మాస్థినాపురమందుండు మౌవస్త్రీలందరును, తమభర్తలును పుత్రులును చచ్చిరని

దేశపు రాజగు సుశర్మయొక్క రథికులందరు ఒక్కపెట్టున అర్జునుని మీదకి వచ్చిరి. అర్జునుడు రథికులందరిని చంపివేసెను. వారిని అర్జునుడు సుశర్మయొక్క గుఱ్ఱముల నవిఘోరముగా బాణములచేత సుశర్మకు సొమ్ముగా చీల్చివేసెను. ఇట్లర్జునుడు సంతతి ప్రసాదించి వారిగుఱ్ఱగర్భ దేశపు రాజగు సుశర్మకు, అతని రథికులను చంపి వేసెను.

కృతగాక్ష్యమిహా... జా! మన సైనికులు సుకష్ణుని చావును
 చూచి దుఃఖించిరి, పాపమిది సైనికుల సంకోచమును పొంది. సుక
 యుని కొడుకైన నలుబదియైదుగురు అర్జునుల ఎదిరించిరి, అర్జునుడు
 మూడుమూడు బాణములను పోయితిని యుద్ధమున గింపును
 సరికివేసెను. ఇట్లున్నప్పుడు సుక యింక పక యింక నాదపించి చని సుక ప్రక
 వైశ్యమును సరియించుటకు కృతగాక్ష్యమిహా... సుకకృతదశ
 నీకొడుకు భీముని ఎదిరించి భీముని గానముగా ముచ్చే... పుబడి
 తుదక భీముని గానము చేరితిగన్ను సరకబడెను. ఇటు గుర్తొక్కనని
 తమ్ముడగు సుదర్శనుడు భీమునితో చెప్పెను. సుదర్శనునియొక్క
 బలమిది విశిష్టముగానున్నది. సుదర్శను భీముని చుట్టుకొట్టుకొనెను.
 భీముడు భీమునితో గానముగా గానములను ప్రయోగించి అనేకు
 రూపుమాడెను. అందుకు సహించక దుష్టునిను విందరనుడు
 బలముగా కోపనాహరములచేరి భీముని మీదకువచ్చెను. భీముని సైన్యము
 వెంటనే వెళ్ళి కారవి సైన్యమును ఎదిరించెను. శకుని సహదేవుని
 ఎదిరించి గాంధమున సెను. అయుద్ధమును జూచుచు శకునికి సహ
 యముగా నుండెను, భీముడు సహదేవునికి సహాయముగా నుండెను.
 శకుని మూడు భల్లములచేరి సహదేవుని నొప్పించి పదికొర బాణ
 ములను సహదేవుని దేహములను గుచ్చెను. సుదర్శను భీము సహదేవు
 లిద్దరును కోపగించి కొని అనేక బాణసముదాయములను శకునిమీద
 గుచ్చిరి, అతని సైన్యముమీదను గుచ్చిరి. భీము సహదేవుల బాణముల

చేత శకునియొక్క సేవలోని కృతములు చీల్చుచుండెను. కత్తులు విరుగుచుండెను గుట్టలు కలెయ్యములు తెగుచుండెను. ముఖములు తునగి గుఱుచుండెను. కరతలు తెగుచుండెను కాళ్ళు విరుగుచుండెను. చేతులు కరిగిపడుచుండెను శిరస్సులు తునగి చీల్చుచుండెను. ఇట్లు భీమ సహదేవుల బాణములచేత శకునియొక్క సేవ నశించి విచిత్రాకారముగా భూమిమీద పడి యుండెను. అట్లు నీన గుట్టపై దగదు చచ్చినను శకుని దైన్యము విడువక సహదేవుని కిగరియందు ఒక గొప్ప బాణమును వేసెను. ఆ దెబ్బన సహదేవుడు మూర్ఛను పొంది రథముమీదనే పడెను భీముడు కోప మిక్కిలి దుర్వ్యసనుని సేనమీద బాణములు గుప్పెను భీముని క్రూర బాణములకు సుర్యోధనుని సైన్యము కీదపడెను నీగిగ పారిపోయెను. దుర్వ్యసనుడది చూచి సేనను అంతించును భయ కరముగా అచ్చెను. అంతి ఆర్భాటమునకు సేన మరలివచ్చెను ఇట్లు దుర్వ్యసనుడు సేనకు ఉత్సాహముగల్గునట్లు వడిగల గుట్టములను పూర్వ రథముకే ను. శకుని నుంచి రథము మీదపక్కి కొరవ సేనలో కూడుకొని పాండవ సేనమీదకు వచ్చెను. పాండవ సేన లతిభంగిముగా వెళ్ళి కొరవసేన నెదిరించెను. అంతిలో సహదేవుడు మూర్ఛ తెలుసుకొని వెళ్ళి శకుని దేహముందు పడి బాణములను గుచ్చి అతని ధనుస్సుకు విరిచెను.

ఉలూకుడు సహదేవునిచేత మృతుడగుట

ధృతరాష్ట్ర సహరాజా! శకునినియొక ధనుస్సుకు తీసికొనెను. నకల భీములిద్దరును శకునిమీద బాణములు గుప్పిరి. శకుని అనేక బాణములచేత భీమ కులుగునువొప్పించెను భీమ సహదేవులనుమనుగునట్లు ఉలూకుడు అనేక బాణములను వేసెను. భీముడు అనేక బాణములచేత ఉలూకునిబాధించి శకుని దేహముందు అతవడి బాణములను గుచ్చి అతని యోధులనుగొట్టెను. అప్పుడు ఉలూకుడు సహదేవునిమీదభయం కలదైన బాణవర్షమును కురిపించెను. సహదేవుడు కోపించి ఒక గొప్ప వల్లాయుధముచేత ఉలూకునియొక్క శిరస్సును నరికి వేసెను అందుకు

ధర్మరాజాదు లందఱును సంతోషించిరి. ఇట్లు తనకొడుకగుడలూతుడు
చావగా శకునిమిక్కిలి దుఃఖును గలవాడై నీ నీ గుణగుచ్ఛపుపూర్వము
జూదనూడునవుడు నడుచుడు దప్పిని మూటలను అప్పుడు తెలుచుకొనెను
ఇట్లు శకునితెలుచుచు ఓట్టాగ్నును కిడుచుచు సహదేవునిమీదికిపోయెను
శకుని సహదేవుని దేహములందు మూడు వ్రాసిన లగు నాటెను.
ఆ బాణములను సహదేవుడు పరికితము యొక్క ధనస్సును విరిచెను.
శకుని మహాపరాక్రమము గలవాడై ఒక కత్తి ఒక యినుపకర,
గొప్ప ముద్దగాయుపకర. శత్రువులను సహదేవునిమీద ప్రయో
గించెను. ఆ ఆయుధములు నష్టమైన అనేక బాణములచేత సహదేవుడు
క్రమముగా పరికితమైన సహదేవుడు శత్రుత్వ క్తినిచూచి శకునియు
అతని యోధులను పారిపోయి అందు పాండవులు సంతోషించిరి.
పాండవపై నిరంజన సహనాదముచేసిరి దుర్యోధనుడు దుఃఖించెను.
అప్పుడు సహదేవుడు తన రథమును శ్రీభుముగా తోలిచి శకునిని
పోసివ్వక అనేక బాణములను గుప్పెచు శకుని అతని యోధులను
మరల చేకొని సహదేవుని మీదకివచ్చిరి శకుని త గుట్టెత్తుడును
తీసికొని తెగిరి దృఢ శ్చయముతో సహదేవుని నడిపించెను.

సహదేవుడు ధనస్సును నరికినాడు. బాణములు కురియుచు
శకునిని చూచి యెట్లనెను. మామా! శకుని! రాజధర్మమును అనుస
రించి యుద్ధముచేయుచు పారిపోరాదు. ఇట్లు నిలిచి యుద్ధము చేయవల
యును. పూర్వము నీవు జూదనును నెడము జేసికొను. సహాయులైన
ధర్మరాజాదులను మూటలచేత అవమానించిరి. ఆ ధునియును అప్పుడు
నీవు పాండవలకు మూటలతో ర్యములు అప్పుడు అ దరికిని స్పష్టముగా
తెలిసెను. మీ అవివేకంబును మా చేత దిద్ది. మమ్మునవమానిం
చిరి. వారిలో సుకులము గలది యుందిన దుర్యోధను డొక్కడుమిగిలి
యన్నాడు తాటిపండును కొడవని చేత పడగొట్టివట్లు దుర్యోధనుడు
చూడుచుండగా గొప్ప ఇట్లు యుద్ధముచేత నీశరస్సును పరికితమైనను

పారిపోక నిలిచియు ఉండు. ఏది నడచుచోదకు, ఏదో నడచుటగా తన నిత్యోపదేశము.

[illegible]

భృతరాష్ట్ర) ఈ హా జా... హా శీవును ముగ్ధుని గాను
 చెడు స్వభావము కు శాని. దగు శకు సేచి వి పిహా. దనుచేసెను
 సహజేవుని ధర, రాని, భీ. సగులు. చూచి రహించి దనుచు పాండి
 తమతమ శంఖంబులను పూరించిరి, అశేష్ట. చేత భూమి స్వకాశములను
 నిండింపజేసెను. ఏ దుగ్ధమును దగ్గరనుండు బలము చేరిపోయెను శకుని
 బలము ముగ్ధుని. ఇదర. గహ జేవునిబూసివచ్చి నానావిధకస్త్రాస్త్ర
 ములను కరిసెను. అందు ముగ్ధుని భీ. క్షుర నిద్దగునులు శకునిబలము
 లను చంపి భూమిని. ద. దగ్ధుని. ఇ. భీ. క్షురములు. శకునిబలము
 లను చంపివేసి అధిగక్కును. ఉల్లాసముచేసి ప్రకాశింపుచుండిరి. పాండవు
 లను చూచి దుగ్ధమును విచారముతో చావగామిగిలిన శివసైనికు
 లను యుద్ధమునకు పొం. పుల మీ. కి పంపెను అశేష్ట. లను తమరక్ష
 కుడు లేకయుండియు తె. గి శంఖంప. అర్జునుని ముట్టుకొని శస్త్రాస్త్ర
 ములను గుప్పిరి. క్షురము. అగ్ని బాణులవంటి కాణములచేత కరిగి
 పైనికులను చంపివేసెను అప్పుడు దుగ్ధముని దగ్గర బి. పైని
 కుడై నను లేక అందరును అర్జునునిచేత చచ్చిరి. దుగ్ధముని ముట్టుకు

బయట నుండినను, దుర్యోధను దశిచూచి తన ఎగుట చలరేగి యుండు పాండవులకు భయపడి పారిపోవుటకు నిశ్చయించెను. అని సంజయుడు చెప్పగా సంజయుడైపు ముఖమించి ధృతరాష్ట్రం దీట్లనెను.

సంజయా! మన కారవనైశ్యము లన్నియు చచ్చునప్పుడు పాండవుల గురించి ఎంతయుండెనో చెప్పుము. అయ్యో! పిమ్మట నా పుత్రుడగు దుర్యోధను దెట్లుండెనో అనియును విప్పుము. అని ధృతి పుష్కరింపడుగగా సంజయు దీట్లనెను. ధృతిరాష్ట్ర మహారాజా! ఆ సమయమున పాండవులైపు శేషింక నైశ్యములును చెప్పెదను నినుము. ఆ పాండవుల పక్షమున గొనువేల గమలును, ఏడు వందల ఏనుగులును, అయిదువేల గుర్రములును, పదివేల కాల్బలములును మిగిలియుండెను. ఈ చతురంగముల కలిగి పాండవ సేనాధిపతియగు ధృష్టద్యుమ్నుడు యుద్ధభూమి నుండు ప్రకాశించుచుండెను. కారవసేన గురితయు నచ్చిన పిమ్మట క్కడ కాల్బ నిలువక దుర్యోధనుడు గుర్రముదిగి గదాయుధమును నీసుకొని పారిపోయెను. నే సేను చెప్పుచును. అని సంజయుడు దుర్యోధనుడు పారిపోయెనని చెప్పినట్లు వైశంపాయనుడు జనమీజయునకు చెప్పగా జనమీజయ మహారాజు దీట్లనెను. వైశంపాయన మునిందా! పిమ్మట జరిగిన వృత్తాంతమును చెప్పునుని జనమీజయు దడిగెను.

ఇది మహాభారతము నందలి శల్యపర్వమునందు

ప్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము

దేవా! హరిహరనాథా! వైశంపాయ మునీంద్రుడు బసవ
 జయుని చూచి యిట్లనెను. బసవజయు మహారాజా! ఇట్లు తన
 కుమారుడైన దుర్యోధను దపదకమును పొంది పారిపోయెను
 ధృతరాష్ట్రుడు విశంజయునితో యిట్లనెను. సంజయా! దుర్యో
 ధను డట్లు గర్వమును విడిగిగట్టసుకొని గాళ్ళచేరి పడుచు
 వెళ్ళెనని చెప్పితిని. ఆ దుర్యోధను డచ్చటికి వెళ్ళవల పోయెనా
 చెప్పము. అయ్యో! రజు కిటువంటి అపద లోకి దిగు నీవునా
 పిమ్మట జరిగిన సమూహార . అను జెప్పెను. అది ధృతరాష్ట్రుడను
 గగా సంజయు డిట్లనెను. ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! ఆ దుర్యోధన
 మహారాజా అదివరకు పరునోడి డయ్యెనామని నెప్పుడు చేత
 ప్రకాశించుచు మహాధైర్యవంతుడై యుండెను. అట్టి దుర్యోధనుడు
 తనపై న్యమూన్నియు దావగా నొంటగా బిక్కడ పోబాలక
 పోయెను. అక్కడికి త్రోసెడు దూర దుగో ఈ భాష్యదిక్క ను నుడు
 పదీణధ్య ముందుండు సరస్సుగో నెరిచు దాగియుండు దలచెను.
 దుర్యోధను డట్లు తలంచి, ఆ సరస్సుదగ్గరకు పోయి, గన మన
 స్సులో అయ్యో! వైవమా! విడుగుగు మహా బుద్ధిగవాను. అరిడు
 నా తిండియగు ధృతరాష్ట్ర మహారాజునని తమ్ముడు, అరిడు జూద
 మాడ రాదనియు, యుద్ధము చేయరాదనియు, జూదమువలన
 యుద్ధము కలుగుననియు అనేకవిధములుగా చెప్పెను. ఆ విడుగుని
 మాటలను వివకపోతిని. అని తలచుచు దుఃఖించెను. ధృతరాష్ట్ర
 మహారాజా! వైవమా! గొప్పవారికైనను కర్మవశమువలన చెరువు
 కలిగించును. వైవమయొక్క చమత్కారము నే నేమని చెప్పెను!
 ఆ సమయమున కొందరు జనులు దుర్యోధనుని అపజయమును
 సహింప లేక ధైర్యముచేరి అర్జును నెదిరిందిరి. అంతట అర్జును
 డా జనులను విశ్వేషముగా చంపివేసెను. ఈ ప్రకారముగా
 అర్జునుడు విజయమును పొంది కృష్ణ సారథ్యముచేరిను, తెల్లగుర్ర

మాల చేతను, కవిధ్వజము వేతను చేసివ్యమానముగా ప్రకాశించెడి
దివ్య రథమొదలయెను.

[illegible]

వేదవ్యాసమునింగారు డప్పుడు నా ముఖముచూచి నాతోడ
 ఓరీ సునామ! చావుగలిగి బరిగితివి. ఇక నక్క డక్కెవను పెట్టును.
 అని చచ్చి, ఆ వ్యాసుని అనుజ్ఞనుపొంది వెళ్ళితిరి. ఆ వేదవ్యాస
 మునింగారు అంతర్ధానుడై వెళ్ళెను. ధృతిరాక్షసుహారాజా! నీ నా
 ప్రదేశమును విడిచి మర్యాదనుము వెళ్ళిన సరస్సుదగ్గరకు పోయితిని.

అల్లాశ పడుదును. నును నెక్కగా అక్కడ దేవులను నును ప్రసన్నునగు నున్న కలకు. అహస్సుయోగం. కమలనాంధు దుర్యోధనుని చూచి. దుర్యోధనుడు కన్నీరు గారుచు నా ముఖమున చూచుటకు నిగుపక బహుభావో గామము దుఃఖంబును జేసి. దుర్యోధను యీ స్థితి నూచి నా మున్నును అధికదుఃఖము కలిగెను. ఆ విచారంబున నొంగి కే నీవరకు మాటలాడజాల. యీగతిని. నేను వేదాన్నినుని ప్రవహించి నాన్నికి చేతులో బ్రతికి వృత్తా తిమును దుర్యోధనుడు తెల్పి. నా మాటలకు దుర్యోధనుడు నిలకొనివరిగి నిశ్చిన్యమైయుండి విమ్మట నా వైపునూచి నాతో నిట్లనెను.

సంజయా! సనపక్షమున నెవ్వరై నను బ్రతికి యున్నయడల చెప్పుము అని దుర్యోధనుండు గాగగా కేవల తో నిట్లు నిర్బిరి. దుర్యోధని మహారాజా! కృపా కృప, కృగన్యయు అశ్వత్థా మయు మిగ్గులను బ్రతికి పెల్లి కున్నాకు వీరునుగ్గులను గప్ప మరి యొకడై నను బ్రతికి లేడు. అని దుర్యోధనుడో నిర్బిరి. నా మాట లకు వి. దుర్యోధనుడు నిట్లాగు విమమము నాధుడ. మూల తన చేతినుంచెను. దుర్యోధనుడు నన్ను నీదగ్గకు పంపవలె నాతో నిట్లనెను. సంజయా! మాగుమనః పి లేకుండునట్లుగా మనపక్షముండు గలవారిందఱను చచ్చిరి. పాండవులె గుగులను బంధుమిత్ర సహిత ముగా బ్రతికియున్నాను. నేను దెబ్బతిని బ్రతికివచ్చితిని. పాండవుల యెదుట నిర్బించుకొని వచ్చి బ్రతియున్నాను పానీ కలలో చావక తప్పించుకొని వచ్చుటయేచాలు. ఇదియే గాని సహారాద సామోద్య ప్రాప్తియని తోచుచున్నది. సమ సమైవి రాజ్యమును పాండవులు అక్రమించి పొందుదు. పాండవులు నాకు కొంతరాజ్య మిచ్చినను అట్టి కూడు నాకు రుచింపదు పాండవులు యుద్ధమున నాబంధుమిత్ర కహోదరుల నందరినిచంకి మిక్కిలి దిట్టాసముడే

ప్రకాశింపుచున్నాడు. పాండవుల మేలునుచూచి నీనుటర్పి యుండను. ఈమాటల నన్నిటిని నారంధ్రీయ యధిపతి రాష్ట్రాంతో చెప్పుము.

దుర్యోధనుడు ద్వైపాయనమడుగున దాగియుండుట

సంజయా! ఈసంస్కారా దాగియుండెను. పిమ్మట యెచ్చట కైనను వెళ్ళెదన. ఇప్పుడు తోగిమీయిన పిమ్మట యెట్లయినను పాండవులదాని నాపగి తీర్చెదను. ఇందు నాకీ డ్రియగు రాష్ట్రాంతో చెప్పుడు అని దుర్యోధనుడు నాతోనొప్పి ఆసంస్కారా ప్రవేశించెను. నూనూవి శేషముచేసి జలమును నీ తీర్చుకొను తాళకుండునట్లు జలస్థలభవించేసి దాగియుండెను. ధృష్టద్యుమతరాజా! ఆసంస్కారము కృపాచార్య కృతకర్మ అశ్వతామ ముగ్ధుని నక్కగకు వచ్చిరి వారి కథమాలి పూర్వము గుట్టించి అదిచేతు నాణమున దెబ్బలచేసెను. శ్రమచేసెను మిక్కిలి నొచ్చి దర్శియున్నవి ఆరిధికుల దేహములందు కాంచని దెబ్బలచేత గాయములు తగిలియుండెను. అప్పుడొక ముగ్ధునిను గుర్యోధనుడు గూచువినయమై విచారింపుచు నొక్కగిరి వచ్చిరి. అక్కడగాను ముగ్ధునిను ఆకస్మాత్తుగా నన్నుజూచిరి. అటు ననిచూచి ఒక ముగ్ధునిను నాతో యిట్లనిరి.

సంజయా! బ్రతికియుంటిరా! దుర్యోధనుడు ప్రాణములు గలిగియుండెనో లేదో చెప్పుము. అనినన్ను అక్కడగా నేనువారితో యిట్లంటిని కృపాచార్యగులారా! దుర్యోధనుడు దొడ్కి పొరివచ్చి యాసరస్సున దాగియున్నాడు. అనిచెప్పి ఆసంస్కారము తాళి జూపితిని నేనును దుర్యోధనుడు నడవరిగి మాటలాడిన మాటల నన్నిటిని కృపాచార్యుడుకు తెలిపితిని. వారు ముగ్ధుని గామాటలను విట అత్తగారిదుఃఖమును పొందిరి. ఒక ముగ్ధునిను నాతో యిట్లనిరి. సంజయా! మేము ముగ్ధురము యద్ధముందు చావని బ్రతికి యుండుని దుర్యోధనుడు యెదుగునో యెదుగదో తెలియదు. ఎరిగి యున్న

చచ్చిపడిరి. పాంశువు పరాక్రమమును నహింసతో దుర్యోధను
తోడ్కడ పాశుర్యము దైవము నా దేహమును ప్రాణములుం
కాను. గనుక యీ స్త్రీలను తగునీతి నీ పాశుర్యమునకు
చేర్చుట ముదిది పదునాడవైదిగాను నైర్వహించు పథువైన
దుర్యోధనుడు నహింసచే స్త్రీలను సత్కరించెను. అనియు
యుయుత్సుడు తనపాపములతో నూరంబు దహమిగిలెనని తనయభి
ప్రాయమును పుష్కరిగ్గి రాజునకు దెలిపెను. ధర్మరాజు పరమకృప
గలవాడై యుయుత్సుని పాపములను నుద్ధరించుటకు చూచి
యుయుత్సుడు చచ్చిన పాపము చేయుట ముందు చచ్చి శృంగుని
యొక్క అశుభతిన పొంది యుయుత్సుని కృపపొంది యిట్లనెను.

యుయుత్సుడా! నీవు నాకు అభిమానమును కలిగియుంటివి.
నీవు నాకు చేచ్చి ఆ స్త్రీలను తగునీతి నా నీనాపురమునకు
చేర్చుము నిధర్మము నాపి యుయుత్సుని పాపమును, యుయు
త్సుడు అశక్తియుగా అపరాధములూ దెక్కి గురములను వేగ
ముగా తోలించెను. దుర్యోధనుడు యొక్క స్త్రీలదగ్గర కొందరు
ముసలివాండు కానియుండి వారిని కాపాడుచుండి, వారితో
యుయుత్సుడు చేరి ఆ ముసలివాండును, తానును కలిసి ఆ స్త్రీల
దుఃఖములను మాన్పిరి. పిమ్మట తగునీతి ఆ స్త్రీలను హస్తినా
పట్టణమునకు తీసుకొనివెళ్ళుచుండెను. ఆ హస్తినాపట్టణము దగ్గర
విదురుడు ఎదురుపడెను. ఆ విదురుడు ఆ దినమందు జరిగిన యాధ
నమాచారమును యుయుత్సుని యడిగెను. అప్పుడు యుయుత్సుడు
విదురునితో యిట్లనెను. విదురుడా! శిల్కుడును, శనికయు, శకుని
కొడుకులును యానోజు యుద్ధమును చచ్చిరి. కొరప నీస యంతయు
నిశ్శేషముగా నశించెను. దుర్యోధనుడు హస్తినాపట్టణముదిగి పారి
పోయెను. ధర్మరాజు ప్రీతిపూర్వముగా నన్ను నాపించెను. ఆ ధర్మ
రాజుయొక్క ఆజ్ఞానుకూలము యీ స్త్రీలను హస్తినాపురమునకు
చేర్చుటకై యొక్కడకు వచ్చినాను. అని ఆ దినమందు జరిగిన

సమాచారము నంతను స్వప్నముగా భ్రాముంపడు విగురునా తెలియ జెప్పెను. ఆ మాటలన్నియు వినుకొని విచారిముచేత వ్యాకులమైన మహాస్సుగం బాడై యుండునని పొగిడి, చేయదగి, కార్యము మంచివిధముగా చేసికొని యిట్లనెను.

యుయుత్సుహా! యుద్ధసమాచారములను సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో చెప్పెను. అనఁ ఈ జోహన దొగిన యుద్ధసమాచారములనుకూడ సంజయుడు చెప్పెను. గనుక నానమిప్పుడు యీ దినమందు జరిగిన యుద్ధసమాచారములను ధృతరాష్ట్రునితో చెప్పవద్దు. మరియు కేరొక విధముగానైనను, ఇంకా ధృతరాష్ట్రుని గరిలో తెలియ నుండునట్లు ప్రకటనము చేయవలయును. దానిని యొక్క శ్రీ జనులను వారి రక్షణ జనులను తీసుకొని వెళ్ళి సమరములో ప్రవేశింపజేయుము. క్షిప్ర శ్రీనివాస దానియొక్కడకు విధిగు గృహములందు నిలుచునట్లు చేయవలయును. అది విగురుడు యుయుత్సునితో చెప్పెను.

వినుక యుయుత్సు నిద్దకుడు సాధారణముగా ప్రయత్నించి ఆ శ్రీజనులగరికి తగిన స్వములును ఈ ప్రవేశపెట్టెను అది సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో విటచెప్పిన ధృతరాష్ట్రమునామా! విదురుడు పెద్ద మొగసాల కంఠు ధనుర్ముగు జనులను కావలియించి తాను నగరలోకి ప్రవేశించెను. ఇది కన్నడి సమాచారమును చెప్పెదను విచక్షు. కొరవ శివినముగా జనులు లేక శూన్యప్రదేశమువలె నుండెను అదికరకు వీనుగు ఘోరకార్యములును, భటుల సంభాషణములును ఆ కొరవ శివరకుండు చెలరేగుచుండెడివి. ఇప్పుడు అంతయు విశ్వబ్రహ్మయ్యుండెను. అది సంజయుడు చెప్పగా ఆ మాటలు విని ధృతరాష్ట్రుడు యిట్లనెను సంజయు! పాండవులచేత యీ విధముగా నుపకొనవలె. సమాచారము గాజు శిష్టులు, బంధు సమాహములు చెచ్చిరిగదా! గురుకు దుర్యోధనుడును మీరును ఏ ప్రకారము ప్రవర్తించిరో చెప్పెను. అది ధృతరాష్ట్రుడడుగగా సంజయుడు యిట్లనెను.

ధ్వజరాష్ట్రమునకురాజా ! పాండవులు శమ సేనాసమేతముగా వచ్చును దుర్యోధనుని గదగతు కారవ శిబిరముదగ్గరకు వచ్చిరి. ఆ కంకల ధ్వనిని శృపాచార్య కృతవర్మ, అశ్వత్థామలు ముగ్గురునన్ను వెంట బెట్టుకొని కౌరవశిబిరములోనికి వెళ్ళిరి. ఇట్లు వాగుముగ్గురును నేనును మోముకంఠంబునను వెళ్ళితిమి. అ తట పాండవులు అతిశీఘ్రముగావచ్చి కౌరవశిబిరముగా ప్రవేశించి అన్ని దిక్కులయందును దుర్యోధనుని వెదకిరి. దుర్యోధనుడు కనబడనందుకు పాండవులు దుఃఖించిరి. పాండవులు కౌరవశిబిరముగానంచుమరలివెళ్ళి, అప్పుడు దుర్యోధనుని నగరిలోనుండు జనులకు ధర్మరాజు భయపడవలదని దయబూని చెప్పి వెళ్ళినా, పాండవులు దుర్యోధనుడు కనబడనందుకు దుఃఖించును తమ శిబిరమునకు వెళ్ళిరి శృపాచార్య, కృతవర్మ, అశ్వత్థామలు నేరును దుఃఖభయములు గలవారిమై దుర్యోధనుడున్న సరస్సుదగ్గరకు పోయితిమి. శృపాచార్య, కృతవర్మ అశ్వత్థామలు ముగ్గురును నగరానకు దుర్యోధనునకు తెలిపి అతనితో యిట్లునిరి.

కృపాచార్య, కృతవర్మ, అశ్వత్థామలు దుర్యోధనుని
చూచి సంభాషించుట

దుర్యోధన మహారాజా ! శేచిరహ్ను. మాముగ్గురు నతో యము తీరికొని వెళ్ళి పాండవులను కొట్టుము. దానివలన పాండవ సైన్యము నశించును. అందుకు నీవు సంతోషింపకుము. యుద్ధముచేసి పాండవులను గెలిచినయెడల రాజ్యము నీలవచ్చును. యుద్ధమందు చచ్చినయెడల స్వగ్గలోక సౌఖ్యములను అనుభవంపవచ్చును. గనుక యుద్ధము చేయుట వలన గెలిచినను, చచ్చినను గూడ ప్రయోజనము కలదు. నీవంటి వాడు యిట్లు భయపడి దాగియుండరాదు. అశ్వపాచార్యాదులు ముగ్గురును దుర్యోధనుని ఉద్దేశించి చెప్పిరి. అమాటలను దుర్యోధనుడు విని ఓట్లనను, కృపాచార్యాదులారా! గొప్పకస్త్రాస్త్ర

ముల దెబ్బలచేత నాదేహమునొచ్చి మిక్కిలి కాధనొందియున్నది. ఇప్పుడు నామీదన్న నావశము తప్పియున్నది. ముందుట ను వివేక మీరు శ్రమజేసి యొప్పున నిలువించుకొనుట నీ దేహముగా యుద్ధము చేయు జరులును కవచములేనని, పోరాడే ముఖము లగియుండుదు. రేపటిదినము నావకు శక్తి లోపము కలుగును. యుద్ధముచేసి శత్రువులను గెలుచును. ఆ దుశ్శత్రువును పొందినవాడవ్యాధిలతో చెప్పెను. అశ్వత్థామ యుద్ధోధనుడో యుద్ధమున నుద్ధోధముగా రాజు! నీవు నుడివినా నద్దు నా మాట గావించుచు. పాపము గలది రివి చూచి నేటితో వైరముగా నెదిరిను. కుడివలె నీదేహము చూచి చంపిరి చివరి నీతో పాంచాలమును దాపరి కవచమును గెలువను నామాటలను శ్రవణము చేసింపుము. నీను పాంచాలిని వదలి చంపితే నీదేహమును కాపాడుదును. దీనిని దీక్షించుకొని యోధాభివక్తును పంతోషము కలిగించెదను. అది అశ్వత్థామ యుద్ధోధనుగతో చెప్పెను. ఇట్లు దుశ్శత్రుడను శృపాచార్యుని, కృపాచార్యుని, అశ్వత్థామ లును ఏమనుచును మాటలాడుచుండిరి. ఆ సమయమున భీముని ముంగమును సంపాదించుచు నీట కాంక్ష మా సములన మోసుకొని వచ్చుచుండిరి. ఇట్లు వచ్చుచు మిక్కిలిగా మా సమును మీ మాటచేత శ్రమజెందినవారై జరుగను. కాగుటకు ఆనెరస్సు కు వచ్చిరి. అంతకు మునుపు ధర్మరాజు ఒక బోయ వానిచేత బానితో యుట్లెను.

బోయవాడా! దుర్యోధనుడు యుద్ధమునకు తొంగిపోయెను. ఇట్లు చేవలయందు ఎక్కడ దాగవో తెలియలేదు. మీరుగిరుగుసరి ములయందు దుర్యోధనుని వెదకి చూడవలయును. అది ధర్మరాజు బోయవాడతో చెప్పెను. ఆ బోయవాడును తన బాని ఎదురు పోయి తన ధర్మరాజు చెప్పిన మాటను భీముని ముంగమును తెచ్చి బోయవానిని చిచ్చెను. అందులన భీముని నీట కాంక్ష ఆ మాటలకు సరస్సువలపుచుకొని దుర్యోధనుని విచక్షుచు వచ్చు

చుండిరి. అట్లు వచ్చుచు ఆ దుర్వ్యధనుడున్న సరస్సునకు జలము
త్రాగుటకు వచ్చిరి. అప్పుడు ఏమరుపాటు కలిగి ఆ సమయమున
దుర్వ్యధనుడును, కృపాచార్యుడును మాటలాడుచుండిరి. దుర్వ్యధ
నుడు జల స్పృశన విద్య చేత నీటిలోనుండియే పూర్వాభ్యాసమువలన
కృపాచార్యుడులతో మాటలాడుచు డెరు. వారి మాటలయొక్క
యొక్క ప్రత్యుక్తులను బోయవాండు చక్కగాని దుర్వ్యధనుడు
యీ సరస్సుయొక్క నీటిలోనుండి ని అతడే చక్కగా మాటలాడు
చున్నాడని నిశ్చయించి వారు తమలోతాము యిట్లని చెప్పుకొనసాగిరి.

బోయలారా! దుర్వ్యధనుడు సరస్సుయొక్క నీటిలోదాగి
యున్నాడు. కృపాచార్య, కృతవర్మ, అశ్వత్థామలు ముగ్గురును యుద్ధ
మునకపోదము రన్నని దుర్వ్యధనుని పిలుచుచున్నారు. దుర్వ్యధనుడు
యుద్ధమునకు పోవుట సమ్మతమని యీ నీటిలో దాగియున్నాడు.
ఇతడు దాగియున్న పద్ధతిని మా మిప్పుడు శీఘ్రముగా వెళ్ళి ధర్మరాజు
నకు చెప్పవలయును ధర్మరాజునకు చెప్పినయెడల అతడు మనకు
బహుమానముగా పెక్కు ధనమిచ్చును. మనమిప్పుడు ముందుగా వెళ్ళి
యీ వృత్తాంతమును భీమునకు తెలిపి వాని వలన మెప్పును పొంద
వలయును. అతడు మనమును ధర్మరాజు దగ్గరకు తీసుకొని పోవును.
గనుక మనము శీఘ్రముగా పోవలయును. కాని మాంసములను విడిచి
వేగముగా రండు అని బోయవాండు తమలోతాము చెప్పుకొని
మాంసపు మోపులను ఆక్కడ విడిచి వెంటనే పరుగెత్తిరి. అప్పుడు
పాండవులు దుర్వ్యధనుని వెతుకుటకు అనేకమంది చారులను యుద్ధ
భూమికి పంపించి ఆ యుద్ధభూమియొక్క పరిసరములయందు వెదకిం
చిరి. దుర్వ్యధనుడు డక్కడను కనబడనందుకు పాండవులు చింతా
త్రాంతురైయుండిరి. ఆ సమయమున భీముని బోయవాండు భీముని
గృహమున వెళ్ళి దుర్వ్యధనుని కులను త్రోచుకొని గృహములోపలికి
పోయి కృపాచార్యులను పిలువగై యిటనిరి.

అయ్యో! దుర్వ్యధనుడు దైవపాపన మను సరస్సునందు దాగి
యున్నాడు. కృపాచార్య, కృతవర్మ, అశ్వత్థామలు ముగ్గురును సరస్సు

దగ్గరకు వచ్చి దుర్యోధనునితో మాటలాడుచున్నారు. అనిబోయలు భీమునితో చెప్పి తామా సరస్సుదగ్గర వినిన దుర్యోధనుని మాటలను చెప్పిరి. అందుకు భీముడు సంతోషించి బోయవాండ్రకు అధికముగా ధనమిచ్చెను. భీముడు వారిని ధర్మరాజుదగ్గరకు తీసికొని పోయి ధర్మరాజుతో యిట్లనెను.

అన్నా ! ధర్మరాజా! దుర్యోధనుడు ద్వైపాయన సరస్సు యొక్క నీటిలో దాగియున్నాడు. ఒకవిధమైన నీచవిద్యచేత బలస్థంభ నము గావించి అందలి జలములు తనశరీరమునందు తాళకుండునట్లుగా చేసికొని ఆ సరస్సుయందు దాగియున్నాడు. ఈవృత్తాంతమును యీ బోయవాండ్రు తెలిసికొని వచ్చిరి. అని భీముడు ధర్మరాజుగో చెప్పి దుర్యోధనునకును కృపాచార్యునకును జరిగిన సంభాషణలను తెలిపెను. ఆమాటను ధర్మరాజువిని పరమసంతోషమునొంది ఆబోయలకు తానుకూడమిక్కిలి ధనమునిచ్చి అనేకమైనభూషణములచేత ఆలంకరించెను. ధర్మరాజు దుర్యోధనుని వృత్తాంతమును అర్జున, నకుల, సహదేవులకును. కృష్ణునకును తెలియ జెప్పెను.

పాండవులు కృష్ణుని తీసికొని అతివేగముగా ద్వైపాయన సరస్సుదగ్గరకు వచ్చుచుండిరి. వారివెంటనే వారి బంధుజనులు, వారి మిత్రులును పోవుచుండిరి. వారివెంట పాండవుల చతురంగ బలములు బయలుదేరి వెడలుచుండెను. అంతట గుప్తములగొరిగెలచేతను రథముల యిగుసుల ధ్వనులచేతను, ఏనుగుల అడుగులచేతను, భటుల పాదములచేతను వారి నడక వేగమునకు భూమి కదలుచుండెను. పాండవుల శంఖధ్వనులచేతను, నానావిధవాద్య విశేషములచేతను దిక్కులు పిక్కటిల్లుచుండెను. ఇట్లు చతురంగ బలములతో పాండవులు దుర్యోధనుడున్న దిక్కునకు వచ్చుచుండిరి. అట్లు ధర్మరాజు వచ్చు కలకలధ్వని కృపాచార్య, కృతవర్మ అశ్వత్థామలు వినిరి.

అంతకు ముందే వీరిముగ్గురును ఉత్సాహముచేత యుద్ధమునకు తమ్మని దుర్యోధనుని నిర్బంధించుచుండిరి. వారుముగ్గురును పాండవుల

రాకసంబంధమైన ధ్వనులను గుర్తించి దుర్యోధనునితో ఇట్లని చెప్పిరి. ఓ దుర్యోధనా! పాదవులు అతిథయంగరమాగా వచ్చుచున్నారు. ఇప్పుడు వీరిని ఎదిరి గావసయి యుద్ధము చేయుటయో, లేక నీకు ఉత్సాహము గలిగినప్పుడు వేరొక సమయమున యుద్ధము చేయుటయో చెప్పవలసి నీవిట్లు దాగియుండి యుద్ధమునకు సమ్మతింపని పక్షమున తొలగి పాహ్నునను వెళ్ళినము. అవి కృపాచార్యాదులు ముగ్గురును అడుగగా వానితో దుర్యోధను దీట్లు నెను.

కృపాచార్యాదులారా! ఇప్పుడు పాదవులతో యుద్ధముచేయుటకు మీరు ప్రయత్నింపవద్దు ఎక్కడికైనను తొలగిపొందు ఈ రాత్రి కాలమందు మరిల యుద్ధముగ గండు పొందవును మా ప్రినాపురమునకు యిప్పుడు వెళ్లుచున్నట్లు తోచుచున్నది. పాదవులు సరస్సుయొక్క సమీపమున నిలిచియున్నను యీ సరస్సున నేనున్నట్లు ఎరుగజాలరు. అట్లరిగినను వారు నాదగ్గరకు రాజాలరు. నా విద్యా విశేషమువలన బలస్థానము గావించి సుస్సుయొక్క నీటిలో నిర్భయదనై దాగియున్నాను. మీరు వెదలిపొందు అని దుర్యోధనుడు కృపాచార్యులతో చెప్పెను. అంతట కృపాచార్యు, కృతవర్మ, అశ్వత్థామలు ముగ్గురును సహాధుని మఃస్సులతో వెళ్ళిరి. దుర్యోధనుడు సరస్సులోనుండి బలములను శిలలవలె స్థానముచేసి యుండును. అంగముందు పంపించిన చారులు దుర్యోధనుని వెదకుచు అన్నిదిక్కుల యంగను తిరుగుచుండిరి. అందువలన దుర్యోధను నా సరస్సునుండి మరియొక చోటికి పంపించుటకు నేనును ప్రయత్నము చేయలేదు. అనిని బలస్థానమునకు నేనును సంతోషించి దుర్యోధనునికి పాదవుల వలన భయము కలుగదని గలచి ఊహించిరి. ఈ కారణములచేతనే నేనును అంతకు ముందువలెనే కృపాచార్యులతో వెళ్ళితిని. అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో యిట్లనెను.

ధృతరాష్ట్రునిజారా! నేనట్లు కృపాచార్యులతో వెళ్ళి కలతలేచిన చిత్తముకలవాడనై అక్కడనుండి వెళ్ళజాలక

రథము దిశిని. పిన్నుట ద్వైపాయన సగస్సుదగ్గర బి నోట దాగి
 యుంటిని కప్పాచార్యునితో చెప్పితిని. ఆగరస్సుయొక్క సమీప
 మందు నీటిలోనుండు ఒక పాదనోదూరి పొనియు, పాపాచార్య
 దులు ముగ్గుగును బహుదూర మును వెళ్ళి, యోగపెద్ద యజ్ఞిచోట్ల
 క్రింద వి శమించును దుర్యోధనుని తలమనొనుచు వారి కార్యచార
 మును తనమీద ను గొనొని వారియందుగల స్నేహ సంభాషణము
 లను చేయుచుండిరి, ధర్మరాష్ట్రమహారాజా! యిక పాండవుల సమా
 చారమును చెప్పెదను వినుము పాండవులు తమ చోటకు బలమొను
 తీసుకొని పరమసంశోష తో ద్వైపాయన ప్రాదమునకు వచ్చు
 చుండిరి. వారి కెందు ప్రక్కలకుండు ధృవద్యుమ్న, శిఖ దులు
 మొదలగు పాంచాల గుమారులు కల కల వచ్చుచు బిగ్గరగా అర
 చుచు వచ్చుచుండిరి. పాండవులు యిట్లు ద్వైపాయన సరస్సునకు
 వచ్చి, ప్రవేశించిరి. ధర్మరాజు దుర్యోధనుని కని మాయచేత
 స్థలించియున్న ఆ సరస్సునిచూచి. దాని పద్ధతియొక్క శ్రీకృష్ణునకు
 చెప్పి వారితో ఇట్లనెను. మహాత్మా! కృష్ణ! యీ సరస్సు ప్రవే
 శించుటకు ఎవరికి శక్యముగాదు. దుర్యోధనుడు తన మాయచేత
 స్థలించి యీ సరస్సులో దాగియున్నాడు. గోవిందుడు సహాయుడై
 వచ్చినను దుర్యోధనుడు నా చేత బ్రతికి పోజాలడు. ఎందులో ప్రవే
 శించియున్నను నాచేత యీ దుర్యోధనునికి చావుగిప్పును.

ధర్మరాజు మడుగున దాగియున్న దుర్యోధనుని తూలనాడుట

ధర్మరాజు కృష్ణునితో యిట్లుచెప్పగా కృష్ణుడు ధర్మరాజుతో
 యిట్లనెను. ధర్మరాజా! మాయలుగల దుర్మాత్ముడు మాయాపద్ధతు లే
 మందు. వీరివిషయమై న్యాయము సర్వములవలంబింపరాదు. భార్యయు
 రాక్షసులు మాయచేత మిక్కిలి బలవంతులై యుండిరి. ఇట్టిరాక్షసు
 లనుమాయోపాయములచేత నేవిష్టుమూర్తియు దేవేంద్రుడునుచ. పి.
 హిరణ్యకశిపుని నృశింహమూర్తి చంపుటయు, వృతరాక్షసుని, దేవేం

ద్రుడు చంపుటయు మనము పెద్ద వలన పనియుంటిమి. హోమాది విధుములను చేయుటవలన రావణాసురుడు దశరథ రాజునిచేత వచ్చెను. నేను నగరాసురుని చంపిన విధమును ఎరుగుదువుకదా! గనుక నూయలు గలవారిని మాయాపాయములచేత నేచంపవలెను. ఇప్పుడు ఈ దుర్యోధనుడు మనకు కలుగు. ఉపాయమునుచూచుము. అని కృష్ణుడు ధర్మరాజుతో చెప్పెను. ఆ మాటలను ధర్మరాజు విని నీటిలోనుండు దుర్యోధనునితో నిట్లనెను.

దుర్యోధనా! నీవిట్లుచేయుట కూడదు. ఇకముందెచ్చటను యిట్టి హింసెతి గనబడలేదు. తెక్క నీంతింటి రాజులందరును నీ విని నిట్లు యుద్ధముగ చచ్చిరి. నీ బంధుమిత్రులను నా బంధు మిత్రులును. సోల రాజులను యుద్ధమున చచ్చిరి. భీష్మ, ద్రోణాది పుత్రాత్ములందఱును నీ విని తిమ్మ యుద్ధముగ చచ్చిరి. వారి చావులన్నియు, నీవు చూచితివి. నీవు ఎదుకొని. యీ నీటి యందు దాగియుంటివో తెలియదు. దాగటచేత నీకు చావుకొప్పదు. దుర్యోధనా! నిన్ను క్షూరుడని జనులు చెప్పుకొనుచున్నారు. అట్టి నీవు యీ సరస్సులో ప్రవేశించి దాగియుండరాదు. ఇది కౌర్యలక్ష గముకాదు. నీ పగులేయూరి పోయెను! రాజులందఱు యిట్లు భయపడి దాగియుండగ. నీవు శ్రేష్ఠునికొక వంశముందు పుట్టిన గొప్పరాజువు. అట్లు గొప్పవంశము దు పుట్టితివి. కష్టపు చావును తెచ్చుకొంటివి. నీవేను చదురుకొని, శత్రువులను నవ్వనొల్ల యిట్లు దాగియుండరాదు. రాజు ధర్మమును విడిచనియెడల ఇహపరలోక బాధ్యములు కలుగును. పూర్వము నీకు సభయందు నీచాడిన మాటలు యిప్పుడు మరిచితివి. టివేమో తెలియదు.

దుర్యోధనా! నీ కొడుకులను, తమ్ములను అందఱును యుద్ధ ముందు చచ్చిరి. అటువంటి ఘోర్మరణ చావులన్నియు, నీవుచూచితివి. దాగి బ్రతికియుండుటకు నీబుద్ధి ఎట్లు సమ్మతించెనో, తెలియదు. నీవు రాజరాజువని కీర్తిని పొందియుంటివి. అంత గొప్పరాజు యైన నిన్ను దైవము యీ సరస్సునకు తీసుకొని వచ్చెను. ప్రాణ

ములకంటె మానము మిక్కిలి యధోగము అని పగులు చెప్పగా
వైనను వినియున్నట్లు క; బడలేదు. అయ్యో! యిట్లు దాగియుండుట
మిక్కిలి నీనము. ఇట్లు దాగుటవలన గనలు నిందించి చెప్పకొను
చున్నారు, ఆ విధమును చెప్పెను ననుచు, దుర్యోధనుడు పాండ
వుల భుజబలము ఎదుట నిలవజాలక ఓడి పోయి నీటియందు
దాగియుండెను, దుర్యోధనుడు రాజరాజులు, ఛీఛీ యిటువంటి
బ్రదుకు బ్రతకరాదు చావుసిద్ధము పును దుర్యోధనుడు గాభీర్య
ధైర్యములు లేక భుజబలము నశి చెను, దుర్యోధనుని పరువంతయు
నశించెను, అని శాపకొనుచు ముయు జనులు నిన్ను నిందింతురు,
అని ధర్మరాజు దుర్యోధనునితో పట్లు చెప్పెను.

దుర్యోధనా! కర్ణ, శకుని, దుశ్శాసనులు ముగ్గురును మహా
బల పరాక్రమవంతులని నీవు నమ్మితివి, వారి ముగ్గురిని తీసుకొనివచ్చి
మమ్ములను గెలవవలెనని తలచితిని, మనస్సున కొంచెమైనను
సంశయింపక మాకు అనేక కష్టములు కలిగించితివి, నీవు నమ్మిన
కర్ణ, శకుని, దుశ్శాసనులు ముగ్గురును చచ్చినందున నీ పూనికతప్పి
పోయెను, ఇప్పుడు కష్టమును పొందితివి, నీ భుజబలకత్తివంతయు
మేము తెలుసుకొంటిమి, నీవును కనబడితివి, ఇక నీవు మరియొకచోటికి
పోవాలవు, దుర్యోధనా! నీవు భగమును విడుపుము, వీరగుణము
కలవాడవై, యుద్ధముచేయుటకు సత్తులు బుద్ధి కలవాడవగుము,
యుద్ధముచేసి చచ్చినయెడల స్వర్గము కలుగును, గెలిచినయెడల
రాజ్యభోగములు కలుగును, ధైర్యమున నీకు సహాయముగా నిశ్చ
యించుకొనుము, కౌరవ ధైర్యములచేత మాతో యుద్ధము
చేయుము, అట్లు చేసితివేని మీకు కీర్తికలుగును, యుద్ధమునకు
రమ్ము, నీటిలోనుండి లెమ్ము నీటిలో దాగియున్నయెడల నీకు నీచ
భావము కలుగును, యుద్ధమునకు నీవు మమ్ములను చంపిన
యెడల నీవు సకల రాజ్యమును ఏలవచ్చును, నీవు యుద్ధమునకు
చచ్చినయెడల నీకు స్వర్గలోక సౌఖ్యము కలుగును, ఈ రెండు విధ
ములలో ఏ విధమైనను మేలే యగును దాగియుండుటచేత నగువాట

కలుగుటయే గాక ప్రాణహాని కలుగగలదు. నేను చిప్ప మాటలను వినుము. నీవు ధైర్యము వహించి మహ్మ ఎదిరించి యుద్ధము చేయవలయును. ఇట్లు చేయుట మంచిదని వేయినిధములుగా సాటించి నట్లుగా చెప్పుచున్నాను. ఇట్లు చేయుట పరమ ధర్మమని బ్రహ్మ దేవుడు విధించియున్నాడు. వీవు పురుషుడవై నందున నీ రాజధర్మమును నీ వనుష్ఠింపుము. అని ధర్మరాజు చెప్పగా ఆ మాటలను ధర్మోధనుడు విని ధర్మరాజుతో నిట్లనెను.

దుర్యోధనుడు నీటిలోనుంచి ధర్మరాజునకు ఉత్తరమిచ్చుట

ధర్మరాజా! మనస్సుడు ప్రాణధాయమును పొందుట ఆత్మస్వము. కాదు. నేను స్వప్నముగా చెప్పెద విను. నాకు గతములేదు. నాహవములేదు. సారథిలేడు. బాంబులు యెదలగు యుద్ధసాధనములు నాకు లేవు. నాకు పరిచారకులును, సైనికులును లేరు. నా బంధమిత్రు లుగదనును సహాయమును, యుద్ధమందుచచ్చిరి. నేను యుద్ధమందు నొచ్చి శ్రమకెడియున్నాను. ఇప్పుడు నాకు యుద్ధమందు ఉత్సాహములేదు. ఈ పేతువు వలన నేను తొంగిపచ్చి యానీటిలో నాయున్నాను. నేను శ్రమతీర్చుకొని మిక్కిలి ఉత్సాహముతో మరల యుద్ధమునకు వచ్చెదను. అంతవరకు నీవును, మీ బాధను వి శమింపుడు. నేను వచ్చినప్పుడు మీరును యుద్ధమునకు రందని దుర్యోధనుడు నీటిలోనండియే ధర్మరాజుతో చెప్పెను. అప్పుడు ధర్మరాజు మరల దుర్యోధనుని ఉద్దేశించి, యిట్లనెను.

దుర్యోధనా! మేము యంతవరకు విశ్రమించి శ్రమతీర్చుకొంటిమి. నిన్న వెడలి యిక్కడచూదితిమి. నీకును యిక్కడ శ్రమ తీరెను. ఇక యుద్ధసన్నద్ధుడవై యుద్ధమునకురమ్ము. అని ధర్మరాజు చెప్పగా, దుర్యోధను డిట్లనెను. ధర్మరాజా! నా కుమారులకొరకను, నాశమ్ములకొరకును యిదివరకు రాజ్యభోగములనుకోరి యుద్ధము చేసితిని. నాకుమారులును, తమ్ములును, అందరును యుద్ధమందు

చచ్చిరి. ఈ భూమియందుగల సకల రథములును, గుర్రములును, వనుగులును భటులును నిశ్శేషముగా చచ్చిపోయి. ఇట్టి భూమి కొంతకై యుద్ధముచేయుటవలన ప్రయోజనములేదు. బంధుమిత్రసహితముగా మిమ్ములసందరివి నేను చూచి, సకలభూమిని పొందినను, ప్రయోజనములేదు. భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణుల లేనిదగు రాజ్యసంపదలు నాకు గుచింపవు. వ్యర్థమైయుద్ధమువలన నాకు ప్రయోజనము లేదు. రాజగువాడు తన బంధుమిత్రులతో, సకల సంపదనులనుభవింపవలయును. అట్లుగా యెడల నది రాజ్యముగాదు. నా బంధుమిత్ర జనులందరును చనిపోయి. నీవును, నీ గిమ్ములందును, నీ పరిజనులు బ్రతికియున్నాను. కనుక సకలభూమిని నీవేలిన లింగపుత్రు. నేనిక యుద్ధముచేయును. మీకు సకల రాజ్యమునా యిచ్చితిని. నేనిక శాంతిచిత్తుడనై నారచీరమును ధరించి, అవిశివెల్పి మానుట దగ్గర తపస్సు చేయుచు డెదను. ధర్మరాజా! నేను యుద్ధముంగు ఓడివచ్చితిని. ఇక నేను యుద్ధమునకు ప్రయత్నింపను. నీవు నిర్భయముగా సకల భూమిని ఏలుము. వనుగులును, గుర్రములును, లేని బంధులుగానుండు యీ భూమిని నీతలయొకే కట్టుకొనుము. అని దుర్యోధనుడు ధర్మరాజుతో చెప్పెను. ఆ మాటలకు ధర్మరాజు నవ్వును దుర్యోధనునితో మరల నిట్లనెను.

దుర్యోధనా! నీవు బంధుమిత్రు పుత్ర సహోదకు లందరును చచ్చిన పిమ్మట కలుగని తీసుకొని మమ్మును గలుగుటకు వచ్చితివి. సకల రాజ్యమును తీసుకొనుటకు ఉత్సహించితివి, గాన యీ కొంగ మాటలవలన ప్రయోజనములేదు. నేను చెప్పిన మాటలనుధర్మగుని తలచి యుద్ధమునకిరమ్ము రాజులగువారు దానమును పొందరాదు.

న నేని రాజులకు నీవు బంధుభూమిని నేను తీసుకొనెను. నీ యుద్ధములందుంట్టి భూమి పోవాలి. చెదను నీవు నన్ను గలిచిన యెడల సకల రాజ్యమును నీవేలిన భ. లింగపుత్రు. నీవు భూమి చచ్చితిని. నీవు నీవు. నీవు ఎట్టివాడవై నాకు భూమి చచ్చిపో చిప్పము. నీవు భూమిని

నాశిచ్చవాడవైన యెడ... కొరవ నులుచును నాశమాకలుగ మనీశును
నాకును సంధికలిగించవలచి శృంగును మాస్తి నాపురమునకు వచ్చెను.
శృంగును ధర్మములైన కిన్నునమాటలను అడచుచు వినుచుండగా, నీకు
చెప్పెను. ఆశృంగుని మాట ను నీవు వినితి నూ... మునుముంగి భూమి
నైనను పొడిపులకు యిచ్చుని చెప్పితివి. గను. ఆ మాటలను విడు
వుము దుర్లోధనా! రాజ్యములును నీవేవ వలె. విలకిత ధర్మములైన
ప్రయత్నములు చేసితివి. ఎన్నియన్నియును నీవు నీకు భూమి భిష
లేడు ఇట్లు కీనస్థితిని పొందితివి. వీధమున నాకు భూమినిచ్చితివా
చెప్పుమా, శత్రువులకు భూమినిచ్చు పనికిమాలిన బాధ ఎక్కడను
కనబడలేదు. నీవు నాశభూమినిచ్చినది విన్న నేను చంప మానను
కను. నేచివచ్చి యుద్ధము చేయుము. నా చేతితో నీ ప్రాణములైనను
నీచేతితో నా ప్రాణములైనను పోగ వలె శత్రువులుగా కలంపుము.
ఇట్లు నాశముడట నీచ కాశ్యప. గజానకులకు కార్యముగ యుద్ధ
మును చేయుము. అన ధర్మరాజు నీటిలోనుండు దుర్లోధనునితో
చెప్పెను.

దుర్లోధనా! నామ్మును లక్ష్మయిందలలో కాపురముంచి లక్ష్మ
యిందలలో కాల్చితివి. మాదేహమును పాములచేత కలిపించితివి.
మమ్ములను నీటిలో పడివేయించితివి. ఏమాన్మును మాకు పెట్టింది
తివి. మమ్మును చంపించుకొరకు అనేక కలహోపాయములను చేసితివి
నీచేత మేము దావక దైవాధీనమువలన బ్రతికితిమి, ఇదియంతయు నీ
పెరుగుదువుకదా! యింక ఇట్లు మాటలాడుటవలన ప్రయోజనము లేదు
నమ్ము లేక మమ్ముగాడవై యుద్ధమానకు రమ్ము. యుద్ధముచేసిన
తెచ్చల నీయునుగును నీవును ఎరుగుదువు. యుద్ధముచేసి బయింది
నకు. చివరను నీకు మిక్కిలి మేలుకలుగును. ఇక నీవు దానియం
తయు కష్టపడవలసిన పని లేదు. యని ధర్మరాజు దుర్లోధనునితో
చెప్పగా అటుపిమ్మట ధర్మరాజు చిప్పిన ప్రకారమే భీమార్జునాదులు

దుర్యోధనులతో చెప్పిరి. అది సజయుడు చెప్పగా ధృతరాష్ట్రం
డిట్లనెను.

సంజయా! నా పుత్రుడగు దుర్యోధను డట్లు చెరిచబడి
పిచ్చుట ఏమిచేసెనో చెప్పము. దుర్యోధను డిదివరకెప్పుడు భయ
పడువాడు కాదు. అయ్యో! దుర్యోధనుడు సకల భూమిని పశ
చంధంబు కొని తెలికెను. అట్టి దుర్యోధనుడు పరిపాటి లేనివాడై
ఒంటిగా పోబోయెను. అటుచేనుడై యున్నప్పుడు ప్రస్తుతము
కొనిరి. ఆశ్చర్యముల యీ ప్రకారముగా పరిపాత్యములను పాట
నాడి కాధిపిరి. అందులకు దుర్యోధనుడు పరిపాత్యములను పాట
తెలియకున్నది. అది ధృతరాష్ట్రం డెవకగా సజయుడు చెప్పెను.

ధృతరాష్ట్రం హారాజా! ధర్మరాజాధి పాదవిలు. ఎప్పుడు
లగు దాపడిపుత్రులును, ధృష్టదుష్టములు మొదలగు పాదపాదరు
ఆ సరస్సును చుట్టుకొట్టుకొని యిట్లు మాటలాడిరి. ఆ మాటలకు
దుర్యోధనుని చిత్తము దాఘముచేరి మరిపించబడుచు డెను. అందు
వలన అతని దాఘము కళాపీనము డీలుపడియుండెను. దుర్యోధనుడు
చేతులు విడిల్చి యుద్ధముచేయదలచి ధర్మరాజుతో నిట్లనెను. ధర్మ
రాజా! మీరు అన్నదమ్ములైదుగురును బంధుమిత్ర పరిపాత్యములై
యున్నారు. నేను శస్త్రాస్త్రములను గలిగియున్నాను. చేతులంబల
సమేతులై యున్నాను. నేను ఒంటరినై యున్నాను. పరిపాత్యములేక
యున్నాను. అయుధములులేక యున్నాను, కాహా! లేకయున్నాను
ఇట్టి నేను యేవిధముగా యుద్ధముచేయవచ్చునో చెప్పము. అదికాక
ఇదివరకు దెబ్బలచేరి దస్సియున్నాను. మీరు అపరియు డలేరు. గనుక
మీరు పరుసగా ఒక్కొక్కడువచ్చి నాతో యుద్ధముచేయుడు. నే
నిప్పుడే యీ సరస్సులోనుంచి వచ్చి మిమ్మును మీర బంధుమిత్ర పుత్రు
లను అందరిని చంపివేసెదను. ఆ నేకులు ఒక్కని చుట్టుకొట్టుకొని
యుద్ధముచేయుట ధర్మము కాదుగదా! అట్లు చేయుట మీరు సమ
ర్థులు కాని యెడల యిదిగో నేనొక్కడనేవచ్చి నిన్నును నీతమ్ము
లను కృష్ణ సాత్యకిలను ధృష్టదుష్టములను నందరిని చంపివేసెదను.

తని. క్రొత్త క్రొత్తకూరలు కలిగినయెడల అన్నము రుచించినట్లు యుద్ధమంగనకు క్రొత్త పద్ధతులు మనస్సును కంతోషము కలిగించును. గనుక నేను గదాయుధమును ధరించివచ్చి నిన్నును నీసహాదరులను నీధినిని అదరిసి జయించెదను అనుభవోద్ధమడు చెప్పగా ఆ మాటలకు ధర్మరాజు పొంగి దుర్యోధనునితో యిట్లు నను దుర్యోధనా! నేను ఒక్కడనే గదాయుధమును తీసి ని నీతో యుద్ధముచేసి నీపాదములకు తీసికొనెదను. అని ధర్మరాజు చెప్పగా ఆ మాటలకు దుర్యోధనుడు కోపించి పుట్టనొందు హిరస్వము వలె రోజుచుండెను.

దుర్యోధనుడు గదామండితుడై హృదమువెడలి వచ్చుట

ధర్మరాజ్ఞానుహారాచా! అట్లు దుర్యోధనుడు విద్యసమువిడుచుచు ఉపొంగిన దేహము గలవాడై చురుకుల కొరచేత కొట్టబడిన గుర్రమువలె కోపముచేత పైకియెగసి అస్త్రసంభమును విడిచి సరస్సునో నుండి బయటకు వచ్చెను. అనువలన ఆ సరస్సు కలత జెందెను. దుష్టుడగు దుర్యోధనుడు గదను తన మెడమీద పెట్టుకొని వచ్చెను. ఆగదాయుధము పర్వతమువలె దృఢముగానుండెను. ఆ గదకు బంగారుగంటలు కట్టి అలంకరించబడి యుండెను. ఇట్లు దుర్యోధనుడు ఆ సరస్సునో నుండి వచ్చి గొప్పగదను ధరించి విజృంభించి యుండెను. దుర్యోధనుడు ఒక పర్వతమువలెను, అతని గదాయుధము ఆ పర్వతమంగల లభిరమువలెను ప్రకాశించుచుండెను.

అప్పుడు జనులందఱును దుర్యోధనుని జూచి, కాదండమును ధరించివచ్చిన యమధర్మరాజు అనునట్లు తలచుచుండిరి. ఆ సమయమున ధృష్టద్యుమ్ను శిఖండి మొదలగు పాంచాలురు ధర్మరాజాదిపాండవులు దుర్యోధనునిజూచి చిరునవ్వునవ్వుచు ఒకరొకరు చేతులను అప్పలించుచుండిరి. వారందఱును అట్లు పరమకంతోషముతోనుండిరి. దుర్యోధనుడు తన్ను కత్తువులుచేయు యెగతాళి తెలుసుకొని కోపించు

కొనెను. ఆ కోపముచేత గుర్యోధనుని కనుబాములు చంపివేసినట్లును, నేత్రములు కెప్పులవలె నెరగానుండెను. గుర్యోధనుడు కోపావేశము పొంది గ్రుడ్లు ప్రిష్టము శత్రువులవలె లింజాదు యిట్లనెను

ధర్మరాజాదులారా! నా భుజములను నీకును చంపినట్లు యిమ్ములదరను చంపెనను. నీ గవచే మిమ్ములదరని చంపి పడ వేయు పర్యంతము నవ్వయి డుడు. అది గుర్యోధ నను ధర్మరాజాదు లతో చెప్పెను. ఆ గుర్యోధనుని దేహము అదివరకు బాణములదెబ్బల చేత గాయములు కలిగి రక్తము కారుచుండెను. ఆ రక్తము మునుప దేహముసెలయేమిటగ ప్రవహింపుచుండు కిలపగ్వళిమువలె ప్రకాశించుచుండెను. ధర్మరాష్ట్రసహవాచా! ఇటు గుర్యోధనుడు భయం ప్రకాశముగా నిలిచియుండి పాదపులు బంధుని గ్రహించియుగా తన మీదకు ఎత్తులేమా? నిరంశయుండును గుర్యోధనుడును సంశయించి ధర్మరాజుజాది యిట్లనెను. ధర్మరాజా! మీరు దును బిక్కొక్కడు నాతో యుద్ధము చేయుటకు వండు. మీరు అనేకలున్నారు. నేను ఒక్కఁనిను. నానావిధ బాణముల దెబ్బలచేత శ్రమజెంది దప్పి యున్నాను. అది గుర్యోధనుడు చెప్పగా ధర్మరాజు యిట్లనెను.

దుర్యోధనా! మీరు అనేక రథములు ఒక్క బాలుడైన అభిమన్యుని అధర్మముగా యెంచుచుంటిరో అనువలెనే యిప్పుడు యుద్ధము అని గ్రహింపుము. అది ధర్మరాజు చెప్పగా ఆమాటకు దుర్యోధనుడు బదులు మాట చెప్పక పూరకుండను బట్టి దుర్యోధనునితో ధర్మరాజు మరల నిట్లనెను. దుర్యోధనా! నీవు అభిమన్యుని విషయమై చేసిన అక్రమమును ఇప్పుడుచూచి విస్మయింపగాని ఒకనిమీదకు అనేకలు వచ్చి చంపుట న్యాయము. యుద్ధముకాదని యెరుగుదును. నా పైనికును నీ మీదకు రానివ్వను. 'పు ధ ముపది యుద్ధమునకసిద్ధపడి యుండును. నీకు కావలసిన గిరిపర్వతము, కవచములు మొదలగు వనియు. ఇచ్చెదను. నీ మనస్సును రత్నరమ్యము కలుగునట్లు ఒక వద్దలిని చెప్పెదను వినుము.

దుర్యోధనా! అన్నమ్మును మామయిగురులో ఒక్కని కోరుకొనుము. నీవుకోరికవాని గడచేరి నీతో యుద్ధము చేయును. అట్టివానిని నీవు చంపి యెడల సకలభూమి నీవే యేలుకొనుము. దానిచేరి నీవు చచ్చినయెడల స్వర్గసాఖ్యమును పొందుము. ఇట్లు నేను యేర్పాటుచేసితిని. అనియిట్లు ధర్మరాజు దుర్యోధనునితో చెప్పి దేదీప్య మానముగా ప్రకాశించెడి నానంద ఆయుధములను, కవచములను దుర్యోధనుని మాదర పెట్టించెను. అంతట ధర్మరాజు దుర్యోధనునితో నిట్లనెను. దుర్యోధనా! నిన్ను ప్రాణములతో బ్రతికిపోనిచ్చుటలెప్పు యుద్ధమందు కావని నీ కస్తువు న్నియు నీకు నేనిచ్చెదను. యోధా! నీవును, మేమును అన్నదమ్మలము. ఇంతమాత్రముచేరి అన్నదమ్మల స్నేహములు చెడిపోవు అని ధర్మరాజు దుర్యోధనునితో చెప్పెను. ఆమాటలను దుర్యోధనుడు విని యిట్లనెను

ధర్మరాజా! నీవు చెప్పినవాలు మంచివి. నీ మాటలకన్నిటి కీని నేను సమ్మతించితి. నీవు నామీద కోపముబూనవు. ఇదిసత్యము అని దుర్యోధనుడు ధర్మరాజుతో చెప్పిబంగరమాచేరి విచిత్రముగా చేయబడిన తలగుడ్డయు, కవచమునుతీసికొని ధరియించెను. అట్లుధరించగా, దుర్యోధనుడు బంగారకొని వెళుచుండెను. దుర్యోధనుడు తన గదాయుధము తీసికొని ధర్మరాజునుజూచి. యిట్లనెను. ధర్మరాజా! నకులసహదేవులలో ఒకడనను. అర్జునుడైనను, భీముడైనను, నీతైనను గదా యుద్ధమునకురండు. అట్లుచచ్చి పారిపోక నిలిచి యెడల యాక్షణమందేమిమ్ములనుచంపివేసెదను. క్రమముగామీర నొక్కొక్కడు వచ్చినయెడల నాభుజబలమనలక ప్రమమగా మిగ్గులనందరిరిచంటెదను. మీహరిలోయెవ్వరైనను కోపించుకొనినామీదక వచ్చినయెడల అట్టివానిని నాగదకు ఆహారముగా జేతును. నాతో గదాయుద్ధము చేయుటకు ఆగుద్రుడైనను గురువుకు కాళాలడు. కనుక మీరు యాదివమందు బ్రతికిపోజాలరు. ఇట్లుదుర్యోధను డధికోతాపహముగల

వాడై పాండవులను యుద్ధమునకు పిలుచుచు ధర్మరాజులో చెప్పెను. అంతట మరల దుర్యోధనుడు బిగ్గరగా నరచుచు, పాండవులను గదా యుద్ధమునకు పిలుచుచుండెను. అప్పుడు కృష్ణుడు దుర్యోధనుడు వివరములను ధర్మరాజులో నిట్లు నెను.

ధర్మరాజా! యీ దుర్యోధనుడు యిట్లు గదాయుద్ధమునకు నిన్ను పిలిచినను, అట్లనుగి పిలిచినను, నగుల సహజేచ్ఛలతో ఒకని పిలిచినను వెళ్ళరాదు. బుద్ధి మాంద్యమునలన మాలో ఒకరిని కోరుకొమ్మని చెప్పితివి ఇది సగతాగు. సాహసముచేయుటకు యిదిసమయముగాదు. నీవు కృష్ణునితో నివేదమునుచిడచి ఆ పథకము దుర్యోధనుతో సూక్ష్మముగా చెప్పితివి. అయ్యో! మాలో ఒకనిచిడచి సకల భూమి పీడింపబడి, దుర్యోధనుతో చెప్పితివి. ఉదర్ధతింజూడగా పూర్వము నీవు జూడనాడి నీ రాజ్యమునందను, పదమూడు సంవత్సరములవరకు శత్రుత్వము నుండెముగా జేరికట్లాయెను. ఆ జూదమువలెనే యిప్పుడు నుండెను యుద్ధ మాయెను. శత్రువుల సందరిరి యుద్ధముచేచి తురిక యిప్పుడు పడెమాడితివి. ధర్మరాజా! యీ దుర్యోధనుడుతో గదాయుద్ధమును చేయుటకు భీమునినైన పంపరాదు. దుర్యోధనునకు గదాయుద్ధమునకు భీమునకులె మిక్కిలి అభ్యర్థనము కలిగియున్నది. దుర్యోధనుడు గల భీమునకు బలము అధికముగా నున్నది. అభ్యర్థనముయొక్క సానుర్ధ్వమువలన భుజబలము చెడిపోవుట కలదు ఇట్లు ఆనేక యుద్ధములగు నూడుచున్నాము గనుక అభ్యర్థన ప్రసాదములచేత భుజబలము అగిపోయెను. అయ్యో! నీవు కరుణచేసి బుద్ధిమాంద్యము కలవాడని దుర్యోధనునితో పంపి మోడితివి. అది కృష్ణుడు ధర్మరాజులో చెప్పగా, నా మాటలను భీముడు విని కృష్ణుడు యిట్లు నెను.

శ్రీ కృష్ణుడు భీమునద్దగించి దుర్యోధనునితోడి గదా

యుద్ధమునకు బినుచుట

కృష్ణా! నాచేరికి, గదాయుధము వచ్చివుడు రాద్రాకాతి నేర్పి నడునాలుగు రోజులును చంపి నేనుగలదు. దుర్యోధనునకు

దుర్యోధనుడు నాయెదుటపడి బ్రాణములతో పోజాలడు, ఇంత మాత్రమునకు ధర్మరాజును వత్తిడిమాట లాడకును. దుర్యోధనుని గద దెబ్బలను నెహించి నాగద దెబ్బలచేత ఆ దుర్యోధనుని చంపి పడగొట్టెదను, నీకు సంతోషము కలిగించి నిన్ను మెప్పించెదను, అని భీముడు చెప్పగా ఆమాటలకు శృంగుడు సంతోషించి భీమునితో నిట్లనెను.

భీమా! నీవు బకాసురుని చంపితివి, హిడంబు నును రాక్షసుని బ్రాణములను తీసికొంటివి, కీచకువను రాక్షసుని చంపితివి, జరాసంధుని దూపుమాపితివి. ఈ కార్యములను మహవ్య మాత్రులగువారు చేయజాలరు. ఒకడైన దుర్యోధనుడు నిన్ను యెదిరించి బ్రతుకాలకు, నీవు చేసిన గొప్ప కార్యమును నేను మనస్సులో పూహించి యిట్లంటివి. నీవు భారతయుద్ధమునందు కలింగ దేశపురాజులను చంపితివి, ఆ కలింగ దేశపు మదపు టెనుగుల గుంపును క్రిందపడవేసి కాళ్ళ చేత చమిరి చంపితివి, దుర్యోధనుని అమ్ముల అశులు నిన్ను యెదిరించగా వారిసందరిని నవలీలగా చంపి నేసితివి. అని శృంగుడు భీమునితో చెప్పి దుర్యోధనునివైపు చూచి మరల భీమునితో యిట్లనెను.

భీమా! నీవు యుద్ధభూమియందు అందరు చూచుచుండగా దుశ్శాసనునిమీద బ్రాలితివి. ఆ దుశ్శాసనుని రొంగును చీల్చిరక్తమును త్రాగితివి. అప్పుడు దుర్యోధనుడు నిన్ను చూచుచు భయపడి పూరకుండనేగాని నీపైకిరా లేదు. భీమా! దుర్యోధనుడు కనబడి యిపుడు చింకపు మాటలను మాటలాడెను. ఇప్పుడు మనమందరము దుర్యోధనుని జంపివేయవచ్చును. దుర్యోధనుని చంపకొందునట్లు ధర్మరాజు ఒక ఏర్పాటుచేసెను. ఆ యేర్పాటు చేయుటవలన మన మందరము దుర్యోధనుని చంపుటకు వీలు లేకపోయెను. ఇది మేలు కాదని నేను ధర్మరాజునకు వొత్తి చెప్పితిని ఇంతమాత్రము నీ మొనగాని తనములను తలంచి యిప్పుడు సంతోషించెతివి. ఈ దుర్మార్గుడైన దుర్యోధనుడు తులువతనముచేత పూర్వము ద్రావడిని ముందరతలపట్టిరథకుయొడ్చి

తెప్పించెను. అద్రాపదని అవగానించెను. అంగుట నీవురోపించుకొని
దుశ్శాసనము రక్ష... తాగెదవనియు దుశ్శోధనుని తొడలు విరుగ
గొట్టి వానిశిరస్సు యెడనుకొని చేరి గన్వేదనము గురెందు నిర్దిష్టలను
చేసియున్నది. ఆ రోగిని గుర్చి నుం గత్తయి తాగులవలసి ఒక
ప్రతిష్ఠ వధలవాయెను. ఇక నిప్పును రెండవ ప్రతిష్ఠ కూడ సభాము
చేసికొ. ము. భీమా! ఈ దుశ్శోధనుడు చంపి ధర్మమును గుట్టము
కట్టుము. నీవు మువ్వల ని దరికిని నిన్నుల పడువురంటి పాదపగుము.
నీవును నీగిమ్మును సుఖముగా రాజ్యముపడలను అనుధనింపు చుం
డుడు. అని కృష్ణుడు భీమాతో చెప్పెను.

భీమా! నీవు ధర్మముచేత నీగి చండుని కలిగించదలచి
దుశ్శోధనుని యెదిరించి గదాయుద్ధముచేయుము. నీచేత దుశ్శోధ
నుడు చక్కలుగా చెచ్చును. నీచేత దుశ్శోధనుడు చెచ్చుటకు నేను
జామీనగా నుండెదను. నీయొనరితని మంతయు విల్చుడు జాతుము
దుశ్శోధనుని టూవకు పొమ్ము. అని కృష్ణుడు భీమాతో చెప్పుచు
భీమా పోవనినూట చెప్పివల్లు ధర్మమును వినియూడగా కృష్ణుడు
భీమునకు విడి గుము విచ్చెనె. పైరవాష్ట్రమునానా! ఇట్లు కృష్ణుడు
భీమునకు : దయచేసి చ్చి కూటలను చెప్పెను. భీమా! దుశ్శోధ
నుడు గొప్ప సమర్థుడగు రథిడు. గదాయుద్ధమును చక్కగా
అభ్యసించినవాడు. క్రమమున ప్రవర్తనముచేత దుశ్శోధనునితో
గదాయుద్ధమును చేయవలయును సుమా! అని ముల్లు కృష్ణుడు భీమా
నకు చెప్పెను. వానికి అభీమాని పొగడను పాదాలరగు ధృవ
ధృష్టిని గానియును మువలగువారు భీమాని స్మరించిరి. భీమాడు ధర్మ
రాజునియి. ముఖముజూచి యిట్టి నెడ.

ధర్మరాజా! నాబలపరాక్రమములను అందరు పొగడుకట్లు
యూదులొద్దనున్న దుశ్శోధనుని చంపివేసెదను. దుశ్శోధనునియందు

నాకు మిక్కిలి కోపముగలదు. ఇప్పుడును పూర్వము ఖండవదనమును దహించుచున్నట్లు నాగదాయుధముచేత యీదుర్వ్యధనుని ప్రాణములను తీసికొనెదను. సకల రాజ్యమును నిరాటంకముగా నీవు గెలిచితివి. ఈ దినముందు నీకు పుష్పమాలికను వేసెదను. నీను దుర్వ్యధనుని చంపి అధికీర్తిని పొందెదను. దుర్వ్యధనుని చావునువిని ధృతరాష్ట్రుడు దుఃఖించుననియును. శకునియొక్క- దురాలోచనము వలన నితనికి కలిగినది ధృతరాష్ట్రుడు దుఃఖించునట్లు చేసెదను. అని భీముడు ధర్మరాజుతో చెప్పెను. భీముడు యుద్ధ సన్నాహము చేత ప్రకాశింపుచు గదాయుధమును గీసికొనెను. వృత్రాసుగునకు నెదురుగా వెళ్ళు దేవేంద్రునివలె భీముడు దుర్వ్యధనుడున్న వెపునకు పోయెను. భీముడు యుద్ధ ఉత్సాహముచేత ప్రకాశించుచుండెను. అట్టి భీమునిచూచి ధర్మరాజు అర్జున సకల సహదేవులు సంతోషించిరి. ఆ సమయమున దుర్వ్యధనుడు మదపుటనుగువలె ప్రకాశించుచుండెను. అట్టి దుర్వ్యధనుని జూచి భీముడిట్లనెను.

దుర్మార్గుడా! దుర్వ్యధనా! ఇదిపాపకర్మముని తలచక మమ్ములను లక్కయిడ్లలో కాపురము పెట్టింది ఆలక్కయిడ్లను కాల్చితివి. మాయారూపముగు జూదమందు ధర్మరాజయొక్క రాజ్యసంపదలను అపహరించితివి. చుట్టములును, పెద్దలును, స్నేహితులును, ఆందరును చూచుచుండగా ద్రౌపదిని సభకు యీడ్చుకొనివచ్చి మానభంగము చేసితివి. ఇక నిట్లు మాటలాడక నాయెదుటకువచ్చి నీవుచేసిన పాప కార్యమాల ఫలములనన్నిటి ననుభవింపుము. నీబంధుమిత్రులగుభీష్మ ద్రోణ కర్ణ శల్యాదులందఱును నీనిమిత్తమై యుద్ధమందుచచ్చిరి, అనేక రాజులను నీకు సహాయముగా వెచ్చుకొంటివి. ఆ రాజులందఱును యుద్ధమందు చచ్చిరి. నీ సహోదరులందఱును యుద్ధమందు చచ్చిరి. సకలసైన్యములును చచ్చెను. ఇట్టి చావుల కన్నిటికిని కారకుడై సకలకుని చచ్చెను. ఇక నీవొక్కడవు బ్రతికియున్నావు. ఈ దినమందు నాగదాయుధమునకు నిన్ను ఆహారముగా వేసెదను. నిన్ను చంపి లోకమునకు

కలిగిన పాపములను పోగొట్టెదను. ఇక నీ నీ కళహస్తములను విడిచి వాడెదను. చక్కగా నున్న కాలదండములవలన నా భుజముల యెదుట నిలిచి పారిపోకుండును. అని భీముడు చెప్పగా దుర్యోధనుం డిట్లనెను.

భీమా! వ్యర్థముగా నైనపు మూలములవలన పయోజనము లేదు. నేను భయంకరముగా గదాయుధమును ధరించి యున్నానని యెరుగుదువు కదా! నీవెట్లగుము. నీబలపరాక్రమములను యుద్ధ మందు చూపుము. నావ మీ పరాక్రమము యుద్ధము చేయదలంచి యుండి వ్యర్థముగా మాటలాడుట వలన పయోజనములేదు. గదా యుద్ధమందు గోరీ నూడైనను వన్ను సునిశితపజాదు. నీవు యీ యుద్ధమునకు న్యాయముగిప్పుకొ మార్చియు నాతో యుద్ధముచేయుము. అట్లు యుద్ధము చేసితి నేని నీవు పొందును విజయకలపు, అని నా గోష్ఠ ధనుడు భీమునితో చెప్పెను. ఆ మాటలకు పాదాలునును అక్కడండు రాజులను నుగోష్ఠియని పొడిచి గువపుటగును కానిబండ్లను తిప్పునట్లుచేయు కదా గుగోష్ఠధనుని గుగోష్ఠయనక కలిగించిరి. ఏనుగుల ఘోరాధిపతు ను, ఆ గుర్రముల కిరింజల ధ్వనులును అధికముగా ప్రకటించు. అయుధముల అధికముగా ప్రకటించుచుండెను. పిమ్మట అంగతులు దూరముగా కుగ్కురిడిరి. భీమ గుగోష్ఠధనులు యుద్ధము జేయుటకు ప్రారంభింపబడిరి అధికమైన శౌర్యముచేత అపవ్వంధ విజృంభింపులై యుగరిగొరిరు చూచిరి.

భీమదుర్యోధనుల గదాయుద్ధముజూడ విరాముడువచ్చుట

ధృతరాష్ట్రమహారాజా! జనమణిమన సంగతుముందు నల రాముడు భీమదుర్యోధనులకు గదాయుద్ధము జరుగుననివిని ఆ యుద్ధ మును జూడటకు నచ్చటికి వచ్చెను ఆ భీమదుర్యోధను లిద్దరును నిలరామునకు ప్రయశిక్తులు, గనుక వారి గదాయుద్ధమును జూడట

కొరకై అతిశీఘ్రముగా నక్కడికివచ్చుచు దూరమాన కనబడెను. అందరును ఆబలరామునకు యెదురుగావెళ్ళి బిగ్గరి నమస్కరించిరి. బలరాముడు వారందరికిని ప్రతివనుస్కా గములు చేసెను. ధర్మరాజు బలరాముని కొగలించుకొనెను. అర్జునుడును సుకుమారుడును బలరామునకు నమస్కరించిరి. ద్రాపదీపుత్రులును బలరామునకు నమస్కరించిరి. ఆ బలరాముడు వానినందరిని తగుకీర్తి నాదించెను.

ధృతరాష్ట్రమహారాజా! 'ప్రస్థరాత్యక్ లిద్దరును సీనియపురస్కరముగా బలరామునకు నమస్కరించిరి. కృష్ణుని సాత్యకిని లేవనెత్తి ప్రీతిపూర్వకముగా బలరాముని కొగలించుకొనెను. ఇట్లు ధర్మరాజు దులందరును బలరామునిజూచి తేనునమాచారములను అడిగిరి. బలరాముడు వారందరికి తగుకీర్తిని బహులు చెప్పెను. బలరాముడు ధర్మరాజుదులతో నిట్లనెను. ధర్మరాజుదులారా! నేనువీర్థయాత్రకుపోయి బహుదినముల యెను. మిమ్ముల నందరును జూచుటకు నాశిష్యులగు దుర్యోధన భీముల గదాయుద్ధమును జూచుటకు స్కందకు వచ్చితిని. అని బలరాముడు చెప్పగా భీమదుర్యోధనలిద్దరును తమ గదాయుధములను, ధరించియే బలరాముని దగ్గరకుపోయి భక్తిపూర్వకముగా నమస్కరించిరి. బలరాముడు ఆ భీమదుర్యోధనుల నిద్దరిని ఆదరించెను. ధర్మరాజు భీమదుర్యోధనుల గదాయుద్ధమును జూచుమని బలరామునితో చెప్పి వారు గదాయుద్ధమునకు పూనిన వివరమంతయు జెప్పెను. ఆమాటలను విని బలరాముడు యీ భీమదుర్యోధను లిద్దరును గదాయుద్ధమును జేయుట మంచిదేనిని చెప్పి అనుజ్ఞను ఇచ్చెను. బలరాముడు వచ్చిన వృతాంతమును సుజయము ధృతరాష్ట్రునకు చెప్పెనని వైశంపాయనుడు జనమేజయ మహారాజుతో చెప్పెను. జనమేజయుడు వైశంపాయన మునిగ్రామినిజూచి యిట్లనెను.

వైశంపాయన మునింద్రాపూర్వము పాండవ కౌరవుల యుద్ధ ప్రయత్నరూపమగు ఉద్యోగ సమయమున పాండవుల దగ్గరకు బల

రాముడు వచ్చి అచట వినుచున్నగాఁ గట్లనను మీ రాజాలారా! కృష్ణుడు
 శాండవులయందు పనిపాడి. కృష్ణుడు యెరిగి ధన్యాదు పురహర్ష
 ములు నేను యెరిగను. పాదపాదకౌచ్యము నానగి ధన్యు గురురు.
 వీరి యుద్ధమును నేచుచూచుటకై నుని టకై నుని నహింసజాలను.
 నే నేపక్షముగా నును నిష్ఠాములు నుని టకై నుని నేపక్షము సర
 స్వతీ నదీతరము కు వెళ్ళినది మూల తెలిపి వెళ్ళుటకు వచ్చి
 నాను. వెళ్ళి వచ్చి నది చచ్చి అచట కృష్ణ ధన్యరాజులు
 సమ్మతింది బలమును పుట్టి నది తెలిపి వెళ్ళింది. అంతట
 బలరాముడు వెళ్ళినది వినియున్నాను. అచట వెళ్ళి తీర్థయాత్ర
 చేసి విధమంతయు చెప్పితి. భీముని కృష్ణుని కు గిరాయుధము
 జరిగిన విధమంతయు చక్కగా చెప్పితి. అప్పుడు బలరాముడు
 వచ్చుటకు అనుకుని ముని విధమంతయు చెప్పితి. ఈ విషయము
 అన్నియు నాకు తెలియవట్లుగా చక్కగా వివరించి చెప్పితి. అవి
 జనమీద గమనరాజు అడుగగా వైశ పాదము దీర్చినను.

జనమేజయమహారాజా నీవడిగిన విషయముల నన్నిటిని
 చక్కగా చెప్పెదను నను. ఇట్లు కర్మరాజు కృష్ణుల అనుమతిని
 తొంది బలరాముడు తీర్థయాత్ర వెళ్ళెను. బలరాముడు తాను
 తీర్థయాత్రయందు దాము లిచ్చుటకు. గోవులను బుగారము
 మొదలగు పదార్థములను తన అన్నిహోగములను తెచ్చుటకొరకు
 తగిన జనులను సంపించెను. బలరాముడు తనతో తీర్థయాత్రకు
 వచ్చుచున్నట్లు అడిగి. కాహ్లాదులను స్నేహితులను, మాత్రులను
 గావలసిన రథములను, దేవులను, గుర్రములను రప్పించెను.
 తియ్యము మొదలగు భోజనపదార్థములను సముగముగా తెప్పించెను.
 ఇట్లు బలరాముడు తీర్థయాత్రకు తగు ఏర్పాటులను జరిపింది. సర
 స్వతీనది. సమాద్రముగా నలియు సంగమ తీర్థస్థలములకు పోయెను.
 సరస్వతీనది సంగమస్థలము ప్రభాసమును చేరుచేత ప్రసిద్ధమై
 యున్నది. ఆ పుణ్యస్థలములకు బలరాముడు వెళ్ళి, అక్కడ పుణ్య

తీర్థస్నానములుచేసెను. అక్కడనుండి కొన్ని ప్రయాణములచేత సరస్వతీ నదిగట్టున నడిచి, ఆనదియొక్క పుణ్యస్థలములయందన్నిటి యందును స్నానమును చేయుచు వచ్చెను.

అన్నసానములచేతను. ఆసన, శయన, గాహనములచేతను, గోసువర్ణాదులను దానము చేయుటచేతను, రక్షణవస్త్రధారణములను దానము చేయుటచేతను, బ్రాహ్మణులను మిక్కిలి సంతోషపరచెను. బాలురును, ముసలి బాండ్లును, స్త్రీలును, కంటి గుడ్డిబాండ్లును, బలహీనులను శ్రమజెందిన జనులను తీసుకొని వచ్చుటకును. పోషించుటకును తగిన జనులను బలరాముడు కలుపించెను. ఇట్లు బలరాముడు అనేక కార్యములను జేయుచు, యుద్ధభూమియగు కురుక్షేత్రమునకు వచ్చెను. అని వైశంపాయన మునింగుడు జనమేజయునితో చెప్పెను. అప్పుడు జనమేజయుడు వైశంపాయనునిబాది యిట్లనెను.

వైశంపాయన మునింద్రా! బలరాముడు సేవించిన పుణ్యతీర్థ విశేషములను చక్కగా చెప్పెను. అని జనమేజయు డడుగగా, వైశంపాయన మునింగుడు యిట్లనెను. ఓ జనమేజయుమహారాజా! ఆ బలరాముడు మొట్టమొదట ప్రభాసమును పుణ్యతీర్థమునకు వెళ్ళి పని చెప్పితిని. ఆ ప్రభాసతీర్థము మిక్కిలి గొప్ప పుణ్యస్థలము. పూర్వము చంద్రునకు కురురోగము కలిగెను. ఆ చంద్రుడు ప్రభాసతీర్థమును సేవించి నా కురురోగమునుపోగొట్టుకొని ఆరోగ్య వంతుడాయెను.

ప్రభాసతీర్థ ప్రభావము.

జనమేజయుమహారాజా! ఈ విధమంతయు చెప్పెదనుమనము. అశ్వినీ మొదలగు నిరువదియేడు నక్షత్రములు పేర్లుగల యిరువది యేడుగురు కన్యకాస్త్రీలును దక్షప్రాపతియొక్క కుమార్తె లగుదురు. ఆ యిరువది యేడుగురు కన్యలను దక్షుడు చంద్రున కిచ్చి వివాహముచేసెను. ఆ యిరువది యేడుగురలో గోహిణియను కన్యక అధికరూపవతియై యుండెను. చంద్రుడు గోహిణియందు అపమగతిగ

శ్చివ యిరువదియారుగుని యంగును ఆసక్తిలేక యుండెను. శ్చివ యిరువదియారుగును దూఱిచి తన తొడ్డియగు దత్తునితో యెక్కువారి. అప్పుడు దత్తుడు చంగ్రునితో నిట్లనెను.

చంద్రుడా! నీవు గోహిణి గుండు ఆసక్తుడవై శ్చివ యిరువది యారుమంది యంగును ఆసక్తిలేక యున్నట్లు తెలియుచున్నది. శ్చిలి అధర్మగును ఇక నిట్లు చేసితివే! శపి గునుసుమీ, అందరి నందును సమాదృశ్యై వర్తింపుము. అని యిట్లు దక్ష ప్రజాపతి చంగ్రుతో చెప్పెను. చంద్రుడు దత్తుని నూటలను లక్ష పెట్టక పూర్వము తన నురలు గోహిణి యందు మిక్కిలి ఆసక్తుడై శ్చివ వారిని అదరింప ండెను. అప్పుడా శిమును దత్తుడు యోగి కోపించి తయవ్యాధిని ండుము. చంగ్రునకు గాపమిచ్చెను. ఆ గాపమునలన చంద్రుడు శాటికి శుష్కించి నీవుచూడెను. అట్లు తు గువ్యాధి చేక చంద్రుడు యింపు చుండగా భూమిచూడు భగవంతులును, చెడిపోయెను. శల ఓవధుడు చంద్రుడు ప్రభువగుటవలన చంగ్రును చెడినందున భధులు చెడినని తెలియవలెను. ఓవధులు చెడుటవలన జరులు స్క్రింతుచు దీరి, ప్రజలు శుష్కింతుట. చంద్రుని శుష్కత్వము గణమగునని దేవతలు తెలిసికొని ఆ చంగ్రునితో యిట్లనిరి. ఓ చంద్రుడా! నీవు శుష్కించుటకు కారణమేమో నిశ్చయముగా జ్ఞము అని దేవతలు చంగ్రునడుగగా చంద్రుడు తనను దక్ష ప్రజాపతి శపించిన విధముగాయు తెలియజెప్పెను. అప్పుడాంతము శతయు దేవతలు వినిచంద్రుని వెంటబెట్టుకొని దత్తుని దగ్గరకుపోయి ప్రార్థించిరి. అప్పుడు దత్తుడు శృంగలవాడై దేవతలతో యిట్లనెను.

దే. తలా - | చంద్రుడు తన భార్యలగు సంవరితుండును కుమారునిగిరి ప్రవర్తించుటయును అట్లు ప్రవర్తి చుచు సర్వవీరికి దీక్షింపగలదుగలగునో నూడిన తీర్థజలములయొక్క స్నానముచేయు మునుకు. అట్లు చేసిన యెడల వరుసగా పదిహేను దినములవరకు వృద్ధి

పొందును, దేవతలారా | ప్రతి అమావాస్యయందును చంద్రుడు సరస్వతీ నదీ సముద్ర సంగమ స్థానమందు స్నానము చేయునుండిన అభివృద్ధిగల దేహము గలవాడగును, అని ఇట్లు దక్షుడు కేకేతో చెప్పి దేవతలను పంపించి ఆచంద్రునితో ఇట్లనెను. చంద్రుడా! నీవు స్త్రీలకును, బ్రాహ్మణులకును, అవనూనము లిగింపకుగా, అచంద్రునితో దక్షుడు చెప్పి ఆచంద్రుని పంపించెను. జనమేజయు మహాసాచంద్రుడు శాపమునశించు విధమునాగి సరస్వతీనదీ సంగమ తీర్థమునకు రోయి ఆ జలములందు స్నానముచేసి పరిశుద్ధ దేహుడై లోకములను ప్రకాశింపజేయుచు లోకప్రభాసుడయెను. ఆ శారిణమవలన ఆసరస్వతీ సంగమస్థాన పుణ్యతీర్థము ప్రభాసమను పేరుచేత ప్రసిద్ధి పొందెను. ప్రభాసతీర్థమును బలరాముడు సేవించి స్నానాది విధులు జరిపి అక్కడనుంచి తమసోద్యోధమను తీర్థమునకు వెళ్ళెను. ఆ పుణ్య తీర్థమందు నారాత్రికాలమంతయు నివశించి మగునాడు వ్రదపాపమును పుణ్యతీర్థమునకు వెళ్ళెను. ఆ వ్రదపాప పుణ్యతీర్థముయొక్క విశేషమును చెప్పెదమిము.

త్రితుడనియు, ద్వితుడనియు, ఏకతుడనియు యీ పెద్దగులకూర్గురు మునికుమారులు గలరు. ఆ ముగ్గురును రాజులకు గుఱ్ఱ దీక్షజరిపి అనేక గోవులను సంపాదించిరి ఇట్లు గోవులను సంపాదించి వారు ముగ్గురును కలిసి వచ్చుచుండిరి. వారుకూర్గురును అన్నదమ్ములు వారిలో త్రితుడు పెద్దవాడు. ఆ ముగ్గురును మార్గమందు వచ్చుచు డిరి అప్పుడయేక ద్వితులను యిద్దరను తమ అన్నయగు త్రితుని సంపించి తాము ఆ గోవులను తొలగించి తోలుకొని పోవలెనని నిశ్చయించిరి ఆయేక ద్వితు లిద్దరను పాపము చేయుటకు ఉత్తహించిరి. వారు విశ్వనూర్గమందు తోడేలు వున్నదను భయముచేత వారు ముగ్గురును గోవులను తోలు కొని తొలగిపోయిరి. ఆ మార్గమందు త్రితుడనువాడు ఒక బావిలో పడెను. ఆయేక ద్వితు లిద్దరును బావిలో పడిన అన్నను ఉపేక్షించి

గోవులను తోలుకొని పోయిరి. త్రితుడను ముగితుమారుడు పాడు బావిలో పడియుండెను. అప్పుడు గివలో తా/ట్లను కొనెను.

అయ్యయ్యో! నేను యీ పాడుబావిలో పడియున్నందున పుణ్యకర్మహీనుడ నైతిని. సోపానము చేసినయెడల. యీ పాపము నాకు నశింపగలదు. గజుక యిప్పుడు యజ్ఞమును చేసెదనని తెలిచి, యజ్ఞసాధన పదార్థము లన్నిటిని సంకల్పముచేరి సుపాదించుకొని యజ్ఞము చేసెను. అప్పుడక్కడికి దేవతలువచ్చి హవిర్యాగమాలను తీసికొనిరి. అప్పుడు గరిష్వతి సదీజాముల పాడుబావిలోనుంచి పైకి యెగసి ఆ త్రితుని వెలుపలకు తెచ్చి విడిచెను. ఆ సునియనుగడు దేవ తలందరును వామదుగులని ఆ త్రితునితో చెప్పిరి. త్రితుడను ముగి తుమారుడు దేవతలతో నట్లనెను. దేవతలారా! బావిలోనుండు జల మును తాకిన జనుడు సోకుచు ఫలమును పొందునట్లుగా ఈవర మును నాకు యివ్వవలయును. అని ఆ త్రితుడు వరమడుగగా ఆవారమును ప్రతిపూర్వకముగా దేవతలిచ్చి స్వర్గమునకు పోయిరి. అట్టి తీదపానమును పుణ్యతీర్థమును బలరామ డు సేవించి వివశమును పుణ్యతీర్థమునకు వెళ్ళెను.

జనమీజయనువారా! ఆ పుణ్యతీర్థము హీనబావివారికి గల బడక నశించును. అందుచేత ఆ తీర్థము వివశన మనబడును. ఆ తీర్థమును బలరాముడు సేవించి భూమిని పేరుగల పుణ్యతీర్థమునకు వెళ్ళెను. అక్కడ లక్ష్మర శ్రీరా సంగీతిములు పాడుచు నృగ్యములు చేయుచు, విహరించుచుండును. అందుచేత ఆ పుణ్యతీర్థము భూమిక మని చెప్పబడుచు ప్రసిద్ధి పొందెను. ఆ పుణ్యతీర్థమును బలరాముడు సేవించిన పిమ్మట గంధర్వమును పేరుగల పుణ్యతీర్థమునకుపోయెను. పుణ్యస్థము విశ్వసము మొదలగు గంధర్వులు తపస్సు చేయునట్టిది యగును. ఆ పుణ్యతీర్థము గంధర్వముని చెప్పబడును. ఆ పుణ్యతీర్థ మును బలరాముడు సేవించి అక్కడనుంచి గర్గప్రాత మను పుణ్య తీర్థమునకు పోయెను. అచ్చట గర్గమహాముని నకలములచేత సేవించ

బడుచు బహుకాలమువరకు నివసించెను. ఆ పుణ్యతీర్థము గర్భస్థాత
మను పేరుచేత ప్రసిద్ధమాయెను. ఆ పుణ్యతీర్థమును బలరాముడు
సేరించి అక్కడనుండి లేచి శాఖతీర్థమునకును, నైస్సర్గశీర్థమునకును,
నాగధ్వజమును తీర్థమునకును శ్రమముగా వెళ్ళెను. ఆ మూడు తీర్థ
ములలో నాగధ్వజమును పుణ్యతీర్థము వాసుకి యను దేవసర్పరాజు
యొక్క స్థానము. పూర్వము దేవతలగురుకును ఆస్థామిగును నాగేం
ద్రత్వమునకు వాసుకిని అభిషేకించిరి. ఆ పుణ్యశీర్థమును చూచిం
టిని బలరాముడు సేరించి, అక్కడనుండి నైమిశమును పుణ్యశీర్థము
నకు వెళ్లెను ఆ నైమిశమును పుణ్యస్థలమునకు పూర్వము గరస్వతీనది
దూరముగా నుండెను. నైమిశార్ణ్య నివాసులగు నుపాసులు యజ్ఞము
చేయుటకు ప్రారంభించిరి.

ఆ సమయమున సరస్వతీనది మూడులకు సంభోషము కలిగింప
దలచి ఆ నైమిశ పుణ్యస్థలమునకు ప్రవహించెను. అట్లు ప్రవహించుట
చేత ఆనదియొక్క గట్టి నైమిశస్థలమునకు సమీపమాయెను. ఆ
విశేషములను బలరాముడు విని ఆశ్చర్యపడుచు నైమిశ తీర్థమును
కొనియాడెను. అక్కడనుండి బలరాముడు సప్తపాదస్వతీమను పుణ్య
తీర్థమునకు వెళ్ళెను. ఆ పుణ్యస్థలమందు మంత్ర మహామూనివ
సించియుండెను. పూర్వము బ్రహ్మదేవుడు హిమవద్గర్వతీనది
యజ్ఞము చేయునప్పుడు సరస్వతీనది సుప్రభయను పేరుచేత ఆకార
మును పొంది, అక్కడకు వెళ్ళి గుజమాన గేవ మునులచేత గౌగ
వింపబడెను. నైమిశార్ణ్యమునులు యజ్ఞము చేయునప్పుడు ఆ
సరస్వతీనది కనకాక్షియను పేరుచేత ఆకారమునుపొంది అక్కడకు
పోయి గౌరవింపబడెను పూర్వము గయుడు యజ్ఞము చేయునప్పుడు
ఆ సరస్వతీనది విశాలయను పేరుచేత రూపమునుపొంది అక్కడకు
పోయి గౌరవింపబడెను. పూర్వము పుద్గాలకుడు యజ్ఞము చేయు
నప్పుడు ఆ సరస్వతీనది సురత్వయను పేరుగల రూపమును పొంది
అక్కడకుపోయి గౌరవింపబడెను.

పూర్వమువశిష్ఠుడు యజ్ఞముచేయునపుడు ఆ సగస్వతీనది ఓడు మాలగును పేరుగల నూపముపొంది అక్కడకుపోయి గౌరవింపబడెను. పూర్వము ఇహస్వతి యజ్ఞము చేయూపుడు సగస్వతీనది సువేణిను పేరుగల నూపముపొంది, అక్కడకుపోయి గౌరవింపబడెను. పూర్వము మరియొకసారి బ్రహ్మగేవుడు యజ్ఞముచేయునప్పుడు ఆ సగస్వతీనది వినుగోదకమును పేరుగల నూపముపొంది ఆ స్థలము నకుపోయి గౌరవింపబడెను. ఆ సగస్వతీనది ఏడు పర్వాయములు యేక విధములైన స్త్రీ రూపములను పొంది ఆయా యజ్ఞభూములకు పోయి; ఆయా యజమాని దేవతలచేత గౌరవింపబడెను.

మరియు ముని చరిత్రములు ఆనేకములు గలవు. ఆ చరిత్రముల వివరములను మిక్కిలి ఆశ్చర్యము కలుగును. ఆ మహాస్మృతియొక్క కొన్ని చరిత్రములను చెప్పదలచుచున్నాము.

మంగళమహాముని మహాత్మ్యము.

జనమేజయుమహారాజా! పూర్వము ఒకానొకప్పుడు మంగళమహాముని సరస్వతీనదిలో స్నానము చేయుచుండెను. అక్కడ నొకస్త్రీ ఆలస్యముతో అశిష్టముగా పోయెను. ఏర్పాడునపుడు స్త్రీని మంగళమహాముని జూచెను అప్పుడు చూడబడేత మంగళమునకు కానుకగా దిగి యిచ్చిదియస్థలమునాయెను అప్పుడు స్థలమునకు తన శుక్లమును ఒక మండయగు దుంగుచు. ఆ శుక్లమును చక్కగా రక్షించెను. అశుక్లము యేడు విధములైన భేదములనుపొంది యేడుగురు సత్పురుషులైరి. ఆ యేడుగురు సత్పురుషులే ముకుద్దేవతలగుటకు కారణులని తెలుసుకొనుము.

జనమేజయుమహారాజా! మరియొక విశేషమును చెప్పదను విధము ఒకానొక దినముందు ఆమంగళమహాముని బ్రహ్మదేవతకు కుర్రను, కేచ్ఛెను. ఆకుర్రయందు ఆమంగళమహాముని తపోమహాత్మ్యమువలన పగుగురెను. అందుకు మంగళముని సంగోపించి తన తపస్సిద్ధికి పొంగి నృశ్యముచేసెను. ఆ నృత్యమునకు లోకము

లన్నియు సంతోషించెను. దేవతలు భయపడి శివుని దగ్గరకు పోయిరి. దేవతలందరును మంకణముని యొక్క నృత్యమువలన సకలలోకములు సంతోషించుచున్నవని శివునకు తెలిసి.

శివుడు మంకణమహాముని దగ్గరకుపోయి యిట్లునెను. మంకణమునీంద్రా! నీ నృత్యము వలన లోకములు సంతోషింపబడుచున్నవి ఇదియొక విశేషముగా కార్యముగాదు ఇట్టి కార్యములు తపస్సుకావు. ఇక నృత్యముచేయుట మానుము. అని శివుడు మంకణమునితో చెప్పి, తన బొటన వ్రేలును గీరెను. ఆ గీరినందువలన శివుని బొటన వ్రేలిలో నుండి భస్మము కారెను. ఆ మహాత్మ్యమునుచూచి మంకణముని సిగ్గుపడెను. శివునకు సాష్టాంగ సమస్కారమును చేసి యిట్లునెను.

మహాత్మా! పరమేశ్వరా! సకల విధములచేత నీవేదైవమవు. సకలలోకములకును నీవేదిక్కు, నీవేసకలప్రాణులకును, సకలకర్మములకును ఫలము నిచ్చువాడవు. సకలప్రాణులకును, సకల కర్మములకు కలిగించువాడవునీవే. నీవు పరమేశ్వరుడవు. నన్ను కృపచేత రక్షింపుము. అని అనేక విధములుగా ఆ మంకణమహాముని శివునస్తుతిం చెను. శివుడు మంకణునియందు అందు అనుగ్రహముగలవాడై తపఃప్రభావము తగ్గకుండునట్లు మంకణునకు వరమిచ్చి వెళ్ళెను. అంతట మంకణమహాముని నృత్యమును చాలించగా లోకముల సంతోషము శాంతమాయెను. అట్టి మహాత్ముడగు మంకణమహాముని ఆనందసారస్వతమను వుణ్యస్థలముందు నివసించి యుండును. ఆనందసారస్వతమును బలరాముడు నీపించి అక్కడనుండి ఔశవమను వుణ్య తీర్థమునకు పోయెను. ఆ తీర్థముయొక్క మహిమను చెప్పెదను వినుము. పూర్వము శ్రీరామునిచేత మహోదరుడను రాక్షసుడు చచ్చెను. ఆ మహోదరునియొక్క తల పుర్రె ఒకముని పాదమునకు తగిలెను. అందువల్ల ఆ తల పుర్రె ఆ ముని పాదమును బట్టుకొని యెంత ప్రయత్నము చేసినను పూడలేదు.

అందువలన ఆముని ఆధికముగా బాధనొంది గణించుచుండెను
పెద్దలగు మునులగునొక యిట్లనినది.

మునీంద్రా! బ్రాహ్మణులను పుణ్యతీర్థముందు పూర్వము శుక్రడు
తపస్సు చేసెను అక్కడను వెళ్ళినయెడల నీరభిపాపములు నశింప
గలవు. అది ఆ పెద్దలగు మునుల చెప్పిరి. అది బ్రాహ్మణులను పుణ్య
తీర్థమునకు వెళ్ళున అది కాని నందు తగులు కలము. రాక్షసుని
తలవుల పూడిపోయెను. అందువలన బ్రాహ్మణులను పుణ్యతీర్థము
కడల మోచునను పేరుచేరి పసిగట్టబడినది. ఆ పుణ్యతీర్థమును
బలరాముడు పేరింగి అక్కడనుండి పృథ్వునకును పుణ్యతీర్థమునకు
వెళ్ళును ఆ పుణ్య తీర్థము మొక్క విశేషమును చెప్పెనను వినుము.
మహామహా మహారాజా! పూర్వము గాధియును మహారాజునకు
విశ్వామిత్రుడను నమాను గలడు. ఆ విశ్వామిత్రుడు తన తండ్రి
యగు గాధిరాజు నుండి మహామహామహామహామహామహామహా
పై న్యమును తీసుకొని రాక్షసులను చంపుట వెళ్ళును. విశ్వా
మిత్రుడు, నీవారమునగా రాక్షసులను చంపుట వెళ్ళును మార్గ
మధ్యమున వసిష్ఠుడును మొక్క ఆశ్రమము దగ్గరదిగను. విశ్వా
మిత్రుడును, అతని పరిజనమును వినునము లేక వసిష్ఠునకు కీడుకలుగ
జేసిరి. వసిష్ఠునియొక్క మోక్షధేయమును అపహరణ దలచిరి. అందు
లకు వసిష్ఠుడు కోపించి తమ మోక్షధేయమునాది వానితో యిట్లనెను.

మోక్షధేయ! నీ పేరును, విశ్వామిత్రుని పేరుమీదకు పంపుము.
అని వసిష్ఠుడు తన మోక్షధేయముతో చెప్పెను అతడు మోక్షధేయ
యొక్క మోక్షధేయమువలన అక్కడ మోక్షధేయములు అనేక మీలు
కలిగిరి. అవీరులను విశ్వామిత్రుని పేరుమీదకు అపహరణ ధేయము
యొద్దమునకు పంపెను. అట్లు పుట్టిన మీలు విశ్వామిత్రుని పేరునుచంపిరి
తావగా మిగిలిన విశ్వామిత్రుని పేరును నలుదిక్కులకు పారి
పోయిరి. ఇట్లు వసిష్ఠుని మోక్షధేయమునకు మోక్షధేయమువలన
కలిగిన మీలు చేత విశ్వామిత్రుని పై న్యము దురవస్థకుపొందెను.

విశ్వామిత్రుడు సకల బలమునకుఁ బ్రతాపబలము అధికమైనదని తలంచి అపహదకమును పుష్కలమునకుఁ గొప్పము చేయుచుండెను. విశ్వామిత్రుని తపస్సునకుఁ జేవేందుడు విష్ణుని చేయుచుండెను. విశ్వామిత్రుడు అధికనియమనివలచేత గొప్పతపస్సు చేసి బ్రహ్మచేవునిచేత తనకు బ్రాహ్మత్యమును కలిగించుకొనెను. అట్టి పుణ్యతీర్థమును పృథూదకమను బలరాముడు సేవించి అక్కడనుండి లేచి బ్రాహ్మమమునకు పోయెను.

జనమేజయ మహారాజా! పూర్వము బకుడను మునీశ్వరుడు ధృతరాష్ట్రుడను ఒకరాజు దగ్గరకుపోయి ఒకగోవు నిమ్మని యడిగెను. ధృతరాష్ట్రుడు గోవును ఆముఠకి యివ్వక అనేక చూర్వావగాముల నాడెను. అందుల కా బకమునీందుడు కోపించి బ్రాహ్మమమునకు వెళ్ళి నేతిచేతను మనుష్యమాలగుముచేతను హోమముచేసి ధృతరాష్ట్రరాజునకు కీడుకలుగజేసెను. ఆ హోమమువలన కలిగిన కీడు చేత అడవి పడగొట్టిసట్లు ధృతరాష్ట్రరాజుడునుండి బకమునీందుని దగ్గరకుపోయి ఆయనకు సాగించి నమస్కరించి అనేకవిధములుగా స్తుతించి యిట్లనెను. మహారాజా! బక మునీంద్రా! మీరు నన్ను గోవును అడిగితిరి. నేను దురహంసముచేత మీగు గోవునివ్వక ధిక్కరించితిని. నా తప్పిదమును మీరు తమించవలయును. అని ధృతరాష్ట్రరాజు ప్రార్థించి బకమునీందుడు అనేక గోవులనిచ్చి తనకీడు తొలగుమి త్రమై శాంతిని జేసెను. అట్టి బ్రాహ్మమమునకు బలరాముడు వెళ్ళి పుణ్యతీర్థమును సేవించెను అక్కడినుండి బలరాముడు యాయాత మను పుణ్యతీర్థమునకు వెళ్ళెను.

జనమేజయ మహారాజా! పూర్వము యయాతిరాజు యయాత మను పుణ్యతీర్థమును దుష్టముచేసెను. దుష్టమందు భోజన కాలములో బ్రాహ్మణుడు యేయే భోజన పదార్థము కోరునో ఆ పదార్థమును సరస్వతీనది సంపూర్ణ మనోహరముగ లేచి యుచ్చుచుండెను.

జువంటి కయాల వృక్షతీర్థమును బలరాముడు నేనించి అక్కడ నుండి వసిష్ఠావగాహనును వృక్షతీర్థమునకు పోయెను. వసిష్ఠావగాహనును వృక్షస్థులగు, పూర్వము విశ్వామిత్రుడు, ఆశ్రమము పూర్వము విశ్వామిత్రుడు వశిష్ఠుని నుండు గోపావతమును సూక్ష్మర్షము గల బాడ కొనిచుకొనెను. విశ్వామిత్రుడు అట్లు గోపావతమున వసిష్ఠుని సంపదలచి సూక్ష్మర్షవదినినునగ్నోతల నెను. ఆతగాముడే సరస్వతీవది కాంగవేషమును ధరించి శ్రీరూపముతో ప్రత్యక్షమై నివయపూర్వకముగా యిట్లనెను

విశ్వామిత్ర మహామనీంద్రా! నీవు నన్ను గల నివయయేమో చెప్పును. అంగవేషతీర్థిని శ్రీరూపముతో విశ్వామిత్రుడేగెను. వసిష్ఠముని దగ్గరకు తీసుకొని గమ్మని విశ్వామిత్రుడు సూక్ష్మర్షవదితో చెప్పెను. ఆ సూక్ష్మర్షవది విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుని గోపావతేషములకు భయపడుచు వెళ్ళి యీవృక్షాంతమును వసిష్ఠునికు తెలయజెప్పెను. మహామనీంద్రా! వసిష్ఠునికు సూక్ష్మర్షవదితో యిట్లనెను. సరస్వతీ! నన్ను నీవు విశ్వామిత్రునివద్దకు తీసుకొని పోయెదను విశ్వామిత్రుడు యిన్ని కపించును. గనుక విశ్వామిత్రుని యిష్టకారము నీవు నన్ను తీసికొని వెళ్ళి ఆతని దగ్గర వినువు. అంగవేషము నావలన కొంచ మైనను భయపడినము అని వసస్థుని ఆ సరస్వతికి అనుజ్ఞ యిచ్చెను. అంతట బ్రతానొక సమయమునకు వసిష్ఠుడు సరస్వతీవది గట్టసంఘటనము చేయుచుండెను. ఆ సూక్ష్మర్షి వసిష్ఠుడుండు బడ్డను రథగొట్టి, వగవచేత ఆ వసిష్ఠుని తీసుకొని పోయి విశ్వామిత్రునికు కుప్పగించెను. అందుకు విశ్వామిత్రుడు సునోపించి సరస్వతిని పొగడెను. సరస్వతి, సునోపించేత విశ్వామిత్రుని అనుజ్ఞను పొంది వెళ్ళెను, వెంటనే విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుని చంపుటకు పాదక సామగ్రిని పెదనచుండెను. వెంటనే సూక్ష్మర్షవదివ్రతాహులు విశ్వామిత్రుని కనిపించి వసిష్ఠుని వరదచేత తొలగించి తీసికొనిపోయెను. విశ్వా

మిత్రుడు కోపముతో రక్షణది వగుచుని సరస్వతీనదిని శపించెను. ఆ శాపమువలన పుణ్యతీర్థము ఒక సంవత్సర పర్యంతము రాక్షసుల చేత సేవింపబడు చుండెను. ఇటు సరస్వతీనది సాబంధముగు పసిష్ఠా వగాహమును పుణ్యతీర్థము ఒక సంవత్సర పర్యంతము విశ్వామిత్రుని శాపమువలన రాక్షస జలములచేత సేవింపబడు చుండెను.

అంతట ఆ పుణ్యతీర్థమునకు కొందరు మునులువచ్చి ఆ పుణ్య తీర్థమునకు కలిగిన దురివస్థచూచి అట్టి దురివస్థ కలుగుటకు కారణ మేమని సరస్వతీనదిని అడిగిరి. ఆ సరస్వతీనది శకు విశ్వామిత్రుని వలన కలిగిన శాపమును ఆమునులతో చెప్పెను. ఆ మునులందఱును తమ తపోబలమువలన విశ్వామిత్రుని శాపమును మాన్పిరి ఆమునులు సంతోషించి తమ లచేత ఆ పసిష్ఠావగాహమును పుణ్యతీర్థమందు ఆశ్రయించియుండు కొందరు బ్రాహ్మరాక్షసులు యనులగు నరుగురించి యిట్లనిరి. మహాత్ములగు మునులారా! మేము బ్రాహ్మణులయందు ద్వేషము గలిగియున్నాము. గురుజనులగు ఆవమానమును కలిగించినాము. దురస్థములను భక్షించినాము. ఈ శాపములలో నేడో యొకటి గావించినందున బ్రహ్మరాక్షసులమై యీ తీర్థస్థలమందు నివసించియున్నాము. మాకు యీ బ్రహ్మరాక్షసి స్వరూపములు నశించి పుణ్యగతి కలుగునట్లుగ ఆనుగ్రహింపవలయును. ఆ బ్రహ్మ రాక్షసులు మునులతో చెప్పుకొని ప్రార్థించిరి. బ్రహ్మరాక్షసులకు పుణ్యగతి గలుగుమి తమై మునులు ప్రార్థించిరి. ఆపనిని నీకు అరుణా నదివలన యగునని సరస్వతీనది యెరిగియుండెను. అందువలన సరస్వతీ నది అరుణానదిని గూఢముగా తనలోనికి చెచ్చుకొని ఆ బ్రహ్మ రాక్షసులతో యిట్లనెను.

బ్రహ్మరాక్షసులారా! ఈనీటియందు మీరున్నానముచేయుడు అట్లు చేసితిరే! మీకు పుణ్యగతులు కలుగగలవు. అని ఆ సరస్వతీ నది బ్రహ్మరాక్షసులకు చెప్పి అనుమతిని చెను. అప్పుడే బ్రహ్మరాక్షసు లందఱు ఆ జలమందు స్నానముచేసి, అక్కడనే తమ దేహము

లను విడచి ధర్మాశ్శ్రమ పాదులతో పుష్కలగులగు పోయిరి. ఆ సమయమున సరస్వతీ దిగో అగులగు గూఢముగా యున్నదని దేవేంద్రుడు తెలిసికొనినది. ఆ సరస్వతీవదిగో యిట్లు నను సరస్వతీ నేను పూర్వము నాశిశ్రువునగు నముదియును గాక్షసులతో స్నేహమును చేసితిని. వానిని స్నేహము చేసి నమ్మించి ఆ నముదిగాక్షసుని చంపితిని. అందువలన నాకు పాపము సంభవించియున్నది. ఇప్పుడు నేను నీ సరిబంధములైన యీ జలము లగులగు స్నానముచేసి, నా పాపమును పోగొట్టుకొనెదను. అని దేవేంద్రుడు సరస్వతీ జలముల యందు స్నానముచేసెను. అదిగి సంభవించిన వాపసును పోగొట్టుకొనెను. అట్టి పుణ్యస్థానమైన వసిష్ఠాచార్యుని తీర్థమును బలరాముడు సేవించి ఆశ్చర్యమంది పోయెను. ఆ సోమ దీర్థమందు పూర్వము దేవతలు గుమారస్వామికి దేవసేనాధిపత్యము నిచ్చి అభిషేకము చేసిరి. అంతట గుమారస్వామి తొంకుడు మొదలగు ఆనక రాక్షసు శత్రులను చంపెను. జనమేజయ మహారాజా! నీవు కొంతవంశమును పుట్టినవాడవు. గనుక గుమారస్వామియొక్క జననాదివృత్తాంతమును వివరముచేసి ఆ ప్రభావమును చక్కగా చెప్పెదను నినుము.

కుమారస్వామి ప్రభావము

జనమేజయ మహారాజా! పూర్వము శివుడు గన కుక్షమును అగ్ని దేవునియందుంచెను. అగ్ని దేవుడు ఆ రుద్రుని యింద్రియమును వహింపజాలక ఆ వృత్తాంతమును బ్రహ్మ దేవునకు తెలియజేసెను. బ్రహ్మదేవుని ఆజ్ఞాప్రకారము ఆ విగ్నిమును అగ్ని దేవుడు గంగానదీ గర్భమందుంచెను. గంగా దేవి తేజోమయమైన రుద్రవీర్యమునుహిను వత్సర్యముమీద విడిచెను. రుద్రవీర్యము బంగారముయైనది. రెల్లు గడ్డియందు అగ్నితో సమానమైన కుమారుడై యుండెను. అప్పుడు సమీపములో కృత్తికలగు స్త్రీలు ఆగుగునును సూచరింపుచు ఆకుమారుని జూచి పుత్రుని యంద పేక్షలవారై మీకు మాకు కుమారుడని

పలుకుచు అందరును ఒక్కమాటగా తమ అరచేతులతో పట్టుకొని యెత్తిరి. అప్పుడా ఆనుమంది కృత్తికా స్త్రీలకును చన్నులు చేపు నకు వచ్చును. ఆ బాలుడు పూర్ణచంద్రునితో సమానములైన ఆరు ముఖములు కలవాడై సప్తమాతృకల చన్నులయందలి పాలను త్రాగెను. స్త్రీలందఱును అశ్చర్యమును, పరమానందమును కలవారై ఆ బాలుని ఎప్పట్టి రెల్లుకట్టి గుండుంచి. ఆ బాలుడు అగ్నిభవుడనియు, గంగగేయుడనియు, శరజన్మడనియు, కార్తికేయుడనియు చెప్పబడును. ఆ బాలుడు అగ్నియంగు పుట్టినందున అగ్నిభవుడనిరి, గంగాగర్భగుండున్నందున గంగగేయుడనిరి, రెల్లుకట్టినందున గున్నందున శరజన్మడనిరి. కృత్తికాస్త్రీల చన్నుపాలను త్రాగి వారికి పుత్రుడైనందున కార్తికేయుడనిరి అప్పుడు బృహస్పతి యచ్చటకు వచ్చి ఆ బాలునకు జాతకగ్నాది అనుష్ఠానములను జరిపి పోయెను. ఆ ప్రదేశము ఆ బాలుని మహాగ్న్యమును జాతకరూపమయమై యుండెను. ఆ కుమారుడు తనకు ఉత్తమమైన తపస్సేవిహారముగా వెలసెను, సకల వేదములును, ధనుర్వేదము మొదలగు విద్యలను, క్రమముగా ఆ కుమారుని కొలుచుచుండెను

ఆ కుమారు డట్లు పెరుగుచుండగా వానిని చూడవలెననివేడుక చేత శివుడును పార్వతిదేవియు, అక్కడకువచ్చిరి. వారికంటనే వారిని సేవింపుచు మహాబల పరాక్రమముగల ప్రమథ గణములు నానావిధ ముఖశరీరములచేత ప్రకాశించుచుఅక్కడికివచ్చిరి. అప్పుడు బ్రహ్మదేవ విష్ణుదేవులును, దేవేంద్రుడు మొదలగు అష్టదిక్పాలకులును, గుర్రదేవతలును, ఆదిత్యదేవతలును మరుత్తువసువులు మొదలగు సకలదేవతలు ఆచటకువచ్చిరి. అప్పుడు గరుడ, గంధర్వ కిన్నర, కింపురుష, సిద్ధవిద్యాధర యతొడివ్వులందరును, మునులును, పితృదేవతలును, సమతమ అనుచులతో అందరును ఆ కుమారుని దగ్గరకువచ్చిరి. ఓషధులును, గుడులును, సముద్రములును, పర్వతములును రూపములను ధరించి ఆ

కుమారుని జూచుటకు హిమవద్వర్షశ్రముఃకు వచ్చిరి. ఇట్లు తనను చూచుటకు వచ్చినది జీవాదిసమాహులుకు ఆ కుమారు డెగురుగా వెళ్ళెను. యోగబంధుడుగు కుమారు డెగురుగా వచ్చినప్పుడు ఆ కుమారునిచూచి శివుడు తన మనస్సునొట్టని తలచెను.

వీడు పట్టుటకు శారశలగు పార్వతీయు, అగ్ని దేవుడును, గంగాదేవియు వీరు ముగ్గురును ఇక్కడకు వచ్చియున్నాడు ఆ కుమారుడు వాయుగురుల స్నేహభక్తులచేత మొదట నాదగ్గరకు వచ్చునో గాదో, చూడవలయును. అని శివుడు తనమనస్సునొట్టని తలచుచుండెను. ఇట్లే పార్వతీదేవియు, అగ్ని దేవుడును, గంగా దేవియు వీరు ముగ్గురును ఆ శివునివలె తమ మనస్సునొట్టని తలచుచుండిరి. వారి మనస్సులునుగూడ అభిప్రాయములను ఆసనూరుడు తన దివ్యజ్ఞానమువలన తెలిసికొని యోగమహిమవలన నాలుగు రూపములు కలవాడై, నలుగురి దగ్గరకు ఏకకాలముందు వెళ్ళెను. ఆ కుమారుని మహిమ నందరుచూచి పరమానందము బొందిరి. విష్ణుల కుమారు డెప్పటివలె ఏకరూపముదాల్చి నిలిచియుండెను. అప్పుడు శివుడును, గంగాదేవియు, అగ్ని దేవుడు పార్వతీయు యీ నలుగురు బ్రహ్మదేవునికి నమస్కరించి యిట్లనిరి మహారాజా! బ్రహ్మదేవా! ఈ కుమారుడు సుందరూపుడు మిక్కిలి గొప్పగుణ వంతుడు. వీని యోగ్యతకు తగిన గొప్పస్థానము వీనికిన్ను. అని శివుడు మొదలుగువాడు బ్రహ్మదేవుని పార్థిందిరి చారి ప్రార్థనకు బ్రహ్మదేవుడు సంకోషించి యిట్లనెను.

శివాదులారా! ఈ కుమారుడు దేవాలయ మొకటియు కారకు పుట్టినవాడు. వీడు దేవగణకు సేవాధికారికలఱు. అని బ్రహ్మదేవుడు శివుడు మొదలుగువాతో చెప్పెను. దేవేంద్రుడు వరుణదేవుడు మొదలగు దేవశ్రేష్ఠులను ఆ కుమారునకు బ్రహ్మదేవుడు నూచి, వీని వీవు రక్షింపుమనితలెనని చెప్పి, వచ్చి చెప్పెను. అంతట ఆ దేవేంద్రుని దేవతలు ఆ కుమారున కభి

పేకము చేయుదముని చెప్పి, బ్రహ్మదేవుని ముందుగనుకొని సరస్వతీ నదీతీరమునకు వచ్చిరి. వారి వెంటనే సకల దేవతా సమూహములును వచ్చెను. హిమవంతుడు సకలరత్నమయమైన దివ్య వీరమును తెచ్చి అక్కడ పెట్టెను. బృహస్పతి ఆ దివ్యవీరమున కుమారస్వామిని కూర్చుండ నియమించి హోమ గాఢ్యమును జరిపించెను. బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు మొదలగు దేవముఖ్యులందరును అభిషేకమునకు వలయు ద్రవ్యములను సరస్వతీ, దీనలములతో పూర్ణమైన నవరత్నమయశక్తము లందుగిరిరి. బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాది దేవముఖ్యులందరును అప్పుడుకూడా స్వామికి అభిషేకము చేసిరి. గంధర్వ అప్పగోగములు ఆ సమయమున సంగీత మంగళములు పాడుచుండిరి. మహాముని సమూహములు పుణ్యహవాచన మంత్రధ్వనులను చేయుచుండిరి. పార్వతి, లక్ష్మి, సరస్వతి, శచీ దేవులు మొదలైన ముత్తయిదువులు దీవనలతో అక్షరలు చల్లుచుండిరి. ఇట్లు పరమమహోత్సవముగా బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాది దేవముఖ్యులందరును కుమారస్వామికి దేవ సేనాధిపత్యమిచ్చి అభిషేకము చేసిరి. అప్పుడు దేవ సేనాధిపత్యము నట్టమొకూడ కట్టిరి.

ఓ జనమేజయ మహారాజా! పూర్వము దేవతలు ఆ ప్రదేశ మందే జలాధిపత్యమునకు వరుణదేవునికి అభిషేకముచేసిరి. ఆ వరుణాభిషేకముకంటె కుమారస్వామియొక్క అభిషేకము మిక్కిలిగా ప్రకాశించెను. శివుడును బ్రహ్మ విష్ణు దేవేంద్రాది సకల ప్రభువులును, తమ తమ ఆనుచరులనుగల రూప, గుణ బల పరాక్రమాధికులైన వారిని యేరి అనేక యుద్ధవీరులను కుమారస్వామికిచ్చిరి. ఆ యుద్ధవీరులతో కలసి వర్షించుటకు తగిన సేనాంగ సమూహములను బ్రహ్మ విష్ణాది దేవులు కుమారస్వామికి మూల బలముగా నిచ్చిరి. ఆ బాములయందుగల సైనికులు విరుగములైన ఆభరణములు చేతను, కవచముల చేతను, అలంకరముల చేతను ప్రకాశించుచు గజకర్ణ, సికుంభ, కుముదాదులను చేర్చి వీరనానావిధ ఆకారములు గలవారగుచు వెలయుచుండిరి. ఆ యుద్ధ

వీరులలో ముఖ్యమైన వీరలు భీమునినియు భువనాశ్వమేధునియు, సులక్ష్మి ముదనియు, నిందకవినియు, పేర్లుగలవానినిగి. వారిలో ఆరేక వీరులు కలిసియుండిరి. ఆ మూలములను. ఈ సేనును ఆసుమారు నకు బ్రహ్మ విష్ణుగణులు యిచ్చిరి. ఆ సేనులలో మూల్యగణములు వేరి శత్రువులగుభయము కలిగించుచు ప్రభుసభి శోలాపి పాలితులను మార్చుకొను ముగగు ముగిసి కలిదియుండిరి

ఆవృత్తి శివుడు సూర్యుని ప్రకాశమువలన భగవంతుడు కుమార న్వానికిచ్చెను. దేవేంద్రుడు రాక్షసులను సంహరించి కృష్ణార్థమైన శక్త్యానుభవము నుచ్చెను విష్ణుగేవుడు భవద్ధిని గును పుష్కరము నిచ్చెను పార్వతీదేవి ఎ. ప్పటికి మూడు ద. వ శత్రువుల వ్యవస్థముల నిచ్చెను. గంగాదేవి గొప్పగాంచి ది. వ గాని కిది మూలమునిచ్చెను బృహస్పతి ప్రకాశమును భువి గొప్పముండి మూలనిచ్చెను. గరుత్మంతుడు గొప్పనెరిగి వాహనముగా నుచ్చెను. ఎగు. దేవుడు ఒకగొప్ప కావలభువగుమును నుచ్చెను గుభేతుడు ఒక గలముగల మేక పాతునిచ్చెను. బ్రహ్మదేవుడు ఎల్లని కృష్ణాశివమునిచ్చెను. మరియు యుద్ధమందు పోరాగ్ల విజయమును ప్రసాది చేను. ఇల్లుదేవత లం దకును ప్రీతిపూర్వకముగా కుమారన్యాయుగిలనివస్తువులను యిచ్చిరి. ఇట్లాకుమారిన్వాది సిద్ధస్వరూపము చేరి ప్రకాశించుచుడు. ఆకుమారుని శివుడు చూచుచున్నప్పుడు గొప్ప యిట్లని తలచెను. ఈ కుమారుడు మిక్కిలి వైభవముగలిగి యున్నాడు, విడు సునాయాసముగా రాక్షసులను చంపునట్లు చేసెనలెను. అది శివుడుగొంది భూత మయమైన మహాసేనను కుమారన్వాదిచ్చెను. అప్పుడు దేవేంద్రుడు దేవతలు తను దేవబలమహాహయముతో కుమారన్వాదిని సేవింపుచుండిరి. ఆ సమయమున దేవసేనలో శిఖములు భీము ముదలగు తనక విధములగు వాక్యములు విని, అది వినిపట్టుగా మ్రోగకు గొప్పదైవ దేవ స్వయముకను కుమారన్వాది అభివదియై దేవేంద్రుడు దేవతలనుగూడ యిచ్చె నెను.

దేవేంద్రదాదులారా! మీరీ గల శత్రువులను చంపవలసియున్నను నాశనము చేసే వలసి యున్నను, అట్టి బలవంతులగు శత్రువులను నాకు జూపినయెడల మీరీ శత్రువులను జంపెదను. అని కుమారస్వామి దేవేంద్రదాదులకు వరమిచ్చెను. అందులకా దేవేంద్రదాదులు పరమానందము పొందరి. ఆ సమయమున దేవసేన సి హాదము చేసెను. ఆ సిహా నానధ్వోకి మామలతోఁగలఁడు. శబ్దపూరితములై యుండెను ఇట్లా కుమారస్వామి గొప్పస్థానమును పలికి బహు శిష్టు మహేశ్వరులు ముగ్ధులను తమ యిచ్చవచ్చివశిని గుఱాఁగఁజూలకు జరిగి విస్మయము కుమారస్వామి గారకాసురుని ఇలవఁ గోరిలు భయపడి యున్నారని యెఱింగి తన దేవసేనను తీసికొని తారకాసురుని మీదికి బోయెను.

కుమారస్వామి తారకాసురుని జంపి దేవ-లకు సంతోషము

కలుగజేయుట

తారకాసురుడు తన రాక్షసు బలములను నడిపించుకొని కుమారస్వామి మీదికి యుద్ధమునకుఁ బుచ్చును. అప్పుడు దేవసైన్యమునకును రాక్షసుసైన్యమునకును యుద్ధము జరిగెను. తారకాసురుడును, అతని సభివలను. కుమారస్వామిని యెదిరించి అతనిమీద అనేక అస్త్రములను బ్రయోగించెను అప్పుడు కుమారస్వామి తన శక్త్యా యుధమును బ్రయోగించెను. అమహా శక్త్యా యుధమువలన అనేక గోల్ల శక్త్యా యుధములు పుట్టెను. గాఢని ప్రయోగించినప్పుడు అనేక వేల యుల్కలు పడినట్లుగను. పిడుగులగు పులు పడినట్లుగను. అమహా శక్తియు కలిగెను. అమహా శక్తివలన అనేక గోల్లు శక్తియు పుట్టి అనేకములగు రాక్షసుల గుఱపులను జంపివడివేసెను. కుమారస్వామి తన అమహా శక్త్యా యుధమువలన రాక్షసు సేనావరులగు నుహిషుని, త్రిపాదుని భృతోదరుని చంపివేసెను. అందులకు దేవసైన్యములు సంతోషించి రాక్షసు బలములను జంపెను. కుమారస్వామి బ్రయోగించిన శక్త్యా యుధము

శ్రువును బాపి గదిని తెరిచి కమార్స్వామిదేవి వచ్చుచుం
డున్నదిని వారనిచిచిహ్నము తానానుచు కోపముతో
కమార్స్వామిని పిలుచుచున్నాడు.

కుమారస్వామియ్యది శివస్వామియ్యది వివాదముల చేత
కానకాసురము చచ్చినది. ఇది మహాశివుడైన కుమారస్వామి తాత
కాసురుని జరిగినది. ఇది గానము. దే. శివుని పరమానందము
జూపిరి. విన్నవించి. ఇది శివుని కుమారుడగు కానకాసురుడు
కొంచు దర్శనము వచ్చెను. ముగిసి బలవంతుడై దేవత
లను బాధించుచు. ఇది కానకాసుర కుమారస్వామి విసి కానకాసు
రుని దూరించి. ఇది కుమారస్వామి గన శివస్వామియ్యము చేత
కొంచు దర్శనము వచ్చెను. ఇది శివుని భవంగన. ఆరణ్యమున కాన
కాసురుని మేడ పుట్టించి. ఇది కుమారస్వామిని యెడిం
చును. కుమారస్వామి గొప్పదని కానకాసురుని పై వ్యయముల
మీరిరి. ఇది చేత. ఇది మాపు మామెరు అడుగు మునులంద
రును కుమారస్వామిని గొప్పది చేసి బాధనను లన్నియు మిక్కిలి
అధికముగా మోసెను. ఇది కుమారస్వామి మోద పుష్పరత్నములు
కుమారు. ఇది మోద మోద గుణ గణానా. కుమారుగా మూడుగోళములకు
అందము. కలిగింది పడయును చేత కుమారస్వామి ప్రకాశించెను.
కుమారస్వామి స్వామిగోళముల చేత పూజింపదగిన మహాత్ముడు.
కుమారస్వామి గొప్ప చరిత్రము నీవు ముగిసినావు. ఇది
శ్రీకృష్ణాయన ముగిసి. గుడు జన మీద మునితో గుట్టని చెప్పిరి.

పితృపితృమితృమితృరాజా! యో బలరాముని వృత్తాంత విశేషమును తెల్పెను మహాముని బలరాముడు పాపశ్రీకమును సేవించి, పితృమందు పరిష్కరించుకొనినామి! ప్రదక్షిణముగా పితృ, కమధ్యగి, దిగు, అక్కడకు వెళ్లును మూరన్నామియొక్క పితృక వృత్తాంతమును బలరాముడు తెల్పిరి మహామునియొక్క అభిషేక వృత్తాంతమును బలరాముడు చెప్తుంటున్నామి

పరమానందమునుపొంది పిన్నుట అగ్ని తీర్థమునకు బోయెను. జనమే
జయమహారాజా! పూర్వము భృగువేదముని సర్వభక్షకు డగు
నట్లుగా శపించెను. అట్లు సర్వభక్షిత్వమునకు సహి పక అగ్ని దేవుడు
తోలగిపోయి అగ్ని తీర్థములో జమ్మిచెక్కినాడని దాగియుండెను.
దాగియున్న అగ్ని దేవుని దేవతలు వెదకుచువచ్చి అతీర్థముందఱగి
యున్న అగ్ని దేవుని జూచిరి. అప్పుడు బ్రహ్మాది దేవతలిట్లని వర
మిచ్చిరి. అగ్ని దేవా! నీవు సర్వమును భక్షిచువాడవై సను
మాడులోకములను పరిశుద్ధి చేయువాడవగుదువు ఇట్లు మేమందర
మును వరమిచ్చితిమి. అని బ్రహ్మాది దేవతలు అగ్ని దేవునకు
వరమిచ్చి తమతమ స్థానములకు బోయిరి వారు వెదకునపుడు ఆ
యగ్ని తీర్థము విక్కిలి పనిత్రస్థానమని బ్రహ్మాది దేవత లందఱును,
అగ్ని తీర్థముగా న్నానముచేసిరి. అట్టి అగ్ని తీర్థమును బలరాముడు
సేవించి, అక్కడనుండి కొబ్బరి తీర్థమునకు బోయెను. అతీర్థమునందు
పూర్వము కుబేరుడు తపస్సుచేసి ధనాధి పర్వతియొక్క మొదలగు
వరములను బొందెను అట్టి కుబేర తీర్థమును బలరాముడు సేవించి
అక్కడనుండి బదిరి పాచనమను పుణ్య తీర్థమునకు బోయెను.

ప్రభావతి యను మువికవ్యక మహిమము

ఓ జనమేజయమహారాజా! పూర్వము భరద్వాజ మహాముని
యొక్క కూతురగు ప్రభావతియను పేరుగల మునికవ్యక తనకు దేవేం
ద్రుడు భర్త కావలయునని కోరి, బదిరిపాచనమును తీర్థమందు తపస్సు
చేసెను. దేవేంద్రుడు వసిష్టమునివంటి యాపముధరించి ప్రభావతివద్దకు
వచ్చెను. అప్పుడు ప్రభావతి వసిష్టునివలె వచ్చిన దేవేంద్రునికి అర్ఘ్య
పాద్యము లిచ్చి భక్తిపూర్వముగా దగ్గరకుబోయి యిట్లనెను.
మహాత్మా వసిష్ట మనీషా! నాచేతిని దేవేంద్రుని
కిచ్చిదాచి యున్నాను అపగా నాకు దేవేంద్రుడు
భర్త కావలయునని కోరి యున్నాను. ఆ పూనికను

మీరను, మీకు సంయు సహగ్ధులు చేయుటకు నన్నాజ్ఞాపింపుడు. అని ప్రభావతి పసిష్టనూపము నుచ్చి దేవేంద్రునితో జెప్పెను. ఆ మాటలకు ముని నిన్వి ప్రభావతితో యిట్లనెను. ప్రభావతీ! నిశోరిక ఘటించ గలదు. గాని నేను శిష్యమాటను వినుము ఈ రేగుపండ్లను పశ్యములుగువల్లు చేసి నాకిమ్ము. అని సుచ్చన్న వేషధారియగు దేవేంద్రుడు ప్రభావతితో జప్ప రేగుపండ్లను ముకిచ్చి తాను దూరముగా నుండెను. అంతట ప్రభావతి సావనము చేసి, శిల్లని మడివత్తమును గట్టుకొని, పౌయ్యంగంగు నిచ్చి గాబజెట్టెను. అంతట ఆరేగుపండ్లను నీటిలో జేర్చి ఒక పాత్ర యందుం పోయిమీద జెట్టెను. పౌయ్య మందును డిగా రేగుపండ్లుడక లేకు. ప్రభావతి పౌయ్యలోని కట్టెలను నవ్వంది, నిమముగా లోపహోగ్రము నిధకముగా ముండుకట్లు చేసెను. అట్లు చేయుగా కట్టెలు చల్లారిన కాని రేగుపండ్లుడక లేదు. అంత ప్రభావతి తన గువప్పునో నిట్లంతలచెను. అయ్యో! కట్టెలు కాలి చల్లారెను. రేగుపండ్లుడక గీదు. మనము పెళ్ళియిప్పుడు కట్టెలను నూపాడించి తెచ్చుపంగళో ఈలగ్ని పూర్తిగా చల్లారును. చల్లారిపెళ్ళి మరల రేగుపండ్లను వండినయెడల అది చెడువంటకమగును. అని ప్రభావతి చింతి చింతి లిని పౌయ్యలో పెట్టి వంటచేయుచుండెను. ఆ సమాచారమును వసిష్ఠుని వేషములోనున్న దేవేంద్రుడుచూచి యాశ్చర్యమునొంది మునిరూపమును విడచి, నిజరూపమున బ్రత్యక్షమాయెను: అప్పుడు దేవేంద్రుడు ప్రభావతితో యిట్లనెను.

ప్రభావతీ నీ విష్ణుశిష్యమునగు నేను ముచ్చిసి, నియిష్టము ననుగ్రహించితిని. నేను నీకు భర్తనగుటకు నమ్మితిని. గాన నీవీ దేహమును విడిచి స్వర్గమునకురిమ్ము. ఈ బదిరి పాపనతును పుణ్య తీర్థము నగల పాపములను నశింప జేయుదు లోకప్రసిద్ధిని బొందును. అని దేవేంద్రుడు ప్రభావతితో జెప్పెను. ప్రభావతి ఆ దేహమును విడిచి స్వర్గమునకు వెళ్ళి దేవేంద్రునకు భార్యయాయెను. అట్టి పుణ్య

తీర్థమగు బదరి పాచగమును ఈ బలరాముడు సేవించి, అక్కడ నుండి యింద్రతీర్థమునకు బోయెను. ఆ యింద్రతీర్థమందు పూర్వము దేవేంద్రుడు సూర్యుని జ్ఞః సముజ్జే శతకమునను పేరుపొంది గొప్ప పదమును బొందెను. అట్టి యింద్ర తీర్థమును బలరాముడు సేవించి, అచ్చటనుండి రాజతీర్థమునకు బోయెను. జన మేజయగునా రాజా! పూర్వము పరశురాముడు అనేక యజ్ఞములను వెదకినవని గాజుల నందరిని జూపి, స్వప్తిబొందెను. అట్లు గాజులను చంపి పాదము బోవుటకై ప్రాయశ్చిత్తముగా రాజతీర్థమున యజ్ఞమును చేసెను. అప్పుడు కశ్యపముని ఉపాధ్యాయుడై పరశురామునిచేత యజ్ఞములను జేయించెను. రాజసూయ, అశ్వమేధ, వాజిపేయూది అనేక యజ్ఞములను పరశురాముడు రామతీర్థమందు చేసెను. అట్లు చేసిన సమస్త క్రతువులకు దక్షిణముగా పరశురాముడు సకల భూములను కశ్యపమునికి దానము చేసెను. అటువంటి ప్రభావముగల రామతీర్థమును బలరాముడు సేవించి, అక్కడనుండి యామునిమను పుష్కతీర్థమునకు బోయెను. యామునిమను తీర్థమందు పూర్వము వరుణదేవుడు అనేక రాజసూయ యజ్ఞములను జేసెను. ఆ క్రతువుల అనంతరమందు దేవరాక్షసులకు గొప్ప యుద్ధము జరిగెను. ఆ యుద్ధమందు సకల భూతములకు నాశనము కలిగెను. అట్టి యామునిమను తీర్థమును బలరాముడు సేవించి అక్కడనుండి లేచి ఆదిత్యతీర్థమునకుబోయెను. ఆదిత్యతీర్థమందు పూర్వము సూర్యుడు యజ్ఞముచేసి, జ్యోతిషాధిపత్యము బొందెను.

ద్వైపాయనుడును, శుకాసుడును, కృష్ణుడును, శైబునియు అనేక దేవయోనులును లోకగు పలువురు ఆదిత్యతీర్థమందు యోగసిద్ధిని బొందిరి. అట్టి ఆదిత్యతీర్థమును బలరాముడు సేవించి అక్కడనుండి లేచి, సారగ్వతమను వసిష్ఠ తీర్థమునకు బోయెను. పూర్వముదధీచియనిమను సింద్రుడు వసిష్ఠతీర్థమందు మిక్కిలి నిష్ఠచేత అనేక నియమములనుబరిపెను. ఆశ్రమనియమములకు దేవేంద్రుడు తనపదవికి భంగము కలుగునని సంక

యించి విష్ణుముచే నిదలచి అల బసయను నిష్క్రమించిరి. ఆ యప్పుగ శ్రీవిదధీచిగాడగానే వారికి యిక్కడ స్థానమయెను. ఆ యింద్రి గుణులును సగస్వతీ నీ నీర్భయము నొంది, పుష్కరిని గనెను. ఒకానొక నివసించు దధీచియును నీర్భయమునుండెను. అప్పుడిగా పుష్కరి సగస్వతీ నీ తీసుకొనవచ్చి ఆ దయా వినుచు. డగా శ్రీరూప ధరియెను సగస్వతీ నీ దధీచిలో యుట్టినను. ఓ దధీచిమానంద్రా! ఈ కాలులు నీవు నీచు. నీ యింద్రుల రూపమైన తేజస్సు వ్యర్థముగాకండునట్లు నేను ధరించి యీ కాలులు గంజివి. కనుక వీడు నీవు నీచు. వీనిని తీసుకొనము. అది శ్రీ రూపమున నున్న సగస్వతీ చివెప్పగా, ఆమాటలను దధీచి నీ కాలునియెత్తి కాగలిగెనుకొని శిశువు మూర్ఖుడనెను. అప్పుడు దధీచి సగస్వతీచిని జూచి యుట్టినను సరస్వతీ! నీవు బ్రహ్మ సరస్సు సంగమిల్లి ప్రవహింపు చున్నావు గనుక నీవు పుణ్య ముగా శ్రేష్ఠమగుదా. పు. నీ జలమాలయండుత్పాదము చేసినయెడల విశ్వ సేవతలును, పితృ దేవతలును, గంధర్వులును తృప్తిపొందుదును. ఈ కిమూరును నీ పేరుకలవాడై సగస్వతీ దన బరగును. ఇకమింద్రుల కొంతకాలము నకు పండ్రెండు సంవత్సరములవరకు వర్ష ము కురియక శత్రువువచ్చును. అప్పుడు ఆకరువు వలన కాథ లేకుండునట్లు ఈ కాలులు ఆనేకములను రక్షించును. ఇతడు సత్యగ్రహుగా వేదమును చదువును. అని యిట్లు దధీచి నీ సగస్వతీనదిలో చెప్పి ఆ కాలుల ఆమెకు వచ్చగించెను. దధీచి చెప్పినమాటలకు సరస్వతీ మిక్కిలి సంతోషించి కొడుకును తీసికొని జోయెను. ఆ కాలులను దేవతలగును, గాక్షసులను గొప్పయిద్దము జరిగెను. ఆ యుద్ధముందు గాక్షసులను దేవతలు గెలుచుటకు గగిన సాధనములను విష్ణు దేవుడతలను పెడుకు చుండెను. అట్లు వెలిగినను సగస్వతీ మాలగోను కానికి తగిన సాధనము కనబడ లేదు. అప్పుడు విష్ణు దేవుడు దేవేంద్రుని దేవతలతో యుట్టినెను.

జేవగలారా! దధీదినునియొక్క దేహమందుగల యెముకలు మీకు గొప్ప ఆయుధములగును. గనుక మీరిందకును వెళ్ళి దధీచిని ప్రార్థించినయెడల అతడు తన యెముకలను మీకిచ్చును దధీచి గొప్ప దైవ కీర్తియందాన క్తిగలవాడు గాన మీ కోర్కె నలడు తీర్చిగలడు. మీరతని దగ్గరకు వెళ్ళును అని విష్ణు దేవుడు జేపేద్రుడా దేవతలతో జెప్పెను. దేవతలందరు వెళ్ళి దధీచిని ప్రార్థించిరి దధీచి ప్రీతిపూర్వకముగా తన దేహమందలి యెముకలనున్నిటిని దేవతలకిచ్చెను. పిమ్మట దధీచి నాశనములేని శాశ్వతమైన పుష్కరిక బోయెను. జేపేద్రుడా దధీచి యెముకలవలన వజ్రాయుధమును జేసికొని దానిచేత రాక్షసులను జంపెను. దధీచి కుమారుడైన సారస్వతుడు గొప్ప విద్యావంతుడయ్యెను. అట్లుండ పండ్రుడు సువర్ణముల పర్యంతము వర్షము కురియక కరువు వచ్చెను. సారస్వతుడు చిన్న వాడైనను మిక్కిలి విద్యావంతుడగుటవలన అరువది వేలమంది మునులు సారస్వతునికు శిష్యులైరి. ఆ సారస్వతుడు తన్నాశ్రయించిన అరువది వేలమంది మునులచేత వేదమును చదివించుచు సరస్వతీ ప్రభావమువలన కలిగిన అన్నములచేత అరువది వేలమంది మునులను రక్షింపుచుండెను ఇట్లు ప్రసిద్ధి చెందిన సుస్వతీ తీర్థమును బలరాముడు సేవించి అక్కడనుండి వృద్ధకన్యాశ్రమమునకు బోయెను. ఆయాశ్రమమందు పూర్వము గర్గవంశమందు పుట్టిన ఖనియను మునీశ్వరుడు షహతపస్సువలన ఒక కన్యను పెంచి స్వర్గమునకు పోయెను. ఆ కన్యక స్థిరమైన తపస్సు చేయుచు భర్తను కోరిక బ్రహ్మచర్య వ్రతమును జరుపుచు ప్రకాశింపుచుండెను. ఇట్లా కన్యక గొప్పదై నిష్ఠతో వృద్ధకన్యాశ్రమమందు నివసించుచుండెను. పిమ్మట కొంతకాలమున కాకన్యక ముసలిదై పరలోకమునకు వెళ్ళుటకు నిశ్చయించెను. అప్పుడు అప్రయత్నముగా నారదుడిచ్చటకు వచ్చి ఆకన్యకతో యిట్లనెను.

కన్యకా! నేను జెప్పమాటలను వినుము. పెండ్లిగాని శ్రీలకు పుణ్యలోకప్రాప్తి కలుగజాలదు. గనుక నీ ఉపాయము చేతనైన

ఈన పురుషుని వరించి వివాహము చేసికొనుము అని నారదమహా
ముని శిష్యులతో చెప్పెను. ఆ శిష్యుల తన మనస్సుతో సగము
భాగము లంచమిచ్చి కాలవాక్యము దిను మునిని ధర్తిగా వందించెను.
ఆ కాలవాక్యమును ఆ మునిని శిష్యులతో యిట్లు నను శిష్యుల! నీరప
స్సుల! సగము భాగమున నాకు లంచమిచ్చి నీ సంగతిని. గనుక
నీ యిష్టప్రకారము నిన్ను నను వివాహము చేసికొనెదను. కాని
మన మిద్ద ము ఒక రాత్రియందే సుఖముగా భోగితిము. పిమ్మట
ఈను నాకును సుబంధము కలుగదు ఇంకను నీవు సమృద్ధిప
లయును. అని కాలవాక్యముని మునిని శిష్యులతో జెప్పి ఏర్పాటు
చేసెను. ఆ ఏర్పాటునకు ముగిలి శిష్యుల సమృద్ధిగ నెను. ఆ ముసలి
శిష్యుల కాలవాక్యముని వివాహము చేసికొనెను. ఆ రాత్రి కాలముదు
రైవాదీనమువలన ఆ ముగిలి శిష్యుల యావనమావము గలనాయెను.
ఆ శిష్యుల మంచి మనోహరమైన సుబంధమును మునిగొని సుందర
మైన పుష్పమాలికలచేత అలంకరింపబడి దుసూల వస్త్రములను
ఘించి రత్నములు భూషణములచేత ప్రకాశింపుచు దీపతాస్త్రివలె
తుండెను. కాలవాక్యముని ఆ శిష్యులనుబాది సంగోషించి ఆరాత్రి
కాలముగయు ఆ శిష్యులతో భోగించుచు గడిచెను. ముగిసితిదయ
మీన ఆ శిష్యుల తన భర్తయగు కాలవాక్యముతో యిట్లు నెను.
మహారా! కాలవాక్యము మునిందా! ఒకనాటి రాత్రియందు
కూత్రము నీడగ్గర నేను నున్నగా మనమిద్దరము ఒకరిబడితిము.
అద్దతి చెల్లెను. ఇక నేను వెళ్ళినప్పుడనిని ఆ శిష్యుల కాలవాక్యము
తో చెప్పెను. పిమ్మట ఆ శిష్యుల స్వర్గమునకు సెళ్ళుటకు ప్రయ
త్నించెను. ఆ మాటలకు కాలవాక్యము దింతా మునుదై యుం
డెను. ఆ శిష్యుల స్వర్గమునకు వెళ్ళవలది కాలవాక్యముతో యిట్లు నెను.
మహారా! కాలవాక్యము మునిందా! ఈర్థము వృద్ధశిష్యుల
కీమతి చెప్పబడును. ఈర్థ ముదెవ్వరైనను దేయము. పితృ
దేవ తర్పణమును చేసి ఒక్కనాడు పవనము చేసినయెడల అట్టి

వాడు పడిసేను స వత్సరములు బ్రహ్మగర్వవతియును జరిపిన
 పోపూర్ణస్థామును బొందును. అది అకన్యక కాన్తి దేహమునువిడిచి
 స్వర్గమునకు బోయెను. అట్టి స్వర్గస్థుని తన పుష్కరార్థమును బల
 రాముడు సేవించెను. బలరాముడు ధీర్ధమం గున్నప్పుడు శిల్యుడు
 పాండవులచేత చచ్చినది విని గుఱించెను. శిల్యుని వాపునకు బల
 రాముడు విచారించుచు అక్కడ నగ్గరిగానున్న శమంతపంచకము
 నకు వెళ్ళెను. అదిట బలరాముడు ధీర్ధ మునులతో యిట్లనెను.
 మునులారా! ఈశమంత పంచకమునకు గల విశేషములనుజెప్పుడు.
 అని బలరాముడు ధీర్ధగా నాచు లిట్లనిరి. బలరామా! ఈ శమంత
 పంచకము బ్రహ్మకేవునకు ఉత్తరవేది. కళలదేవతలును ఈశమంత
 పంచకమున గొప్ప యజ్ఞులను జేసిరి ఈపుణ్యభూమి కురుడను
 రాజు దున్నినందాన ఈ భూమి కరుణేత్రమని చెప్పబడును అని
 మునులు బలరామునితో జెప్పిరి. ఆమాటలను బలరాముడు విని
 మునులతో యిట్లనెను. మునులారా! కురుగురురాజు ఎందుకొరకు
 ఈ భూమిని గున్నెనో చెప్పు. అని బలరాముడు అడుగగా మును
 లిట్లనిరి.

కురుక్షేత్ర ప్రభావము

బలరామా! ఈ కరుక్షేత్రమందు వుట్టిన జరులందఱును
 తుదకు స్వర్గమునకు వెళ్ళులయునని నునస్సునందా తలచి అకురు
 రాజు ఈకురుక్షేత్రమును దున్నుటకు ప్రారంభించెను. అప్పుడు
 దేవేంద్రు డిక్కడికి వచ్చి ఈభూమి దున్నుటకు కారణ మేమని
 యడిగెను. అప్పుడు కురురాజు తన కొరికను దేవేంద్రునితోజెప్పెను.
 ఆ మాటలను దేవేంద్రుడు విని కురురాజును ఎగతాళి చేయుచు
 వెళ్ళెను. దేవేంద్రుడు అప్పుడప్పుడు అకురురాజు వద్దకువచ్చి అతని
 కొరికను టుకరించుచు ఎగతాళి చేయుచు వచ్చెను. ఎంత ఎగతాళి
 చేసెనను కురురాజు తన నిష్ఠును విభవక ఈభూమిని సర్వదా దున్ను
 నుండెను. అతని నిష్ఠకు దేవేంద్రుడు మెచ్చుకొని కురురాజునకు వర

బువ్వదలచి సకల దేవతలతో తన నిశ్చయమును జెప్పెను. అంతట ఆ కురురాజు దగ్గరికు దేవేంద్రుడు వచ్చియిట్లనెను.

క కురాజా! ఎవరైనను ఈ పుష్కళాభూమియందు నిరాహారులై దేహమాను విడిచిపెట్టెదల వారి కర్మలలోకము గలుగును. ఈ కురు దేవేంద్రమంతు యుద్ధమంచేసి ఆ యుద్ధమున తగుగీర్తిని వచ్చిన సకల జాతువులను నేనొక ప్రాప్తిగలుగును. అని దేవేంద్రుడు కురు రాజుతో జెప్పి తన నివాసభూమికి వెళ్ళెను. దేవేంద్రుడు అట్లు వెళ్లుచు మిక్కిలి ప్రీతికలగాడె మంగల కురురాజుతో యిట్లనెను. కురురాజా! గాలిచేత నుమ్ములేచి శరీరమునకు సోకినయెడల ఆ మను ష్యుఁ యొక్క సాపము లన్నియు నశింపగలవు మరియు పుష్కలలోక మాను బొగ న. అని దేవేంద్రుడు కురురాజుతో జెప్పి వెళ్ళెను. కురు రాజు కృతార్థుడై మిక్కిలి సంతోషించెను. అని మునులందఱును బలరామునితో జెప్పిరి. ఆవృత్తాంతము సంతయు బలరాముడు విని పరిమానంగముబొంది అక్కడే తిరుగుచు విష్ణుదేవుని యాశ్రమ మును జూచెను. ఆ యాశ్రమమునందు రావిచెట్లు, మామిడిచెట్లు, విప్పచెట్లు, మారెడుచెట్లు మొదలగు పలువిధములగు వృక్షము లుండెను. ఆవృక్షములచేత ఆయాశ్రమము మిక్కిలి మనోహరమై ప్రకాశించుచుండెను. ఆ యాశ్రమమును బలరాముడుచూచి, ఇది యెవ్వరివని ఆ మునుల నడిగెను. అప్పుడా మును లిట్లనిరి.

బలరామా! ఈ యాశ్రమమందు పూర్వము విష్ణుదేవుడు తపస్సు చేసెను. శాండిల్యుడు మొదలగు యోగులనేను లీ యాశ్రమ ముందు యోగసిద్ధిని బొందిరి. అని మునులు చెప్పగా బలరాము డా యాశ్రమమును గోరియాడెను. విష్ణుట తనదగ్గరినున్న పరిజనుల నందరిని బంపి, తానొక పర్వతమెక్కి దాని శిఖరముక్రింద ఒక సమస్తలమందు ముగిసిన నిహితముగా కూర్చొనెను. అప్పుడక్కడికి శాశదనుజుఁ యుని వచ్చెను. ఆ నానాదుడు బటలచేత ప్రకాశింపుచు భుజారు మాయమైన కర్తవ్యపట్టుకొని యుండెను. మరియు మోగి

మయమైన కమండలమును బట్టుకొని, వీణను ధరించి యుండెను. ఆ నారదుడు కలహమును కలిగింపవలెనని, కోరికతో నుండెను. అక్కడగల మునులను, బరాముడును నారదున కెనురుగావెల్చినను స్కారములు చేసిరి. మరియు నాడని సుఖముగా కూర్చుండబెట్టి చుట్లును తాము కూర్చుండి నేనింపుచుండి. అప్పుడు బలరాముడు పాండవ కౌరవులయుద్ధ వృత్తాంతమును నారదముని నడిగెను. నారదుడు బలరామునితోఁ బట్టెను.

బలరామా! భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ, శల్యులను కౌరవసేనాధిపతులై వరుసగా పాండవులచే చచ్చిరి. ధృష్టరాష్ట్రుని కొడుకులందఱును చచ్చిరి. దుర్యోధను డొకడుమాత్ర మిప్పుడు బ్రతికియున్నాడు. అని చెప్పి పదునెనిమిది దినములనుండి జరిగిన భారతయుద్ధమును నారదుడు సంక్షేపముగా జెప్పెను. కౌరవ పాండవ పక్షములనుందుగల రాజులును సైన్యములును చచ్చెనని రెండుపక్షములవారు వృత్తాంతములనుస్పష్టముగా నారదుడు బలరామునితో జెప్పెను. బలరామా! దుర్యోధనుని సైన్యమంతయు చచ్చెను, కృపాచార్య, కృతవర్క, ఆశ్వత్థామలు మాగ్గురును మాత్రము బ్రతికిపోయిరి. దుర్యోధనుడు యుద్ధమందోడి పారిపోయి ద్వైపాయన సరస్సునందు జలస్థానము చేసి, దాగియుండెను. అది పాండవులెరిగి తమ పరివారముతోవచ్చి సరస్సును చుట్టుకొనిరి ఆ పాండవులు దుర్యోధనుని దూషణమాటలచేత నొప్పించిరి. ఆ మాటలకు దుర్యోధనుడు కోపించుకొని జలస్థాన భవమును విడిచి, సరస్సులోనుండి వెలుపలికి వచ్చెను. అనేకమంది శత్రువులు తనను చుట్టుకొన్నను దుర్యోధనుడు భయపడక ధైర్యముతో నుండెను. దుర్యోధనుని దండితనము నీవు చూచిన యెడల మెచ్చుకొందువు.

బలరామా! దుర్యోధనుడును, భీముడును నీకు ప్రియశిష్యులు. వారిద్దఱు తమబల సరాసను ధైర్య శౌర్య సమర్థత్వములచేత ఒకరొకరు గదాయుద్ధము చేయుటకు బ్రతిన్నించియున్నాడు. వారిగదాయుద్ధమును జూచుటకు నీకిష్టమున్న యెడల కీక్రమముగా విధుము అని

నారదమహామూని బలరామునితో తెప్పెను. ఆ మాటలను బలరాముడు విని నారదుని అక్కడనుండు మునులను విగర్జించి వారియనుమతి బొంది పర్వతమును దిగి తన వెంటబడివచ్చు జనులను ద్వారకకు బంపించి తన రథము దగ్గరకు పోయెను. అంతట బలరాముడు సరస్వతీనదినిజూచి, యిట్లు నెను. ఓ సరస్వతీనదీ ! సర్వపుణ్యనదులలో నీవు శ్రేష్ఠమవు. నన్ను సేవించిన వారికి సౌఖ్యసంపదలు కలుగును. దేవేంద్రుడాది దేవతలందఱును నిన్ను సేవింపుచుందురు. నిన్ను ఒక నాడు సేవించినను సంసారబంధము పూర్తిగా నివర్తింపగలదు. అని బలరాముడు సరస్వతీనదిని జూచి చెప్పుచు మాటిమాటికి ఆ నదిని జూచి మిక్కిలి భక్తిచేత శిగిస్తునందు చేతులుంచుకొని నమస్కరించెను. ఇట్లు బలరాముడు సరస్వతీనదీకి నమస్కరించి, తన రథము మీదనెక్కి అభివేగముగా ద్వైపాయన సరిక్కు వద్దకు వచ్చెను. ఓ జనమేజయనుహారాజా! అట్లువచ్చిన బలరాముని దుర్యోధనుడును, ధర్మరాజుడులుజూచి, గౌరవించిన విధమును సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు తెప్పెనని యిదివరకు నీకు తెప్పియుంటిని. అక్కడనుండి జరిగిన వృత్తాంతమును యిగతెప్పెదనువినుము. అట్లు బలరాముడు వచ్చిన వృత్తాంతమును ధృతరాష్ట్రుడు విని సంజయునితో యిట్లు నెను. సంజయా! అదివరకు నాకొడుకగు దుర్యోధనుడొక్కడే గదాయుధముచేయుటకు ప్రయత్నించి శత్రువుల గుంపులోనుండెను. బలరాముడు వచ్చిన పిమ్మట దుర్యోధనునకు బలశౌర్యధైర్యములు అధికములై యుండును గదా! పిమ్మట భీమ దుర్యోధనులకు నేప్రకారముగా గదాయుధము జరిగినో, చెప్తాను. అని ధృతరాష్ట్రుడు మగగ సంచయుడిట్లు నెను.

పాండవ దుర్యోధనులు ద్వైపాయన హృదము విడిచి

యుద్ధభూమికి పోవుట

ధృతరాష్ట్రునిహారాజా! బలరాము డచ్చటకు వచ్చినపిమ్మట దుర్యోధనునకు దైన్యముపోయి, తెలివిలిగెను. అతని చేతులు

బలముగలవై యుండెను. మాఖమంగు కాంతి గలిగెను. ఇట్లు దుర్యోధనుడు బలరామునిజూచి, గంగోపించి ధర్మరాజుతో యిట్లనెను. ధర్మరాజా శమంతకపంచకమగు పుణ్యభూమి బ్రహ్మచేపుఁ యొక్క ఉత్తరవేదియో ప్రసిద్ధికెక్కిన పుణ్యభూమి ఆపుణ్యభూమియందు యుద్ధములో చచ్చిన వానికి పుణ్యగతి గలుగుట నిశ్చయమని వింగుమి గనుక మనము యిదివరకు యుద్ధముచేసిన భూమి కరుణేత్రముగానిది. ఈ ద్వైపాయన సరస్సునకు సమీపభూమి ఆ కరుణేత్రముగానిది నదికాదు. మన మిదివరకు యుద్ధముచేసిన భూమికి వెళ్ళుకము అని దుర్యోధనుడు ధర్మరాజుతో చెప్పెను. ఆ ద్వైపాయన సరస్సుయొక్క చుట్టుప్రక్కల భూమి కరుణేత్రముగానిది కాదని ధర్మరాజు యెరింగి యున్నాడని, కాన ఆ దుర్యోధనుని మాటకు ధర్మరాజు సమ్మతించి, యుద్ధభూమివైపు వెళ్ళుచుండెను. దుర్యోధనుడు తన భుజముమీద గదాయుధము నుంచుకొని మదపుటెరుగువలె ధర్మరాజు వెరుకనే వెళ్ళుచుండెను.

దుర్యోధనుడు యుద్ధమందు స్తుతింపదగినవాడై వెళ్ళుచుండగా, పాంశవబలమంతు శంఖములును, భేరిలు మొదలుగు వాద్యములును మిక్కిలి మ్రోగుచుండెను. ఇట్లు దుర్యోధనుడు పాంశవులచేత జాట్ల బడి నడిచి యుద్ధభూమిలోను, కోపరేఖలు లచేత ప్రకాశించుచు, నిలిచియుండెను. సకలజనులను దుర్యోధనుగొచ్చుచు నిలిచియుండిరి. దుర్యోధనుడు తన గదాయుధముచేతను, తానుతొడగిన బంగారు కవచముచేతను ప్రకాశించుచుండెను. భీముడును, ఆద్రకారమీ ప్రకాశించుచు, బంగారు కొండయొక్క శిఖరమువలె గోచుచుండెను. ఆ సమయమున దుర్యోధనుడు అధికమైన బలశౌర్యములచేత ప్రకాశించుచు, ధర్మరాజుతో యిట్లనెను

ధర్మరాజా! నేనును భీముడును చేయు గదాయుద్ధమునుచూడ వలెనని వేడుక చేత యీజనులందఱును మాచుట్టను నిలిచియున్నారు. అంతకంతకు మీరు సందడి చేయుదురేమో, తెలియదు. అందఱును

కూర్చుండి నిశ్చలముగా చూచుటనుంచిది. అని దుర్యోధనుడు ధగ్ధ రాజుతో చెప్పి అక్కడనుండి రాజులందరిని చూచెను. ధగ్ధరాజు పాంచాలాదులు నందరిగి కూర్చున్నట్లుకు పుష్కలవ్రచేసెను. ధగ్ధరాజు అందరిని కూర్చుండుటకు పుష్కలవ్రచేసి, స్పష్ట బుర్రాముగను దగ్గర నుంచుకొని తానును కూర్చుండెను. ఆ రాజులగుంపునందు బల రాముడు కూర్చుండి తన కెల్లని దేహాకాంతిచేత నశుక్రముల నడుమ నుండు పరిపూర్ణచంద్రునివలె ప్రకాశించుచుండెను.

ధృత గాన్ధ్యమహారాజా ! భీమురుర్యోధను లిద్దరును గోమణుల చేత భయంకర బాహులు గలవారై రెండు కూర్మారసర్పములవలె లోచుచుండిరి. వారిద్దరును మదలచేరి విజృంభించి రెండు మదపు పేరుగులవలె లోచుచుండిరి. వారిద్దరును శిఖములవంటి రెండు గొప్ప గదాముధములచేత ప్రకాశించుచు పర్వతములవలె నుండిరి. ఆ భీమురుర్యోధను లిద్దరును యిద్దరు విష్ణుదేవులవలెను యాద్వయము వరుణ దేవులవలెను, యిద్దరు కులేశులవలెను, యిద్దరు రఘురాముల వలెను ప్రకాశించుచుండిరి భీమ దుర్యోధను లిద్దరును, తమపరాక్రమ కార్యములచేత ప్రకాశించుచు రెండు సముద్రములవలెనుండిరి. ఈ ప్రకారము వారిద్దరును ఒకరినొకరు చురచుర చూచుచు, ఒకరినొకరి హృదయములు దూర్లుపడెడి కూర్మసంభాషణములను చేయుచు అవష్టంభముచేరి విజృంభించి ప్రకాశించుచు నిలిచియుండిరి. అని సంజయుడు చెప్పగా, ధృతరాష్ట్రుడు యిట్లనినను.

సంజయా ! అదివరకు నాకొడుకగు దుర్యోధనుని పదునొకండు అయోధియుల సైన్యము గొలుచుచుండెను సకల రాజులును దుర్యోధనుని అర్జున కాగము ప్రసర్తించు చుండిరి. అయ్యో ! అటువంటి దుర్యోధనుడు యోధులై పాదచారియై శత్రువుల నడుమ నిలిచి యుండెనుగానా! అయ్యో! దుర్యోధనుడు మహాదైత్యకృతములైన రాజరాజులు పేరును పొంది కారవరాజును గొంపము పొందెను.

అయ్యో! అట్టి దుర్యోధనుడు యేకాకియై గదనుతీసుకొని తెంపు చేసి యుద్ధము చేయుటకు సిద్ధమాయెను. ఇక నేనేమి మని చెప్పను? సకల వింతలను చేయుటకు ఆ దైవము నేర్పునేగాని మరియొకని వలన గానేరదు. అని ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో చెప్పి దుఃఖించి పూర కుండెను. అట్లు ధృతరాష్ట్రునికు సంజయు డిట్లనెను.

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! నీపుత్రుడు దుర్యోధనుడు యుద్ధ ముం దమితోహ్సము కలవాడై సంతోషముచేసి ఉప్పొంగివ అవయ వములు కలిగి గొప్ప కంఠధ్వనిచేత యుద్ధమునకు రమ్మని భీముని పిలి చెను. అప్పుడు భూమండల మంతయు వడతెను. పర్వము లేకనే రాహువు సూర్యుని పట్టుకొనెను. పర్వతములు కదలెను. సర్వదిక్కుల యందును ముసలివక్కలులరచెను. నల్లని ఆకాశము నుండి రాళ్ళ వర్షము కురిసెను. పిడుగులు మొదలగు ఉత్పాతము లప్పుడు కలిగెను ఆ పుత్రాత్మముల నన్నిటిని భీముడు తెలుసికొని ధర్మరాజునకు దుర్యో ధనుని చూచి యిట్లనెను.

అన్నా! ధర్మరాజా! యిక్కడుండు వారందరును చూచినన్ని పొగడునట్లు నేను అనాయాసముగా ఈ దుర్యోధనుని గెలువగలను. నేను యీ దుర్యోధనునితోపోరాడి వీనిని నడగొట్టి వీనితోడలు పోడి చేసి చంపివేసెదను. నాగదయొక్క ప్రభావమును చూడుము. ఈ దుర్మార్గుడైన దుర్యోధనుని అవలీలగా చంపెదను. ఈ దుర్యోధనుని ఆయుస్సు అంతమయ్యెనని తెలిసికొనుము. వీడు కులనాశకుడు. ఈ దుర్యోధనునివీరాదకి యిట్లు నేను వెళ్ళి మరల ప్రాణములతో యీ దుర్యోధనుని హస్తినాపురమునకు పోనివ్వను. ఇక ధృతరాష్ట్రుడు దుఃఖములచేత కుండవలయును. ఇక నిక్కడనుంచి దుర్యోధనుడు బ్రతికి పోవాలడు. వీడు ఇదివరకు మనలను పెట్టిన కష్టముల అన్ని టిని నిప్పుడు వీనిచేత కక్కించెదను. నీ మనస్సునకు సంతోషము కలిగించెదను. అని భీముడు ధర్మరాజుతోచెట్టి దుర్యోధనునకు యెదురుగా వెళ్ళి యిట్లనెను.

దుర్యోధనా! ఇప్పుడు నిన్ను చంపి పడగొట్టుటకు సిద్ధముగా వచ్చి యున్నాను. ఇప్పుడు నిన్ను పడగొట్టెదను. నీవు యిదివరకు మమ్ములను పెట్టిన కష్టములను అందరును జ్ఞాపకము తెచ్చుకొనిమమ్ము పొగడునట్లుగా జేసెదను. నిన్ను బంపుటకు నేను సిద్ధముగా వచ్చి యున్నాను. ఇక నీవు నాచేత చచ్చిపడుదువేగాని, మరియొక్కడికి బోజాలవు. అని భీముడు దుర్యోధనునితో చెప్పెను. ఆ మాటలను దుర్యోధనుడు వినిభీమునితో యిట్లనెను. భీమా! యుద్ధముచేయుటకు వచ్చి యుద్ధము చేయజాలక కాలము బరువుచు యిట్లు విశేషముగా వాగుచున్నావు. ఇట్లు వాగుటవలన ప్రయోజనములేదు. నీవు మాటల వలన నన్ను భయపెట్టదలచితివో తెలియదు. దుర్యోధనుడు మాటల లకు భయపడువాడుకాదు. దుర్యోధనుడు మహాపరాక్రమకాలి భుజ బలకాలి ఇదగ్గో యిప్పుడే నిన్ను అవలీలగా చంపివేసెదను. కనుక యిక మాటలను చాలించి ధైర్యము గలవాడవై యుద్ధముచేయుము.

భీమా! నాకు పై వ్యములేదని నన్ను బలహీనునిగా తలంపకుము. నాగదాయుధము యమధర్మగాజయొక్క దండాయుధముతోనమానమైన దగును. ఈగదాయుధముచేరి నీదేహమును యేప్రకారముగా పీనదళకు తెచ్చెదనో చూచుచుండుము. ఇప్పుడునిన్ను చంపి మీపారికిని చూచెడువారికిని హాహాకారధ్వనులుకలుగునట్లుచేసెదను. ఆరుద్రుడై కను తన భనస్సును తాకక గదాయుధమును తీసికొని వామీదకు వచ్చినను ఆరుద్రుని నేనుగదాయుధమందు గలవగలను. ఆరుద్రుని కంట నేను అధికముగా గదాయుద్ధమును నభ్యసించి యున్నాను. గదాయుద్ధమందు రుద్రునికంట నాభుజబల మధికము. నేను గదాయుద్ధమును చేయుటకు పూనివచ్చినపుడు నీవు యొక్కడికిబోయిదాగి యుండజాలవు. ఎప్పుడప్పుడు కుంతికొనురుడును బలనంతుడును అగు భీమునితో నేనుగదాయుద్ధము చేయుదునోయనికోరి గదాయుద్ధమును

మనస్సున దుఃఖంబునుండును. ఇప్పుడు నీతో ఆ గదాయుద్ధమును దైవము ఏర్పరచెను. నేనుగొంతాడు నైదిది. గనుక యీక నీవు నా వైపునకు చక్క-గారమ్ము. అని గుర్తొధనుడు భీమునితో చెప్పెను. ఆ దుర్యోధనుని మాంటుమీద ధౌర్యశౌర్యములకు అందకును మెచ్చుకొని దుర్యోధనునిస్మరించు. ఇట్లు శత్రువీరులచేగి దుర్యోధనుడు స్తుతిపబడి సంతోషించెను. అశత్రువీరుల స్తోత్రపుమాటలను దుర్యోధనుడు వినుచు వీరగు మోచే ప్రకాశించుచుండెను. భీముడు భయంకరమైన తపఃదాయుధమును త్రిప్పుచు గుర్యోధనునిమీదకు వడిచెను. భీముడు దుర్యోధనుని మీదకువడినది యాదు ఏచుగను ఘోర రించుచుండెను. గుర్తొధను సకిలి పుచ్చుండెను. అనమీదకు వచ్చు భీముని జూచి దుర్యోధను దివలించుచు గదాయుద్ధమునంగల ఉల్లాసమును ప్రకాశించజేయుచు భీముడు యెరుగుగా వెళ్ళెను.

భీమ దుర్యోధనుల గదాయుద్ధము

ధృతగామి మహాబాహు! భీమ దుర్యోధనులిద్దరును మొట్టమొదట గదాయుద్ధము చేయుటకు సారంభించినప్పుడు వారి రెండు గదలును భయంకరముగా కొట్టుకొనినందున నిప్పునుంటలు గలిగి, ఆమంటలు ఆకాశమందు వ్యాపించుచుండెను. వారిద్దోపాదలు యను భూమి నుండు ఘోరముగా తగులుటచేత భూభాగము అదరుచుండెను. వారిద్దరికిగల శ్రోధములచేత, వారి నేత్రములనుండి యెర్రని కాంతలు బయట వ్యాపించుచుండెను. వారిద్దరు ఒకరినొకరు భయంకరముగా దెలిరింపు మాట లాడు చుండగా ఆ మాటలధ్వనులచేత పర్యతగుహలయందు ప్రతిధ్వనికలుగుచుండెను. ఈకార్యములను దేవతల నేత్రములుచూడ జాలకమిడిగుట్లు పడినట్లుండెను. వారి ఆటోపములను భూమినిభరించు ఆదిశేషుడును, తాబేలును, సుంకటపడుచుండి సూర్యుడు ప్రకాశము లేనికిరణము గలిగియండెను. దిగ్గజములు దెరరెను భీమదుర్యోధను లిద్దరును గదాయుద్ధమునకు మొట్టమొదట తాళినపుడు యాతీతిగా

లోక భయంకరముగా నుండెను. ఇట్లు భీమ, దుర్యోధను నిద్రును గదాయుధము చేయుటకు ప్రారంభించి గుండముగా సంహరింపుచు మరియనేక ప్రకారములుగా తిగుగుచుండిరి.

ఆ తిరుగుటలను భూమికి శ్రోత్ర సౌందర్యము కలిగినట్లుగా డెను. వారిద్దరును అనేక ప్రకారములుగా విచిత్ర గతులను గదలను తిప్పటచేరి ఆకాశమునకు శ్రోత్ర సౌందర్యము కలిగినట్లుగా డెను. భీమ, దుర్యోధనులు గిమ బల శక్తులచేతను, నేర్పుతనముచేతను, గర్వములచేతను. గదాయుధము చేయుచు చూచువారికి ఆశ్చర్యమును కలిగించుచుండిరి. అట్లు గదాయుధము చేయుచుండగా వారిద్దరి భుజములును, నేర్పరితనమును అధికములగు చుండెను. అట్లధికము లగుటచూచి బాగి నందితును మెచ్చుకొనుచుండిరి. వారిలో ఒకరి కంటె ముగిరికి వీరస మధికముగచూడగా ఆ వీరత్వమును వారి నొకరి కొకరు లక్ష్యపెట్టలేదు. ఇట్లు దుర్యోధన భీమునిద్దరును బంధాసుర; దేవేంద్రునివలె భయంకరముగా యుద్ధము చేయుచుండిరి. అనేకవిధములు గు గదల దెప్పలచేత వారి కవచములు, నీసకములు, ఖండములుగాను, తుండములుగాను, నుగ్గురుగ్గుగాను, పాడిపాడి గాను, అనుచుండెను. అప్పుడు దుర్యోధన భీము నిద్రును గదాను తిప్పి, ఒకవైపుగా వేరునట్లు ప్రేక్షకులకు దోపించుచు వేరొక తట్టున నైచుచుండిరి. ఆ గదదెబ్బలు తమ దేహములకు తగులకుండు నట్లు దేహములనువంచి, దెబ్బలును తప్పించుకొనుచుండిరి. పెంటనే నడిగావేయు గదదెబ్బలను తప్పించుకొనుచు యుద్ధవీరమును విడువక ఒకరినొకరు నొప్పించుకొనుచుండిరి. మాత్సర్యములచేత ఒక రొకరు గదలను పదిగొట్టుచు చెదరగొట్టుచుండిరి.

భీముడు తన పరాక్రమమును అధికముగా నున్నప్పుడు దుర్యోధనుని యెగతాళి చేయుచుండెను. దుర్యోధనుని పరాక్రమము అధికమైనపుడు దుర్యోధనుడు భీముని యెగతాళి చేయుచుండెను. ఆ భీమ దుర్యోధనులు గిమ గురుకియ్ విశేషముల వలన మిక్కిలి విచిత్రము గదాయుధము చేయుచుండిరి. వారిద్దరును గద నిభుక గద

చుట్టి వచ్చినట్లుగా పెంట పెంటనే గదలను వేయుచుండిరి. తమ పరాక్రమములచేత చాటి మరియొకతట్టుకు దూకుచుండిరి. ఒకరి నొకరు మాటిమాటికి ఎదిరించి తాకుచుండిరి. మరల పెనుకకు బోవుచుండిరి. పాదములచేతను, భుజములచేతను కటిమధ్య ప్రదేశముల చేతను, వక్షస్థలములచేతను, ఆయా స్థలములను కనిపెట్టి గదలను విడుచుచుండిరి వేగముగాను విచిత్రముగాను, అనేకరీతులుగా గదలను వేయుచు, దెబ్బలను తప్పించుకొనుచుండిరి. గదదెబ్బలు తమ దేహమును తాకినప్పుడు, హృద్దరును, అనేకవిధములుగా సంతోషింపుచు ఉత్సాహ, బల, శౌర్యములు గలిగియుండిరి. వారిద్దరికిగల కోపములు వారి మనస్సులందు, సకల అవయవములయందు వ్యాపించి కప్పియుండెను. గదదెబ్బలు తగులుటచేత హృద్దరి దేహముల యందును రక్తము కారుచుండెను. వారి గదాయుద్ధమును జూచి దేవత లందరును అప్పటప్పటికి క్రొత్తయగు వింతలు కలవారై, ఆశ్చర్యములను బొందుచుండిరి. ఇట్లు బలపరాక్రమ శౌర్య, మాత్సర్య, ఉత్సాహములచేత భీమ దుర్యోధను లిద్దరును, భయంకరమైన గదాయుద్ధమును చేయుచుండిరి.

ధృతరాష్ట్రమహారాజా! అంతట వారిద్దరును అధికమైన వీరాగ్రహవేగ గర్వచిత్తములు కలవారై ఒకరినొకరు గెలువవలెనని, ఘోరయుద్ధముచేసిరి. భయంకరమైన ఆటోపములును, వేగములును అధిక బల శౌర్యములును, వారి దేహములయందు మిక్కిలిగా నుండెను. విజయమందు కోరికలును, తమ్ము రక్షించుకొనుట యందు నేర్పరితనములును, అధికములై యుండెను. వారిద్దరును తమ దేహమును కాపాడుకొనుచు విజయమును కోరుచు పోరినను ప్రాణముల యందపేక్ష లేకుండ నుండిరి. ఒకరొకరి గదదెబ్బలు తగిలినప్పుడు వారిద్దరును ఒకపైపు న్నక్కి నిలిచియుండి తమ ఎడమచేతులచేత మరల గదాయుద్ధము చేయుచుండిరి. అందరికిని ఈ విషయము గొప్ప యాశ్చర్యము కలిగించుచుండెను.

ఇట్లు అధిక ధైర్య శౌర్యోత్సాహములు కలవారై పోరుచుం
డగా రాద్రుసము రెండురూపములు పొందిన శృంగేయస్సట్లుండెను.
వారిద్దరి దేహములయంగును, కొత్త రక్తము అర్పదప్పుడు కారు
చుండెను. ఆ దేహములయందలి రక్తములచేత వారిదేహములు
రక్తములయందు మునిగియున్నట్లుండెను. వారిద్దరును తిప్పుగదలు
సంధ్యాకాలముంగ గల రెండు ఎగసి మేఘములవలె నుండెను.
దేవతలు ఆశ్చర్యమును బొంది స్తుతింపుచు మెచ్చుకొనుచుండగా,
భీము దుర్యోధను లిద్దరును చూసేపు ఘోరియ్యుగమును జేసిరి.
వారిద్దరి యుద్ధమునుజూచి ఎవడు గలుతునో, ఎవడు ఓడిపోవునునో,
సశ్చయింప లేక దేవతలు అత్యాశ్చర్యము బొందుచుండిరి. భీముడు
దుర్యోధనుడు సమానముగా యుద్ధముజేయుచు కొత్తగా యుద్ధము
నకు వచ్చియు మెటమెటనే ఒకరికొకరు ఎదిరించి గదలనుత్రిప్పుచు
భయంకరముగా మెలగుచుండిరి. వారిద్దరు దేహములును రక్తమయ
ములై పుష్పించి మోచగ వృక్షముల చంటవలె ఎఱ్ఱగ ప్రకా
శించుచుండెను.

ధృతరాష్ట్రునిహారాబా! ఇట్లా భీమురుర్యోధను లిద్దరును
ఒకరి కొకరు చొరబడక తమ బలముదాగ్రము శౌర్య ధైర్యములచేత,
గదాయుద్ధము జేసిరి. దుర్యోధనుడు మిక్కిలము చుట్టుకొనవచ్చు
చుండెను భీముడిది యక్షపెట్ట. ఎవడుమిక్కిలు చుట్టుకొని తిరిగి
వచ్చుచుండెను. దుర్యోధనుడు మిక్కిలి యిర్విగలబాడై తన
గదాయుధమును భీముని మిక్కిలముగాయిండు వేసెను. భీముడు
తన గదను దుర్యోధనుని చేతిరూద వేసెను. అదెట్లుక, దుర్యోధనుడు
తన చేతియందుగల గదను విడువక పూనికతో త్రిప్పెను. అత్రిప్పుట
వలన గదయొక్క కాంతులు ఆకాశమందు వ్యాపించెను. దుర్యో
ధను డతని నేర్పరితనముచేత ఎని గదను భీమునియొక్క శిరస్సు
మీద వేసెను. అదెట్లుగిది భీముని భయపడక మరియొక కీడు
బొందకుండుటకు అశ్చర్యమాయెను. భీముడు మిక్కిలి కోపము గల

వాడై తన గదను భయంకరముగా త్రొక్కి తన కరలాఘవముచేత దుర్యోధనుని రొమ్మందు గొట్టెను. ఆ దెబ్బకు దుర్యోధనుడు తన నేర్పరితనముచేత తప్పించుకొనెను. భీముడు మిక్కిలి వేగముగా తనగదను మరల తీసుకొని సమయమందు దుర్యోధనుడు తనగద చేత భీముని రొమ్మనుగొట్టి, భయంకరముగా నొప్పించెను. ఆ దెబ్బలకు భీముడు మూర్ఛిలైనా. ధర్మరాజాది పాండవులు ధృష్టద్యుమ్నాది పాంచాలుకు దిగులుపడిరి. వెంటనే భీముడు మూర్ఛ తెలిసికొని బలపూర్వకముగాలచేత ప్రకాశించుచు దుర్యోధనుని డొక్కయందు గదచేత భయంకరముగా గొట్టెను. ఆ దెబ్బకు దుర్యోధనుడు నొచ్చి, ధైర్యమువిడువక మహాధైర్యముగలిగి యెగసెను. అట్లు ఎగసిన దుర్యోధనుడు తనగదను భీముయొక్క నొసటికిని, చెవులకును నడిచి ప్రదేశమంగు వేసెను. ఆ దెబ్బతగిలి భీమానిశిరోభాగము పగిలెను, అందుకు నొచ్చి భీముడు మూర్ఛిలైనా, అంతకుముందు సరస్సువద్ద దుర్యోధనునిజూచి, నవ్వి నవ్వారందకును అప్పుడు నిగ్గుపడి భయపడిరి. వెంటనే భీముడు మూర్ఛ తెలుసుకొని లేరి తనశిరోభాగమంగు రక్తము కారుచుండగా గండస్థామునందు నుదటలము కారు మదపుటెనుగువలె ప్రకాశించుచుండెను. భీముగద ఏనుగు తొండగావలె తోచుచుండెను. ఆగదాయుధమైన భీముడు తిన్ని దుర్యోధనునిమీద వేసెను. ఆగద దుర్యోధనునిమెడయొక్క ప్రక్కయెముకలయందు తగిలినందున గొప్పవాయువువలన పడిన సాల వృక్షమువలె దుర్యోధనుడు మూర్ఛిల్లి క్రిందపడెను. అందుకు ధర్మరాజాదులందరును పరమనందముగా బొందిరి. ధృతిరాష్ట్రమహారాజాదుర్యోధనుడు శీఘ్రముగా మూర్ఛ తెలిసి లేచి యమధర్మరాజునుబోలు ఆకారముగలవాడై విద్రాణముగాతిరుగుచు ఆశ్చర్యమునుగలిగించుచు అనేకములైన గదదెబ్బలచేత భీముగొట్టుచు విహరించెను. ఆగద దెబ్బలకు భీముడు మూర్ఛిల్లి క్రిందపడెను. అంతట భీముడు బచ్చెనని దుర్యోధనుడు తలచి సింహనాదమును వేసెను. భీముడు చావక బ్రతికియుండుట దుర్యోధనుడు చేయు యుద్ధపద్ధతులు, శరణిని దేవ

తలు మెచ్చుకొని దేవతలు దుర్యోధనునిమీద వున్నవర్షమును కరు పించిరి పాండవులకును, ధృష్టద్యుమ్నాది పాంచాలాదులకును మిక్కిలి భయము కలిగెను. భీముడు మూర్ఛ తెలుసుకొని రోషము చేత ఎర్రని నేత్రములు కలవాడై గ్రుడ్లు తిప్పచు వీరావప్తంభము చేత ప్రణాశించుచుండెను. అప్పుడు సాత్యకియ ధృష్టద్యుమ్నాదునా, సకులసహదేవులను “మేము మేము” అని చెప్పుచు దుర్యోధనుని యుద్ధమానకు పిలిచిరి. ఆ మాటలను భీముడునిని మీరు ఈ యుద్ధము లకు రావద్దని వారిని వారించెను. అంతట దేవేంద్రుడు సముచిని యెదిరించినట్లు భీముడు దుర్యోధను నెదిరించి బహువివిత్ర గతులచేత సంపరింపుచు గదాయుద్ధము చేయుచుండెను. అట్లు యుద్ధముచేయు చుండు భీమ దుర్యోధనులనుజూచి అర్జునుడు శృష్టనితో యిట్లనెను.

శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునితో భీమ దుర్యోధనుల తారతమ్య ము ల జెప్పుట

మహాత్మా! కృష్ణా! భీమ దుర్యోధనుల గదాయుద్ధమునుజూచి తివిగదా, వీరిద్దరిలో ఎవరియిదిగదా ఏమేమి విశేషములుతోడు చున్నవో, నీమనస్సునగల యభిప్రాయములను నాకు జెప్పుము. అని అర్జును డడుగగా శృష్ణుడిట్లనెను. అర్జునా! భీమ దుర్యోధనులు లిద్దరికిని గురుశిష్యుల సమానమేమియు యిన్నది. వీరిద్దరిలో భీమునకు దేహ బలకత్తి దుర్యోధనునికంటె అధికమైయున్నది. దుర్యోధనునకు భీమునికంటె గదాయుద్ధముగదా అభ్యాసము, సమర్థత్వము మిక్కిలి అధికమైయున్నవి. దుర్యోధనుడు గదాయుద్ధమును అధికముగా అభ్యసించి యున్నాడు. భీముడు బలకత్తియం డిదికదైవము, ఒకట రిగా దుర్యోధనునితో బోరుసప్పుడు దుర్యోధనుని అభ్యాస బలసమర్థత్వము వలన గాధ నొందుచున్నాడు. కనుక ధర్మయుద్ధమందు దుర్యోధనుని గెలుచుట కష్టము. అన్యాయముగా భీముడు దుర్యోధ నుని చంపవలయును. అర్జునా! నూయా పంతులగు శత్రువులను

మాయా ప్రకారముగా చేతనే చంపవలయును జేసేందుడు నృతాసుకుని చ పసివిధానము మనము పెద్దావనిన వింటిమిగా నా! అదిగాక పూర్వము జూచునాడినపుడు దుర్యోధనుని తోడలు పింగుగొట్టెదనని భీముడు ప్రతిజ్ఞపట్టెనున్నాడు. ఆ విషయమునుగడచుము. గదాయుద్ధమందు నాభి కిందనుండు శరీర భాగము నొప్పించుట ధర్మముగాదు. ఆ ధర్మము నొకవిధముగా విడిచి, అవమాన విధముగా తోడలు పింగుగొట్టి తన ప్రతిజ్ఞను భీముడు చెల్లించుకొనవలయును. ఈ యభిప్రాయమును మనసునం దుంచుకొనక యుద్ధముచేసి యెడల భీముడు ధర్మరాజునకు హింసితిని కలిగించును. కనుక అర్జునా! ఇప్పుడు భీముడు తన ప్రతిజ్ఞను ముగివక నానిని నెవముచేసికొని దుర్యోధనుని తోడలు పింగుగొట్టి చంపవలయును. ఈ యుపాయము వలన త్వమీయొక ఉపాయముచేత దుర్యోధనుడు చావడు. ధర్మరాజు వలన మనకు భయము కలుగుచున్నది. అది ఎట్లునగా చెప్పదను వినుము.

అర్జునా! ఇదివరకు భీష్మ ద్రోణులు మొదలగు గొప్ప శత్రువులనుజంపి విజయకీర్తులను బొందితిని. ఆకీర్తులు సందిగ్ధములగునట్లుగా ఒకని జయించి రాజ్యమును తీసికొమ్మని ధర్మరాజు దుర్యోధనునితో చెప్పెను. అట్లు ధర్మరాజు చెప్పి గదాయుద్ధము చేయుమని భీముని ప్రవేశపెట్టెను. ధర్మరాజు యింతటిదృఢాగ్రహణయెను. తనబంధుమిత్ర పరిచారి లొదనును చావగా రాజ్యమందాశను విడిచి దుర్యోధనుడుపోయి సరస్సులో దాగియుండెను. ఆదుర్యోధనుని వెదకితెచ్చి బుజ్జగించి ఉపచారముచేసి ఘోరయుద్ధము చేయుటకు ధర్మరాజు దుర్యోధనుని పిలిచితిని వచ్చెను. ఇట్లు యుద్ధమానకు పిలిచికొనివచ్చి ఒక్క నిమిష రాజ్యమును తీసికొమ్మని చెప్పెడివాను మీకంటే మరి యొకరు లేరు. దుర్యోధనుడు మాత్సిర్యముచేత భీముని జయించుగిమిత్తమై పదమూడుసంవత్సరములుమిక్కిలి పరిశ్రమచేసిగదాయుద్ధము నభ్యసించెను. అట్టి అభ్యాసముచేత దుర్యోధనుడు ఊర్ధ్వముగాను,

అర్జునుగాను మిక్కిలి ఉల్లాసముచేత ఎరుగుదు సుచోవుచు ప్రకాశింపుచున్నాడు. ఈభీముడు బహుశాః ముగిదాయుధము సభ్యసింపలేదు. గనుక ఈభీముడిపైను ధర్మముద్ధమును విడిచి గుగ్గొస్తుడైన దుర్యోధనుని చంపవలయును. అట్లుచేయవలయునని గొంతి సేపటికి భీముడు చనిపోవును. భీముడు చచ్చిన వెంటనే పాపాత్ముడగు దుర్యోధనుడు రాజగును. పాడు రాజగుటకు పాపాత్ముని యులసెరాదు. అని కష్టపడుచునున్నో జెప్పెను. కృష్ణుని మాటలను అర్జునుడు విని తనవైపు భీముడు చూచినప్పుడు తనతోడనున్న తన అరచేతులతో అప్పరింపెను. అర్జునుడు తొడలపైపలముల భీముడుచూచి అది సజ్జయని తెలిసికొని మానస్సుతో కట్టని తలలచిను.

అధర్మముగా తొడలు పగుగగొట్టుచు కృష్ణుని అనుజ్ఞచేత అర్జునుడు పైకి చేసెను. గనుక యీ నేను ధర్మయుద్ధమును జాలించి అధర్మముగా దుర్యోధనుని తొడలు పగుగగొట్టెను. ఏ విధముచేతనైనను శత్రువునివలన అపమానమును పొందినందవలయును. కృష్ణార్జునుల బుద్ధిప్రకారము జగిందెదనని భీముడు తనమనస్సుతో విశ్వయించెను. అందువలన భీముడు నానావిధగతులతో పోరుచు దుర్యోధనునితో నచరింపుచుండను దుర్యోధనుడు విచిత్రముగా తన భుజాలనుగూడ బాపుచు భీమునితో భయభరముగా గదాయుధము నీయుదుండెను. అప్పుడచి గదాయుధము మాంసము కొరకు పోరుచుండు గరుడఃక్షుని చందము చూడెడియుండెను. ఆ సమయమున భీముడు మిక్కిలి ఉల్లాసముచేత గదాయుధమును తిప్పి దుర్యోధనునిమీద వేసెను. అప్పుడు దుర్యోధనుడు ఎగిరిదాటి ఆదెబ్బను తిప్పించుకొనెను. అంగెట శ్రీఘముగా భీముడు పరుగెత్తి తన గదను తీసికొనెను. ఆలోపల దుర్యోధనుడు భీమునిమీద తన గదను వేసెను. ఆదెబ్బకు భీముడుమాంసమైతెను. భీముడు మూర్చిల్లుట దుర్యోధను డచుగకె ఆటలాడునట్లు ఎగిరి గంతులు వేయుడు భీముని

మీదకి పరుగెత్తెను, అలోపల భీముడు మూర్ఛ తెలిసికొని దుర్యోధనుని మీదికి ఎగిరి గదను వేసెను

దుర్యోధనుని భీముడు గదచే తొడలు విరుగగొట్టుట

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! దుర్యోధనుడప్పుడు పైకెగిరి ఆగద దెబ్బను తప్పించుకొనెను. గుర్యోధనుడట్లు పైకెగిరి అద్భుతముగా తిరుగుచు భీము మీదకు వచ్చుచు భీముని చంపుటకు ప్రయత్నించెను. భీముడది మంచి సమయమని తలచి అతివేగముగా గదాయుధమును దుర్యోధనుని తొడలమీద విసిరి వేసెను. ఆదెబ్బకు వజ్రాయుధముచేత పర్వతశిఖరము పిగిసి డిగిల్లు దుర్యోధనుడు తొడలు విరిగి క్రిందపడెను. ఆసమయమున ఆకాశమునుండి పెద్దకోగము క్కలుపడెను. అధికముగా దుమ్ము, మాంసము, రక్తము, ఆకాశములోనుండి వర్షమువలె కురిసెను. ఏనుగులు విస్మయములైన ఘోరములనుచేసెను, గుఱ్ఱములు విపరీతములైన సక్రిలిపులుగాసంచెను. మరియు అనేక ఉత్పాతములు కలిగెను. దుర్యోధనుడు తొడలు విరిగిపడినప్పుడు పాండవులును, పాంచాలురును పరమానందముబొందిరి. ఆసమయమున ఆకాశమంతయు ఒక్కమారుగా మోగునట్లు దేవతలును, గరుడగంధర్వాదులును, ఆగదాయుధ విశేషములను బాగడు కొనుచు తమతమ నివాసములకు వెళ్ళిరి. సింహముచేత సడిన మదపుటెరుగువలె గద దెబ్బ తగిలి దుర్యోధనుడు క్రిందిపడియుండెను. అట్టి దుర్యోధనుని దగ్గరకు భీముడుపోయి నిట్లనెను.

ఓరీ! పాపాత్ముడా! దుర్యోధనా! పూర్వము ఏకవస్త్రముతో రజస్వలయైయుండెడి, ద్రాపదిని సభకు యిచ్చించి తెప్పించితివి. నిండు సభలో ఆద్రాపదిని అవమానించితివి. ఆపాపఫలము నిప్పుడనుభవించుము అని భీముడు దుర్యోధనునితో చెప్పుచు తనఎడమ కాలిపాదము చేత దుర్యోధనుని శిరస్సును గట్టిగా తిన్నెను. అప్పటికిని కోపము

చల్లారందున మరల భీముడు దుర్యోధనుని ముఖము చూచి యిట్ల నెను. ఓరి! పాపిష్టుడా! దుర్యోధనా మమ్ములను పశువులని చెప్పిన మీవారిని వందరిని చంపితిమి రాజధర్మముచేత యిప్పుడు యిక్కడ మిమ్ములను పశువులని మేము మరల అనుచున్నాము మాయాయాప ములగు సాగటాలకామలచేత మాయజూడము నాడుట సమర్థత్వ మగును. ఇది గొప్ప యుద్ధమేగాని ఆ మాయజూడము కాదని తెలిసికొనుము అని భీముడు దుర్యోధనునతో చెప్పి బిగ్గరగా పక పక నవ్వి కృష్ణధర్మరాజు పాంచాలకమార అర్జున సాత్యకి సకుల సహదేవులను జూచి యిట్లనెను.

కృష్ణ ధర్మరాజాదులారా! పూర్వము బ్రాహ్మది రజశ్వలయై ఒంటిచీరతో నున్నప్పుడు ఆ బ్రాహ్మదిని యీ దుర్యోధనుడు సభకు యీడ్పించి తెప్పించి అవమానము చేసెను. ఈ దుర్యోధనుడు అజ్ఞా ప్రకారము దుశ్శూరుడు ఆ బ్రాహ్మని శిఖపట్టుకొని యీడ్చుకొని వచ్చెను అట్టి పాపాత్ముడగు దుర్యోధనుడు యిప్పుడు తొడలు విరిగి పడియున్నాడు. కన్నులపండువుగా జూడుడు. ఆ బ్రాహ్మి చనిన గొప్ప తపస్సువలన నీశుధమిప్పుడు గభించెను. అని భీముడు చెప్పగా కృష్ణార్జునాదులందఱును పరమగు నోషము నుపొందిరి. భీముడు మిక్కిలి సంతోషము గలవాడై నాల్గముచేయునిధముగా గంతలువేసెను. భీముడు స నోషముచేత దింకులు శ్రోగ్గము అక్కడుండు వారందఱును వినుపట్లుగా యిట్లనెను.

జనలారా! పూర్వము ధృతరాష్ట్రుని కమామలగు యీ దుర్యోధనానుడు అందఱుచు మాకు మగరిసని లేదని నిందించిరి. అట్టి ధృతరాష్ట్రుని కొడుకలందరిని యిప్పుడు యుద్ధమందు జంపితిమి వారి బంధువులను, మిత్రులను సైన్యము విశ్లేషముగా కట్టపడి చంపితిమి. ఇంకువలన మాకు స్వర్గ సరకములలో యేదికలిగినను సమత్వమే యగును అని భీముడు జనులందఱు వినుచుండగా చెప్పి గదన

తీసికొని ఆ గదచేత దుర్యోధనుని మెడను బదిమిపట్టి మరల కాలి పాదముచేత దుర్యోధనుని శిరస్సును తన్నెను. మునుపు తన్నినందు లకే ధర్మరాజు పరితాపము గలవాడై యుండగా లేండివసారి తన్నుటకు ధర్మరాజు సహిష్ణుక భీముతో యిట్లనెను.

భీమా! నీపాదముచేత దుర్యోధనుని శిరస్సు తన్నెవద్దు. ఇట్లు తన్నుట అధర్మము, అధర్మముచేయుటకు సమ్మతంపరాదు. దుర్యోధనుడు రాజరాజు అనుపేరుతో ప్రసిద్ధిపొందెను ఇతని తమ్ములును, బంధువులును, సైన్యమును చచ్చినను గౌరవముగా మృద్ధముచేసెను దుర్యోధనుడు పడియుండెను. అటువంటి దుర్యోధనుని తన్నుటయు వంచదమగును. ఈసులు వసనచేతజనులు మెచ్చును. ఇతనివరకధర్మపరుడవని లోకమందా ప్రసిద్ధి పొందినది. ఇప్పుడు యీ దుష్కార్యమును చేయరాదు. ఇందువలన నీకు గలుగు ప్రయోజనము లేదు. ఈచడు గర్వమువలన ప్రయోజనము లేదు. అని ధర్మరాజు భీముని దూషించి దుర్యోధనునిజూచి కన్నీగు కార్చుచు గుర్యోధనునితో యిట్లనెను.

దుర్యోధనా! దైవము ప్రతికూలమైనందున నీకును మాకును విరోధము కలిగెను. నీవు మాకు ద్రోహము చేయవలెనని తలచితివి. మేము నిన్ను ద్రోహముచేయవలెనని తలచితిమి, అట్లు తలచుటవలన యింత యుద్ధము జరిగెను. నీ యధర్మమువలన నీ మదలోభ క్రోధముల వలనను నీకు యిగతకష్టము కలిగెను. నీవలన నాకును బంధుజనహాని కలిగెను ధృతరాష్ట్రుని కోడండ్రందరును విధవత్వముచేత అధికముగా దుఃఖించుచు నున్న దూషితురు. అని ధర్మరాజు అనేక విధములైన మాటలను దుర్యోధనునితో చెప్పుచు తల్లిదీల్లుచుండెను. అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో చెప్పగా ధృతరాష్ట్రుడు సంజయుని జూచి యిట్లనెను.

సంజయా! బలరాముడు గదాయుద్ధ ధర్మమును సమగ్రముగా యోగి వాడు అబలరామ. దుశూచుచు డగా భీముడు అధర్మముగా గదచేత దుర్యోధనునితోడలు మిగిలినాడని చెప్పితిని, అప్పుడు బల

రాముడు చూచి యేమనెనో చెప్పము అతడు తన గమ్మగు కృష్ణ సాత్యనులను, తన మగమూగు ధర్మగాఢములను చూచి బలరాముడు ముగ్ధులముచేత భీముని దూషింపన జెనమో తెలియలేదు. అని ధృతరాష్ట్రుడడుగగా సంజయ దీట్లనెను. ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! అప్పుడు బలరాముడు మిక్కిలి కోపముకలవాడై ఎరస ముఖముచేత ప్రకాశించుచు లేచి నిలిచి యుండి చేతులెత్తి అక్కడుండు రాజులతో యిట్లనెను. రాజులారా! భీముని బలపరాక్రమములను స్పష్టముగా జూచిరిగదా! భీమునివంటి అధర్మపరుని బలసభాములయందెక్కడను జూడలేదుగదా! యుద్ధమందు నాభిక్షింది కరీరభాగమును నొప్పించుటకు ధర్మముకాదని గదాయుద్ధ కాస్త్రమునందు చెప్పబడి యున్నది. భీమాడు తన యిష్టపకారము తెల్పుచేసి దుర్యోధనుని తోడలు విరుగగొట్టెను. అని బలరాముడు రాజులతో చెప్పుచుండగా ఖాని మనస్సునందు కొనగొని అధికముగా నుండెను. అంతట బలరాముడు తన రథముమీదనుండు నాగేటి ఆయుధమును భుజమున నందుంచుకొనెను అంతట బలరాముడు భీమునిమీదకు నొకమామవలె బోవునుండెను. అతని వేగమునకు భూసుంతయు అదరిపోయెను.

శ్రీకృష్ణుడు బలరామునకు కోపోపశమనము చేయుట

భీమాడు తన సహోదరుల బలమును, తన బలమును, ఏకదూపముగా నమ్మి, ఎప్పటివలె తన మనోబలముచేత చలించుకుండెను. ఆ సమయమున అతివేగముగా కృష్ణుడు బలరామున కద్దపడి తన గొప్ప విశాలములైన చేతులచేత బలరాముని పట్టుకొనెను. కృష్ణుడు ఆ బలరాముని పట్టుకొని కైలాసపర్వతమును ఆనుకొని యుండు అంజనపర్వతమువలె ప్రకాశించుచుండెను. కృష్ణుడు గొప్పక కద్దనితో బలరామున కిట్లనెను. అన్నా బలరామా! కాను వృద్ధిపొందవలయును. తన మిత్రులు అభివృద్ధి పొందవలయును. తన మిత్రులకు మిత్రులగునాకు

అభివృద్ధిగలిగి యుండవలయును. ఈ శత్రువులు నశింపవలయును. శత్రువులకు మిత్రులగువారు నశింపవలయును. శత్రువులయొక్క మిత్రులకు మిత్రులగువారు నశింపవలయును. ఈ చెప్పబడిన ఆరు విధములును ఉన్న యెడల తనకు అత్యంతశుభములు కలుగును. ఈ విషయము లాడుచు వివరికముగా నుడుటతగదు, కనుక మిత్రులకు కీడు కలిగిసప్తగు స్నేహితుడగువాడు తండ్రినిగినమాచేత ఆకీడును బోగొట్టవలయును మహాత్మా! బలరామా! పాండవులు స్యాపరా క్రమనంతయు, ఆ పాండవులు మఃకు సగనుమిత్రులు విశేషించి మన మేనత్తయగు కుంతీదేవి కుమారులు నీతివంతులు, అట్టి పాండవులు దుర్యోధనాదులచేత మిక్కిలి అవమానింప బడిరి.

కనుక ఈ పాండవులకు అశక్తిమంగానీవుఅభివృద్ధిగలిగి పవల యును. రాజులగువారు తమ ప్రతిష్ఠలను నిర్మించుట పగమధర్మమై యున్నది. ఆకీషయమునునీవు మనస్సుంచు యోచింపుము. దుర్యోధనుని తొడలు గదచేరి విరుగగొట్టెదనని పూర్వము భీముడు సభ యందు ప్రతిజ్ఞ చేసియున్నాడు. అనియుగాక భీమునిగదచేత దుర్యోధనుని తొడలు విరుగనట్లుగా మైత్రేయమహామునిదుర్యోధనునికపించి యున్నాడు. ఆశాసములన భీముని గదచేరి దుర్యోధనుని తొడలు విరుగవలసియుండినను, ఇప్పుడా ప్రకారముగానే జరిగెను. ఇందువలన దోషములేకు నీవుకోపమును విడుము. పాండవుల శభివృద్ధిగ మనకు సమృద్ధిని కలుగజేయుము. అగ్రకృష్ణుడు చెప్పగా బలరామునిట్లనెను. కృష్ణా! పురుషుడగువాడు ధర్మార్థ కానుకలను బోధింపజేసి నాశము కాకుండట్లుగా నిలుపవలయును అట్టిచేయక ధర్మమునువిడి పించి అధర్మముగా అర్థకామములను బోధింపబాడు, నిందకుపాత్రు డగును. మరియు, మైత్రేయునియొక్క శాపమున్నదనియు, భీముడు ప్రతిజ్ఞ చేసి యున్నాడనియు చెప్పితివి. ఆ రెండును గలిగియున్నను, ధర్మమార్గమును విడువక ఆప్రతిజ్ఞను చెల్లించుకొనవలయును, భీము

కొననలయును భీముడట్లుగాక గదాయుద్ధనుండు అధర్మముగా తొడలు విరుగగొట్టెను. ఇది దోషముగను! బలరాముడు శృష్టునితో చెప్పగా ఆమాటలకు శృష్టుడు, విని బలరామునితో యిట్లనెను.

మహాత్మా! బలరామా! యాగోకముగ నీవు ధర్మాత్ముడవనియు, శాంతచిత్తుడవనియు, గోషములేవాగ వనియు, సగ్వగా జనులందఱును : నన్ను స్తుతించుచుండుదు. శ్రోధముకపోగొట్టకొనును, భీముడు తన ప్రతిజ్ఞను చెల్లించుటకు గదచేరి దుర్యోధను తొడలు విరుగగొట్టెను. ఇది ధర్మమేగాని యధర్మకాదు. నిలిచి యుద్ధము చేయునప్పుడు, నడచునప్పుడును, తొడలు విరుగగొట్టలేను, దుర్యోధనుడు పైకియెగసి, భీమునిపైకి దూకుచున్న సమయమందు తనను రక్షించుటకొరకు, ప్రతిజ్ఞ చెల్లించుటకొరకు తొడలు విరుగగొట్టెను. భీమునకు ప్రాణాపాయ సమయమందు దుర్యోధను! తొడలను కొట్టుటకు సమయమై యుండగా, యీ తొడలు కొట్టరాదని విదునరాము, అట్లువిడిచినయెడల దుర్యోధనునిచేతభీముచే చచ్చును, గదచేతదుర్యోధనుని తొడలు విరుగగొట్టవలసి తన ప్రతిజ్ఞను పడమాడునంపత్సరములనుంచి భీముడు దాచి, కని పెట్టియున్నాడు. ఆ ప్రతిజ్ఞను యీ దుర్యోధనుడు కలచక భీముని మీదికి యెగిరివచ్చును అట్లు మరచి దుర్యోధనుడు ప్రవర్తించినందున చెడిపోయెను. అందువలనమున కేమి!

కలియుగము ప్రవేశించుటకు గమిపించియున్నది. ఇట్టికార్యములు ధర్మములై చెల్లగోవు దుర్యోధనుడు పుట్టినది మొదలుకొని కపటముచేత ధర్మాత్ములైన పాండవులకు అపకారము చేయుచున్నాడు గనుక యీ దుర్యోధనుని కపట ప్రకారముచేత చంపుటవలన అధర్మ గోషము కలుగ జాలదు, అభిమన్యుడు పాండవ యాదవ సంకములను అభివృద్ధి చేయువాడగును. అభిమన్యుని యీ దుర్యోధనుడు అధర్మముగా వచించి అనేక రథికులచేత చంపించెను. అది యంతయుచుకము యెరిగియే యున్నాము. అని శృష్టుడు బలరాము

నితో చెప్పెను. ఆ మాటలను బలరాముడు విని గొప్ప ముఖముగల వాడై కృష్ణునితో యిట్లనెను. కృష్ణా! ఇటువంటి శిత్తితజయమును పొందిన భీముడు పొగడబడడుగాక! యుద్ధధర్మమును తప్పక యుద్ధము చేసిన ధర్మాత్ముడైన దుర్యోధనుడు అశ్వియలోకమును పొందును. అని బలరాముడు కృష్ణునితో చెప్పెను. తన రథముమీద యెక్కి ద్వారకాపట్టణమునకు వెళ్ళెను. ఆ బలరాముని పొటలగు పొండవులును పాంచాలురును సాత్యకి మొదలగు యాదవులను చిన్నబోయిరి. పిమ్మట కృష్ణుడు ధర్మరాజును చూడగా ధర్మరాజు దీనముఖముగల వాడై దుఃఖమైన మనస్సు గలిగి వ్రాగుండెను. అట్టి ధర్మరాజుతో కృష్ణు డిట్లనెను.

ధర్మరాజా! దుర్యోధనుడు బంధువులను నశింపజేయుచాడు. పాపాత్ముడగును, ఇట్టిదుర్యోధనుని భీముడు యుద్ధముందు పడగొట్టి శిరస్సును తన్నెను. ఇట్లు చేయుట అధర్మముగాదు, గమక నీవుచింతింప వలసిన పని లేదు. ఎడను పాదముచేత దుర్యోధనుని శిరస్సునుతన్నెద ననెడి ప్రతిజ్ఞ భీమునకు గలిగియున్నది. అని కృష్ణుడు ధర్మరాజుతో చెప్పగా ధర్మరాజు ఆ కృష్ణునితో యిట్లనెను. కృష్ణా! కురువంశము నశించినందుకు నామనస్సు దహింపబడుచున్నది. అవియట్లుండగా భీముడు యీదుర్యోధన మహారాజును కాలిచేత తన్ని యీ ప్రకార ముగా అవమాన పరచెను. ఇందుకు నామనస్సు నుఁఖపకుండునా యీదుర్యోధనుడు యిదివరకు మహ్నులను కనిపెట్టి మిక్కిలి అవమానించెను. అవి యన్నియు భీముడు తన మనస్సునందుంచుకొని అన్యాయముగా దుర్యోధనుని శిరస్సును తన్ని అవమానించెను. అందుకు మనము యిక నేమి చేయవచ్చును! ఇక వృణ్యపాపములను విచారించుట వలన ప్రయోజనము లేదు. అని ధర్మరాజు కృష్ణునితో చెప్పెను. కృష్ణుడు ధర్మరాజుతో యిట్లనెను. ధర్మరాజా! నీవు చెప్పినట్లుయిక వృణ్యపాపములను విచారించుటవలన ప్రయోజనములేదు. నేను యీ కార్యమును యింత దూరము కొనియాడవలసినపని లేదు. అని కృష్ణుడు

ధర్మరాజుతో చెప్పి భీమునియందుగల పక్షపాతముచేత ధర్మరాజు యొక్క చింతను బాపి వచ్చెను. అట్లునుడు మిక్కిలి సుఖోపములేని చిత్తముగలవాడై ఓడయు మీలనియు జెప్పక పూరకంబెను. అప్పుడు భీముడు అధికమైన సంతోషము గలవాడై రెండు చేతులను జోడించి శిరసునం దుంచుకొని నమస్కరించుచు వికసించిన నేత్రములచేత ధర్మరాజు దగ్గరకుబోయి యిట్లనెను.

అన్నా! ధర్మరాజా! మనలను అఃమానించిన కులద్రోహియగు దుర్యోధనుడు యుద్ధమందుపడెను. మునుకును, దుర్యోధనువకును ధైర్యమును పులి పాపకార్యములను చేసిన దుశ్శాసను కర్ణశకునులు ముగ్గురును ఇదివఱకే యుద్ధమందు చచ్చిరి. ఇక నీవే ప్రభుడవు. సకలరాజ్యమును అనుభవింపుము అని భీముడు చెప్పగా ఆచూటలను ధర్మరాజు విభీమునితో యిట్లనెను భీమా! కృష్ణుని కృపాకటాక్షము నీయందున్నందున దుర్యోధనుని పడగొట్టిరివి. నీ ప్రతిజ్ఞను చెల్లించుకొని పగతీగ్నుకొని నీకు దైవబల భుజబలములు యింత అధికమై యుండెనుగా! అని ధర్మరాజుభీముని గౌరవించెను. అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రు తో చెప్పగా ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో యిట్లనెను.

సంజయా! ఆ ప్రకారము దుర్యోధనుడు పశ్చియుండగా పాండవులును, పాంచాలుగును, ఏమి చేసిరో చెప్పుము. అని ధృతరాష్ట్రుడడుగగా సంజయు నీట్లనెను ధృతరాష్ట్రమహారాజా! నీకు నేనేమని చెప్పుదును? పాండవులును, పాంచాలుగును, పాండవ పక్షపు రాజులును! కృష్ణునితో గూడుకొని సంతోషముచేత పొంగుచుండిరి. వారిలో కొందరు గుడ్డలు విసురుచు వివలించుచుండిరి. మరికొందరు శంఖములను పూగించుచుండిరి. కొందరు భేరీలు మొదలగు వాద్యములు మ్రోయించుచుండిరి. మరికొందరు పెద్దగా సింహనాదములు చేయుచుండిరి. ఇట్లుండరును పరమసంతోషముచేత అనేకవిధములై పడితాపా కార్యములను చేయుచుండిరి. ఇట్లు చేయుటవలన భూమికి

భారముగా తోచెను, ఈ సకారము భారదగును చెలరేగి భీమునికి యిరుప్రక్కలుజేరి యిట్లనిరి.

భీమా! దుర్యోధనుడు గదాయుద్ధమందు అధిక సమర్థుడు. అధిక బలపూర్వముగనుండు. మదిని, ప్రేతకాసి, భయోగరముగా నీ మీరికివచ్చును. నీవు వచ్చిని దుర్యోధనుని పెద్దవైన తొడలు విరుగగొట్టి పడగొట్టితివి అందుకు మాకందాకి పరిహారము కలిగెను. ఆ దండవేత మాదేహములు పులికాంగురములు గలవయ్యెను. పక్షులు సాధ్యముగాని పృథ్వికాసురుని దేవేంద్రుడు చవిపట్టును మాకు నమనైన గుర్యోధనుని పడగొట్టితివి. పృథ్వికాసురుని చంపివచ్చుడు దేవేంద్రుని బొగడినట్లు మేము నిన్ను బొగడుచుంటిమి మీకు అవమానము కలుగజేసిన గుళ్ళాచన కర్ణ శకునలను ముగ్గురును యిదివరకే చూపితిని. ఇప్పుడు నీవు దుర్యోధనుని పడగొట్టి నీ అరికాలిచేత దుర్యోధనుని శిరస్సును తన్నితివి. నీకుంత సమర్థుడు ఈ లోకమందులేకు అని పాచాలాగు లందఱును, అనేకవిధములుగా భీముని స్తుతించిరి. ఆసమయమున గల యుద్ధమందు భీముడు అధర్మముగా దుర్యోధనుని చంపెనని సాక్షియుము తక్కిన రాజుల ముఱస్సుల యందుండు నేమో యని ఆరాజుల నందరిని కలిమిజూచి కృష్ణుడిట్లనెను.

రాజులారా! భీముడు అధర్మముగా దుర్యోధనుని పడగొట్టినని మీరు తలచవద్దు, దుర్మార్గుగను దుర్యోధనుడు ద్రాపదిని సభకు యాడ్చి తేప్పించి. అవమానము చేసెను. అట్లు అవమానించినను, ధర్మరాజు అందుకు సహించి సంగ్రహము చేసెనని, తమ తండ్రి యొక్క రాజ్యభాగ మిచ్చి యిడిగెను. దుర్మార్గుడగు దుర్యోధనుడు రాజ్యభాగమును పొంది యివ్వలేదు. పాపాత్ముడగు దుర్యోధనుడు కపటము గలవాడు గనుక యిటువంటి చావు చచ్చుటకు తగియున్నాడు. విదురాడు లాడకును దుర్యోధనునకు అనేక విధములుగా బోధించి, పాండవులకు రాజ్య భాగము నిమ్మనిరి. ఎందరు చెప్పినను, పండి యివ్వలేదు పాండవులకు యింత

మాత్రము భూమిని యిచ్చెదనని మ్రోసను, యిది, ఇది యిచ్చెదనని మ్రోసను చెప్పలేదు. తుదకు భీముని ప్రతిజ్ఞ వలన గవ దెబ్బచేత తొడలు విరిగి క్రిందకి కూనువలె యిట్లుడియన్నాడు. పాపాత్ముని గురించి ధర్మమార్గము స్పష్టముచేయవలసిన పనిలేదు. దుర్యోధనుని విషయమై న్యాయ ధర్మ విషయములైన మాటలను మీరు మాటలాడవద్దు. ఇక మీగులేని రథమునెక్కడు, అని కృష్ణుడు పాండవ పక్షమునందుగల గాఢాలతో చెప్పెను. తన్ను కృష్ణుడు దూషించెడు మాటలను దుర్యోధనుడు విని అధికకోపము గలవాడై, తన నిష్ఠులను భూమి నుందుమోపి, చేతులచేత భూమిని అడిమిపట్టిలేది, కూర్చుండెను. అట్లు కూర్చున్న దుర్యోధనుడు కనుబొమల ముడిపడుచుండగా కృష్ణుని జూచెడి క్రూరచేత వెనుక భాగము విగుగగా కోపముచేత నొయ్యెత్తి చూచెడి క్రూరసర్పమువలె దుర్యోధనుడు నోచుచుండెను. దుర్యోధనుడు మరణకాలముందు గలిగెడి శాధవంటి బాధకలిగియుండెను. ఆ శాధను సహించుకొని దుర్యోధనుడుముందు చెప్పిన ప్రకారము లేచికూర్చుండెను. తాను గదాయుధము చేయునప్పుడు, కృష్ణు డర్జునునితో మాటలాడుటను, దుర్యోధనుడు విని యుండెను. ఆ యర్జునుడును తన తొడలను అప్పగించుచు సైగచేత భీమునకు తెలుపుటయు, దుర్యోధనుడు ఓరకంటితో జూచియుండెను.

అటుపిమ్మట, భీమార్జునదెబ్బచేత దుర్యోధనుడు, తొడలువిరిగినప్పుడు యిట్లు తొడలు విరుగగొట్టి చుట్ట, కృష్ణుడు అర్జునునితో, మాటలాడెననియి, అర్జునుడు సైగచేత భీమార్జున తెలిపెననియు స్పష్టముగా తెలిసికొనెను తెలిసికొనియు దుర్యోధను డప్పుడేమియుచేయజాలక కోపముచేత పెదవులు కొరుగుకొనుచుండెను. ఇవి యన్నియు మితస్సునందుచుకొని, కృష్ణుడు దూషించిన మాటలను విని దుర్యోధనుడు అధికకోపము గలవాడై లేచి కూర్చుండి కృష్ణునిజూచుచు యిట్లనెను.

తొడలు విరిగిపడిన దుర్యోధనుడు కృష్ణుని ఆజ్ఞపించుట

కృష్ణా ! నీ తండ్రియగు వసుదేవుడు కంసునకు నాసుడగును. నీ దురాచారమును నీవుయెరుగవు. శృపయు, సిగ్గునులేక నోటికివచ్చి నట్లు కూయుచున్నావు. నీవు అర్జునుతో చెప్పగా, అర్జునుడు సైగ జేసెను. ఆ సైగను భీష్మ, డ్రోణ, యుద్ధధర్మమును విడిచిగడచేత నా తొడలు విరుగగొట్టెను. ఆ భీష్ముడు పాదశర్ముడు, న్యాయముగా నాతో యుద్ధము చేసినయెడల అవలీలగా మిమ్మొదలిన చంపివేయ గలను, శిఖండిని ముందుంచుకొని శిఖండి వేసినట్లుగా అర్జునునిచేత భీష్మునిమీద కాణములు వేయించి, ఆ భీష్ముని చంపించితివి. ఆశ్వత్థామ చచ్చెనని, ధర్మరాజుచేత అబద్ధము చెప్పింది ద్రోణుని చంపించితివి. రథచక్రములు భూమిలో కుంగినప్పుడు కర్ణుని బంపించితివి. ఇక నీ దురాచారములను యేమని చెప్పవచ్చును? కృష్ణా! భూరిశ్రవుడు సాత్యకితో యుద్ధము చేయునప్పుడు అర్జునునిచేత భూరిశ్రవుని చేతిని సరికించితివి. మాయామయమైన చీకటిని గలిగించి మమ్మారి నందరిని యేనురింపజేసి అర్జునునిచేత సైంధవుని చంపించితివి. అట్టి అధర్మకార్యములను నీవు చేయించి ఇప్పుడు అధిక ప్రళంగము చేయుచున్నావు. ఇకను కూయుకుండుము. నన్నును, భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ భూరిశ్రవ సైంధవులను ధర్మయుద్ధమందు చంపింపజూపు. నీవు కపటశూరుడవు. దురాచారుడవు. అని తొడలు విరిగిపడియున్న దుర్యోధనుడు లేచి కూర్చుండి, కృష్ణుని దూషించెను. ఆ మాటలను కృష్ణుడు విని దుర్యోధనుని ముఖముజూచి యిట్లనెను.

దుర్యోధనా! నీవుపాములచేత భీముని కరపించితివి. విషమును పెట్టింపితివి. నీటియందు పడద్రోయించితివి. అనేక పర్యాయములూ చంపించుటకు ప్రయత్నము చేసితివి. కుంతిదేవియు, పాండవులును, నిద్రించునప్పుడు లక్కయిండ్లను కాల్చించితివి. కపటజూదమున అడించి ధర్మరాజుయొక్క రాజ్యసంపదలను అపహరించితివి. మరియువకవక్త్రములతో రజస్వలయైయున్న బ్రాహ్మిని నిండుగురు యాద్యులెప్పించి,

మానభంగముచేసితిని. ఆ సమయమున నీతోడలు విరుగగొట్టి యీదుర
వస్త్రము అప్పుడే నీకు కలిగించవలసి యుండెను. అప్పుడు సమయము
గాదని పాండవులు అనివికిపోయి కాలము గడఁగొనివచ్చి, నీవుచేసిన
సకల పాపములను సహించి, అట్లు సహించి ధర్మరాజు నీదగ్గరకు
వచ్చు పంపించెను. అంతట నేనువచ్చి పాండవులకు రాజ్యభాగమును
పంచియున్నది నీకుఁజెప్పితిని. అప్పుడునీవు రాజ్యభాగమును యివ్వజా
లక నీ తప్పిదముచేత యుగమును పొందెను. నీతోఁగలద పాపబుద్ధి
నిశ్చయము వలన కాంతిచిత్తులగు భీష్మద్రోణులకు ప్రాణహానికలిగెను.
నేను చెప్పుమాటలను విడము. నుర్రోధనా! నుపదుఁ యొక్కతపో
యజ్ఞ ప్రభావమువలన భీష్మద్రోణులను చంపునమిత్త మేళింపితిధ్వన్త
ద్యుమ్ను లిద్దరును వుట్టిరి. వారిద్దరును భీష్మ ద్రోణులను చంపకమా
నరుగదా! అనేక రాజులతో సాత్యకిపోరి శ్రమజెంది యుండగా,
సాత్యకిని చంపుటకు భూరిశ్రమకు ప్రయత్నించెను. ఆ భూరిశ్రమని
చంపక మేము మానము. మీర నేక మహారథికులందరునుచేరి, పం
చనచేత ఒక్కఁబాలుడైన అభిమన్యుని చంపితిరి. ఆ తోపముచేత అర్జు
నుడు రేవు సూర్య స్తమయము లోపల సైంధవుని చంపెదనని ప్రతిజ్ఞ
పట్టెను.

పాండవులు అడవిలో నున్నప్పుడు పాపాత్ముడైన సైంధవుడు
ద్రావడిని అవమానించెను. అసైంధవుని చంపినయెడల అర్జునుడు అగ్ని
యందు ప్రవేశింపవలసి యుండెను. ఆ సైంధవుని చంపక విడిచి అర్జు
నుడు అగ్నియందు ప్రవేశింపఁగదా! ఈపాండవులు నీతివంతులు. మీరి
చరిత్రలు నిర్మలములు. అదిగా? నీవు ఘోషయాత్రకు పోయినప్పుడు
గంధర్వులచేతనీవు పట్టుబడితివి. అప్పుడు నీవారగదరును నన్ను విడిచి
పారిపోయిరి. ఆ సమయమున అర్జునుడు గంధర్వులను గలిచి నిన్ను విడి
పించెను. ఈవిషయము నీవు యెరుగుదువుగదా! భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ,
కృపాచార్యులు, ఆశ్వత్థామ, నీవును, నీచతురంగబలములును విడి
పించుకొనివచ్చి విరాటుని గోవును పట్టుకొని పోవుచుండిరి. అప్పు
డర్జునుని సమ్మాహనాస్త్రముచేత మీరిందకును మూర్ఛ పొందిరి

అప్పుడర్జునుడు మిమ్ములను అందరిని రక్షించెను. మిక్కిలి జ్ఞాపకము నకు తెచ్చుకొనుము. నీవు చేసిన పాపకార్యము లన్నిటికిని కర్ణుడు కారకుడు. కర్ణుని రథచక్రము భూమిలోనికి గ్రుంగినప్పుడు కర్ణుని మీద బాణమువేయక అర్జును డెందుకు కనిపెట్టికొని యుండును ? కనిపెట్టి బాణము వేయకున్నను బ్రాహ్మణ శాపమువలన గ్రుంగిన రథము మరల చక్కబడనేరదు.

ఆ సీచుడైన కర్ణుని చంపుటే ముంచికార్యము. ధర్మరాజు శల్యుని చంపిన పద్ధతి ముంచిదికాదని చెప్పక మేలుచేసితివి. పాండవులు పుట్టినది మొహకొని యీ దినము వరకు నీ విషయమై ఒక అధర్మకార్యమైనను చేయలేదు. కుటుంబమును శింపజేయుటకు గండ గొడ్డలివంటి మాయా జాదఃమును నీవే ఆశించుటకు ప్రారంభము చేసితివి ఆ జాదఃమువలన యంత యుద్ధముజరిగి యీదరు చచ్చిరి. భీముడు పట్టిన ప్రతిజ్ఞను నీవును యెగురుదువుగదా! భీముడు గదచేత దుర్యోధనుని తొడలు విరుగగొట్టెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసి పికిరిచేత పాడవడుగదా! గనుక నీవు చెప్పిన మాటలన్నియు వ్యర్థములే యగును ఇక పూరకుండుము. అని కృష్ణుడు దుర్యోధనునితో కాప్పగా, దుర్యోధనుడు మరల కృష్ణునకు యిట్లనెను.

కృష్ణా! నేను సకలవేదములను చదివినది. శుజ్ఞములనుచేసితిని. రాజ్యలక్ష్మిని అనుభవింపుచు సకలరాజులచేతను సేవింపబడితిని. శత్రువుల గర్వము అణుగుణట్టుగా కొట్టితిని. యుద్ధమందు తుదకు నా బంధుమిత్ర పుత్రసహితముగా స్వర్గమునకు వెళ్ళుచున్నాను. నీకు నేను యెటువంటి పాడనుగా నోచినను నాకు బాధకములేదు. ఇక మీరు పశ్చాత్తాప దుఃఖమును పొందుదునుగాక. అని యిట్లు దుర్యోధనుడు కృష్ణునితో చెప్పెను. దుర్యోధనుని మీద పుష్పవర్షములు కురిసెను. దేవవాద్యములు ఆకాశమందు మ్రోగెను. దిక్కులు తెలివిబొందెను చల్లగాలి ముంచి పరిమళ యుక్తముగా విసరెను. ఆ విశేషముల నన్నిటిని పాండవులుచూచి, కాముఅధర్మముచేత భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ, శల్య, దుర్యోధనాదులను,

చంపుట అప్పుడు క్రొత్తగానోచెను. ఇట్లు పాండవులు తలచుచు దుఃఖించిరి. మరియు సిగ్గునుపొందిన ముఖములతో చిన్నబోయిరి. కృష్ణుడు ఆ పాండవులదగ్గరకు బోయి యిట్లనెను.

ధర్మరాజాదులారా! భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ, దుర్యోధనులను న్యాయయుద్ధమంగు చంపలేదని మీరు చింతింపవద్దు. భీష్మాదిరథిజులు దివ్యాస్త్రములను యెరిగినవారు. ప్రసిద్ధులు భుజబలమాగలవారు కనుక న్యాయయుద్ధమొదటివారిని గెలుచుట శక్తసాధ్యము గనుక నేను అనేక విధములైన పుష్పాయుధములను పన్ని యీ ప్రకారమున ఆ భీష్మాదుల నందరిని చంపితిని అట్లుగాఁ జెప్పట ఆ భీష్మాదులు అందరును సులభముగా పడిపోవలయు అదిగాక దైవము భీష్మాదులను యీ ప్రకారము చచ్చునట్లుచేసెను. దైవభుటన బలమును తప్పించుటకు మీకు సాధ్యమౌతాదుగదా! దేవతలు యీ ప్రకారము మాయావంతులగు రాక్షసులను చంపిరి. ఇప్పుడు మనము గుంతో వింపవలసిన సమయమైయుండగా చింతింపరాదు. మనశత్రువుల నందరిని చంపి మనము శృతార్థులమైతిమి. సూర్యుడిప్పుడు మిక్కిలి పడమర నిక్కుకు చాలెను. మనసేనయు, సైనికులును విక్రమింపవలయును, పోవము లెందు.

పాండవులు కృష్ణసాత్యకులతో కౌరవ శివరమునకు బోవుట

కృష్ణుడు యిట్లుచెప్పగా పాండవులు చింతను విడిచి తెలివిగలిగియుండిరి. పాంచాలదును తక్కిన గాజులును పరమ గుంతోషమునుబొందిరి. ఆ సమయమున కృష్ణుడు తన పాంచద్య శంఖమును పూరించెను అట్లును దేవదత్తమును శంఖమును పూరించెను. నకుల సహదేవులు సుధోమ మణిపుష్పకములను శంఖములను పూరించిరి. పాండవపక్షపు రథిక క్రేడ్డులందరును తమతమ శంఖములను పూరించిరి. అప్పుడు పాండవసైన్యములయందు భేరిలు మొదలగు అనేకవిధము

లైన వాద్యములు మ్రోగెను. అనేకవిధములైన ధ్వనులు ఆకాశమందు చేరి, నిండియుండెను. సకలజనులును పాండవులను పొగడుచుండిరి. ఆ శబ్దము న్నియు జేరి, దిక్కులు విక్రమింపఁజేసెను. ఇట్లు పాండవ పాంచాలాదులందఱును, సంతోషముచేత పొంగి చలరేగుచు అక్కడ నుండి కదిలిపోయిరి. అప్పుడు పాండవులు కృష్ణునితో చేరుకొని కౌరవ శిబిరమునకు వెళ్ళిరి. అంతట సాత్యకియు, పాండవులతో కౌరవశిబిరమునకు వెళ్ళెను. అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు మొదలగు పాంచాలురును, ద్రౌపదీపుత్రులును తక్కిన పాండవపక్షపు రాజులును తమశిబిరమందు చక్కగా విశ్రమింపవచ్చుననితలచిరి. మరియు ధర్మరాజుతో యిట్లనెను.

మహారాజా! ధర్మరాజా! మేమందఱము విశ్రమించుటకు మన శిబిరమునకు వెళ్ళెదము. అంత మాత్రపు వసతి మరియుక స్థలమందు మాకు లభింపదు. గనుక మేము మనశిబిరమునకు వెళ్ళి యీ రాత్రి యందు మనశిబిరమందు విశ్రమించెదము. రేపుడేదయమున హస్తినాపురమునకు వెళ్ళెదము అని ధర్మరాజుతో ధృష్టద్యుమ్నుడులందఱును విజ్ఞాపనము చేసికొనిరి. అందుకు ధర్మరాజు సమ్మతించెను. అంతట ధృష్టద్యుమ్నుడి పాంచాలురును ద్రౌపదీపుత్రులును తక్కిన రాజులు సేనాసమేతముగా పాండవ శిబిరమునకుపోయిరి. వారట్లు పోయిన పిమ్మట పాండవులు ఆయిదుగురును కృష్ణసాత్యకులును వెళ్ళి కౌరవ శిబిరములోనికి ప్రవేశించిరి. సంగీతముపాడు జనసంఘములు వెళ్ళిన పిమ్మట కర్ణుని రంగస్థలమునలె కౌరవశిబిరము పాడుపడియుండెను. కౌరవశిబిరములోనికి పాండవులు ప్రవేశించి, మరియు దుర్యోధనుని నగరులోనికి వెళ్ళి, అక్కడున్న పరిచారకులును, అపరిచారకులతో కూడియుండు జనులును మఱి సువర్ణాది ధనములకు అధ్యక్షులగు వారును ధర్మరాజునుజూచి అదరింపబడిరి. ఆ పాండవులు కథలు విగు సమయమందు కృష్ణుడగునునితో యిట్లనెను.

అర్జునా! యీ రథముమీదనుండు అంబుల పాదులు రెండును నీ గాండివమును అవలంబి పంపించుము. ముందరి నీవురథముదిగుము. నీవు దిగిన పిమ్మట నేను రథము దిగెదను. ఇట్లు చేసిన యెడల శుభమగును. ఈ చెప్పిన ప్రకారము చేయుము అని శృష్ణునియును నితతో చెప్పెను. వెంటనే అర్జునుడు తన ధనుస్సును రెండు అంబుల పాదులును తీసికొని రథముదిగెను. అర్జునుడు రథము దిగినపిమ్మట శృష్ణుడు గుర్రమాల పగ్గములను నొగలమీర ముడిదిపెట్టి రథము దిగెను. ఆ రథముమీదను ఆత్మ-ముగా నుండు కోడియు, భూతగణ యుక్తముగా తొలగిపోయెను. అంతట ఆ యుగమందే అర్జునునియొక్క ఆ దివ్యరథము భగభగ మండెను.

అగ్నిదత్తమైన అర్జునుని రథము కాలిపోవుట

ఆ దివ్యుని లగు గుర్రములతో కూడా ఆ దివ్యరథ మంతయు దేవీవ్యమానముగా భగభగమిండు అగ్నిజ్వాలచేత మరచురకాలిపోయెను. అట్లు కాలిపోయిన తన దివ్యరథమును అర్జునుడుచూచి ఆశ్చర్యపడి శృష్ణునకు యెరుగుగా నిలిచి శిరస్సునందు చేతులు కోడించి యుంచుకొని నమస్కరించి యిట్లనెను.

మహాత్మా! శృష్ణ దేవా ఇట్టి ఆశ్చర్యములు యెక్కడను చూడలేదు. ఈ రథము కాలిపోవుటకు కారణమేమో తెలియలేదు. నేను వివదగిన కారణమును అనతిమ్ము. అని అర్జును డడుగగా శృష్ణు డిట్లనెను. అర్జునా! ద్రోణ కన్యనియొక్క గాఢాగ్నులచేత యీ రథము యిదివరకే దహింపబడి యుండవలెను. అట్లుగానుండ నేను ప్రయత్నించి రక్షించితిని. ఇప్పుడు యుద్ధము పూర్తియైన పిమ్మట దహించుటకు విడిచితిని. అని శృష్ణుడు అర్జునునితో చెప్పెను.

ధర్మరాజు భీమ సకుల సహచర్యులు నలుగురును, ఆశ్చర్య రసమందు మునిగినవారైరి. ధర్మరాజుడులను శృష్ణుడుజూచి, వికసిం

చిన ముఖము గలవాడై చిర నవ్వు నవ్వుచు ఆ చిరనవ్వు కాంతిచేత ప్రకాశించుచు, ధర్మరాజును కౌగిలించుకొని శృంగుడిట్లనెను. ధర్మరాజా! పూర్వము నేను వుపప్లావ్యమునకువచ్చి నిన్ను జూచితిని. నీవు నాకు షుభుపర్క వస్త్రమునిచ్చి అర్జునునిజూచి యీ అర్జునుని రక్షింప వలయును సుమీ అని యిట్లు నన్ను పొగడితిని నేను అర్జునుని రక్షించుటకు సమ్మతించితిని, అర్జునుడు నాకు స్నేహితుడు. ఇతడు నాచేత రక్షింపబడి మహాయుద్ధమందు భీమ నకు సహదేవులను, నిన్నును సహాయము చేసికొని జయముపొందెను. ఇకమీదట చేయవలసిన కార్యములను నగువుము. అని శృంగుడు ధర్మరాజును కౌగిలించుకొని చెప్పెను. ధర్మరాజు శృంగునితో యిట్లనెను.

మహాత్మా! శృంగ! ద్రోణ శక్తుల దివ్యాస్త్రములు శూరముగా మా మీదకు వచ్చినప్పుడు నీవు మమ్మును రక్షింపని యెడల మేము బ్రతుకజాలము. నీయనుగ్రహము మామీద యున్నందున మేము సకల శుభములను పొందితిమి. శృంగుడు యే పక్షమందుండునో ఆపక్షము వారికి జయముగలుగునని వేదవ్యాసమునీంద్రుడు నాకు చెప్పెను. అని యిట్లు ధర్మరాజు చెప్పగా, శృంగు డిట్లనెను. ధర్మరాజా! మనకును, కౌరవులకును పదునెనిమిది అక్షౌహినుల సైన్యములు గలవు. ఆ పదునెనిమిది అక్షౌహినులలో, అర్జునునితో సమానమైన రథికుని ఒక్కనినైనను జూపుము. అతనితో సమానుడు ఒకడును లేడు. పూర్వము శివుడర్జునునకు దివ్యాస్త్రముల నిచ్చునపుడు నాతో సమానుడగు గమ్మని అర్జునునితో చెప్పెను. సత్యముగా నీ తమ్ముడగు అర్జునుడు శివునితో సమానుడు. అర్జునుడు కృపచేత శత్రువులను చంపుటకు సమ్మతించలేడు. నేను అద్వైత తత్వజ్ఞానమును బోధించుటచేత అర్జునుడు యుద్ధములేసి, భీష్ములను పడగొట్టెను. ఆశ్చర్యముగా అందరిని ఒక్కసారే చంపుటకు అర్జునుడు ప్రయత్నించలేడు. నేను హితమును తెప్పటచే నా మాటను బుద్ధియందుంచుకొని పదునెనిమిది దినములు పర

తము యుద్ధక్షేత్రము జరిపెను. నేనుహింసముజెప్పినను ఒకకారవమును
అర్జునుడు చేసెనేని అర్జునుడు నాయంతి బాడగును. ఏచనికైనను
అర్జునుడు నాయంతి బాడేని విశ్వయముగా నెదియుము ధర్మరాజా!
అర్జునునకు కోపము వచ్చిన యెడల అగ్రనిమేష గాలములో సకల
దేవరాక్షస సహింసముగా మూడు కోశములను భవ్యమగునట్లు
చేయగలడు. అర్జునుడు కారవసైన్యమును గలుగుట ఆశ్చర్యము
గాదు. అది కృష్ణుడు ధర్మరాజుతో చెప్పెను. ఇట్లు కృష్ణ ధర్మరాజు
లిద్దరును సల్లాప సౌఖ్యములను అనుభవించిరి.

ధృతరాష్ట్రమహారాజా! వీర్యుల పాండవులు రథములుదిగి, నీ
కొడుకు శుర్యోధనునియొక్క బొక్కసమును చూచిరి. ఆ బొక్క-
సపు కొట్టినందు మంచి మంచి ఆధరణములను, బంగారు రాసు-
లును, రత్న సమూహములను యీ యెడలగు గొప్ప తెలగల
వస్తువిసాగములు గలిగియు డెను. ఆ ధనవస్తువులు సన్నిహిది, పాండ-
వులు తీసికొనిరి. యుద్ధమునకు పోని కొన్ని రథములను, గుర్రములను
ఏనుగులునువిడి గుర్రములను ఆ కారవశిబిరమునందుంచెను. ఆ రథ-
ములు యెడలగు బానిస పాండవులు చూచుకొనిరి. ఆ కారవ శిబిర-
మందుగల దాసులను దానీ శ్రీలను బొక్కిరొమ్ముగల వారిని
అనగా కజ్జలును, పొట్టివాగ్రుడను ఈ గుఱులనుగ్రహించి విక్కిలి
సంతోషముచేత ఉల్లాసము కలిగి యుడిరి. కొంతసేపునకు కృష్ణుడు
పాండవులతో యిట్లనెను.

ధర్మరాజాగులారా! ఈ కారవ శిబిరము పాడుపడియున్నది.
ఇక్కడ చురుము విశ్రమింపరాదు. శుభము కలుగుటకొరకుమరియొక
స్థలమునకు వెళ్ళి, ఆచ్యుట తగినట్లు విశ్రమింపవలయును. అనికృష్ణుడు
పాండవులతోచెప్పి, కారవ శిబిరములోనుండి పాండవులు సాధ్యకిని.
మరియొక చోటికి తీసికొనిపోయెను. అట్లుపోవునప్పుడు కృష్ణునిసారథి-
యగు దాసుడు కృష్ణుని రథమునకు గుర్రములను పూర్చి అక్కడికి
తోలుకొనవచ్చి యుండెను. ప్రతినిత్యముదారకునుపాండవశిబిరములో-
నుండి కృష్ణుని రథగుర్రములనుపరీక్షించుచుండెను. అదిసమందుబోయ

తాండ్రువచ్చి, సరస్సుపండు దుర్యోధనుడు దాగియున్నాడని చెప్పి
వస్తాడు పాండవులు ఆ ఆ సరస్సుదగ్గరకు వచ్చిరిగా! పాండవులతో
పాండవుల శిబిరములోనుండు జనులందఱును ఆ వేడుక జూచుటకొండు
సరస్సు దగ్గరకు వచ్చిరి. వానివెంటడి గారుకుడును శైబ్య సుగ్రీవ
మేఘు, వృష్ణవలాహాకములను కృష్ణుని గుర్రములను యతిని రథము
నకు పూన్చి యారథము నక్కడికి తోలుకొని వచ్చెను. భీమ
దుర్యోధనుల గదాయుద్ధ మయిన పిమ్మట దారుకుడు కృష్ణుని రథ
మును తోలుకొని పాండవులతో కారవ శిబిరమునకు వచ్చెను. ఆ
దారుకుడు గుర్రములను వక్కగా పూన్చి కృష్ణుని ఎగుటవచ్చి నిలి
చెను. ఆ కృష్ణుడు తన రథమమీద ఎక్కి కూర్చొని యుండెను.
పిమ్మట ధర్మరాజాది పాండవు లయిదుగురును, సాత్యకియు తగిన
రథములను తెప్పించుకొని, ఎక్కిరి. కృష్ణ సాత్యకులును ధర్మరాజాది
పాండవు లయిదుగురును వెళ్ళి, ఓఘతియను నదియొక్క పుగ్గొత్తీర
సమీపమునకు పోయిరి. అట్లాక తగిన ప్రదేశమందు నంతోషము
చేతి నివసించుండిరి. అని యిట్లు సంజయుడు పాండవుల విజయమును
కృతరాష్ట్రునకు తెప్పినట్లు వైశంపాయన ముసీంద్రుడు జనమేజయ
మహారాజుతో తెప్పెను.

జనమేజయ మహారాజా! పాండవులు ఓఘతీరదీ సమీపము
నకు వెళ్ళిన మీదట ధర్మరాజు కృష్ణునిజూచి యిట్లనెను. మహాత్మా!
కృష్ణా! నీవు యిప్పుడు మాస్థినాపురమునకు వెళ్ళవలెను. నాప్రార్థ
నను యంగీకరించి యిట్లుచేయుము. అని ధర్మరాజు కృష్ణునితో
చెప్పెను. అని వైశంపాయనుడు చెప్పగా జనమేజయుడు యిట్లనెను.
వైశంపాయన ముసీంద్రా! యుద్ధమందు ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులగు
దుర్యోధనాదుల దగని ధర్మరాజు చంపెను. అట్లుచాపి మాస్థినా
పురమునకు కృష్ణుని నెమ్మదిగా నుటకు కారణమిమో తెలియ
నిన్నది. ధర్మరాజయొక్క తండ్రియను వివలెనని నాకు వేడుకకలుగు
చున్నది. ఆ ధర్మరాజయొక్క ఆర్థి పాయమును స్పష్టముగా తెలు
పమని, జనమేజయుడు యడుగగా వైశంపాయనుడు యిట్లనెను

జనమేజయ మహారాజా! అర్జునుడుపై గచేయటవలన భీముడు అధర్మముగా గదచేత దుశ్శౌభనుని తొడలు విరుగగొట్టెను. ఈ సమాచారమును గాంధారి దేవి విని, భీముని కపించు నేమోయని ధర్మరాజు భయపడి కృష్ణుని మాస్తి నాపురమునకు వెళ్ళుమని ప్రార్థించెను. తగిన మాటలచేత గాంధారికి శాంతియు కలుగ జేయుటకై కృష్ణుని మాస్తి నాపట్టణమునకు పంపెనని తెలుసుకొనెను. ఇందు నిమిత్తమే కాని, ధృతరాష్ట్రుని యుద్దేశించి కాదని ఎరంగుము.

శ్రీకృష్ణుడు గాంధారి నూరడింప మాస్తి నాపురమునకు పోవుట

ఓ జనమేజయ మహారాజా! ఇట్లుధర్మరాజు ప్రార్థించినట్లు కృష్ణుడు యారోజననే మాస్తి నాపట్టణమునకు వెళ్ళి కార్యమును నడపెను. ఆ విధానమును చెప్పెదను వినుము. ధర్మరాజు ప్రార్థించగా కృష్ణుడు తనను మాస్తి నాపురము పంపుటకు కార్యమేమని ధర్మరాజు నడిగెను. అప్పుడు ధర్మరాజు గాంధారియొక్క కోపమును శాంతము చేయుమని, కృష్ణునిచెప్పెను. కృష్ణుడు తన రథము మీదవెక్కి పెంటనే మాస్తి నాపురమునకు వెళ్ళెను. కృష్ణుడు యుగసాలయందునిలిచి, తానువచ్చిన సమాచారమును, ధృతరాష్ట్రునకు తెలియజేసెను. విమ్మట ధృతరాష్ట్రుని గృహములోనికి కృష్ణుడు ప్రవేశించెను. అంతకుముందు ధృతరాష్ట్రుడు గాంధారిని మాత్రము తనవద్దకుంచుకొని, తనకొడుకులగు దుశ్శాసనాదులందరు చచ్చుటకు విచారించుచుండెను. ఆ ధృతరాష్ట్రుని యందుగల కరుణచేత నేవద్యాసమాసింద్రుడు అక్కడికివచ్చెను. ధృతరాష్ట్రుడు క్రిందకూర్చొని యుండెను. అప్పుడు కృష్ణుడు వెళ్ళి, విషయసంకోచములతో వ్యాసుని పాదములకు నమస్కరించెను. విమ్మట కృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రునకు గాంధారిని నమస్కరించెను. విమ్మట ధృతరాష్ట్రునివద్ద కృష్ణుడు కూర్చొనియుండెను. అట్లు కూర్చున్న కృష్ణుడు తన యరచేతి ధృతరాష్ట్రుని చేతిని పట్టు

కొని యధిముగా కన్నీరు కాగ్గుచు దుఃఖించెను. శృష్టుడు ధర్మని వినిపించునట్లుగా దుఃఖించి, యక్కడను బంగారు కుండలముందు గల జలములచేత కుంభము కనుగుకొని కంఠధర్మని చక్కగా తెచ్చు కొని ధృతరాష్ట్ర తో యిట్లనెను.

ధృతరాష్ట్ర నమోరాజా ! అగ్నియోగ ! విష్ణుగణముగా కారచక్రుచక్రయు శివచక్రము ఇలాశక్తిమ వేయుటకు మహాశక్తు లైన పాండవులు కన్నుల చురుగిని సర్వముననీగే మోగియుంటివి. పాంశవులు కోపగోప కుష్టులగు విడిగి, సుధిచేయుటకు పూర్వము నీదగ్గికు వచ్చు పరిపించి పాండవుల భాగగుణము మోసంబుదో నీవే తెలిసికొనుము. అని శృష్టుడు చెప్పి, మరయు కట్లనెను.

ధృతరాష్ట్రముహారాజా ! లోకమందు జూదమాది అనేకులు యిదివరకు గెలిచియున్నారు. పుణ్యస్థ్రీని తపశ్శక్తికొని సభలోకి యీడ్చుకొనివచ్చి, గుడ్డలను విప్పివాగు యెవ్వకును బంబడ లేకు. నీ కుమారులు దుర్యోధనుడు మొదలుగుగాను, యీ విధముగా మానభంగముచేసిరి. అందుకు పాండవులు కాఁకనొంది అడివిపోయి పండ్లదొడుగువత్సరములు వసవాసముచేసి, అనేక కష్టములనుపొందిరి. పాండవులు విగాటుని పట్టణమందు ఒక సంవత్సరమువరకు అజ్ఞాత వాసము చేసిరి. ఆ అజ్ఞాతవాస సమయమును అనేక కష్టములను పొందిరి అనేక కష్టములను పొందినది, పాండవులు కోపగోపములు విడిచి, సంధినిగోరిరి వారి అయిదుగురి ఒక్కొక్క పూయవంతున యిచ్చుని అడిగిరి. అట్లడిగినను నీకొగుకగు దుర్యోధనుడు యివ్వలేడు. నేను సుధిచేయుటకు వచ్చిపప్పుడు నేను మోసిదూరము చెప్పినను నీ కుమారులు దుర్యోధనాదులు లోభకర్మములను మానలేదు. నీవును పుకేషీంది నామాటను విసలేదు వినురాకులను భీష్మద్రోణాదులను, మునులును వేయించిచెప్పినను నీకొడుకులు దుర్యోధనాదులతో ఒకటై నను విసలేదు. కాలస్వభావమువలన చెడుబుద్ధిగఁపాడు, నుంది

మాగ్గమునకరాదు, అంగురు యిక కొంది యిటవలన ప్రయోజనము లేదు దైవ రాక్షాసములను నుచుప్పులు తొలగి పోయెను. కృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రునితో చెప్పి, మరల యిట్లనెను.

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! పాండవులు కల్పవర్షు లేనివార నియు గుర్తొక్కరాదులు అనివేకులనియు, నీవు యోచి పుము. నేను నీకు వయస్స గొంది వేయకొనుచున్నాను. ఆ పాండవుల విషయమై మీరు కోపించుకొని పొడివలయును అదిగాక నీకును గాంధారికిని మీద చేయవలసిన పరలోక క్రియలు పాండవులయందే నిలిపెను. గనుక మీరు ఆ పాండవులకు శుభముగోరుట మంచిది నీచిత్తమును నొప్పించితిని ధర్మరాజు యెంత పరిపించెనో, యిక నీ వెరుగ గలవు. అని కృష్ణుడు ధృతరాష్ట్రునితో చెప్పి, గాంధారి దేవిని ఉద్దేశించి యిట్లనెను.

మహాశుల్కరాగా! గాంధారి! దేవీ! నమానమైనపతి వలన రాజ కులమందొక్కడను చూడలేదు రాజులవగును వినుచుండగా గుర్తొడ్ల భనునకు బుద్ధి చెప్పితివి. నేను సంధిచేయుటకు వచ్చితిప్పుడు నీవు దుర్మోదనునా చెప్పి; మాటలను వింటివి. అప్పుటియందీ సర్వదా నీ మాటలను గొంది నుకోమించుచున్నాను చరణంగువాడు అవివే కముచేత గర్హించి గోకవిగుప్తకాన్యమును చేయును. నీవు చెప్పిన మంచిగాటలగు దుర్మోదనుడు త్రుళ్ళిపడి కొంత భూమిని పొడవు లకు యిచ్చినయెడల యితరకీట కలుగునునూ! పాండవులకు రాజ్య భాగమును యివ్వనియెడల నీకు కీడుగలుగునని నీవును చెప్పితివి. నీవు చెప్పినట్లు కీడుకీడుకలిగెను నీ మాట గల్గెను పాండవులయందు తప్పు లేదని నీవును ఎరుగుచువురా! ఆ పాండవులయందు నీవు కోపించుకొనవద్ద నీవు కోపించినయెడల మూడులోకములును భస్మీ భూతములగును. అట్టి గొప్ప తపఃబ్రథ వయవలన నీవు ప్రసిద్ధురాల వగుదువు. గనుక పాండవులయందు కోపించుకొనవద్దని నిన్ను నేను ప్రార్థించుచున్నాను. అని కృష్ణుడు గాంధారితో చెప్పెను. అమాట లను గాంధారి దేవి విని కృష్ణునితో యిట్లనెను.

కృష్ణా! నీవు చెప్పిన దంతయు నిశ్చయమే యగును అని చెప్పి గొప్పదైన విచారముచేత యిట్లనెను. కృష్ణా! గొప్ప దుఃఖముచేత నామనస్సు ఒరితపించుచుండగా నీవాశ్వమువలన నామనోదుఃఖము నశించెను. ఇప్పుడు ధృతరాష్ట్రమహారాజు దీరుడై ముసలి వాడై యుండెను. ఇతనిని రక్షించుటకొరకు నీవును పాండవులును యోగ్యులు అని గాంధారిదేవి కృష్ణునితో చెప్పి పమిట చెంగుచేత ముఖమును అదిమికొని వచ్చెను. అప్పుడు కృష్ణుడు నానావిధ వాక్యములచేత గాంధారిని ఊరార్చి ధృతరాష్ట్రుని మనఃపరితాపమును జాగ్రత్తపరచెను. ఆ సహాయముఁడు అశ్వత్థామయొక్క ఉత్సాహము కృష్ణుని దివ్యమనస్సునకు కనబడెను. అంగట కృష్ణుడు దిగ్గునలేచి వ్యాసుని పాదములకు నమస్కరించి ధృతరాష్ట్రునికి నమస్కరించి అతనితో యిట్లనెను. ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యీ రాత్రియందు పాండవులను ఎదిఁచుటకు అశ్వత్థామ మిక్కిలి కోపముగలిగి యుండెను. మరియు మిక్కిలి కోపముతో పాండవుల మీదికి పోవుచు గనుక నేను వెళ్ళి దను. దుఃఖంపకుమా, అని కృష్ణుడు చెప్పగా అమాటలను ధృతరాష్ట్ర గాంధారులు విని కృష్ణునితో యిట్లనిరి. మహాత్మా! కృష్ణా అట్లు పక్షమున నీవు శీఘ్రముగా వెళ్ళుము పాండవులను ఏవిధముచేతనైనను రక్షించుటవలన నీకుకీర్తిగలుగును నిన్ను వేయివిధములుగా ఆపాండవులు ఆశ్రయించి యుండిరి. అట్టి పాండవులకు కుభములుకలుగునట్లు చేయుము. అట్లుచేసినయెడల నీకు గొప్పకీర్తిగలుగును. గనుక వెళ్ళుము మరల దర్శనము కాగలదు. అని ధృతరాష్ట్ర గాంధారులు కృష్ణునితో చెప్పి కృష్ణుని పంపించిరి.

కృష్ణుడు హస్తినాపురముమండి పాండవుల యొద్దకువచ్చుట

కృష్ణుడక్కడనుండి బయలుపెడలి పాండవుల దగ్గరకుపోయెను. కృష్ణుడు వెళ్ళిన పిమ్మట వేదవ్యాసమునీద్రుడు ధృతరాష్ట్ర గాంధారులతో యిట్లనెను. ధృతరాష్ట్ర గాంధారులారా! యిప్పుడు దుఃఖ

కాంతి కృష్ణుడు మీకు చెప్పిన మాటలును మీకిది ఆదరింప దగి
మున్నవి. అని వేదవ్యాసుడు చెప్పి మరిల అనే వాక్యములచేత ధృత
రాష్ట్ర గాంధారుల దుఃఖములను పోగొట్టెను. వేదవ్యాసునిండుడు
అంతర్ధానమున వెళ్ళెను. ఓ జన మిత్రయమహా రాజా! యీ ప్రకా
రము కృష్ణుడు తాను వెళ్ళి. కార్యమునడచి కొని గత మిక్కి అతిశీఘ్ర
ముగా ఓటునతి తీరమునకు వెళ్ళెను. అచ్చట కృష్ణుడు పాండవులను
చూచి యిట్లు నెను. ధర్మరాజాదులారా! నేను చాస్తినాపుమునకు
వెళ్ళి ధృతరాష్ట్రుని అతని దగ్గర నుండు గాంధారీదేవిని చూచితిని.
దుర్యోధనుడు పడిన వృత్తాంతమును స్పష్టముగా చెప్పలేను. కఠిన
ముగా మాటలాడుచు ధృతరాష్ట్రుడు ఉపేక్షించి పద్ధతిని తెల్పితిని.
దుర్యోధనాసులగు కొడుకుల కీడువలన కౌరవకులమునకు నాశనము
కలిగినది చెప్పితిని. అందున పాండవుల వలన గల్పితములేదని తెల్పి
తిని. మీయందు కోపించు కొనకుండుకట్లు ధృతరాష్ట్ర గాంధారులను
ప్రార్థించితిని. ఉపచార వాక్యములచేత ధృతరాష్ట్ర గాంధారులకు
పాండవులు పరలోక క్రియలను చేయుదురని చెప్పితిని. మరియు
ఉపచార వాక్యములచేత విశేషించి గాంధారికి దుఃఖోపశాంతి చేసి
తిని. నామాటలు వన్నిటిని బారిద్దరు విని తుదకు వారు చేసినదంతయు
సామాన్యముగా నమ్ముకొనిరి. ఆపదమునునుండు వెళ్ళి చూచినట్లు
చూచి మరియొకటి తెలియని వానివలె నటించితిరి. గాంధారీదేవి
తనమగని రక్షించు నిమిత్తము నాని అప్పగించెను. నేను అక్కడకు
వెళ్ళుటకు ముందే ధృతరాష్ట్రునిని దగ్గరగా వేదవ్యాసు మునిండుడు
వచ్చియుండెను. నేను అక్కడనుండి లేచి వచ్చిన విన్నుట నేను
వెప్పిన మాటలను దృఢమగునట్లుగా ధృతరాష్ట్ర గాంధారులకు వేద
వ్యాసుడు చెప్పగలడు. నేనిక్కడ వున్నట్లుగానే నేను వెళ్ళివచ్చిన
కార్యము సఫలమాయెను అని యిట్లు తాను వెళ్ళి వచ్చిన వృత్తాం
తము నంతయు కృష్ణుడు పాండవులకు తెలియ చెప్పెను. అట్టి
వృత్తాంతమంతయు వైకంఠాయనుకు జనమేజయ్యుగలో చెప్పి యిట్లు

నెను. జననేలయనుచురాజా! ఆ ప్రవాహముగా పాదపులు పీఠురతీ
నదీ నదియనుచు పాదవల్లి న లోమముగా పూరిరి. సంజయుడు
చేపగా ధృతివాదుని క నెను. అట్లున్న ధృతిరాష్ట్రపతిగ దాఖము
గలవాడై గుజునితో యిట్లనెను.

ఓ సుజయా! భీము! గదద్రౌపదేత నొడలువొగి దుర్యో
ధనుడు క్రిందకి గుండెను. ఆ పసియు దుర్యోధనుని శిరస్సును
భీముని పిన్నును ల్లు లిన్ని భీముడును ధర్మరాజునును అక్కడ
నుండి శేచి వల్లి పిన్నులు దుర్యోధనుడు గోమాయనో చెప్పము.
అని ధృతిరాష్ట్ర ముగా సుజయు డిట్లనెను. ధృతిరాష్ట్ర మహా
రాజా! దుర్యోధనుడు గుండెనున్న శ్వాపాలువ కరస్సురగ్గర నొక
పాదము నేను గానయు తిని ధర్మరాజు యుద్ధమముమీది యేర్పా
టుల దుర్యోధనునితో చెప్పి పిన్నుల దుర్యోధను ధర్మరాజునులు
దరును యుద్ధమామికి వడినిగొలురి. నేనును ఆ పాదలనుండి లయలు
దేరి పాదపులు పరిజనునితో యే యుద్ధభూమికి వెళ్ళితిని. అట్లు
వెళ్ళునప్పుడు దుర్యోధనుడును నేను కలవడలేదు. నేను యుద్ధభూమికి
వెళ్ళి భీము దుర్యోధనుడును జరిగిన గదాయుద్ధమును జూచితిని.
పాదపులు, దుర్యోధనుని విడిచి వెళ్ళిన పిన్నుల నేను దూఱుచుచు
దుర్యోధనుని దగ్గరకు పోతి. దుర్యోధనుడు ముముక్షుమీద దుమ్ము
కప్పియుండెను. అరిగి ముఖముమీద వెంట్రుకలు కప్పబడి యుం
డెను. నేను వెళ్ళిన పిన్నుల దుర్యోధనుడు తన ముగముమీద
కప్పబడియున్న వెంట్రుకలను వెక్కలగు త్రోచుకొని నామఖిమును
జూచి ధర్మరాజును నిందింపును పెదవులు కరచుచు కన్నీరు కారగా
నిట్టూర్పు విషమము నాలో యిట్లనెను.

సుజయా! నామగు దిక్కుయందు సుగలభూమిని వడిపాఠించి
తిని. భీష్మక్రొగొ శృతి చార్మారులయందు శార్మభారముంచి ప్రవ
రించితిని అట్టి నాకు తుదకు యిట్లుండవలసి వచ్చెను. కాలము వలన
సంభవించు పనులను తపించుకొనుటకు యెవ్వరికి సాధ్యము గాదు.

ఇదివరకు పదనాశంబు అయ్యెను. అప్పుడు పై న్యాయములు వచ్చు నొక్కగా రాజులందఱును నాయుజ్ఞా ప్రకారము ప్రవర్తించుచుండగా నీవే చూచితివి భీముడు గదా యుద్ధముయొక్క ధృష్టుని విడిచి నిందకు సహించి యిట్లు నన్న తొడలు విడుగి గొట్టెను. ఇప్పుడు నేను యేగా కైన తొడలు విడిచితి నీచుడనై యుండగా నీవే చూచితివి. యీ వృత్తాంతము మనవారిలో చెప్పుము.

సంజయా! ఆ పాండవులు అధర్మమునకు భయపడక భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ, భూరిశ్రవులను అన్యాయముగా యుద్ధమందు చంపిరి. భీముడు అధర్మముగా గదచేత నాతొడలను విడుగి గొట్టెను. ఆ పాండవులు చేసిన యా అన్యాయ కార్యములను విని, జన లంగఱును పాండవులను తిట్లుచును. వ్యర్థమైనవిజయము పాండవులకు లభింపకై రిగిలింపెను. భీముడు చేసిన అన్యాయమునకెట్టి కార్యమును జరిగెనందు కిరిగల వురకుడెవ్వడైనను చేయజాలడు. ఓ సంజయా! వారియొక విశేష మును చెప్పెదను వినుమా, భీముని గదచేత తొడలు విడిచి నింద పడితివి. వింటనే భీముడువచ్చి తన యెడనుకాలిచేత నా శిరస్సును తన్నెను శత్రువులు గర్వించి యున్నపుడు గర్వమాను మాన్యవల యునుగాని, దావుకు సిద్ధిమై, క్రితపడినప్పుడు అవమానింప రాదు గదా! అట్లు శత్రువు లేవ లేనప్పుడు అవమానించి యెడల జనులు పుచ్చుదురుగదా! సంజయా! మనరాజగు ధృతరాష్ట్రుడును, శ్రీరామును, యుద్ధ భర్తృకుల తాతయ్యములను యేర్పరచుటకు సమర్థులగుదురు గనుక పాండవులు చేసిన అన్యాయ కార్యముల గన్నిటిని స్పష్టముగా చెప్పుము. సంజయా! యింతవరకు నను రాజ్యముయేలుచు నా స్నేహితులను చుట్టములను రక్షించి యాజులను శ్రీరాములుగా చేసితివి. బ్రాహ్మణులను చక్కగా పోషించితివి. యజ్ఞములు చేసితివి. అనేక ధనాది పదార్థములను బీదలకు యిచ్చితివి. అనేక విధములైన దానములను చేసితివి. అనేక సమయవిధాలను చెల్లించితివి. నా భుజబలమును తేజస్సునైన సకల రాజ్యములను యేరితివి. పగచారిని అత్ర

యింది నా భుజబల పరాక్రమములు ప్రసిద్ధ మగుచుట్లుగా యుద్ధము చేసి ప్రకాశించితిని. చచ్చుపర్యంతము రాజ్యలక్ష్మి చేత ప్రకాశించితిని. శమంతపంచక సమీపమగు యాపుణ్యభూమియైన కరుక్షేత్రమందు ధర్మయుద్ధము చేసితిని. అంగునేశ నాకుమిక్కిలి అధికమైన పుణ్యలోకము కలుగును. ఇది నేయిమాటలను చెప్పుటవలన ప్రయోజనములేదు. నేను నిర్మలుడనైతిని

ఎదిరించి యుద్ధనేయజానిక నిద్రించుచానిని చంపినట్లును, విషము పెట్టినట్లును, యింటిరుందు నిప్పుపెట్టి కాల్చినట్లును, పాండవులు నాకింత కీడుకలిగించిరి. ఇట్లు అన్యాయయుద్ధమును నన్ను చంపి పాండవులు రాజ్యమును అనుభవించురుగాక, అని దుర్యోధనుడు నాతో చెప్పి మరల నిట్లనెను. సంజయా! పాపార్ములగు పాండవులు యుద్ధమును విడిచి, నన్ను పడగొట్టిరని కృపాచార్య, కృతవర్మ, అశ్వత్థామలకు చెప్పెము. పాండవులు దేవసమునైన భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణులను అధర్మముగా చంపిరి. నీవు ఆ విషయమును కృపాచార్య అశ్వత్థామ కృతవర్మలకు జ్ఞాపకము చేయుము. మరయు వారితో నిట్లు చెప్పెము. పాండవులు కపటమైన ధర్మమును కవచమును తొడిగి కొని ప్రకాశించిరిగాని, సత్యపరులుగారు. పాండవులు తమ గుండెకాయను మన ఆరణ్యలో పెట్టికను పాండవులను నమ్మిరాదు. ఈ మాటను నేను చెప్పినట్లుగా, కృపాచార్య, కృతవర్మ, అశ్వత్థామలతో చెప్పెము. ధృతరాష్ట్రమహారాజా! ఇట్లు దుర్యోధనుడు నాతో చెప్పెను. ఆపైదు ఆ సమీపమందుండు గ్రామజనులు దుర్యోధనుని చూచుటకు వచ్చిరి. వారిని దుర్యోధనుడు కలలుజూచి యిట్లనెను.

జనులారా! భీష్మ ద్రోణ కర్ణాదులగు నా బంధుమిత్రులందరును యిదివరకే యుద్ధమందు వచ్చిరి. య్మృదు మౌవలగు మాకు మారులందరును యుద్ధమందు వచ్చిరి. వారందరికిని కలిగిన పుణ్యలోకమే నాకును కలుగును. నేనువచ్చిపోయి నందుకు నాభార్యలును నా చెల్లెలగు దుస్సలయు దుఃఖింతురు. అని దుర్యోధనుడు యాలాటి మాటలలో తన దురవస్థను జనలతో చెప్పి దుఃఖించెను. ఆ మాట

లను గణలు విని వాడును కన్నీరు కాళ్ళచు దుఃఖమునప్పుతో వెళ్ళిరి. జనులు ఆ సమీపమునకు కృతవర్మ. అశ్వత్థామ, కృపాచార్యులను చూచిరి దుర్యోధనుడు వారినిచూచి తొడలు విరిగిపడియున్న వృత్రాంతమును అశ్వత్థామాదులతో చెప్పిరి.

కృప, కృతవర్మ అశ్వత్థామలు దుర్యోధనునిచేరి, విలపించుట

ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! కృపాచార్య, కృతవర్మ, అశ్వత్థామలు ముగ్గురును, మిక్కిలి శ్రేష్ఠులుగా దుర్యోధనుని దగ్గరకువచ్చి రథములు దిగిరి. అట్లు రథములు దిగిన కృపాచార్యులు ముగ్గురును దుర్యోధనుని చూచిరి. పడియున్న దుర్యోధనుడు గొప్పగాలి చేత పడిన పాలవృక్షమువలె నుండెను. కీరాతకుని ప్రబల బాణము చేత పడిన యేనుగువలె నుండెను. ప్రళయకాలమునందుగల అగ్ని చేత యెండిపోయిన మహాగముద్రమువలె నుండెను. కాలపరిపక్వమువలన క్రిందిపడిన పరిపూర్ణ చంద్రలింబమువలె నుండెను. ఇట్లు దుర్యోధనుడు క్రి దపడియున్నను ముఖకాంతిని విడువక యెప్పుడైనలె ప్రకాశించుచుండెను. దుర్యోధనుని చూచిన వెంటనే కృపాచార్య, కృతవర్మ అశ్వత్థామలు ముగ్గురును దిశానుచు దేహములు పోలుచుండగా తొటిలపడుచు దుర్యోధనుని దగ్గరకుపోయి అతని చుట్టును కూర్చుండిరి. అపు డశ్వత్థామ దుర్యోధనునితో యిట్లనెను. దుర్యోధన మహారాజా! అయ్యో! ఇదివరకు ఆనేక రాజులచేత సేవిపబడుచుంటివి. ఇప్పుడు యేకాకివై పడియుంటివి. అయ్యో! నవరత్న ముమైన సేనాసనమీ దు యిప్పటివరకు కూర్చుండి దేదీప్యమానముగా ప్రకాశింపుచుంటివి. అటువంటి నిన్ను దొంగవాడ్రచేత ఎడగొట్టబడిన చందముగా భూమిమీద పడియుండునట్లు బహుదేవులు నిర్మించెను. నీ ఇలము లన్నియు యెచ్చటికి పోయెనో తెలియలేదు. నీ సేనాపతులందరును ఇక్కడికి రాని కారణమేమో తెలియలేదు.

దుర్యోధనమహారాజా! ఇదివరకు నీచుట్టును యెంత యెముకలను పోకకుండునట్లు నీకు బట్ట పట్టు గొడుగులు యిప్పుడాకాదను

దునో తెలిసినప్పుడు నీకయిప్పుడు పరిచారములు వింటామరలు
యెందుకొక్కటకీనో తెలియదు అయ్యో! నీ దేహమందును, నీ
మాఖమందును గుఱుకు పరీక్షముగా యెగురు వ్యాపించి యున్నదో
తెలియలేదు. నీ కప్పుడు స్నానము చేయి. కారణమేమో తెలి
యదు. దుర్యోధనకుహారాజా! భీష్మ ద్రోణులు లిద్దరును, సర్వదా
నీకు కంటివెలుగువలె నీవద్ద సంచరింపు చుండును. కర్ణుడును, వికర్ణ
డును, శత్రుసమంతుడును, ఒకప్పుడెవనుకొన్న విషదీయించుడు. వారం
దరును యిప్పుడు నీకగ్గఱకు గాలేను. వారు అవివేకలేమో తెలియ
లేదు. అయ్యో! రాజు, యిష్టి! నీయంగుండక తొలగిపోయెను ఆ
రాజ్యయిష్టి యిప్పుడు యెవరికి పొందునో తెలియదు దైవమిట్లు
చేయదలచినపుడు తపించుటకు యెవరికిని సాధ్యముకాదు అయ్యో!
ఇక నే నేమి చేయుదును అని అశ్వత్థామ దుర్యోధనునితో చెప్పుచు
దుఃఖించెను. ఆనూటలను దుర్యోధనుడు విని కండ్లమంట నీకు
కాల్పుచు ఆ కన్నీటిని అతడగచేసె. తోయదుచుకొనుచు గద్గద
కంఠస్వరము గలవాడై అధిక ప్రగుల్మముచేత కంఠస్వరము చెచ్చు
కొని అశ్వత్థామనుమూచి యిట్లనెను.

మహాత్మా! అశ్వత్థామ! పూర్వము బ్రహ్మదేవుడు యీ
విధమంతయు మనుష్యులను సృష్టించెను. సుఖదుఃఖములు రెండును
జంతువులకు వెంట వెంటనే వచ్చుచుండును. పురుషుడగువాడు యీ
విషయములు యెగురవలయును. అని దుర్యోధనుడు అశ్వత్థామితో
ఇప్పి కృపాచార్యుల ముగ్గురును కలియజూచి యిట్లనెను 'కృపా
చార్యులూరారా నాబంధువులను, మిత్రులను, సహోదరులును, పుత్రు
లును, సైన్యములును, పైపైయెన్ని ఆపదలు వచ్చినను ఉత్సాహమును
విడువక శత్రువులు చెడునట్లుగా యుద్ధముచేసిరి. అట్లుయుద్ధముచేసి ఆ
యుద్ధమందు అందఱును చచ్చిరి. అట్లు నా నిమిత్తమై అందఱును చని
పోగా నే నొక్కడను బ్రాణియూడరాదు. నా భుజబల ధైర్యములకు
శత్రువులు సహింపజాలక ధర్మయుద్ధముఁగడిచి అధర్మముగానాతోడలు
విరుగగొట్టిరి. ఇంక నేను పుణ్యగరి పొందుట పొందితి. అదిగాక మరి

యొక విషయమును చెప్పెదను వినుము. నేను కృత్యపులచేత చావక
మిమ్ములనుచూచితిని. ఇందువలన నాకు పరమగుకోపమామెను.

కృపాచార్యాదులుగారి అకృష్టము మహాగుణావృద్ధిగ విష్ణు
దేవుడని నేను పలుకూర్చు వినియుంటి. ఇందునను మిమ్ములు సహాయ
మును చేసికొని నిర్భయముగా పాండవులతో దుర్యోధముపట్టికొంటిని.
మీరును మీమీ బల శౌర్యములచేత బోరాడిరి. దైవము క్రూర
ముగా తప్పజూచి పక్షము మీరేమిచేయునును? కాని విచారింపకుడు.
అని దుర్యోధనుడు కృపాచార్యునితోడను, మిగిలినవారితోడను,
చెప్పెను. అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో చెప్పెను ధృతరాష్ట్ర
మహారాజా! నేను ద్వైపాయన బ్రాహ్మణమీషమున పాదలోదాగి
యున్న విషయము మొదలకొని గదాయుద్ధనందు అధర్మముగా
భీముడు - దుర్యోధనుని పడగొట్టి తల తన్నినవిషయము ఎరిగి గల
వృత్తాంతమునంతయు అశ్వత్థామిని పాండవులయందు అసూయ కల
పాడై యెరచి ముఖముగలిగి పెదవుకరచి కఠినాక్షర యుక్తముగా
దుర్యోధనుని కిట్లనెను.

దుర్యోధన మహారాజా! పాండవులు నాతండ్రియగు ద్రోణుని
అధర్మముగా చూచిరి. ఇప్పుడు నన్నును అధర్మముగా పడగొట్టిరి.
నాకు యిప్పుడు అధికమైన కోపమును గలవు. ఇప్పుడు నేను
వెళ్ళి నా దివ్యాస్త్ర శక్తివలన ఒక్కడైనను లేకుండునట్లుగా పాండ
వులనందరిని చంపి ఊరకుండజాలను. దుర్యోధనమహారాజా! నేను
సత్యముగా చెప్ప మాటలను వినుగా. నేను వెళ్ళి కృష్ణుడు చూచు
చుండగా యీ గాత్రయందు పాంచాలురు, మొదలగు బంధుమిత్ర
సహితముగా ఆ పాండవులనందరిని చంపెదను. నన్నిప్పుడు ఆ పాండ
వులమీదకు పంపుము అని అశ్వత్థామ దుర్యోధనునితో చెప్పెను.
ఆ మాటలకు దుర్యోధనుడు పరమగుకోపము కలవాడై కృపా
చార్యులతో ఒక్కలకలగలతో నీర్మముంచుకొని లేమ్మని చెప్పెను.
అప్పుడాసమీప ఆశ్రమము నందుగల మునిభిక్షువులు ఆ దుర్యో
ధనాదులను చూచుటకు అచ్చటకువచ్చి యుద్ధిధి. అమనికుమార

లను కృపాచార్యుడు ప్రార్థించి ఒక చెంబును నేర్పించి ఆ చెంబు నిండా నీళ్ళు నేర్పించెను. దుర్యోధనుడు కృపాచార్యునితో యిటు నేను, కృపాచార్య! నీవు శ్రీభుముగా నాకు అశ్వత్థామను సేవాపతి యగునట్లు అభిషేకము చేయుము. రాజు పం గా శ్రాహ్మణుడు యుద్ధముచేయుట లోకసద్ధినియున్నది గనక అశ్వత్థామను తీగడపులమీదకు పంపనలెను నీవు వెంటనే అశ్వత్థామకు సేవాధి పత్యాభిషేకము చేయుము. అని దుర్యోధనుడు కృపాచార్యునితో చెప్పెను. ఆమాటలకు కృపాచార్యుడు సంతోషముగా పొంది దుర్యోధనుని కొగలించుకొని గొప్ప సింహనాదముచేసెను. అశ్వత్థామ అక్కడకుంగి లేచెను. అతని వెంటనే కృపాచార్య కృపార్థు లిద్దరును నడచిరి. ఇట్లు కృపాచార్య కృతవర్మలిద్దరును తన పక్కల యందు నడచివచ్చుచు డగా అశ్వత్థామ భయంకరరూపుడై శ్రీభుముగా వెళ్ళెను. ఇట్లు అశ్వత్థామ కృపాచార్య కృతవర్మలు ముగ్ధులగుచు, బంధుమిత్రపుత్ర సేనాసమీకముగా పాదపులనందరిని విశ్లేషముగా చంపుటకు పాండవ శిబిరమునెపు వెళ్ళిరి అని అశ్వత్థామ యొక్క మహోత్సాహమును సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునికి చెప్పెనని వైశంపాయనుడు జనమేజయు మహారాజుతో చెప్పెను. అట్లు చెప్పగా విని జనమేజయుడు విమ్మట జరిగిన వృత్తాంతమును చెప్పుమని వైశంపాయను ముని ద్రువడిగెను.

జ్ఞి శ్రీ కాశ్యపగు గోత్రీచరిత్ర మంత్రీ వంశ పయః

పారావార ప పూర్ణ సుభాకర లక్ష్మణామూర్త్య

పుత్ర లక్ష్మీనాగాయణామూర్త్య ప్రణీత వై న

తెనుగువచన కావ్యంబగు శ్రీమహా

భారతమందు కల్యపరవ్యము

ము గి తె ను.

Apply for Copies with Re. 1/- for Postage

To

**SRI C. V. RAMARAO,
KOVUR NAGAR,
ANANTAPUR**

Or

**KALLUR KAMALAMMA,
SRIPADA BHAVAN,
Railway Station View,
ANANTAPUR.**
